

A descriptive catalogue of Sanskrit mss. in the library of the Asiatic society of Bengal : Part first.--Grammar. Part first, Grammar / edited by Rājendralāla Mitra.

Contributors

Asiatic Society (Kolkata, India). Library.
Mitra, Rājendralāla, Raja, 1824-1891.

Publication/Creation

Calcutta : Printed by C.B. Lewis at the Baptist mission press, 1877.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/xu9p6zf8>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

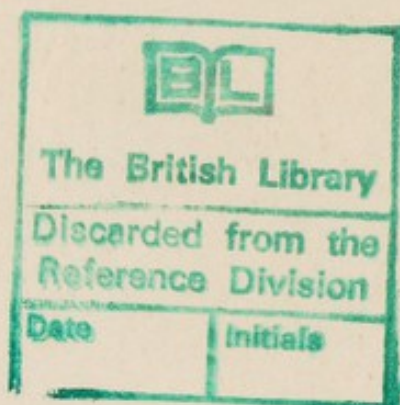

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

ORIENT 904

5 W. 2. 10
L91.2

CANCELLED

Presented to the Library
of
ALL SOULS COLLEGE,
by Her Majesty's
SECRETARY OF STATE FOR INDIA,
1878.

22500265600

OR. REF 904

Digitized by the Internet Archive
in 2018 with funding from
Wellcome Library

<https://archive.org/details/b30094045>

A
DESCRIPTIVE
CATALOGUE OF SANSKRIT MSS.
IN THE
LIBRARY OF THE ASIATIC SOCIETY OF
BENGAL.

PART FIRST.—GRAMMAR.

EDITED BY

RA'JENDRALA'LA MITRA, LL. D.

*Honorary Member of the Royal Asiatic Society of Great Britain and
Ireland, and of the Physical Class of the Imperial Academy of Sciences,
Vienna; Corresponding Member of the German and of the American
Oriental Societies, and of the Royal Academy of Science,
Hungary; Fellow of the Royal Society of Northern
Antiquaries, Copenhagen, &c., &c.*

CALCUTTA:

PRINTED BY C. B. LEWIS, AT THE BAPTIST MISSION PRESS.

1877.

CANCELLED

343549

Or. Ref. 904

PREFACE.

The total number of Sanskrit works extant has been estimated at ten thousand. As yet, however, scarce two-thirds of that number have come to the notice of European orientalists; and MSS. of only about one-third of it are accessible in Europe.

Unquestionably the largest collection of Sanskrit MSS. in Europe is the India House collection, and it comprises a total of 4,093 separate codices, of which several are duplicates, or fragments of complete works which have been separately numbered. The Bodleian collection, catalogued by Professor Aufrecht, includes eight hundred and fifty-four codices, made up principally of the collections taken to England by the late Professor H. H. Wilson, the late Dr. J. H. Mill, and Mr. Walker. The Berlin collection, as noticed by Dr. Weber in his Catalogue comprises about the same number of codices. The Leyden collection is, I believe, nearly as rich, but I have not yet seen any inventory of it. Other European collections are comparatively poor.

In India, there are several large collections in the palaces of the Hindu Rájás; but they have not yet been examined by European scholars, nor are they easily accessible. The most extensive collection is perhaps the Sarasvatí Bhándáram of His Highness the Mahárájá of Tanjore. It is said to comprise upwards of fourteen thousand MSS., the whole of which has been examined and catalogued by the

learned Doctor A. C. Burnell of Madras. The catalogue, however, has not yet been published. In the Rájputana states Dr. Buhler has noticed several large collections ; but they are simply inaccessible.

From a list printed in the 'Pandit', it would seem that the Sanskrit College of Benares has a stock of about two thousand separate works in Sanskrit, and the Calcutta Sanskrit College has nearly that number. Compared to these the collection of the Asiatic Society of Bengal is the richest open to the public. Its printed catalogue comprises the names of nineteen hundred works, and over eight hundred have since been added, but not yet catalogued, making a total of over 2,700, to which have to be added 984 more belonging to the Government of India, but kept in the custody of the Society. Thus we have a total of 3,700 works, of which only about 500 are fragments or duplicates.

The Government collection and the additions made to the Society's Library have been purchased principally by me during the last eight years.

Although their bulk is made up of counterparts of a good number of well-known works, the different collections above noticed do not always comprise the same works. Each has its peculiarity, and many codices available in one are not to be seen in another ; and on the whole it may fairly be assumed that altogether they include about five thousand separate works.

The greater part of the MSS. owned by the Asiatic Society was collected by the authorities of the late College of Fort William. When that institution was established at the close of the last century, Dr. Carey, its Principal, devoted special attention to bringing together, either by purchase or transcription, all available works in the Sanskrit language, and a collection was made which compared very favourably with similar collections elsewhere. When the College was

abolished in 1836, the MSS. were made over to the Asiatic Society, and they formed the nucleus of the Society's Sanskrit Library.

Rich, however, as the Society's collection is, its value is greatly impaired by the absence of a good catalogue. In 1838, a catalogue was prepared in Sanskrit which included besides the Society's collection, the names of all the works then owned by the Sanskrit Colleges of Calcutta and Benares. This at the time proved very useful, as it brought to the notice of European scholars a great number of names which had been before unknown, and quite inaccessible. But it has long since become obsolete. The Society's Sanskrit Library has since been nearly doubled by fresh additions. Besides it is a mere nominal list, and in Sanskrit the same names, generally metaphorical ones, such as were fashionable in England during the earlier part of the last century, being used to indicate works of very different and dissimilar character, it is very puzzling. Further as it is in Sanskrit, it is not useful to those who do not read that language, but nevertheless take an interest in the classics of India. It is, moreover, as justly described by the late Dr. Röer, "very imperfect and often incorrect." In commenting on Dr. Röer's remarks, Mr. A. Grote, then Secretary to the Society, observed in 1854: "Dr. Röer's concluding remarks on the value of catalogues are quite to the point, and his strictures on our Society's Sanskrit Catalogue, compiled so far back as 1838, merit the attention of our Philological Committee. A revised English Catalogue of our MSS. in the *raisonné* form, such as we now have for the St. Petersburg, Leyden and Berlin collections, is a great desideratum, and it should embrace all the Sanskrit MSS. traceable in private collections in the neighbourhood of the Presidency."* With the zeal and earnestness which he evinced towards every

* Journal As. Soc. 1854, p. 721.

thing that concerned the welfare of the Society and the promotion of its usefulness, Mr. Grote for several years afterwards urged on the attention of the members of the Philological Committee and of those who took an interest in Sanskrit learning the propriety of getting up a descriptive catalogue in the *raisonné* form. But owing to paucity of workers, to the onerous and exacting nature of their official duties, and to the uninviting character of the task proposed, nothing could be done.

In 1870, when I undertook to compile, for the Government of Bengal, notices of Sanskrit MSS. extant in private libraries in the provinces comprised in the Lieutenant-Governorship of Bengal, Mr. Grote, though he had then finally retired from India, urged me once again to do something for the Society's collection; and at my suggestion Paṇḍit Premchand Chaudhuri was employed to prepare a descriptive catalogue in Sanskrit, from which, it was expected, either the Librarian, or one of the members, would be able easily to compile an English version. The Paṇḍit has since been steadily at work, and, at the close of the last year, had prepared notices of 1,110 MSS.* In 1875, he had also compiled notices in English of all the works on Grammar, and these Bábu Pratápachandra Ghosha, then Assistant Secretary to the Society, undertook to carry through the press. But after printing two sheets he left the Society, and the work was stopped.

Although my time was then fully occupied by other pressing and more onerous work, rather than allow the project to drop, I took it up last year, and working with the materials compiled by the Paṇḍit, have now completed the following pages. The arrangement adopted by Bábu Pratápachandra Ghosha was an alphabetical one according to the order of the Sanskrit alphabet, which I thought was an

* Proceedings for 1877, p. 32.

inconvenient one for English readers ; but it was too late to alter it, and I had to abide by it. The credit of compiling the materials, both the English and the Sanskrit, is due to the Paṇḍit, and my task has been limited to utilising them, to arrangement, revision and proof corrections, and even in that I am convinced I have been unable, owing chiefly to press of other and more congenial occupations, to do all that I could wish, or the Society had a right to expect from me ; but between the entire abandonment of the undertaking and its imperfect accomplishment I have preferred the latter.

Seeing that the first part of the Catalogue has taken up my scanty leisure of a whole year, I do not expect that I shall be able to carry on the work to its conclusion. I hope, however, that some of my associates in the Society, who command more leisure and better ability for the task, will soon relieve me, of at least a portion, of the work.

I had originally intended to annex to this fasciculus an essay on the grammatical literature of the Hindus ; but I am obliged to abandon the idea. To those who are interested in the subject, I must satisfy myself by recommending Colebrooke's Essay on the Sanskrit language, Wilson's Introduction to the first edition of his Sanskrit-English Dictionary, Weber's and Lassen's Essays, Goldstücker's Essay on Pāṇini, Max Muller's Ancient Sanskrit Literature, Bohtlink's Introduction to his edition of Pāṇini's Grammar, Kielhorn's Essay on the Mahābhāṣya, and Burnell's work on the Aindra School of Grammar. The list, appended to this volume, of Sanskrit grammars known to exist, will, I believe, be also of some use to them.

R. M.

Retreat, Kāś'īpur,

July 20th 1877.

CONTENTS.

	<i>Page</i>		<i>Page</i>
Bhāshāvṛitti, ...	82	Prakirna-prakās'a, ...	63
Bhāshāvṛittyartha-vivṛiti, ...	84	Prakriyā-kaumudī-tīkā, ...	66
Bhūṣaṇasāra-darpaṇa, ...	83	Prākṛita-pāda, ...	74
Chidasthimālā, ...	15	Prasāda, ...	66
Dhātu-chandrikā, ...	37	Praudha-manoramā, ...	76
Dhātu-dīpikā, ...	9	Praudha-manoramā-savivarāṇa, ...	80
Dhātu-gaṇa, ...	35	Prayoga-ratna-mālā, ...	72
Dhātu-gaṇa prakās'a, ...	33	Ratnāvalī, ...	105
Dhātu-manjarī, ...	34	Rūpāvalī, ...	105
Dhātu-pāṭha, ...	23	S'abda-kausvatubha, ...	129
Dhātu rūpa, ...	29	S'abda-sādhyā-prayoga, ...	131
Dhātu-rūpāvalī, ...	37	S'abdārtha-sāra-manjarī, ...	148
Dhātu-saṅgraha, ...	30	Samāsa-chakra, ...	145
Dīpa vyākaraṇa, ...	19	Saṅkshiptasāra-kāraka-tippaṇi, ...	142
Druta-bodhinī, ...	22	Sanatsujātiya-vivarāṇa, ...	90
Drutabodha vyākaraṇa, ...	20	Saṅkshiptasāra-paribhāṣhā-sūtra, ...	143
Gana-dhātu-parebhāṣhā, ...	31	Saṅkshiptasāra-tīkā, ...	137
Gaṇa pāṭha, ...	13	Saṅkshiptasāra-vyākaraṇa, ...	134
Hari nāmāmṛita vyākaraṇa, ...	163	Saṅskāra-manjarī, ...	144
Kalāpa, ...	1	Sāra-manjarī, ...	148
Kās'ikāvṛitti, ...	168, 170	Sāra-saṅgraha, ...	149
Kāraka-tīkā, ...	8	Sāra-siddhānta-kaumudī, ...	150
Kātantra-vistara-vivarāṇa, ...	7	Sārasvata-prakriyā, ...	151
Kātantra-vṛitti-panjikā, ...	5	S'āstra-siddhānta-lesa-saṅgraha, ...	91
Kātantra vyākaraṇa, ...	1	Shaṭ-kāraka-vivechana, ...	133
Laghu-s'abdendu-s'ekhara, ...	108	Siddhānta chandrikā, ...	89, 154
Laghu-s'abdendu-s'ekhara-tīkā, ...	110	Siddhānta-ratnākara, ...	155
Laghu-siddhānta-kaumudī, ...	106	Sighrabodha, ...	133
Madhya-monoramā, ...	90	Subodhinī, ...	160
Mahābhāṣhya, ...	94	Supadma-vyākaraṇa, ...	158
Mahābhāṣhya-pradīpa, ...	97	Sūtra-pāṭha, ...	161
Madhya-siddhānta-kaumudī, ...	92	Tattvabodhinī, ...	17
Manjūshā-vivṛitikalā, ...	89	Unādi-vṛitti, ...	164
Mugdhabodha, ...	98	Vākya-pradīpa, ...	111
Mugdhabodha-tīkā, ...	102	Vākya-pradīpa-tīkā, ...	112
Mugdhabodha tippaṇi, ...	102	Vaiyākaraṇa-bhūṣaṇa-sāra, ...	117
Pada-manjarī, ...	50	Vaiyākaraṇa-laghu-siddhānta manjūshā, ...	123
Padārtha-khaṇḍana-tippaṇi, ...	91	Vaiyākaraṇa-sarvasva, ...	119
Padavākya-ratnākara-kārikā, ...	48	Vaiyākaraṇa-siddhānta-kaumudī, ...	121
Paribhāṣhā-bhāskara, ...	53	Vaiyākaraṇa-siddhānta-manjūshā tīkā, ...	123
Paribhāṣhā-sūtra, ...	57	Vārtika-pāṭha, ...	113, 115
Paribhāṣhendū-s'ekhara-doshoddhāra, ...	61	Vyākāra-dīpikā, ...	123
Paribhāṣhenda-s'ekhara, ...	57		
Pārijāta-vyākaraṇa, ...	62		
Prabodha-prakās'a, ...	70		

A DESCRIPTIVE CATALOGUE
OF
SANSKRITA MANUSCRIPTS
IN THE
LIBRARY OF THE ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.

PART FIRST.—GRAMMAR.

No. 245. कलाप-वा कातन्त्र-व्याकरणं ।

KALĀPA ALIAS KĀTANTRA VYĀKARANA.

Substance, country-made yellow paper, 4to. Pages 146. Lines on each page 26. Extent 3358 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Appearance, new. Prose. Correct. Complete.

A Sanskrit grammar next in rank and antiquity to that of Pāṇini as shewn by Aufrecht, though Colebrooke has classed the Śārasvata anterior to it. Quotations from the Kātantra by earlier authors, such as the Chitra-kūṭi Tīkā of Vararūchi and the Kātantra Dhātu-pāṭha, (often consulted by Westergaard,) are sufficient to prove its priority to all modern grammars. It is, like the work of Pāṇini which is said to have originated from Ś'iva (*adhigamya Mahes'varāt*) and the Śārasvata which is attributed to the goddess Sarasvatī (*Sarasvatyāh āgatam*), ascribed to a divine source, the war-god Kumāra, (see Colebrooke) whence it is denominated the Kaumāra, and often cited by that name in its commentaries: thus Westergaard; "Grammatica Kātantra sive Kalāpa deo Kumārae ascribitur, qua propter qui hanc sequuntur, Kaumārae quoque vocantur."

It was revealed to the world by the god's vehicle the bird Kalápi or the peacock (*Kalápiná proktam*) according to Durga, whence its common name. Patanjali, however, in his interpretation of the word Kálápa in the Mahábháshya, would have it to mean the sage Khádáyana (*Kalápi Khádáyana grahanam jñápakam*) as the author of the Kálápakam. (See the Bháshya on Páṇini IV, III, 104.)

The work is also called Kátantra, either from a sage of that name, who was its first professor, or from the bad or unmethodical way (*Ka* or *ku* = *Kutsita* + *tantra*) in which its subjects are treated, though its arrangement is not so perplexed as that of Páṇini, whose work for that reason has been branded with the epithet *aranya* "a wilderness." The Kátantra, according to Aufrecht, is explained by its commentator Trilochanadása with very little dependance (*ishat tantra*) on any other system of grammar, wherefore his terminology is found to differ both from the ancient school of Páṇini, as also from that of Mugdhabodha.

The rules or aphorisms passing under the name of Kátantra, are, according to Colebrooke, ascribed to Kumára, while Trilochana will have them, upon the authority of Jayadeva and others, to be composed by Sarvavarman (जयदेवादिप्राक्तमण्यलीत्याह सार्ववर्मिकं) who is cited by Vopadeva in the Kámadhenu, and surnamed Áchárya, as in the notices of S. MSS. No. 513, whence they are denominated Sáravarmikam in the aforesaid commentary (सर्ववर्माचार्येण यत् कृतं) ॥

The scholium known under the name of Durga-siñha-vritti, is the work of Durga Siñha, a Vaidya, who is quoted in the Kámadhenu of Vopadeva by the name of Durga Gupta. He is deemed its first and best scholiast आलाप कलाप इव दुर्गसिंहः; and acknowledged to be its ablest and foremost supporter: (*Durgadváre Siñhaiva*) "like a lion at the gate of a castle."

The Kátantra-parisishta by S'rípati Datta, also a Vaidya, is a supplement to this grammar, supplying the omissions of Durga Siñha. It has been noticed by Aufrecht under No. 374, where he has given its mis-spelt colophon, saying, '*haec subscriptio legitur*,' इति सदैवमहा-महोपाध्याय श्रीपतिदत्तविरचितायां कातन्त्रपरिशिष्टसमासपादसमाप्तः, which is corrected in the Notices of S. MSS. under No. 345, by the substitution of '*paris'ishte*.' Colebrooke has given the names of two commentaries on this Supplement; the Paris'ishta-prabodha by Gopinátha, and the Paris'ishta-siddhánta-ratnákara by S'ivaráma Chakravartí.

This grammar is current all over eastern Bengal, and particularly among the Vaidya caste, on account of their veneration for the illustrious author of their tribe. A fragment only of its section on Orthography has been printed in the Vártábaha press at Rungpur. The Asiatic Society of Bengal has lately undertaken to publish the entire work in the Bibliotheca Indica.

Looking to the facts of its unmethodical arrangement, and the references made by Páṇini (B IV, III, 104, 108 and IV, II, 46) to the sayings of Kálápi, their aggregate, their students, &c., as कलापिना प्रोक्तैर्ये कालापः । कलापिनश्चांशं कलापः । तेषां समूहः । कालापकं । कलापिना प्रोक्तमधीयते कालापाः । कलापिशिष्याः कालापिनः । कलापि वैशम्पायनादि । the work may at first sight appear to be older than Páṇini's 'Eight Chapters;' but references are made in it to *Para-sūtras*, which the commentator Durga Siṅha, in his *Kātantra-vritti-tīkā*, takes to be the aphorisms of Páṇini and his followers, and if his interpretation be right the work would be later. Páṇini's reference in that case should apply to a portion of the Vedas and a Vedic School called Kálāpa (*Charanebhyah dharmavat.* B IV. II., 46) ambiguously explained in the scholium to be a *sákhá* or *anga váchi*, the name of a branch of knowledge, which may mean either a portion of the Veda, or a grammar, both being *vedāngas* or branches of the Vedas. Its want of Vedic formulæ and its anomalous formations sufficiently prove its belonging to a purely Sanskrita or refined period and comparatively later age.

There rises another difficulty respecting the authorship of Durga Siṅha and Sarvavarman from the wording of the initial verse कातन्त्रस्य प्रवक्ष्यामि व्याख्यानं सार्ववर्मिकं । as to which of them the *Kātantra-vyākhyāna* explication may properly apply. Whether the *Vritti* mentioned in the colophon is synonymous with this *Vyākhyā*, or a scholium to the exposition of Sarvavarman? Colebrooke, instead of deciding the question, says, "It is a commentary by Durga Siṅha, but stated in the introductory couplet to be the work of Sarvavarman." Trilochana-dāsa raises the same question, and then answers it by saying, the *Vritti* and *Vyākhyā* mean the same work of Durga in explanation of the rules of Sarvavarman. So Aufrecht under No. 374.

2. ननु यदि व्याख्यानं वृत्तिग्रन्थः तत्कथं सार्ववर्मिकृतं इदानीं दुर्गसिंहेन कथमानत्वात् ?

A. सत्यमेतत् किन्तु सार्ववर्मिकृतसूत्रसम्बन्धात् व्याख्यानमपि सार्ववर्मिकमुच्यते ॥

Quamquam hoc potius e versu illo concludendum videtur Durgasinhā commentario a Sarva-varmane scripto usum esse.

The number of commentators, annotators, glossarists, &c., belonging to this school is nearly equal to that of those who have expounded the work of Pāṇini, and among these Vararuchi, and the poets Murāri author of the Anargha-rāghava, and Umāpati contemporary with Jayādeva author of the I'shat-tantra grammar (see Aufrecht, 475, p. 200) are the most renowned. Others recorded by Colebrooke are;—Vardhamāna Miśra, author of the Kātantra-vistara; Raghunandana Āchārya of the Kalāpa-tattvārṇava; Harirāma Chakravarti of Vyākhyā-sāra commentary; Ramadāsa, author of another Vyākhyā-sāra; Sushena Kavirāja, Ramānātha, Murāri, Kulachandra, &c. The Kātantra-chandrikā, and the Chritrakuṭī of Vararūchi are perpetual commentaries on the Kātantra.

Many other treatises belonging to particular parts of this grammar are extant; such as Kātantra-gaṇa-dhātu: the roots or themes; Manoramā, a commentary on the list of verbs by Ramānātha; Kātantra-shaṭ-kāraka, on the cases by Rahasānandī; Kātantra-upādi-vritti by Śivadāsa; Kātantra-s'abdamālā, Kātantra-dhātu-ghosha; Kātantra-chatusṭaya-pradīpa, &c., &c.

Beginning. देवदेवं प्रणम्यादौ सर्वज्ञं सर्वदर्शिनं ।

कातन्त्रस्य प्रवक्ष्यामि व्याख्यानं सार्ववर्त्मिकं ॥

सिद्धो वर्णसमाम्नायः । सिद्धः खलु वर्णानां समाम्नाये वेदितव्यः । तत्र चतुर्दशदौ खराः । दश समानाः । तेषां द्वौ द्वौ सवर्णौ ॥

End. जनानवतीति क्षिप् जनौ । जनानौ ऊट् इति किं ? आद्योऽटकादतो औरिति सिद्धे वृद्धिग्रहणं मङ्गलार्थं ।

Colophon. इति दौर्गसिंघ्यां वृत्तौ कृत्य षष्ठः पादः समाप्तः ॥

Subject. अवैदिकसन्धिसुवन्तस्त्रीत्वकारकसमासतद्धिततिङन्तकृदन्तानां विवरणं ॥

Contents. १ अ०, सन्धिः । तत्र १ पादः सङ्गाः १२—। २ पा० खरसन्धिः ४ । २ पा० प्रगृह्याः ५ । ४ पा० व्यञ्जनसन्धिः ६ । ५ पा० विसर्गसन्धिः ७ ॥ ततो नाम्निचतुष्टये प्रथमसूत्रं धातुविभक्तिवर्जमर्थवञ्जिज्ञं इत्यादि ॥ २ अ०, १ पा० शब्दसङ्गाः ८ । २ पा० शब्दसाधनं १३ । ३ पा० तथा १८ । ४ पा० कारकः २३ ॥ २ अ०, ततो नाम्नां समासो युक्तार्थः । तत्स्थालोऽप्याविभक्तयः १९ ॥ ४ अ०, ततस्तद्धितपादः २० ॥ ५ अ०, ततो वृत्तावाख्यातेऽष्टौ पादाः २४—२८ । यथा, १ पा० परस्मैपदानि २४ । २ पा० तिङन्तं २५ । ३ पा० नामधातवः २६ ।

४ पा० यङन्तादिः प्र० ७० । ५ पा० यङ्लुगादिः प्र० ७२ । ६ पा० धातु-
 रूपाणि प्र० ८० । ७ पा० तथा ८५ । ८ पा० धातुसन्धिः ९० ॥ ६ अ०, ततः
 क्तु पठपादाः । यथा, १ पा० सिद्धिविज्वघणानुबन्धेत्यादि ९४ । २ पा०
 क्त्यादिः १०२ । ३ पा० ढणादिः प्र० १०७ । ४ पा० श्राणचादिः प्र० ११७ ।
 ५ पा० घञन्तादिः प्र० १२४ । ६ पा० क्तादयः प्र० १२२ । इति क्तु पठः
 पादः समाप्तः ॥ ————— कातन्त्रपरिष्ठानुक्रमो यथा ॥ —————
 १ शिक्षासूत्रं । २ बलाबलसूत्रं । ३ परिभाषासूत्रं । ४ न्यायसूत्रं । ५ भाष्य-
 सूत्रं । ६ सन्धिप्रकरणं । ७ नामप्रकरणं । ८ कारकप्रकरणं । ९ पत्वप्रकरणं ।
 १० णत्वप्रकरणं । ११ स्थधिकारसूत्रं । १२ समासपादः । १३ उणादि-
 प्रकरणं ॥

No. 245. (2) कातन्त्रवृत्तिपञ्जिका ।

KATANTRA-VRITTI-PANJIKĀ.

Substance, country-made yellow paper, 4to. Pages 223. Lines on each page 24—26. Extent, 6244 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Appearance, new. Prose. Incorrect. Incomplete ;—defective at the end.

A gloss on the Kātantra-vṛitti scholium of Durgā Sīṅha on the Kātantra aphorisms of Sarvavarman. By Trilochanadāsa. Colebrooke would have it to be a commentary on the grammar itself, but Aufrecht (No. 374) rightly says it is a '*commentarius ad Durgā Sīṅhae Katantra aphorismorum explicationem*.'

The Kātantra-vṛitti, *alias* Durgā Sīṅhī has been noticed by Aufrecht under No. 376, and its commentary the Kātantra-vṛitti-ṭīkā *alias* Durgā Ṭīkā with the author's annotations to the same, which is called Chandrikā by Bābū Rājendralāla Mitra in his Notices of S. MSS. No. 513. Trilochana's work had the honour of a gloss by Susena surnamed Kavirāja according to Colebrooke, and Āchārya according to the above Notices, where the 'panjikā' is Sanskritised into 'panchikā' No. 946, though the former spelling is more common, and 'panjika' is used instead of the latter. Trilochana, like Durgā Sīṅha, was anterior to Vopadeva, as both their names occur in the latter's Kāvyaakāmadhenu commentary to his own Kavi-kalpa-druma. He was also older than

Vitṭhala, as no mention is made of him among the authors cited by the latter. So says Aufrecht also ; *Trilochanadāsa ante Vopadevae aetatem vixit, siquidem Kāvya-Kāmadhenu liber ab hoc grammatico compositus est. Praeterea a Viṭṭhalāchārya et aliis recentioris aevi auctoribus citatur.* Trilochana cites Jinendra Bodhi, and frequently gives quotations from Jayāditya, Bhaṭṭa, &c., which prove him to be later than those authors.

The Kātantra is divided into three parts, and each part is subdivided into as many chapters as the text and scholia contain. The first part treats of permutations, the second of nouns, and the third of verbs and verbal nouns. The present MS. wants a few chapters at the end ; it has been analysed under the name of Kātantra-vritti-panjikā-parārdha in No. 946 of the Notices of S. MSS.

Beginning. प्रणम्य सर्वकर्तारं सर्वदं सर्ववेदिनं ।

सर्वीयं सर्वगं सर्वं सर्वदेवनमस्कृतं ॥

दुर्गसिंहेतुकातन्त्रवृत्तिदुर्गपदान्यहं ।

विशृणोमि यथा प्रज्ञमज्ञमञ्ज्ञा च हेतुना ॥

तत्रादौ तावद्विष्टदेवतानमस्कारप्रतिपादनार्थमित्यादि । शास्त्रस्य तु न प्रयो-
जनाभिधानार्थं वृत्तिकारः श्लोकमेकद्वकारः । देवदेवमित्यादि ॥

End. खण्डितावशेषत्वात् परिसमाप्तिवाक्याभावः । अत एव धातोरधातेरित्यादि ॥

Colophon. इति त्रिलोचनदासकृतायां कातन्त्रवृत्तिपञ्जिकायां षष्ठः पादः समाप्तः ॥

Subject. कलापव्याकरणानुयायिकभागवत्यान्तर्गतसन्धि-शब्द-धातुप्रकरणानि ॥

Contents. आदौ सन्धौ १ पा० सञ्ज्ञा षट् १ । २ पा० स्वरसन्धिः षट् ११ । ३ पा०
प्रत्यङ्गाः षट् १८ । ४ पा० व्यञ्जनसन्धिः षट् २४ । ५ पा० विसर्गसन्धिः
षट् २८ । इति ॥

द्वितीयनान्निचतुष्टयः । १ पा० शब्दसञ्ज्ञा । २ पा० शब्दसाधनं । ३ पा०
तथा । ४ पा० कारकः । ५ पा० समासः । ६ पा० तद्धितः । इति
षट्पादाः ॥

तृतीयवृत्ताव्याख्याते । १ पा० परस्मैपदानि । २ पा० आत्मनेपदानि । ३ पा०
नामधातुः । ४ पा० यङन्तः । ५ पा० यङलुक् । ६ पा० धातुरूपं ।
७ पा० तथा । ८ पा० धातुसन्धिः ॥

ततः कृत्षु षट् । १ पा० अनुबन्धादिः । २ पा० कृत्यादिः । ३ पा० ढणादिः ।
४ पा० शाण्चादिः । ५ पा० घञन्तादिः । ६ पा० क्तादयः ॥

No. 276. कातन्त्र-विस्तर-विवरणं ।

KĀTANTRA-VISTARA-VIVARANA.

Substance, country-made yellow paper, 4to. Folia 112. Lines on each page, 20—21. Extent, 4,480 s'lokas. Character, Bengali. Date, ? Appearance, new. Prose. Inaccurate. Incomplete.

An explanatory gloss on the Kātantra-vistara or exposition of the Kātantra aphorisms of Vardhamāna Mīśra. By Prithvīdhara sur-named Mahāmāhopādhyāya in the text. Colebrooke has noticed that Vardhamāna's work, under the name of Kātantra-vistara, is often quoted in the Kāmadhenu of Vopadeva, but no cataloguist has made any mention of Prithvīdhara or of his work. Aufrecht (No. 557) mentions of one Prithvīdharāchārya, a Vedantic writer (*Prooemio auctor scholae Vedanticae*), religious anchorite, and founder of a Sanyāsi sect.

पृथ्वीधरादेकादशाचार्यप्रसादात् कलौ सञ्जासिप्रवृत्तिः । No. 557, p. 227.

Beginning. सौभाग्याङ्कुरपङ्कवे मतिनदी सम्भूतिरत्नावले

दुर्गाया त्वनघे (?) द्विपाधिपमुखे कारुण्यवारानिधौ ।

अथ परस्मै मङ्गलानन्तरप्रारम्भप्रश्नकार्येषु अथशब्द आनन्तर्य्यद्योतकस्य ग्रहणं
यदाह दुर्गः ॥

End. खण्डितावशिष्टस्य परिचमाप्तिवाक्यं । दीर्घा न स्यादित्यादि । भट्टिनासम्बुद्धौ
द्विप्रथमा द्विवचनादेरन्यस्मात्तुगिति स्युरित्यादि ॥

Colophon. इति श्रीमहामहोपाध्याय श्रीपृथ्वीधरविरचिते कातन्त्रविस्तरे विवरणे षष्ठः
पादः ॥ ———

Subject. आख्यात-वा-तिङन्निविचारः । अनवच्छिन्नविषयस्य । षट् पादाश्च ॥

Nos. 413 and 230 (5.) कारकटीका ।

KĀRAKA TI'KA.

Substance, country-made yellow paper, 4to. Pages 77. Lines on each page, 30—32. Extent, 2,287 s'lokas. Character, Bengali. Date, ? New. Prose. Generally correct. Complete.

A gloss on Goyíchandra's commentary on the chapter on Cases of the Sankshiptasára grammar of Kramadís'vara. It is of a later date than Vañs'ivadana's and Nyáya-panchanana's expositions of the said commentary. Colebrooke has taken no notice of this with those of others, though it is more esteemed for the logical manner in which it treats the subject than either of the other two. It is much studied in western Bengal by students of this school. Sarva-vidyálankára, like Sarvádhipikarí and Nyáyapanchánana, is a mere title of the author, his real name being unknown. He was a descendant of Gayaghara family. The MS. under notice contains only the fifth chapter of the author's whole gloss on Goyíchandra.

Beginning. विहिततद्धितादपि नाम्नः कर्त्तृदिस्त्रुविधानपूर्वकं प्रथमादिविभक्तिविधानार्थं तद्धितपदादन्तरं कारकपदमारभमानः ॥

कारकेषु मुख्यत्वात् कर्त्तुर्लक्षणं प्रथममभिधाति क्रिया मुख्यप्रयोजककर्त्तेति ॥

End. एवञ्च दृष्टौ क्वचित् भावकर्मणोरात्मने इति पाठो लिपिकरप्रसादादेव, भावकर्मणोरिति पाणिनिस्त्वै आत्मन इत्याद्याभावात् अनुदात्तङित आत्मनेपदमित्यस्मादेवानुदृतेः ।

Colophon. इति गयघड़कुलोद्भवसर्वविद्यालङ्कारभट्टाचार्यविरचितायां पञ्चमकारकपादः समाप्तः ॥

Subject. गोयीचन्द्रकृतसंचित्तसारव्याकरणस्य कारकपादटीकायाः व्याख्यानं ॥

Contents. आदौ मूलानुयायिनी षट्कारकव्याख्या । ततः सङ्ख्यावचनादिः । ततः कारकापवादः । ततः सविशेषनिर्घण्टो नात्र विद्यते । तत्तु जौमुरे तथा गोयीचन्द्रे द्रष्टव्यं ॥

No. 415. कविकल्पद्रुमटीका वा धातुदीपिका ॥

KAVI-KALPA-DRUMA-TÍKA *alias*—DHATU-DÍPIKA.

Country-made yellow paper, 4to. Folia, 138. Lines on a page, 24—25. Extent, 816 s'lokas. Character, Bengali. Date, ? Appearance, new. Prose. Generally correct. Complete.

A commentary on the Kavi-kalpa-druma, a metrical summary of dhátus or roots by Vopadeva, and on the Kávyā-kāma-dhenu, a scholium by the same author explaining his own list of verbs. By Durgādāsa. This author also wrote the Subodhinī, a commentary on Vopadeva's well-known grammar the Mugdhabodha, and on its commentary by himself. Vopadeva's list of roots has been got up on quite a different plan from those of the ancients, and inasmuch as it gives in verse the names of the roots in alphabetical order, both final and initial, it is held to be much more convenient, and has superseded all preceding ones of the kind. The text of Vopadeva gives the dhātu, lidhu or nāma-dhātu and sautra roots, *i. e.* all verbal, nominal and denominative themes with their generally received significations. The scholium illustrates their principal forms by short examples, and the present commentary affords full explanations of the *anubandhas*, *vikarāṇas* and other particulars relating to their conjugations, and formation of participial and verbal nouns. Vopadeva has used new *anubandhas* or characteristic signs of his own, though his work is professedly founded upon the principles of ancient grammarians whom he designates, the *ashtādhis'ābdikas*—*philologum princeps octo*—or the eight principal etymologists, *viz.*, Indra, Chandra, Kās'akritsna, Apisāli, S'ākaṭāyana, Pāṇini, Amara and Jainendra. The last is either the same with Jinendra *alias* Jinendra-bodhi, author of the Nyāsa or Kāsikāvritti-panjikā, or with Jayanta (his son), author of the Tattva-chandra commentary.

The authorities quoted in the Kāma-dhenu commentary of Vopadeva are, Pāṇini, Kātyāyana, Patanjali, Bhartrihari, Durga Siṅha,

Trilochanadás'a, Kátantra-panjiká, Vardhamána Mis'ra, Kátantravistara, Hemasúrí, Haima-vyákarana, Abhinava-s'ákaṭáyana, S'abdánusásana, Jinendra-nyása, Vámana-kás'iká, Bhojadeva, Sarasvati-kanṭhábharana, Vyághra-páda, vartika, Kusala, Panjika-pradípa and Sarvavarman's Kátantra-sutra. The Dhátu-dipiká of Durgá-dása cites a great many grammarians under different schools,—I, Rámánanda, Kás'is'vara and Ráma Tarkavágis'a, all scholiasts of Vopadeva; II, S'rípati Datta the author of the Paris'ishta, and Durga Siṅha of the Kátantra school; III, Kramadísvara, Jaumuras, and Goyíchandra of the school of Sankshiptasára; IV, the Práchya school (Supadma &c.); V, Chandra, Bhaṭṭi, Udbhata, Rúpa Gos'vamí, Vidyá-nivása, a commentator on the Mugdhabodha, Bhaṭṭa-malla, Govinda Bhaṭṭa, Chaturbhuja, Gada Siṅha, Govardhana and Saraṇa. Durgádása Vidyávágis'a, the famous scholiast of Vopadeva's grammatical works, and, chief advocate of the Mugdhabodha system or Gauḍiya School of Sanskrit philology, was a Vaidya by caste, and flourished in Gauḍa, in the reign of Shah Jahán A. D. 1615. Weber, in his notice of No. 535 of his Catalogue, says: "*Durgádása Ambashṭha, arzt in Gauḍa, unter der regierung Schah Jehangiri 1605-1627. Vater des Mathuránátharaya und des Ćiva-narayana dása.*" And Aufrecht has, under Nos. 395 and 396 of his Catalogue, "*Durgádása, cujus commentarius haud uno nomine utilis est, seculo septimo decimo medio vixit, cum Dhátudípikám quo libro Vopadevae Kalpadrumam commentatus est, anno 1659 eum composuisse alibi repererim.*"

The text of Vopadeva is much studied in Bengal, there is hardly any Pandit here, who has not got the whole of it by heart, along with the Amara Kosha Vocabulary. The text has been more than once published in Calcutta. The numbers of roots alphabetically arranged by their final letters are as follows :—

Those ending in A, 132; in Á, 24; in I, 21; in Í, 25; in U, 33; in Ú, 13; in RI 21; in RÍ 16; in E 6; in AI 25; 05 in K 59; in KH 21; in G 27; in GH 20; in CH 50; in CH'H 19; in J 72; in JH 3; in Ṭ 71; in ṬH 23; in Ḍ 76; in ḌH 1; in Ṇ 50; in Ṭ 31; in ṬH 28; in Ḍ 79; in ḌH 37; in Ṇ 28; in P 64; in PH 15; in B 45; in BH 39; in M 33; in Y 31; in R 42; in L 93; in V 68; in S 39; in SH 116; in S 65; in H 50, sautra 42;—total 1,754 or 1,758, exclusive of the nominal (lidhu) roots.

Kavi-kalpa-druma tīkā.

वोपदेवीय-कविकल्पद्रुमस्य कामधेनुटीकायाश्च टीका ॥

Beginning of the Kavi-kalpa-druma (कविकल्पद्रुमः)

शब्दाकरकरग्राममर्थमण्डलमण्डनं ।

ज्ञानात्मानमनाद्यन्तमादित्यं तमुपास्महे ॥

इन्द्रश्चन्द्रः काशकृत्स्नापिशालिः शकटायनः ।

पाणिन्यमरजैनेन्द्रा जयन्त्वष्टाधिशब्दिकाः ॥

मतानि तेषामालोक्य सर्वसाधारणस्फुटः ।

धातुपाठः खदाद्याद्यक्रमादन्नादिमक्रमः ॥

कविकल्पद्रुमो नाम पदैर्निर्णय्यतेऽत्र च ।

धातवः पठिताः पाठ-सूत्रलोकागमस्थिताः ॥

End.

विद्वद्वनेशशिष्येण भिषक्केशवस्तुना ।

तेने वेदपदस्थेन वोपदेवद्विजेन यः ॥

सर्वे गीर्वाणनार्यः सुरपतिमभितः शब्दिकानां वरेण्यं ।

पाताले नागराजं भुजगयुवतयो यस्य गायन्ति कीर्तिं ।

यस्तीर्णः शब्दपाथोनिधिमखिलमिमं गोप्यदं वा सुराद्रौ ।

शिष्योऽकार्षीद्वनेशः कविकुलतिलकः केशविर्वोपदेवः ॥

Colophon. इति स्फुटसप्तदशशत्या षड्कोनषष्ठया ।

धातुस्कन्धैर्बुधाः सेव्यः कविकल्पद्रुमः फलं ॥

Subject. अकारादिहकारान्तधातूनां पद्येन सङ्गुर्थविवरणश्च ॥

Beginning of the Kāma-dhenu-tīkā.

येन लियद्विकरणैराख्यातधातुलोहितैः ।

प्रकाशैः सम्यकाश्रयन्ते क्रियास्तं नैमि गोपतिं ॥

कविकल्पद्रुमं धातुपाठं विवरितुं मया ।

धातुवृत्तिः काव्यकामधेनुर्नामाभिधीयते ॥

End.

सर्वव्याकरणार्थायां नास्यां तान्यलिखितं ह्यहं (यं) ।

Colophon.

Subject. कविकल्पद्रुमार्थविवरणं ॥

Beginning of Kavi-kalpa-druma-tīkā (धातुदीपिका) ।

नत्वा + + श्रीगौरीशै श्रीदुर्गादासशर्मणा ।

क्रियते कविकल्पद्रुमटीका विषवादधातुदीपिका ॥

सुखाय क्वात्राणामित्यादि ।

अन्तःस्थाः स्यु र्यवरत्ता इत्यादयः स्वराः । इत्यादि ॥

End.

श्रूयध्वं विबुधाः काव्यकामधेनुमतन्द्रिताः ।

व्युत्पादयन्तु सच्छब्दान् स्वैः स्वैः सूत्रैरदारधीः ॥

सर्व्वव्याकरणाह्यां नास्य ते तान्यखिलं ह्ययं ॥

Colophon. इति श्रीदुर्गादासविद्यावागीशभट्टाचार्यविरचिता कविकल्पद्रुमटीका समाप्ता ॥

Subject. वोपदेवगोखामिकृतधातुपाठग्रन्थद्वयतानामकारादिहकारपर्यन्तान्तिमवर्णानां
धातूनां सानुबन्धविकरणविविधगणार्थादाहरणानि ॥

Contents. अदन्ताधातवः स्युर्द्वाविंशच्छतं मतं । आन्ताः स्युस्त्रिरष्टधा । एकोनविंशति-
रिकारान्ताः । ईदन्तास्त्वमी पञ्चविंशतिः । त्रयस्त्रिंशदुदन्ताः । ऊतः स्यु-
स्त्रयोदशः । ऋदन्तास्त्वेकविंशतिः । चकारान्तास्तु षोडशः । एषडेपराः । ऐदन्ताः
पञ्चविंशतिः । पञ्च आपराः । कान्तोनपठिका । खान्तैकविंशतिः । गान्ताः स्युः
सप्तविंशतिः । घान्तास्तु विंशतिः । चान्ताः पञ्चाशदीरिताः । ङान्तोनविंशतिः ।
जकारान्ता द्विसप्ततिः । भान्तिमास्त्रयः । टान्ता इत्येकसप्ततिः । ठान्तास्त्रि-
विंशतिः । डान्ताः षट्सप्ततिर्मताः । ढान्तैकः प्रकीर्तितः । णान्ताः पञ्चाशदी-
रिताः । तान्त्रिंशदेकतः । थान्ताष्टविंशतिः । दान्ताः स्युर्नवसप्ततिः । सप्त-
त्रिंशच्च धान्तिमाः । नान्ताष्टेष्टविंशतिः । पकारान्ताश्चतुःषष्टिः । फान्ता-
ष्टदशपञ्चकाः । अपञ्चापञ्चाशदन्तवाः । एकोनचत्वारिंशदन्तभाः । त्रिधुता-
स्त्रिंशदन्तमाः । एकत्रिंशद्व्यकारान्ताः । द्विचत्वारिरदन्तराः । लानवति-
स्त्रिभिः । वान्ता इत्यष्टषष्टिकाः । शान्ताः नवत्रिंशत् । षान्ताः षोडशकं शतं ।
सान्ताः स्युः पञ्चषष्टिकाः । हकारान्ताः शतार्धकाः । सौचाणां द्विचत्वारिंश-
दीरिताः ॥—अर्थात्—

अदन्ताः २२ । आन्ताः २४ । ईदन्ताः २१ । ईदन्ताः २५ । उदन्ताः २३ ।

ऊदन्ताः १२ । ऋदन्ताः २१ । ऋदन्ताः १६ । एदन्ताः ६ । ऐदन्ताः २५ ।

ओदन्ताः १५ । औदन्ताः ० । कान्ताः ५९ । खान्ताः २१ । गान्ताः २० ।

घान्ताः २० । चान्ताः ५० । ङान्ताः १९ । जान्ताः ७२ । भान्ताः २ । टान्ताः

७१ । ठान्ताः २२ । डान्ताः ७६ । ढान्तः १ । णान्ताः १५ । तान्ताः २१ ।

थान्ताः २८ । दान्ताः ७९ । धान्ताः २७ । नान्ताः २८ । पान्ताः ६४ । फान्ताः

१५ । वान्ताः ४५ । भान्ताः ३९ । सान्ताः ३३ । यान्ताः ३१ । रान्ताः ४२ ।
 लान्ताः ९३ । वान्ताः ६८ । शान्ताः ३९ । यान्ताः १२ । सान्ताः ६५ । हान्ताः
 ५५ । सौत्राः ४२ ॥ —————

No. 327 B. गणपाठः ॥

GAṆA-PĀṬHA.

Substance, country-made yellow paper, 8vo. Folia, 16. Lines on each page, 28. Extent, 704 ślokaś. Character, Nāgari. Date, ? Appearance, new. Prose. Incorrect. Incomplete.

This work is not a list of verbal roots as the name would imply, but a S'abdagana, or classification of irregular or exceptional nouns, pronouns and adnouns, which deviate from the general rules of grammar in orthography and etymology, and take particular forms, mutations, suffixes and terminations in the formation of their derivative, compound, feminine and indeclinable nouns. The work is an imitation of the *Gaṇa-pāṭha* of Pāṇini, which has been arranged alphabetically by Bohtlink at the end of the 2nd volume of his edition of that grammarian. Goldstücker would have the gaṇas to be of higher antiquity than the age of Pāṇini, since they are referred to, and made use of, by Pāṇini himself. These gaṇas or classified lists are very useful for the convenient treatment of large numbers of words in short aphorisms. Almost every grammar has its own special lists different from others. Goldstücker says in his Pāṇini, p. 179: 'Several of the gaṇas, also increased, as the case may be, differ from the gaṇas of Pāṇini in so far as the heading word of the one occurs in the middle of the other and vice versâ.' Again: 'There is not a single gaṇa in the Gaṇaratna-mahodadhi of Vardhamāna (the author of Kātantra-vistara) that does not differ from Pāṇini, Kātyāyana, Kāś'ikā, etc., for he being of a later date, must have made his own additions to former lists.' And so of Vopadeva and other modern grammarians. Nothing else is known about the anonymous compiler of the work under notice, than that of his having been a worshipper or disciple of

Vitthala, whom he salutes in the exordium. According to some the words means Gaṇesa, while others suppose it to signify a god adored in the Dekkain. Aufrecht has noticed a grammarian of that name in his preface to Ujjala Datta, whom he calls *Vitthalāchārya*; and some others with different titles; thus—“*Vitthala, Nrisinhae filius, Rāma Chandrae nepos, auctor Prasāda commentarii.*” “*Idem commentarium ad Vaishnava-siddhanta-dipikā librum composuit. Vitthala dikshita Yyūvasarmanis filius anno 1619. Vitthala bhatta, Raghunātha bhattae Scribae pater.*” Colebrooke, in his list of the grammarians under Pāṇini's School, has noticed *Vitthalāchārya*, author of *Prasāda*, a commentary on the *Prakriya-kaumudī* of *Rāma-chāndrāchārya*.

Beginning. श्रीमन्तं विठ्ठलं नत्वा गुरुञ्चापि प्रयत्नतः ।

सङ्गृह्यते गणः प्रातिपदिकानां यथासति ॥

सर्वादिगणः । सर्वविशेषाभयोभल्लङ्घतराण्यतरेतरादिः ॥

End. खण्डितावशिष्टत्वात् परिसमाप्तिवाक्यभावः । अवच्छेदस्तु । दक्षिणतारावरदौ दूयदुनाशपोऽशपौ । इत्यादिः ॥

Subject. सर्वाद्यवधिकोटरादिपर्यन्तं शब्दगणसङ्ग्रहानन्तद्विवरणञ्च ।

Contents. सर्वादिः, खराद्यवयं, सनादिः, व्याघ्रादिः, शकपार्थिवादिः । श्रवणादिः, यजकादिः, राजदण्डादिः, प० १ । आहिताग्नादिः, कडारादिः, दधिपथ-आदयः, प० २ । कितवादिः, उपकादिः, भृशादिः, नन्द्यादिः, प्राच्यादिः, पादसर्दादिः, प० ४ ॥ अजादिः, खसादिः, सपत्न्यादिः, ५ । नडादिः, शिवादिश्च, प० ६ । शुभादिः, तिकादिः, खण्डिकादिः, पाशादिः, भैरि-क्यादिः, प० ७ । कन्यादिः, क्रमादिः, वसन्तादिः, कृशादिः, प० ८ ॥—काशादिः, ढणादिः, तुसारादिः, वेलादिः, कर्णादिः, प्रगत्यादिः । कुमुदादिः, चरणादिः, प० ९ । मध्वादिः, मलयादिः, कास्यादिः, अधमादिः, गह्वादिः, परिमुखादिः, १० । खलादिः, अध्यात्मादिः, ऋगवणादिः, सिद्धादिः, सेन-कादिः, खण्डिकादिः, रजतादिः, लतादिः, हरीतक्यादिः, उत्सुकादिः, मन्त्रादिः, अजयतादिः, पुगादिः, केशरादिः, पूपादिः, अपूपादिः, ११ । व्युषादिः, श्रव्यादिः, तारकादिः, १२ । पिच्छादिः, शाखादिः, शरदादिः, यावाल्यादिः, विनयादिः, १३ । प्रजादिः, द्विदण्डादिः, कार्त्तिकौजपादिः, दासीभारादिः, चिह्नादिः, वनस्पत्यादिः, गुणादिः १५ । निरुदकादिः, अर्थादिः, प्रियादिः, कोटरादिः १६ ॥ शेषभावः ॥

No. 673 D. चिदस्थिमाला ।

CHIDASTHI-MĀLA.

Country paper, 12×5 inches. Folia, 32. Lines on each page, 8-10. Extent, 512 s'lokas. Character, Nāgarī. Date, ? Prose. Appearance, old. Correct. Incomplete.

A commentary on the Laghu-s'abdendu-s'ekhara, an abridged gloss of Nāges'a *alias* Nāgoji Bhaṭṭa, on his own commentary of S'abdendu-s'ekhara, on the Siddhānta-kaumudī of Bhaṭṭojī Dikshita. By Vaidyanātha Pāyagunda, surnamed Bālam-bhaṭṭa. Aufrecht's MS. writes the name of the work Sadasthi-mālā.

Vaidyanātha has, besides this, written annotations to every commentary of Nāges'a, such as the Paribhāshendu-kāś'ikā, the Paribhāshendu S'ekhara ṭikā of Nāges'a, the Kalā, a commentary on the Laghu-vyākaraṇa-siddhānta-mānjushā of Nāgojī on syntax and the philosophy of grammatical structure. He is also the author of Prabhā, a commentary on the S'abda-kaustubha of Bhaṭṭojī, consisting of scholia on Pāṇini, and likewise of Laghu-bhushaṇa-kānti, a commentary on the Vyākaraṇa-bhūshaṇa-sāra, which is an abridgement of the Vyākaraṇa-bhushaṇa of Konda Bhaṭṭa by Hariballabha, on the syntactical and philosophical structures of the Sanskrit language. Aufrecht notices, under No. 366, *duo fragmenta commentarii ad Laghu Sabdendu Sekharam a Vaidya Nātha Pāyaganda scripti, et Sadasthi mālā appellate, continenter.* The authorities cited in this work are Maheśvara-Bhāshya, Sikshā-vārtika, Vyākaraṇa-siddhānta-manjushā, Siddhanta Prakāś'ikā, &c.

The MS. under notice contains a portion of the commentary on the chapter of *Saṅjñās* only, and is wrongly entered in the old Catalogue as the Laghu-s'abdendu-s'ekhara by Vaidyanātha Pāyagunda.

Beginning. निराधारं निखिलजगतां पारमुद्धे-

र्भवस्य प्रकारं विमलमुखलक्षणाः सुवचिरं ।

चिरं वारंवारं मनसि गुरुगोर्वाणकपया

परं वन्दे वन्दे हरिहरसहं श्रीकरवरं ॥

नत्वा गुरुं वैद्यनाथः पायगुण्डाख्यको वृत्तिं ।

चिदस्थिमालाननुते लघुशब्देन्दुशेखरे ॥

ग्रन्थसमाप्तादिप्रतिबन्धकदुरितशमनाय समुचितखेष्टदेवतानत्यात्मकं मङ्गलाच-
रणशिष्यशिष्यायैर्याख्यादृष्टासनसङ्गतमङ्गलाय च निवन्नामि । * पातञ्जलेति ।
तत्त्वस्य चरकादिसाधारणादाह महेति वैयधिकरणान्वयाभावाय सहत्वं वि-
शेषणमिति कश्चित् स्वरूपकीर्तनपरमित्यादिकं ॥

End.

आदिना प्रत्यक्षमाख्यानमुपदेशः । उद्देशश्च प्रातिपदिकानां नोपदेश इत्यादि-
परिग्रहं शास्त्रे इति धात्वादावित्यर्थः । तत्त्वेति ॥

अनुनासिकत्वानुनासिकत्वविवेकेत्यर्थः । अनुनासिकत्वेत्यर्थो वा । एवमग्रेऽपि
प्रतिज्ञाशब्दे आतसोपसर्ग इति कर्मण्यङ् । अत एव तेन, समानाधिकरणवज्ज-
ब्रीहिभयाधिकरणसदेतत् स्फुटयति प्रतिज्ञेति । अतदेव अ अ सूचयत इति
वत्प्रयोगः । यत्तु दण्डीपाणिनीयाह ॥

Colophon. खण्डितावशेषत्वात् ग्रन्थसमाप्तिवाक्याभावः ।

Subject. सिद्धान्तकौमुदीवृत्तसञ्ज्ञाप्रकरणस्यैकदेशस्य सूत्रार्थविवृतिः ॥

* Beginning of the Laghu-sabdendu-sekhara text of Nagesa noticed
under No. 716 of N. S. MSS. p. 132 and in No. 1429 of this Catalogue.

पातञ्जले महाभाष्ये कृतभूरिपरिश्रमः ।

शिवभट्टसुतो धीमान् सीतादेव्यास्तु गर्भजः ॥

याचकानां कल्पतरोररिकचञ्चताशनात् ।

शृङ्गवेरपुराधीशत् रामतो लब्धजीविकः ॥

नत्वा फणीशं नागेशस्तनुतेऽर्थप्रकाशकं ।

मनोरमोमार्जदेहं लघुशब्देन्दुशेखरं ॥

Subject.

तत्र पूर्वार्जे खादिसन्धिः । चलन्ताः नपुंसकलिङ्गाः । विभक्त्यर्थः । समासाश्रय-
विधयः । परार्जे यथा । भ्वादयः । तिङन्तं सम्पूर्णं । कृदन्तं । खरविधिः ॥

No. 673e. तत्त्वबोधिनी ।

TATTVA-BODHINĪ.

Substance, country paper, 13 × 6 inches. Folia, 223. Lines on each page, 16 to 24. Slokas ? Character, Bengali. Appearance, old. Prose. Generally correct. Incomplete.

This is one of the three great commentaries on the S'iddhānta-Kaumudī of Bhaṭṭojī Dikshita; the first being the Manoramā or Praudhamanoramā, by the same author, containing notes on his own work; the second, the present work, by Jñānendra Sarasvatī; and the third, the S'abdendu-s'ekhara by Nāges'a or Nāgoji-bhaṭṭa, with his (*Laghu*) abridgement of the same. Extracts from all these three commentaries are given in Paṇḍita Tarānātha's edition of the S'iddhānta-Kaumudī, with many annotations of his own. The subjects of the work naturally correspond with those of the S'iddhānta-Kaumudī, and they have been fully detailed by Aufrecht under Nos. 360 to 363. The MS. under notice is divided into two parts, and contains the ordinary subjects of every Sanskrit Grammar from its *Saṅjñā* terminology to the *Kridanta* or verbal nouns, and fully bears out the description given of it by Aufrecht No. 360: "*Prima pars commentarii Tatwa-bodhini, (veritatis magistra) appellati, quem Jnanendra-Saraswati Vamanendra-Seaminis discipulus, ad illustrandum Siddhanta-Kaumudim grammaticum composuit.*" It is sometimes blamed for plagiarism and a servile imitation of the first commentary of the author; thus Aufrecht No. 361: "*Liber doctus quidam, sed ob nimiam verborum molestem, et maximam partem e Bhattojia Praudhamanoramā haustus est.*"

The first part of the MS. under notice begins with terminology (*Saṅjñā*), and ends with compound nouns (*Samāsa*); the second part commences with Participial and Verbal nouns, but the MS. No. 363 examined by Aufrecht, begins with the verbs, as he says: "*Secunda Tatwabodhinis pars continentur, qua conjugatio verborum tractatur.*"

Beginning नत्वा विद्येद्यरं शास्त्रं कृत्वा च गुरुवन्दनं ।

of Part I. सिद्धान्तकौमुदीव्याख्या क्रियते तत्त्वबोधिनी ॥

End of ditto. ब्रह्मं त्वेकशेषवशात् । इति समासपादः ॥

सिद्धान्तकौमुदीव्याख्या या कृता तत्त्वबोधिनी ।

समाप्तं तत्र पूर्वार्द्धं तेन तुष्यतु शङ्करः ॥

Beginning समस्तजगतामीशै जगदानन्दकारकौ ।

of Part II. जननीजनकौ वन्दे पार्वतीपरमेश्वरौ ॥

कृदतिङित्यादिकृदन्ताध्यायारम्भः क्रियते ॥

Ditto of Au- अज्ञाननाशने दत्तं दीक्षितं भक्तचरणे ।

frecht's MS. वटमूलाश्रयं द्युतं दक्षिणामूर्तिमाश्रये ॥

End of ditto. ग्रन्थसमापकसमाप्तिवाक्यं । पृष्ठतो भूलेत्यर्थ इति । इहान्वक् शब्देनानुसूतो वेति न स्पृश्यते । तस्य देशविशेषमात्रे पर्यवसानादित्यादिः ॥

Colophon of इति परमहंसपरिव्राजकाचार्य-वासनेन्द्रस्वामिचरणारविन्दसेवक-ज्ञानेन्द्रसर-

Part I. स्वतीकृतौ सिद्धान्तकौमुदीव्याख्यायां तत्त्वबोधिन्याख्यायां पूर्वार्द्धं समाप्तं ॥

Substance. सिद्धान्तकौमुदीधृत-सञ्ज्ञा-सन्धि-सुवन्त-स्त्रीत्य-कारक-समास-तद्धित-तिङन्त-कृदन्ताध्यायानामर्थविवरणं ॥

Contents of पूर्वार्द्धनिर्घण्टो यथा ।—१ सञ्ज्ञाप्रकरणं, प० १ ।—२ परिभाषाप्रकरणं, प०

Part I. २-६ ।—३ स्वरसन्धिः ६-१२ ।—४ हल्सन्धिः १२ । १३ ।—५ विसर्गसन्धिः १३ । १४ ।—६ स्वादिसन्धिः १४ ।—७ सुङ्तत्त्वं । तत्राजन्तपुंलिङ्गाः १६ । अजन्तस्त्रीलिङ्गाः । अजन्तनपुंसकलिङ्गाः । ततो हलन्ताः पुंलिङ्गाः । हलन्ताः स्त्रीलिङ्गाः । हलन्ताः नपुंसकलिङ्गाः । ततोऽव्ययानि । स्त्रीप्रत्ययाः । कारक-प्रक्रिया । ततः समासप्रक्रिया यथा । अव्ययीभावः । बहुव्रीहिः । द्वन्द्वः । एकशेषः । सर्वसमासशेषः । समासान्ताः ॥ अलुक्समासः । सर्वसमासाश्रया-विधयः । इति समासः । तद्धिताध्यायाभावः ॥

Contents of उत्तरार्द्धं यथा । तिङ्तत्त्वं । लकारार्थाः । भ्वादिगणः । अदादिः । जुहो-

Part II. त्यादिः । दिवादिः । स्वादिः । तुदादिः । रुधादिः । क्रादिः । चुरादिः । ततो ण्यन्तसङ्गन्ताः । ततः कर्मणिवाच्यप्रयोगाः । ततो यङन्ताः । यङ्लुग्-रूपाणि च । ततो नामधातुप्रकरणं । ततः कण्ठादिः । ततो भावकर्म । ततः कर्मकर्तृप्रकरणं । ततः कृत्तत्त्वबोधस्तत्र, कृत्यप्रक्रिया । कृत्प्रक्रिया । ततो ग्रन्थान्तरे उणादिषु पञ्च पादाः ॥

Wanting ग्रन्थान्तरे तद्धिताध्यायो यथा । अपत्याधिकारः । चातुरर्थिकाः । शैपिकाः ।

Taddhita. प्राग्दीव्यतीयाः । ठकोऽवधिः । क्यतोः पूर्णोऽवधिः । आर्हीयाणां । ठगादीनां । कालाधिकारः । ठवाधिकारः । नञञञोरधिकारः । मत्वर्थीयाः । प्राग्दिशी-यानां । तद्धितप्रक्रिया । द्विरुक्तप्रक्रिया ॥

No. 440a. दीपव्याकरणं ।

DĪPA VYĀKARANA.

Substance, country-made yellow paper, 4to. Pages, 24. Lines on each page, 22—23. Extent, 288 ślokaś. Character, Nāgari. Date, ? Appearance, new. Prose. Correct. Complete.

This is one of the several elementary grammars which are independent of the symbolical and intricate terminology of the different schools. It contains but a few short rules by way of a *praxis* in a compendious and easy form, adapted to the capacities of juvenile students. By Chidrūpās'rama, surnamed Paramahaṃsa-parivrājaka, a religious mendicant. No information of this author is given by Colebrooke, Aufrecht, or Weber. Its contents are Terminology, Permutations of letters, Declensions of nouns, Feminine terminations, Cases, Compound words, Derivative nouns, Verbs, Conjugations, Derivative verbs and their different moods, Nominal roots, and verbal nouns.

Beginning . श्रीशं नत्वा कुर्ये दीपं शब्दागारोऽयं चिद्रूपः ।

पूर्वोक्त्यन्तं यावद्वोधं ये(?)पकुर्याद्बालबोधं ॥

तत्रादौ सञ्ज्ञा। अइउण् इत्यादयः ॥

End. तद्यादयो विध्यर्हयोः । होतव्यः, हव्यः प्रत्ययान्तादपीति ॥

Colophon. श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकश्रीश्रीचिद्रूपाश्रमविरचितं दीपव्याकरणं समाप्तं ॥

Subjects. सञ्ज्ञासन्धिः शब्दस्त्रीत्यकारकसमासतिङन्तकृदन्तानां विवरणं ।

Contents. सञ्ज्ञा ४० १ । अच्सन्धिः २ । विसर्गसन्धिः ३ । विभक्तयः ४ । अजन्तपुंस्त्री ४ । अजन्तस्त्रीविः ५ । हसन्तपुंस्त्रीस्त्रीविः ६ । स्त्रीत्यं ७ । कारकं ८ । समासः ९ । तद्धितः ११ । आख्यातं १२ । भादयः १२ । १३ । अदादिः १५ । अन्ये गणाः १६—२० । ण्यन्त-सन्नन्त-यङन्त-यङ्लुगन्ताः २१ । नामधातवः २३ । कृदन्ताः २४ ॥ इति शेषः ॥

No. 441. (1) द्रुतबोधव्याकरणं ।

DRUTA-BODHA-VYAKARANA.

Substance, country-made yellow paper, 4to. Pages 98. Lines 24—25 on a page. Extent, 2400 s'lokas. Character, Bengali. Date, ? Appearance, new. Verse. Correct. Complete.

This is a metrical Sanskrit grammar according to the Mugdhabodha School of Vopadeva. By Bharata Sena, Malla or Mallika, son of Gaurāṅga Mallika of the Vaidya (medical) caste. It was compiled, under the patronage of Kalyānānanda, son of Gajamalla, and grandson of Trailokya-chandra, who claims to be a rājā of the Solar race. Bharata Malla's name stands pre-eminent among the exegesisists of Bengal, both on account of the number of his works and their popularity. His commentary on the Amara-kosha has superseded those of Rāya-mukūṭa, Kshīra Svami and others in the schools (*Chatuspātis*) of Bengal. His commentaries on the standard *kāvyas* have superseded those of Mallinātha in this province, on account of their referring to the rules of Vopadeva which are best known in the Gauṛiya Schools, and for which reason they are denominated the Mugdhabodhinī ṭīka's, in contradistinction to those of the Pāṇiniya-ṭīkās of Mallinātha. Bharata is familiarly known to every Sanskrit student, and all his works are largely studied, or referred to, in this part of the country, except his grammar, which, as Colebrooke says 'is not much in use.' The work under notice is founded on the plan of the Mugdhabodha, but it is larger, owing to its being in verse. It has a commentary by the same author, who, not being content with facilitating the acquisition of grammatical knowledge in Sanskrit by means of easy verses, wrote an abridgement of it called the Prasiddha-pada-bodha, which is one of the most compendious grammars that we have in the language. This last was once published in Calcutta, but the edition is out of print now.

Beginning. प्रणम्य पार्वतीनार्यं सर्वसिद्धिप्रदायकं ।

द्रुतबोधं व्याकरणं भरतेन विरच्यते ॥

अकारादीनि वर्णानि स्वयमुक्तानि वेधसा ।

प्रसङ्गात्तेन विज्ञेया अकारादि चतुर्दश ॥

अ आ इ ई उ ऊ ऋ ॠ ए ऐ ओ औ । इत्यादिः ॥

End. गुणी निर्गुणवत् कापि निर्गुणे गुणवत् क्वचित् ।
 नियमस्य क्वचिद् भङ्गो विधेः कापि विपर्ययः ॥
 क्वचित् कस्यापि लोपः स्यादुत्पत्तिः कापि कस्यचित् ।
 क्वचित् कस्यापि ह्रस्वं क्वचित् कस्यापि दीर्घता ॥
 क्वचित् स्थानच्युता वर्णाशेषां भावान्तरं क्वचित् ।
 इत्येवमादि वैचित्र्यं शास्त्रसंसार इष्यते ॥

Colophon. हरिहर-स्नानकुलेन्दुवैद्यो गौराङ्गभक्तिकः प्यातः ।
 तस्य तनूद्भव एतच्चक्रे भरतो नृपाज्ञातः ॥
 इत्यम्बष्ठगौराङ्गभक्तिकात्मजश्रीभरतसेनविरचितं द्रुतबोधं व्याकरणं समाप्तं ।

Memorial verses on the author's patron Kālyana Malla.

पद्मवन्धुकुलाम्बोधिशीतांशुर्लोकविश्रुतः ।
 बैलोक्यचन्द्र इत्यासीत् कर्पूर ऋत्विजेश्वरः ॥
 तत्पुत्रोऽस्ति पराभूतवैरस्त्रीमण्डलस्पृहः ।
 सर्वलक्षणसंयुक्तो गजमल्लमहायशः ॥
 तस्य कल्याणमल्लोऽस्ति, नन्दनो बुद्धिसागरः ।
 तेनेयं द्रुतबोधस्य टीका क्रियते बोधिनी ॥

Subjects. सञ्ज्ञा सन्धिः पल्लवं सुवन्तस्त्रीत्यकारकाः ।
 समासतद्धिततिङन्तानां कृदन्तानाञ्च वर्णनं ।

Contents. सञ्ज्ञापादः ४० । खरसन्धिपादः २ । हल्सन्धिः २ । विसर्गसन्धिः ४० ।
 सन्धिनिषेधः ७ । पल्लप्रकरणं ८ । एत्वं ९ । शब्दसञ्ज्ञा १० । अजन्तपुं १२ ।
 अजन्तस्त्री १५ । अजन्तनपुं १६ । हसन्तपुं १७ । हसन्तस्त्री २२ । हसन्त-
 नपुं २३ । अव्ययप्रक० । इति सुवन्तपादः ॥ स्त्रीत्वं २४ । कारक० २४ ।
 इति ॥ समासपादः २५ । तद्धितपादः ४२ । धातुसञ्ज्ञादिप्रकरणं । भ्वादिः
 ४९ । अदादिः ५७ । क्वादिः ६० । दिवादिः ६१ । स्वादिः ६१ । तुदादिः
 ६२ । तनादिः ६४ । क्रादिः ६६ । चुरादिः ६४ । ण्यन्तः ६४ । सन्नन्तः ६६ ।
 यङन्तः ६७ । नामधातुः ६९ । परस्मैपदीयाः ७२ । आत्मनेपदीयाः ७४ ।
 भावकर्म ७७ । विभक्तिपादः ७७ । कृदन्तपादः ८० । क्तादिः ९० । लादिः
 ९५ । प्रकीर्णपादः ९८ ॥ इति ॥

No. 441. (2) द्रुतबोधिनी ।

DRUTA-BODHINI.

Substance, country-made yellow paper, 4to. Pages 347. Lines 25 to 26 on each page. Extent, 7981 s'lokas. Character, Bengali. Date, ? Appearance, new. Prose. Correct. Complete.

A commentary on the last described work by the author himself, with full explanations and exemplifications of his text, and a great many additional rules, notes, and observations, which have swollen its bulk more than that of any ordinary grammar in the language. It is illustrated by many concordant passages and citations of texts and authorities from various grammars, both ancient and modern, among which those from the Kátantra-parisishṭa of Sripati Datta, the Supadma of Padmanátha Datta, and the Sankshipta-sára, are the most numerous, partly because these correspond more closely with the Mugdhabodha, which forms the basis of this author's work, than any of the ancient ones, and partly on account of their prevalence in Bengal. There are occasional references made in this work to ancient authorities, such as the Bháshyakára, Vártika, &c. The gaṇas of nouns and verbs which are given here in full, are derived, like those of Durgá-dása in his commentary on the Mugdhabodha, from Páṇini and the Siddhánta-kaumudí, with slight variations adapted to this grammar. Colebrooke has noticed the commentary with the text of Bharata-Malla as not much in use. Its subjects and divisions are the same with those of the text noticed above.

Beginning. प्रणम्य शम्भुं भरतेन बालान् ददानि विज्ञापयितुं क्रियन्ति ।

स्वयं कृतस्य द्रुतबोधनाम्नो वितन्यते व्याकरणस्य टीका ॥

प्रणम्य पार्व्वतीनाथं सर्व्वसिद्धिप्रदायकमित्यादेष्टीका । यथा ।

भरतेन पार्व्वतीनाथं प्रणम्य द्रुतबोधं व्याकरणं क्रियते ॥

End.

भावे सुगमं । केलिमः । आदौ कर्म पश्चात् कर्त्तृ कर्म कर्त्ता । तस्मिन् धातोः केलिमः स्यात् । इति कृत्यपादः । समाप्तः ।

Colophon. इति सद्द्वैयहरिहरसेनवंशसम्भव-गौराङ्गमल्लिकात्मज-महामहोपाध्यायश्रीभरत-सेनकृतायां द्रुतबोधटीकायां कृत्यविवरणं समाप्तं ॥

Subject.

ग्रन्थकर्त्तुः स्वकृतसंस्कृतद्रुतबोधाख्यव्याकरणस्याद्योपान्ता टीका ॥

Contents.	सञ्ज्ञापादः ४० १ । खरसन्धिः ९ । हलसन्धिः १६ । विसर्गसन्धिः १९ । सन्धि- निषेधः २२ । षत्वविधिः २५ । णत्वविधिः २६ । शब्दसञ्ज्ञा ४४ । अजन्तपुं- लिङ्गः ४९ । अजन्तस्त्री० ५९ । अजन्तस्त्रीव ६२ । हसन्तपुं० ६४ । हसन्त- स्त्री० ७१ । हसन्तनपुं० ८४ । अव्ययपादः ८५ । स्त्रीत्यं ८५ । कारकः १०९ । समासः १६४ । तद्धितः १६७ । धातुसञ्ज्ञा १७४ । भ्वादिगणः १७५ । अदादिः १८९ । ऋादिः २१७ । दिवादिः २१२ । स्वादिः २१४ । तुदादिः २१५ । रुधादिः २१७ । तनादिः २१८ । क्रादिः २१८ । चुरादिः २१९ । जग्रन्तः २२० । सन्नन्तः २२४ । यङन्तः २२७ । लिङ्गधातुः २२० । परस्मैपादः २२८ । आत्मनेपदीयाः २४० । कर्मभावयोः २५० । कालाः विभक्तयश्च २५१ । कृदन्तपादः २५५ । निष्ठादिपादः २५६ । ढणादिपादः २६० । शच्चादिः २६७ । कृत्यं २०० ॥
-----------	---

No. 388. धातुपाठः ।

DHATU-PATHA.

Substance, country paper, 8vo. Folia, 183. Lines, 4—9 on a page. Slokas? Character, Deva-nāgrī. Date, Samvat 1858. Appearance, New. Prose. Correct. Complete.

This is the first and most ancient work on Sanskrit roots, and forms the basis of all other works on the classification and signification of the roots in the language. It is generally attributed to Pāṇini, the great grammarian. (See Max Müller's Ancient Sanskrit Literature and Goldstucker's Pāṇini.) Colebrooke, in his notice of the Dhātupāṭha, says, "It contains the roots and the themes systematically arranged with their indicatory letters and interpretations." These roots are invariably monosyllabic (*ekāksharī*), i. e. formed of the simplest elements into which all polysyllabic as well as polysynthetic words can possibly be reduced. The father of Comparative Grammar says in the Preface to his Sanskrit Glossary, p. 2 : ' *Continentur hoc libro omnes linguae Sanskritae radices et vocabula usitatissima cum verbis Graecis, Latinis, Germanicis, Lithuanicis, Slavicis, Celticis comparata.*' The Sanskrit roots are composed of from one to five letters, of which the monoliteral and biliteral roots are the most numerous. They are simpler than the simplest triliteral roots of the Semitic languages, which in fact amount to trisyllabic ones with

their vowel points. The triliteral, quadriliteral, and quinquiliteral roots of the Sanskrit being for the most part monosyllabic, are likewise simpler than those of the Arabic which are purely polysyllabic, their component letters being affected by some moving vowel. The few polysyllabic roots that occur in the Dhátupáṭha are either nominal roots (*náma-dhatus*), in which the Arabic also abounds, or duplicated themes (*dviruktas*), agreeing with the increased or augmented trilaterals of the Arabic grammar; as Bopp has said (p. 61): "*Multae quae a grammaticis inter radices receptae sunt formae non verae sunt radices, sed verborum denominativorum themata, ut कुमार, कव, मन्त्र, खोम, &c., non nullae syllabam reduplicativam continent, ut जच्च, जायट, दरिद्रा, &c., quod ortum est e घस् ण् vel गर (-εγρω), and द्रा.*" The indicatory and incremental letters (*anubandhas and vikaraṇas*), which are added, and sometimes prefixed, to the roots, are characteristic of the various properties of their conjugations and participial forms, and have been invariably retained by all grammarians, from Páṇini to Vopadeva, the latter only making a few additions. So Carey, in the Appendix to his Sanskrit Grammar, says of them: "Certain letters, not belonging to the Sanskrit roots, are joined to them to point out some peculiarities in the conjugation. These letters, called anubandha, are prefixed to, or follow, the root, as it suits the convenience of the writer. In the manuscript copies of the Gaṇas, or lists of roots, they are joined by the rules of Sandhi." Westergaard, in the Dhatupáṭha appended to his Radices Sanskritae, (p. 343), says: "*Eadem signa usurpant scholia Kátantrae et Vopadeva qui tamen alia nova invenit.*" Nothing can be said with certainty regarding the antiquity of these characteristic signs, as to whether they were invented by Páṇini, or they existed from before his time: they were invented for brevity's sake whoever might have been their first inventor. "*Brevitatis Causa Páṇini aut inventis aut a prioribus grammaticis recepit signa quaedam*" (p. 342), In this, as in all other early *Dhātu or Gaṇapáṭhas*, the roots are classed according to the Active, Middle, and common forms (*Parasmai, Átmane and Ubhaye padī*) of the ten conjugations to which they respectively belong, and distinguished under the names of oxytona, gravitona and barytona (उदात्तः, अनुदात्तः, and खरितः) by Páṇini, as Westergaard says, "*ut indicaret ii, utrum verba activis flectionibus declinarentur an mediis an utraque admitterent, ea signa accentibus aut acuto, aut gravi, aut circumflexo notatur sunt, qua propter radices sunt aut उदात्तः*" &c. The interpretations given in the text are sometimes

explained and corroborated, and at others altered, amplified, and illustrated with examples by its commentators, and subsequent grammarians. Vopadeva and many modern lexicographers have substituted new words for the old phraseology of *gatikarma*, &c., of Pāṇini.

Among the commentaries on this work, Colebrooke notices the *Dhātu* or *Tantra-pradīpa* by Maitreya Rakshita as the first, which gives illustrations of roots, with examples of their inflections. He has also noticed the *Mādhaviya Vritti* of Mādhavāchārya, which gives a copious exposition of the roots with their derivatives. The *Vārtikas* of Vyāghra-bhūti and Vyāghra-pāda and the *Dhātu-pārayana* are mentioned by many authors. The authorities quoted by them are noticed below. Bhaṭṭoji's *Dhātupāṭha* is built upon that of Pāṇini, according to Aufrecht, who in his remarks upon No. 373 says: '*Plerumque haec radicum collectio cum Siddhānta-kaumudī et Mādhaviya vritti consentit, et nisi omnia me fallunt, e Sayanae libro excerpta est.*' Several editions of the text have been published both in Europe and India, among which Weber has noticed, in his *Handscript Verzeichnisse* No. 184, 'Der Von Westergard edirte *Dhātu-pāṭh*,' besides the Latin version of the same in the Appendix to Westergaard's *Radices Linguae Sanskritae*.

The work treats first of the roots under the *bhvédi* class according to the order of their final letters, and the voices in which they are conjugated, and thus proceeds to the end of the *Churádi*, the tenth class of roots. Colebrooke, in his unfinished *Sanskrit Grammar*, has conjugated only the verbs of the *bhvédi* class in all their simple tenses and derivative forms, with annotations of the diversities of their forms and significations from various authors mentioned in Maitreya's, Mādhava's, and Sāyana's commentaries on the same, in the *Siddhānta Kaumudī* of Bhaṭṭoji, and in Durgādāsa's commentary on the text and gloss of Vopadeva—the *Kavi-kalpa-druma* and the *Kāvya-kāma-dhenu*. Westergaard's *Dhātupāṭha* contains the whole text of Pāṇini with occasional references to the comments, and his *Radices Sanskritae* abounds in copious examples of the inflected forms of the roots. His *Sautra Dhātus* were unknown to Pāṇini, and form no part of the work under notice, as those roots rarely occur either in the Vedic or classical *Sanskrit*, but were collected by Vopadeva from later *Sanskrit*. So says Westergaard (p. 333.) 'सौत्रधानवः *sunt radices, quae ab antiquissimis grammaticis in collectiones radicum non relatae sunt, sed modo in*

regulis eorum grammaticalibus (सूत्र) commemorantur, quapropter सौत्राः dictæ sunt. Pleræque tallium radicum re-vera fictæ esse a grammaticis videntur, quo facilius nomina difficilia explicarent, paucas tantummodo lingua et classica et vedica tanquam verba agnoscit. Quæ apud Vopadevam inveniuntur et aliis locis commemorantur Sautradhâtava, hæ sunt, appositis nominibus inde deductis.”*

The list of Denominative or Nominal roots given by Westergaard, forms also no part of this or any other work on Dhātu-pātha in the language. They are simply gleaned from the Sūtras of Pāṇini, and some works both ancient and modern where they are used as original verbs.

CONTENTS.

1. Verbs terminated by dental consonants, with short vowels gravely accented ; or Verbs with final dentals, 36.
2. Ditto with short vowels, acutely accented ; or final dentals, 38.
3. Verbs with final guttural consonants, gravely accented, 42.
4. Verbs with final guttural consonants, acutely accented, 50.
5. Ditto with final palatals and short vowels gravely accented, 21.
6. Ditto with final palatals, and short vowels acutely accented, 72.
7. Verbs with final cerebral consonants, and short vowels acutely accented, 36.
8. Verbs with final cerebral consonants, and short acute vowels, 73.
9. Verbs with final labial consonants, and short vowels gravely accented, 34.
10. Verbs with final labial consonants, and acutely accented short vowels, 39.
11. Verbs with final nasal consonants and gravely accented short vowels, 10.
12. Verbs with final nasal consonants and acutely accented short vowels, 30.
13. Verbs with final semivowels, and gravely accented short vowels, 34.
14. Verbs with final semivowels, and acutely accented short vowels, 95.
15. Verbs with final sibilants, and gravely accented short vowels, 49.

* सौत्राश्चुल्लुम्पादयश्च वाक्यकरा अघादयो धातव उदाहार्याः । वर्द्धते धातुगणः । तेन पर्णहरितभावे । माधवाचार्यस्तु दशगणपाठो बद्धः । तेन अपठिता अपि सौत्र-लौकिक-वैदिका बोध्याः । सन्मप्रभृतयः सौत्रा इत्यादयः ।

16. Verbs with final sibilants, and acutely accented short vowels, 88.
17. Verbs of the class with its initial *dyut*, and gravely accented short vowels, 22.
18. Verbs of the *ghatádi* class, with mute ऋ and grave vowels, 13.
19. Ditto acutely accented vowels, 43.
20. Ditto with a mute ऋ.
21. Verbs of the *phanádi* class, 9.
22. Verbs of the *jvaládi* class, 30.
23. Barytona verbs, 34.
24. Verbs with final grave vowels, 72.
25. Ditto with final gravitona consonants, 41.
26. Verbs of the *adádi* class or second conjugation, 71, page 86.
27. Verbs of the *hvádi* class or third conjugation, 24, page 104.
28. Verbs of the *divádi* class or fourth conjugation, with *pushadi*, 106.
29. The *svádi* class of Verbs of the fifth conjugation, 33, page 118.
30. Verbs of the *tudádi* class or sixth conjugation, 142, page 123.
31. Verbs of the *rudhádi* class or seventh conjugation, 25, page 137.
32. Verbs of the *tanádi* class or eighth conjugation, 9, page 140.
33. Verbs of the *kryádi* class or ninth conjugation, 58, page 141.
34. Verbs of the *churádi* class or tenth conjugation, 128, page 147.
35. Verbs called *ádhristrádi* 40.
36. Verbs ending in a 87, page 179.
37. *Aghádi* or *sautra* verbs, 12, page 182.
38. *Lidhu* verbs, page 183.

NAMES OF AUTHORS QUOTED BY PÁNINI.

Apisáli, As'valáyana, Kás'yapa, Gárgya, Gálava, Chakravarmá, Bharadvája, S'ákalya, S'ákaṭáyana, Sphotáyana.

AUTHORS QUOTED IN MÁDHAVÍYA VRITTI.

Apisáli, Atreya, Abharana, Kes'ava Svámí, Kaus'ika, Kanva, Chandra, Taranginí, Deva, Dhanapála, Dhúrta Svámí, Nandi, Purushakára,

Purnachandra, Prakriyáratna, Pratípa, Prasáda Bhásuri, Bhíma, Bhoja, Madhusúdana, Yádava, Yájña-Náráyana, Rámachandra, Ś'iva-deva, Ś'iva Svámi, Ś'abdikábharnam, Sámanta, Sudhákara, Subhuti-chandra, Helarája, and Hírasvámi.

Beginning. धातुपाठः । गतिः चलनं ज्ञानञ्च । सर्वं गत्यर्थं ज्ञानार्थञ्च ॥ अनुबन्धः ।

धातुः । अनुबन्धः । धातोरर्थः ॥ ० भूभुतायामुदात्तः परस्मैभाषः ॥

Do. of Weber's MSS. अथ क्रथ्यन्ताः षट्त्रिंशदनुदात्ताः । एध-टद्धौ स्पृक्षासङ्कर्षे ॥

End. निङ् अङ्गान्निरसने । अन्ताश्चाश्चतरगालोडितावरकाण्डं । अश्चतरे तक्लोपश्च । पुच्छादिषु धात्वर्थे इत्येव सिद्धं ॥

Colophon. इति पाणिनीयधातुपाठः समाप्तः ॥—संवत् १८५४ वैशाखशुक्लतृतीयायां ॥

Subjects. भ्याद्यदादिर्जुहोत्यादिर्दिवादिः स्वादयस्तथा ।
तद्रुधादिस्तनादिश्च क्रादिश्चुरादिर्गणपठितानां ॥
द्वात्रिंशदधिकविंशतिशतानां धातूनामर्थविवरणं ॥

Contents. आदौ भुवादयः । प० १ । धातुसङ्ख्या यथा ॥—१ तवर्गीयान्ता अनुदा-
त्तेतः ३६ ।—२ तवर्गीयान्ता उदात्तेतः ३८ ।—३ कवर्गीयान्ता अनुदात्तेतः ४२ ।
—४ कवर्गीयान्ता उदात्तेतः ५० ।—५ चवर्गीयान्ता अनुदात्तेतः २१ ।—
६ चवर्गीयान्ता उदात्तेतः ७२ ।—७ टवर्गीयान्ता अनुदात्तेतः ३६ ।—८ टव-
र्गीयान्ता उदात्तेतः ७३ ।—९ पवर्गीयान्ता अनुदात्तेतः ३४ ।—१० पवर्गी-
यान्ता उदात्तेतः ३९ ।—११ अनुनासिकान्ता अनुदात्तेतः १० ।—१२ अनु-
नासिकान्ता उदात्तेतः ३० ।—१३ यरलवान्ता अनुदात्तेतः ३४ ।—१४ यरल-
वान्ता उदात्तेतः ९५ ।—१५ उष्मान्ता अनुदात्तेतः ४९ ।—१६ उष्मान्ता
उदात्तेतः ८८ ।—१७ द्युतादयोऽनुदात्तेतः २२ ।—१८ घटादयो पितः अनु-
दात्तेतः १३ ।—१९ तथा उदात्तेतः ४३ ।—२० घटादयो मितः ८ ।—२१
फणादयः ९ ।—२२ ज्वलादयः ३० ।—२३ स्वरितेतः ३४ ।—२४ अजन्ता
अनुदात्ताः ७२ ।—२५ हलन्ता अनुदात्तेतः ४१ ।

२६ अदादयोऽनुदात्तावुदात्तेतौ २ । अनुदात्ताः स्वरितेतः ४ । अनुदात्तोऽनुदा-
त्तेत् १ । उदात्तानुदात्तेतः १४ । आत्मनेपदिनौ २ । उदात्ताः सेटः ७ ।
परस्मैपदिनः ४३ । उभयपदिनौ २ । इत्यादयः ७५ । ४० ८६ ।—

२७ जुहोत्यादिः । ४० १०४ । परस्मैपदिनः ४ । उभयपदी १ । आत्मनेपदिनौ २ ।
अनिङ् उभयपदिनौ २ । अनुदात्ताः स्वरितेतः ३ । अनुदात्ता अनिङः ४
अनुदात्ता उदात्तेतः ६ । समयाः २२ ।—

२८ दिवादयः । प० १०६ । उदात्ताः उदात्तेतः २२ । स्वादयः १० । अनुदात्ता
उदात्तेतः ४ । उदात्ता अनुदात्तेतः १७ । अनुदात्ताः स्वरितेतः १५ । पुषा-
दयः ६२ । समग्रः १२१ ।—

२९ स्वादयः । प० ११८ । अनुदात्तोभयपदिनः ७ । उदात्तौ तथा २ । अनु-
दात्तौ उदात्तेतः ८ । उदात्तानुदात्तेतौ २ । अनुदात्ता उदात्तेतः १६ ।
समग्रः २५ ॥—

३० तुदादयः । प० १२२ । अनुदात्ताः स्वरितेतः ४६ । उदात्तोदात्तेतः १ ।
उदात्तानुदात्तेतः ५ । उदात्ता उदात्तेतः ८५ । कुटादयः । तथानुदात्तादिः ।
समग्रः १४७ ।—

३१ रुधादयः । प० १२७ । अनुदात्ताः स्वरितेतः ७ । उदात्तः स्वरितेतौ च २ ।
उदात्तस्वरितौ च २ । उदात्तोदात्तेत् १ । अनुदात्तेत् १ । अनुदात्ता वज्रदा-
त्तेतौ ४ । इत्यादयः समग्रः १७ ।—

३२ तनादयः प० १४० । समग्रः ८ ।—

क्रादयः २२ । प० १४१ । सं ५८ ।—३४ चुरादयः १४७ । सं १२८ ।

लिधुः ३८ ।—३५ आधृषादयः ४० ।—३६ अदन्ताः ८७ ।—

३७ सौवधातवः १२ ।—

३८ णिङन्तादिनामधातवः १८३ ।

No. 672. धातुरूपं वा आख्यातव्याकरणं ।

DHĀTU-RŪPA *alias* ĀKHYĀTA-VYĀKARAṆA.

Substance, country paper. 10 × 5 inches. Folia 1099 leaves of which 82 are lost. Lines on each page, 9. Extent, 16,332 s'lokas. Character, Nāgari. Date ? Appearance, old. Prose. Correct. Incomplete. Wanting 205 folia at the beginning.

A work simply on the Inflections of Sanskrit Verbs, without any rules for their formation, as the name *Ākhyāta Vyākaraṇa* imports. By Banga Sena, a recent compiler of whom no mention is made in any original treatise on the *dhātus*, nor in any catalogue of roots, or names of authors by Europeans. It is to be inferred from his name that he was an inhabitant of Bangabhumi or Eastern Bengal, and the meanings of his verbs indicate him to have belonged to the Kātantra school. The MS. consists of two parts, the former containing 526 leaves, and the

latter 573. The verbs inflected amount to 150 in the first volume of which 82 pages are lost at the beginning. The second volume contains the inflections of 271 roots. These roots are partly of the *tudādi* and *churādi* or sixth and tenth classes, and have been inflected in the verbal and participial forms of their primary and derivative moods of the binary or duplicate formations: namely, the Active, Middle and Passive voices of the Simple, Causal, Desiderative or Optative, Intensive, and Repetitive or Frequentative Moods.

Beginning of 1st Part. तुद व्यथने । तुदति तुदतः तुदन्ति इत्यादयः ।

End of ditto. लिलज्जिषं लालज्जं । इति तुदादिः समाप्तः ॥

Beginning of 2nd Part. पूज पूजायां । पूजयति पूजयतः पूजयन्तीत्यादिः ॥

End of ditto. णमि तर्पं २ । तितर्पिषं २ । तरीढपमित्याद्याः ॥

Colophon. अभावः ॥

Subject. तुदादिचुरायेकदेशस्थधातूनां तिङन्तकृदन्तरूपाणि ॥

Contents. तेषां स्वार्थ-ण्यन्त-सनन्त-यङन्त-यङ्लुगन्तधातुसङ्ग्रहानां परस्मायात्मने कर्मणि भाववाच्यरूपाणि ॥

List of roots. तुदादयः । तुद् ५० १ । नुद् ७ । दिश् १३ । भस्ज १६ । लिप् २७ । कृष् ३४ । मुच् ४३ । लुप् ४६ । विद् ५६ । लिप् ६२ । पिट् ६४ । कृत् ७७ । खिद् ८३ । पिष् ८८ ॥ विपि ९६ । विष् १०२ । धि १०४ । क्षि ११० । यु ११६ । व्र्यू १२२ । ऋच् १२६ ॥ कृवि १३३ । गृ १३६ । उच्ची विपासे १४७ । जर्जादिभ्यसे १५१ ॥ लच् १५७ । ऋच सुतो १६२ । उज आर्जवे । लुभ विमोक्षने । प० १७५ ॥ रिफ कथनादौ १८२ । ढप ढम्फ ढप्नौ १८६ । तुम्फ १९८ । तुप् २०७ ॥ तुम्फ २१४ । रिफ् २२० । ढफ क्लेशे २२६ । ढम्फ मिच्छ २३४ । गुफ् २३५ । गुम्फ २४२ । ढम् २४८ । चृती २४६ । उम् २६४ । उम् २६७ । शुम् २७१ । इत्यादिः ॥

(Rest as in the printed copy.)

No. 668. (2) धातुसङ्ग्रहः ।

DHATU-SANGRAHA.

Substance, country paper. 12 × 5 inches. Folia, 164. (Leaves 20, 27, 28, 36, 59, 60, 143, 144 and 145 are wanting). Lines on each page, 9 to 11. Extent ———? Character, Devanāgarī. Date, Samvat 1773. Appearance, new. Prose. Correct. Incomplete.

Sanskrit Roots with their meanings and conjugations. By Kásínátha Mis'ra. It has been translated into Latin by Rosen, and often referred to by Westergaard in his *Radices Sanskritae*. The roots in it are arranged according to the ten conjugations to which they belong, like those of the *Kátantra-gana-dhātu* of which it is but a scholium, in the same way as the *Manoramá* of Ramanátha. Both the works have been consulted by Westergaard who, in the preface to his admirable work on the roots, says (p. IV) “*Ex iis qui radicum collectionem Kátantrae nomine inscriptam Scholiis illustrarunt, duobus usus sum, Ramánátha et Kásínátha.*” It is astonishing, however, to find no notice taken of this work or of its author in the catalogues of Colebrooke, Weber, or Aufrecht, while the *Manoramá*, though posterior to the present work in date, is distinctly mentioned by them all. The reason can be no other than this work, being written for beginners, contains very little useful matter for learned disquisitions on the subject. The meanings of the roots are given in different words from those of Páṇini and Vopadeva.

Beginning. नमामि तां परां वाचं पश्यन्त्यादिस्वपयेदित्यादिः ॥

वृत्तिविसृष्टीकादिदर्शनालसचेतसां ।

बालानां सुखबोधाय क्रियते धातुसङ्ग्रहः ॥

End. अनेकग्रन्थसम्भावविलोकनपरिश्रमं ।

त्यक्त्वा विश्राम्यताजखं सुधियोऽस्य निरीक्षणात् ॥

Colophon. इति श्रीकाशीनाथमिश्रविरचितो धातुसङ्ग्रहः समाप्तः ।

Subject. भ्रातृवधिक्षुराद्यन्तानां धातूनां विविधार्थविवरणं ॥

Contents. आदौ भ्रादिगणीयधात्वर्थो रूपाणि च । ततोऽदादयः । ततो क्वादयः । ततो दिवादयः । ततः स्वादयः । ततस्तुदादयः । ततो रुधादयः । ततस्तनादयः । ततश्चुरादयः ॥

No. 673. (2) गणधातुपरिभाषा ।

GAṆA-DHATU-PARIBHÁṢHÁ.

Country-made yellow paper. 14 × 5 inches. Folia, 19. Lines on a page, 8—10. Letters in each line, 44 to 52. Extent ———? Characters, Bengali. Date ? Appearance, new. Correct. Complete.

A commentary on the *Bhūri-prayoga-gaṇa-pāṭha*, a treatise on the meanings, inflected forms, and applications of Sanskrit roots. By Kās'ī-s'vara, author of the *Mugdha-bodha-pariśiṣṭa*. Nothing is known about the text, *Bhūri-prayoga-gaṇa*, of which the present work professes to be a commentary. The *Bhūri-prayoga* or annotations on the *Amarakosha*, by Padmanābha Datta, author of the *Supadma* grammar, noticed in No. 530 of the *Notices of S. MSS.* and in No. 434 of the *Catalogus Codicum Sanskriticorum* by Aufrecht is a *lexicon synonymicum et homonymicum a Padmanābhadatta, Dāmodaradattae filio compositum*. It is evident, however, from the contents, and the arrangement of roots of the conjugations by their final letters to be a work on the model of Vopadeva's *Kavikalpadruma*, and consequently to belong to the *Mugdha-bodha* school.

Beginning. सरस्वती पादयुगं प्रणम्य देवैर्महेन्द्रादिभिरीयमानः ।

भूरिप्रयोगस्य गणस्य टीकां तनोति काशीश्वरदेवशर्मा ॥

कस्युरादिः । अङ्कयति अङ्गापयति अंशयति अंशापयति धनं । अर्थयते अर्थापयते मुक्तिं वासुदेवप्रार्थनमूलानीति ॥

End.

अथ सौत्राः । प्रथक्पाठस्तेषां नियतप्रयोगविषयत्वात् । कर्कहासे कर्कशः कर्कटः । इचङ्कुरमर्कटः । इकुञ्जरं पञ्जरं । मञ्जरी मञ्जुलं मञ्जु इत्याद्यवधिरसनाभिषग्भेषजमित्यन्तः ॥

Colophon. इति श्रीकाशीश्वरकृतभूरिप्रयोगगणटीका समाप्ता ।

Subject. गणपठिताःकारादिहकारान्तपर्यन्तानां धातूनां सङ्क्षेपेणार्थनिर्णयः ॥

Contents of No. 673 (2) Ganadhatu Paribhāshā.

Contents. अदन्ता धातवः ५७ । आदन्ताः २० । इदन्ताः १२ । ईदन्ताः ? उदन्ताः ? ऊदन्ताः ७ । ऋदन्ताः १६ । ॠदन्ताः १४ । एदन्ताः ६ । ऐदन्ताः ८ । ओदन्ताः ५ । औदन्ताः ० । ककारान्ताः ? जातौ १५ । व्यक्तौ १६ । खान्ताः ? गान्ताः ? जातौ १० । व्यक्तौ १२ । घान्ताः ८ । ६ । चान्ताः ४५ । ३५ । ङान्ताः १० । जान्ताः ५४ । ३५ । ञान्ताः ? टान्ताः १६ । १६ । ठान्ताः १२ । ८ । डान्ताः २० । २४ । ढान्ताः १ । णान्ताः १६ । १८ । तान्ताः १६ । १२ । थान्ताः १५ । १२ । दान्ताः ५४ । ३५ । धान्ताः २७ । २४ । नान्ताः ? पान्ताः ? फान्ताः ? बान्ताः ? भान्ताः ? सान्ताः १६ । १२ । यान्ताः १२ । रान्ताः १७ । १२ । लान्ताः ३५ । ३६ । वान्ताः ३२ । २८ । शान्ताः ? षान्ताः ६७७ । सान्ताः ४८ । ४० । हान्ताः ५० । चान्ताः ? सौत्राः ५० ॥

No. 673. (1) धातुगणप्रकाशः, वा ध्वनियोनिकाव्यं ।

DHATU-GANA-PRAKAS'A, *alias* DHANI-YONI-KAVYA.

Country-made yellow paper, 15½ × 5½. Folia, 13. Lines on a page, 8—9. Extent, 416 s'lokas. Character, Bengali. Date ? Appearance, new. Verse and prose. Correct. Complete.

Roots of the Sanskrit language with their significations according to the order of the *Supadma* grammar of Padmanābha-Datta. By Kās'is'vara Vāchaspati, one of the commentators of that grammar. Colebrooke mentions it under the name of *Kās'is'vari-gana*, and quotes from its commentary by Rāmakānta, both of which are in use among the students of that school of Sanskrit grammar in eastern Gaur. This work is different from the *Gana-dhātu-paribhāshā* by an author of the same name belonging to the Mugdhabodha school, noticed under No. 673 (2) of this Catalogue, as it is founded chiefly on the principles of Pāṇini, Kātantra and Supadma. No mention of this work is made among the Dhātu-pāthas quoted by Westergaard, Weber, and Aufrecht.

Beginning. वाङ्मातुरेव निखिलेक्षणतां नयन्त्यास्तुं तरेः करुणया धिषणां ददत्याः ।

पादाम्बुजन्मयुगलं प्रणिपत्य वन्द्यं काशीश्वरो वितनुते ध्वनियोनिकाव्यं ॥

जिणिङ्गामुत यतो भाषात्मने भावे क्रमाद्विदुः ।

अथादित्वनौ पूर्वं नो भजेतामिष्टुदूतं ॥ इत्यादिः ॥

End. अलोच्य पाणिनिकलापसुपन्नसिद्धान् अर्थानुकारिकृतिना क्रमशोऽव पद्यैः ।

काशीश्वरेण स च धातुगणप्रकाशस्तोपस्यकाशयतु भूरि विचक्षणानां ॥

Colophon. इति महामहोपाध्यायश्रीकाशीश्वरवाचस्पतिभट्टाचार्यविरचितो धातुपाठः समाप्तः ।

Subject. पादवये अकारान्तावधिहकारान्तपर्यन्तधात्वर्थविवरणं । यथा ।

Contents. १ पादे । ध्वनियोनिकाव्ये अदादिषट्कघटिताः ।

२ पा० । तुदादिदेवादिकमुमुचैरिह पादः प० १२ ।

३ पा० । सङ्करकथनं, घटादियजादिप्रवृत्तिधात्वर्थः ॥

No. of Roots. चत्वारिंशद्द्वान्तगणभुवाद्या विश्रमं गजः ।

वाणषट्शून्यभूचातसङ्ख्या भुवादयो गणाः ।

अदादिषड्विधत्वं विंशत्यसिद्धेताऽखिलाः ॥

पञ्चाष्टयुग्मधरणीसङ्ख्याता धातवो मया ।

पद्यैः सत्स्वान्तरमणैः सुखचित्तैः श्रुतविप्राः ॥

No. 349. धातुमञ्जरी ।

DHATU-MANJARÍ.

Country paper, 8vo. Folia 162. Lines on each page, 10—13. Extent 636 s'lokas. Character, Nágara. Date, Samvat 1857. Appearance, new. Prose. Correct. Complete.

A treatise on the various significations, conjugations, and inflected forms of Sanskrit roots included under the ten classes and Denominatives, arranged according to the order of Páṇini's *Dhātu-páṭha*. By Dharma Pála. It begins with the *Bhuvádi* class and ends with the Denominatives, treating of them according to their active, middle and common forms. It is in fact a commentary on the *Dhātu-páṭha* of Páṇini; but it has not been noticed by Colebrooke among the more elaborate commentaries on that work and others. This work is evidently of a modern date, but it is very useful to young students of Páṇini.

Beginning. विघ्नेशश्च नमस्कृत्य वाग्देवीं बुद्धिदायिनीं ।

करोमि सर्वबोधार्थं ज्ञानार्थं धातुमञ्जरीं ॥

धातूनामर्थकथनं चत्र सम्यग् विधीयते ।

सर्वेषां सुखबोधार्थमर्थस्यापि विवेचनं ॥

तत्र तावद्धातूनामनेकार्थत्वादर्थनियमो यद्यपि न सम्भवति । तथापि पूर्वाचार्यलिखितस्यैवार्थस्य यथाज्ञानं विवरणं क्रियते ॥

End.

रचिता यत्नतो नूनमियं वै धातुमञ्जरी ।

धालर्थविटतिर्द्धर्मकीर्तिना सुखबुद्धये ॥

तुलसीमञ्जरी विष्णोर्यथा प्रीतिकरी भवेत् ।

प्रीत्यै तथेयं शिवयोर्भूयाद्दे धातुमञ्जरी ॥

धातूनामर्थसङ्ख्यानं पूर्वाचार्यैर्यथा कृतं ।

तस्यैवात्र मया किञ्चित् कृता हि विटतिः स्फुटा ॥

Colophon.	इति श्रीधर्मकीर्तिविरचिता धातुमञ्जरी समाप्ता ॥
Subject.	गणपठितधातूनां सौत्रकण्ठादिधातूनां । रूपार्था दर्शितास्तत्र दृष्टान्तमपि दर्शितं ॥
Contents.	तत्रादौ परस्मैभाषाः भुवादयः ५१०। प० १। आत्मनेभाषाः ?। प० ३६। ५७। द्युतादयः २२। प० ५७। वृतादयः ५। प० ५९। घटादयः १४। प० ५९। ज्वरादयः ७५। प० ६१। स्यमादयः २६। प० ६५। आत्मनेभाषाः प० ६७। उभयतोभाषाः प० ७३। अदादयः प० ७३। क्तादयः प० ८०। दिवादयः प० ८२। वृद्धवधादयः प० ८६। मुहादयः ५। प० ८७। शमादयोऽष्टौ ८७। पुषादयः ६४। प० ८८। स्यादयः प० ९१। आत्मनेभाषाः प० ९२। विभा- षिताः ९५। स्वाद्युभयतोभाषाः ९५। प० ९६। तुदादयः ९८। मुचादिः प० ११०। रुधादिः प० १११।—(म० ९८।) तनादयः प० ११४। क्रतादयः प० ११५। ल्वादयः प० ११६। चुरादयः प० १२०। युजादयः १४०। ततः सौत्राः प० १५२। तत्राकर्माकाः सकर्माका द्विकर्माकाः ण्यन्ताः सनन्ता यङन्ताश्च प० १५३। १५४। ततो नामधातवः। काम्यार्थाः १५४। क्यङन्ताः। क्तिबन्ताः। क्यजन्ताश्च प० १५४। लोहितादिः प० १५५। कण्ठादयः प० १५७। आ- कृतिगणः प० १६३ ॥

No. 673. (3) धातुगणः ।

DHATUGANA.

Country-made yellow paper, 14 × 5 inches. Folia 43. Lines on a page 5 to 6. Letters in a line 48, s'lokas, 688. [Character, Bengali. Date, ? Appearance, new. Verse. Correct. Complete.

Memorial verses comprising a list of Sanskrita roots. It is said to have been dictated by Vishṇu (*Vishṇūḥ*), the chief scholiast of the Supadma grammar, whence he is styled by way of eminence 'Supadma Makaranda.' The work has been arranged by Jayasundarāja, a royal grammarian of that school, in a two-fold manner, firstly in an alphabetical order, according to the final letters of the roots, and then in the order of the classes or conjugations to which they belong, with the meanings of the roots, and their illustrations in the first inflectional form of *lat* or the present tense. It differs from other grammars in

rejecting all *anubandhas* and *vikaraṇas* or symbolical letters relating to the various properties of the conjugation of the roots. No notice has been taken of this work by any European grammarian or analyst. Colebrooke speaks of Vishṇu Miśra as a commentator of the Supadma grammar, but does not mention this work when referring to the Supadma *Dhatu pāṭha*, Kásiswarī *Gana*, and Rāma Kanta's commentary on the latter.

Beginning. प्रणम्य राघवं रामं जानकीं कमलां सतीं ।

श्रीविष्णुक्तगणं ब्रूयाज् जयशुण्डराजः शुभं ॥

भ्वाद्यदादिर्जुहोत्यादिर्दिवादिः स्वाद्यो गणाः ।

तुदादिश्च रुधादिश्च तनुक्रादिचुरादयः ॥

सत्ता, लज्जा, स्थितिजागरणं, बुद्धिः, क्षयभयजीवितमरणं ।

श्रयनक्रीडाश्चिदीप्तरथा नैते धातवः कर्मण्युक्ताः ॥

अथादन्ताः । पा पाने घेष्ट् पितृत्येव धयति ध्मा च शब्देन । धमत्यग्निसंयोगे ।

घ्रा गन्धोपादाने च । जिघ्रति । इत्यादिः ॥

End.

कार्कश्ये च रुक्ष, वेक्ष, दर्शे पं (?) वेक्ष्यत्यपि ।

यक्ष यक्षयते एव पूजयामात्मनेपदं ॥

अकारादिच्चकारान्तो गण उक्तः श्रीविष्णुना ।

क्रमेणाकथयन्तं हि जयशुण्डराजः शुभं ॥

Colophon. श्रीजयशुण्डराजश्रीविष्णुक्तो धातुगणः समाप्तः ॥

Subject. भ्वाद्यदादिचुराद्यन्तगणेषु अकारादिच्चकारान्तधातूनां रूपार्थदर्शनं ।

Contents. आदौ भ्वादिर्गणः । तत्र अदन्ताः प० १ । आदन्ताः प० २ । कान्ताः प० ३ ।

खान्ताः प० ४ । गान्ताः ४ । घान्ताः ५ । चान्ताः ५ । छान्ताः ६ । जान्ताः

भान्ताश्च ६ । टान्ताः ७ । ठान्ताः ८ । डान्ताः ९ । ढान्ताः १० । णान्ताः १० ।

तान्ताः १० । थान्ताः ११ । दान्ताः १२ । धान्ताः १३ । नान्ताः १३ । पान्ताः

१३ । फान्ताः १४ । बान्ताः १४ । भान्ताः १५ । सान्ताः १५ । यान्ताः १५ ।

रान्ताः १६ । लान्ताः १६ । वान्ताः १७ । शान्ताः १८ । षान्ताः १८ । सान्ताः

१९ । हान्ताः २० । छान्ताः २० । ततोऽदाद्यवधिचुराद्यन्तं । प० २१—४५ ।

No. 671. (2) धातुचन्द्रिका वा चन्द्रिकाधातुः ।

DHATU-CHANDRIKA ALIAS CHANDRIKA-DHATU.

Country paper, $11\frac{1}{2} \times 5\frac{1}{2}$. Folia, 16. Lines on each page 9—11. Letters per line 44. Extent 512, s'lokas. Character, Nágara. Date, ? Appearance, new. Prose. Generally correct. Incomplete.

Classified list of verbal roots by an anonymous author. This MS. is incomplete, containing only the roots of the first conjugations and a few of the second with their significations and inflected forms of the third person singular of the present tense only. No information about this work is to be found in the writings of European orientalists, nor is it possible, from its incompleteness, to determine to what grammatical school it belongs, and whether it is a separate treatise on the roots, or forms a part of the *Chandriká* grammar as its second name would seem to imply.

Beginning. धातोः, इदमधिक्रियते । भ्वादिः । क्रियावचने भ्वादिर्धातुसञ्ज्ञः स्यात् ।

End. खण्डितान्तस्य शेषवाक्यं । तालव्यान्तोऽप्यनिदित् । कस्ते, कश्नाते, कचे, कङ्गे, चक्रे इत्यादिः । अतः परः खण्डितः ।

Subject. भ्वादिगणान्तर्गतानां अदाद्येकदेशधृतानाञ्च धातूनां रूपनिर्णयः ।

Content. प्रोक्तवद्भातुसङ्ग्रहानं ॥

No. 201. धातुरूपावली ।

DHATU-RUPAVALI.

Twenty-seven volumes 4to. Country thick paper. Folia as below. Lines on each page 20—30. Letters in a line 2 to 12. Extent in s'lokas —? Character, Nágara. Date, ? Appearance, new. Prose. Correct. Incomplete.

Conjugations and inflections of Sanskrit roots of different classes in all persons, numbers, and tenses of their Active, Middle, Passive and Neuter voices, throughout their simple and derivative forms in the Causal, Desiderative or Optative, Frequentative or Repetitive, and In-

tensive moods of the Binary scale, together with the participial and verbal nouns derived from them by affixing the Kridanta suffixes. This voluminous work was undertaken under the auspices of the late College of Fort William, and the superintendence of Mr. Forster, but it was never completed.

Volume I. Folia 240.

Beginning. भूसत्तायामित्यादि भूधातुरूपं ।

End. ओण्टशेषणालमर्थयोर्णन्तरूपपर्यन्तं ॥

Subject. भ्वादिगणीय-स्वार्थ-ण्यन्त-सनन्त-यङन्त-यङ्लुगन्तधातूनां कर्त्तृ-कर्म-भाववाच्येषु दशलकाररूपाणि यथा ॥

Contents. भूसत्तायां प० १ । चिती सञ्ज्ञाने १९ । अत सातत्यगमने ४० । च्युतिरक्षरणे ४८ । मन्य विलोडने ५९ । कुथि-युथि-लुथि-हिंसाक्षेपयोः ७१ । सिधु गत्यां ८३ । खाद भक्षणे १०० । वद स्वैर्ये ११० । खद हिंसायां १२० । गद वाचि १२० । रद लेखे तत्र । नद शब्दे तत्र । अर्द गतौ याचने १२१ । नर्द शब्दे १२८ । तर्द हिंसने १४७ । गर्द शब्दे १४८ । पर्द कुक्षिते शब्दे १५४ । अति बन्धने १६६ । इति ऐश्वर्ये १७३ । तक हसने १८१ । फक् असद्व्यवहारे १८२ । कक् हसने १९४ । गग्घ तथा । घग्घ तथा । शुक गतौ २०१ । वृक् भषणे । ओण्ट शेषणालमर्थयोः २२६ ॥

No. 201 Vol. II. Folia 241 to 504.

Contents. ओण्ट शेषणालमर्थयोः सनन्तादौ २४१ । राण्ट तथा २४४ । उख गतौ २५६ । नख वख मख रख गतौ २६३ । रखि शखि रगि लगि वगि खगि विगि लिगि सर्पणे अतिवत् २६३ ॥ इखि ईखि इगि गतौ तत्र । शुन्ध शुद्धौ २६३ । शुच शोके २७४ । कुच शब्दे तारे च २८७ । कुच क्रुच कौटिल्याल्पीभावे २९७ । अक्षु गतिपूजनयोः ३०९ । वक्षु गतौ ३१७ । चक्षु गतौ ३२६ । तक्षु त्वक्षु सक्षु क्षुक्षु गतौ ३३७ । घुक्षु गतौ ३३८ । मुक्षु ३४७ । ससज ३६८ । कुजु खुजु खेये ३६८ । अर्च पूजायां ३६८ । स्नेह अव्यक्तायां वाचि ३७५ । लह लहि लक्षणे ३८६ । वाच्छीक्षायां तत्र । आच्छि आयामे ३८७ । ह्रीच्छ लज्जायां ३९३ । मूर्च्छा कौटिल्ये ४०४ । मूर्च्छा मोहसमुच्छ्राययोः ४१६ । युच्छ प्रसादे ४२६ । उक्छि उक्छे ४३८ । धूज् गतौ ४५२ । वज् गतौ ४६९ । व्रज गतौ ४८० । अज गतिक्षेपणयोः ४९१ । अर्ज अर्जने ५०१ ।

Vol. III. Folia 505 to 736.

Contents. अर्जुनशेषः प० ५०५ । खर्जमन्ये ५०८ । एजृ कम्पने ५१९ । स्फूर्ज वज्रनिष्पे ५२५ । चि चये ५२६ । चीञ् अव्यक्ते शब्दे ५४५ । कूज तथाव्यक्तशब्दे तत्र । गुजि तथा कुथिवत्तत्र । तज भर्त्सने नदवत्तत्र । लाजि भर्त्सने तत्र । लजि तथा ५५७ । जजि युद्धे युथिवत्तत्र । लाज भर्त्सने व्रजवत्तत्र । तर्ज भर्त्सने खर्जवत्तत्र । तुर्ज हिंसायां ५५७ । तुजि हिंसे कुथिवत्तत्र । गज शब्दे खज-वत् ५६९ । ग्टजि शब्दे ५७० । सृज शब्दे ५८४ ॥ गर्ज शब्दे खर्जवत् ६१४ । शोट् गर्जे ६१७ । यौट् सम्बन्धे ६२४ । मोट् उन्मादे प० ६२५ । सेट् खेट् उन्मादने ६४५ । कटे वर्षावरणयोः ६४५ । रट परिभाषे ६५६ । शट राजा-दौ ६६७ । वट वेष्टने ६६७ । खिट उद्गापणे ६७९ । भट संहतौ ६९० । खट काङ्क्षे ७०१ । हट दीप्तौ ७१२ । षट अवयवे ७२१ । लुड विलोडने ७२१ । अट गतौ ७२५ ।

Vol. IV. Folia 736 to 984 = 247.

Contents. अट शेषः प० ७३७ । पट गतौ रटवत् । कट गतौ खटवत् । किट खिटवत् । इट गतौ ७४७ । मडि भूषायां ७६० । कुडि वैकुल्ये ७७१ । मुट प्रमर्दने ७८२ । चुट अल्पीभावे तत्र ७८२ । मुडि खण्डने कुथिवत् ७८२ । वटि विभाजने ७८२ । स्फुटि विसरणे ७९४ । पट व्यक्तायां वाचि ८०५ । वट स्त्रौल्ये ८१७ । मट निवासे तत्र । रट परिभाषणे तत्र । कट छच्छ्रजीवने खटवत् ८२६ । हट वलात्कारे ८२६ । रोठ उपघाते ८३७ । लुठ उपघाते ८४९ । पिट् हिंसा-क्लेशयोः ८४९ । श्रुट गतिप्रतिघाते तत्र । शठ कैतवादौ तत्र । कुटि वैक-ल्यादौ ८४९ । लुठ गतिप्रतिघाते । श्रुटि शोधने । रुटि लुटिगतौ । चुडु ह्रावणतौ ५६१ । अडु अभियोगे ८७२ । क्रीडु विहारे ८७४ । लड विलासे ८९६ । कड मदे तत्र । कड कार्कश्ये । गडि वदनैकदेशे तत्र । गुपू रक्षणो ८९६ । तप सन्नापे ९१७ । धूप सन्नापे ९२७ । लप परिभाषणे ९४६ । जल्प व्यक्तवाचि ९५७ । चप सान्त्वने तत्र । षप समवाये । चुप मन्दायां वाचि गतौ वा । तुप हिंसायां । तुफ तुम्प तत्रैव । खम्भू हिंसायां ९६९ । भर्भ हिंसे ९८७ ॥

No. 201. Vol. V. Folia 1 to 288.

Contents. भादिगणान्तर्गतनिम्नोक्तधातूनां सार्थञ्जानादीनां तिङन्तकृदन्तरूपाणि ।
 एध वृद्धौ प० १ । स्यर्द्ध संहर्षे ९ । गाध प्रतिष्ठादौ २२ । वाध सोडने २२ ।
 दध धारणे २२ । जुदि आश्रवने २२ । वदि अभिवादाने ४४ । श्विदि शैत्ये
 तत्र । भदि कल्याणे ४५ । मदि सुनिमोदादौ ५४ । स्यदि किञ्चिच्चलने ५४ ।
 क्तिदि परिदेवने ६४ । मुद हर्षे ६४ । दद दाने ७५ । हृद पुरीषे ८६ ।
 खद आखादने ९६ । खद खादखर्दयोः १०६ । ऊर्द माने क्रीडायाश्च १०६ ।
 क्रूर्द क्रीडायां ११४ । खूर्द तथा १२४ । गुच्छ क्रीडायां १२५ । पूद क्षरणे १२६ ।
 ज्ञाद अयक्ते शब्दे १२६ । ज्ञादी सुखे च । पर्द कुत्सिते शब्दे १४७ । यती
 प्रयत्ने १५८ । युट भवणे १६८ । जुट भवणे १८२ । विथु याचने तत्र । नाथ
 याज्जोपतापैश्वर्येषु १०४ । नाध तथा २१५ । अथि शैथिल्ये २१५ । ग्रथि कौ-
 टिल्ये २२६ । वकि तथा । कत्य स्नाघायां २२७ । शीक श्चेचने २४८ । लोक्त
 दर्शने २५९ । २६८ । श्लोक्त सङ्गते २६८ । द्रेक्त शब्देत्यादे २६८ । शकि
 शङ्कायां २७९ ॥

Vol. VI. Folia 239 to 552.

Contents. भादिगणीयनिम्नोक्तधातूनां समस्ततिङन्तकृदन्तरूपाणि यथा ।—
 शकि शङ्कायां प० २८९ । अकिङ लक्षणि तत्र । कक लौल्ये २९७ । कुक
 आदाने २०९ । टक=वर्क शब्दे ३२३ । ककि गतौ ३२९ । ङाक गतौ ३५१ ।
 तौक गतौ ३६३ ॥ खक्क गतौ ३६४ । वक्क गतौ ३७६ । मक्क गतौ तत्र । तेक
 गतौ ३७६ । टीक तथा तत्र ३९१ । सेक गतौ ४०४ । अकि गतौ ४१५ ।
 श्चकि गतौ ४२७ । रधि गतौ ४१७ । लधि गतौ ४३८ । मधि कैतवे ४२९ ।
 अधि गत्याक्षेपे तत्र । राधु सामर्थ्ये ४४७ । श्लाघ कथने ४४८ । पिच
 सेचने ४५८ । श्वच गतौ ४५९ । मच कल्कने ४५९ । मुचि कल्कने ४७० ।
 मचि धारणाच्छ्रायपूजनेषु ४८९ । अचि गतौ ४९० । पचि व्यक्तीकरणे
 ४९० । पच पाके ५०० । टुच प्रसादे ५१२ । र्दज गतौ ५२६ । रिज
 गतौ ५४४ ॥

Vol. VII. Folia 553 to 816 = 263.

Contents. विज गतौ प० ५५२ । ऋज = अर्ज गतौ ५५५ । ऋजि भञ्जने ५५७ । भृजी तथा ५६५ । वर्च दीप्तौ ५८१ । कचि दीप्तौ ६०२ । एज दीप्तौ ४१४ । भेज दीप्तौ ६२२ । भ्राज दीप्तौ ६२२ । तिज क्षमायां ६४२ । व्यञ्ज परिष्वङ्गे ६६५ । अङ्गातिक्रमे ६७७ । घट्ट चलने ६८६ । स्फुटि विकसने ६९७ । चेष्ट चेष्टायां ७०९ । गोष्ठ सङ्घाते ७२१ । लोष्ठ सङ्घाते ७२२ । ऊणि सङ्घाते ७२२ । पिडि सङ्घाते ७४५ । हिडि अनादरे ७४५ । अटि गतौ ७४५ । वटि एक-चर्यायां ७५२ । मटि शोके ७६५ । कटि शोके तत्र । मटि पलायने ७६५ । हेठ विवाधायां ७६५ । एठ विवाधायां ७७७ । कुडि दाहे ७८५ । मुडि मार्जने ७९७ । तुडि तोड़ने तत्र । मडि भरणे तत्र । वडि वेष्टने तत्र । मडि वेष्टने ८०७ । मडि परिहासे तत्र । चडि क्रोशे तत्र । शडि रुजायां तत्र । तडि ताड़ने ८०७ । पडि गतौ तत्र । कडि मदे तत्र । खडि सन्दे तत्र । हेड अनादरे ८०७ ।

Vol. VIII. Folia 817 to 1024.

Contents. हेड अनादरे । वाडु स्थावने । शाडु स्थावायां ७१० । द्राडु विसरणे । भ्राडु तथा । तिष्ठ चरणार्थे । ऐष्ठ तथा । ल्लेष्ठ दैन्ये । तिष्ठ कम्पने । टेष्ठ चलने । तिष्ठ कम्पने । कपि चलने । केष्ठ चलने । गेष्ठ, स्नेष्ठ तथा । व्यञ्ज परिष्वङ्गे । वपुष लज्जायां । अवि शब्दे । अभि शब्दे । लवि अवशंसने । रवि शब्दे तत्र । कष्ट वर्णने । क्लीष्ट अधार्ष्टे ८१८ । चीष्ट मदे ८२० । शीष्ट कत्यने ८४१ । चीष्ट कत्यने ८५१ । रेष्ठ शब्दे । रभि शब्दे ८६२ । एभि प्रतिबन्धे ८७२ । स्तुभि प्रतिबन्धे ८८४ । जभि गात्रविनासे ८८४ । जभ मैथुने ८९२ । लुभि गात्र-विनासे ८९४ । श्लभ कथने ९०७ । ग्लभ धार्ष्टे ९१४ । वल्भ भोजने तत्र । शुभ स्तम्भे ९२२ । धिन्न ग्रहणे ९५० । घुणि ग्रहणे ९६६ । घृणि ग्रहणे तत्र । घृण भ्रमणे ९६६ । घूर्ण भ्रमणे ९८४ । संसु प्रमादे १००० । पण व्यवहारे । १०१२ ॥

Vol. IX. Leaves 1026 to 1328 = 302.

Contents. पण पण्णे प० १०२६ । पन सुतौ प० १०४० । भास क्रोधे १०४० । क्षमु सचने १०५७ । क्षमु कान्तौ १०७७ । अय गतौ १०८८ । रय तथा ११०८ । पय गतौ ११२४ । मय तथा । चय तय वय गतौ ११२७ । दय दानगति-
हिंसादिषु ११३० । जय तन्नुसन्नाने ११५२ । पूयि दुर्गन्धादौ ११६० । क्रुयी शब्ददुर्गन्धार्द्रलेषु ११७५ । क्षायी विधूनने ११८२ । स्फायी दृष्टौ १२०४ । प्यायी दृष्टौ १२१४ । तायू सन्नानपालनयोः । शल चलन-
संवरणयोः १२३७ । वल्ल संवरणे १२५१ । मल्ल धारणे १२६४ । कल्ल शब्दे तत्र । भल्ल परिभाषणहिंसादानेषु तथा । कल्ल सङ्गुणने १२५६ । तेह देवने १२६५ । देह देवने १२७५ । सेह सेवने तत्र । केह खेह गेह सेह पेह खेह, मेह खेह तथा १२८० । वेह गतौ । खव गतौ १२८० । क्लेश बाधने १३०० । पपं क्लेशने १३१६ ॥

No. 201. Vol. X. Pages 1324 to 1670 = 346.

Contents. दल्ल वरणे प० १३२५ । शिल्ल विद्योपादाने १३४४ । भिल्ल याज्यायां १३५६ । धुल्ल धील्ल सन्दीपनजीवनक्लेशनेषु तत्र । दल्ल दृष्टिशीघ्रार्थयोः १३५७ । दील्ल उपनयनादौ १३६७ । ईल्ल दर्शने १३८१ । ईश गतिहिंसादौ १३८८ । भाष व्यक्तायां वाचि १३९७ । श्लेष अन्विच्छायां १४०८ । येषु यले १४२३ । जेषु णेषु श्लेष गतौ तथा । एल्ल गतौ १४३३ । काल्ल शब्दे १४४१ । भाल्ल दीप्तौ १४५५ । णाल्ल शब्दे १४६६ । भयस भये १४८३ । आ शाल्ल इच्छायां १५०२ । ग्रस अदने १५१५ । ईह चेष्टायां १५२८ । वहि दृष्टौ १५३७ । महि दृष्टौ १५४८ । अहि गतौ तत्र । श्लिह गतौ १५५६ । गर्ह कुत्सने १५७२ । मल्ल कुत्सने १५८५ । वेह प्रयले १५९८ । जेह प्रयले १६११ । वाह प्रयले तत्र । ऊह वितर्के १६२२ । गाह विलोडने १६३१ । घुपि कान्तिकरणे १६४७ । ग्रह ग्रहे १६५८ ॥

Vol. XI. Folia 1671 to 1990 = 319.

Contents. ग्रह १६७१ । स्मिड् ईषडसने १६७६ । कुड् शब्दे १६९० । खुड् तथा १७०५ । मुड्, घुड्, डुड् शब्दे १७२० । उड् शब्दे तत्र । चुड् गतौ १७२९ । ऋड् तथा १७४३ । व्युड्, भ्रुड् गतौ तथा । माड् गतौ १७५८ । स्यैड् गतौ १७७१ । रुड् रोषगत्योस्तत्र । धुड् अवध्वंसे १७८४ । मेड् प्रतिदाने १७९८ । देड् पावने १८११ । नैड् पालने १८२४ । प्यैड् दृढौ १८३७ । मुड् वन्धने १८६२ । डीड् विहायसा गतौ १८७६ । गुप गोपने १८८६ । मान विचारे १९२० । मान पूजायां १९१८ । वध निन्दायां १९२८ । रभ रामस्ये १९४९ । डुलप, भष प्राप्नौ १९६२ । द्युत दीप्तौ १९७५ । शुभ दीप्तौ १९८९ ॥

Vol. XII. Wanting.

Vol. XIII. Folia 2289 to 2528 = 239.

Contents. द्रुड् प० २२८९ । द्रु गतौ २२९३ । च्च गतौ २२९३ । गस्त्रु गतौ २३०१ । छद्रु गतौ २३१३ । त्रिचिदा अव्यक्ते शब्दे २३३२ । स्कन्दिर् गतिशेषणयोः २३४८ । यभ मैथुने २३६२ । दृ भवनतरणयोः २३७८ । भ्रुजि स्त्रैर्ये २३९४ । श्री अभिभवे २४०६ । त्यज हानौ तत्र । सन्नज सङ्गे २४१७ । दश प्रेक्षे २४२६ । दंस दंसने २४५० । कित चेष्टायां २४६३ । जूर रोगे घटादिः २४८८ । गड सेके २५०१ । हेड वेष्टने २५१४ । वट भट परिभाषणे २५२८ ॥

Vol. XIV. Folia 2529 to 2880 = 351.

Contents. नट न्तौ २५२९ । एक प्रतिघाते २५३९ । चक दृष्टिप्रतिघातयोः २५५३ । कखे हसने २५६६ । रगे शङ्कायां २५७० । लगे शङ्कसङ्गयोः । ज्ञगे संवरणे २५९९ । ज्ञगे संवरणे २६०७ । पगे तथा । स्थगे संवरणे तत्र । कगेऽनिर्दिष्टार्थे २६१९ । अक गतौ तत्र । अप कुटिलगतौ २६२८ । कण गतौ तत्र । रण गतौ २६४१ । चण, पण दाने २६५४ । अण दाने २६५५ । अथ हिंसे २६८८ । क्रथ हिंसायां २६८४ । क्षथ हिंसे २६९६ । चण तथा तत्र । वन, अनिर्दिष्टार्थे तत्र । जल दीप्तौ । जल चलने २७२६ । क्षल चलने २७४६ । स्मृ आधाने तत्र । द भये २७६८ । फण गतौ २८०८ । स्यमु शब्दे २८२५ । खन शब्दे २८३९ । ध्वन शब्दे २८५२ । समु क्षौब्ये २८६९ । छल तथा तत्र ॥

Vol. XV. Folia 2881 to 3159 = 278.

Contents. एभ प० २८८१ । चल कम्पने २८८१ । जल धान्ये २८०४ । टल हल वैल्लये २८१६ । छल स्थाने २८२८ । हल विलेखने । २८३८ । णल गन्धवन्धयोः २८५३ । बल प्राणने २८५३ । पुल मचले २८६४ । कुल संस्थानादौ २७७७ । उल हिंसायां २८८३ । पल, शल, गतौ २८८४ । पल्लु गतौ तत्र । पथे गतौ २००८ । कथे निष्पाके २०२२ । मथे विलोडने २०३६ । टु वसु उद्गिरणे । भसु चलने २०५२ । जर सञ्चरणे २०६६ । पदुल्ल विसरणगत्यवसादनेषु २०६७ । शदुल्ल शातने २०७४ । क्रुश आक्राने रोदने च २०८२ । कुच सम्पर्चनादौ २१०६ । बुध अवगमने २१२२ । रुद्ध जन्मनि २१४० । कस गतौ । वस निवासे २१५४ । वद वक्तायां २१६५ । टुओस्त्रिगतिवृद्धौ २१७२ ॥

Second Series, Vol. I. Folia 1 to 424.

Contents. तुदादिगणान्तर्गतनिम्नोक्तधातूनां समस्ततिङ्शतदन्तरूपाणि यथा ।———
तुद व्यथने प० १ । णुद प्रेरणे १५ । दिग् अतिसर्जने तत्र । भसज पाके २७ । क्षिप प्रेरणे ५३ । छप् विलेखने ६७ । मुच्ल मोक्षणे ८५ । लुप क्तेदने १५० । विदुल्ल लाभे १११ । लिप उपदेहे १२४ । पिचिर् चरणे १३७ । कृती क्तेदने १५० । खिद परिघाते १६८ । पिश अवयवे १७४ । रिपि गतौ १८८ । ऋषी गतौ २०० । धि धारणे २०७ । लि निवासगत्योः २०८ । पु प्रेरणे २३२ । वृसु क्तेदने २४४ । ऋच्छ गत्यादौ २५८ । छवि क्षेपे २६७ । गृ निगरणे २७८ । उक्की विपाशे २८३ । जर्ज परिभाषणभर्त्सणयोः २०२ । चर्च, कर्क तथा । त्वच संवरणे २१३ । ऋच गतौ २२४ । उक्क आर्जवे २२१ । लुभ विमोहने २४८ । रिफ कथनयुद्धनिन्दाहिंसादानेषु २५८ । ढफ, ढम्फ ढप्त्रौ २७३ । तुप हिंसायां ४०७ । तुम्प तथा । तुफ, तुम्फ, ऋफ, ऋम्फ हिंसार्यास्तत्र ।

Second Series, Vol. II. Folia 425 to 848 = 423.

Contents. तुम्प ४२५ । ऋफ ४३४ । ऋम्फ ४४२ । मिच्छ ४५१ । गुफ ४६२ । गुम्फ ४७७ । हभ ४८८ । चती ग्रन्थहिंशयोः ५०७ । उभ पूरणे ५२६ । उम्भ तथा ५३३ । शुभ शोभार्थे ५४२ । शुम्भ तथा ५५१ । विध विधाने ५६१ । जुड शुन गतौ

५७७ । षड ५८१ । भड तथा । षण प्रीणने ६०८ । दुण गतिचिंशयोः ६२५ ।
 पुण शुभौ ६४० । मुण प्रतिज्ञाने तत्र । कुण शब्देपकरणयोः तत्र । तुन
 कौटिल्ये तत्र । घुण भ्रमणे ६५५ । घूर्ण तथा ६६७ । प्रच्छ ज्ञीप्सायां ६८० ।
 सृज विसर्गे ६४६ । मसृजो शुद्धौ ७१९ । रुजो भङ्गे ७२२ । भुजो कौटिल्ये
 तत्र । कूप संस्पर्शे ७३२ । स्पृश स्पर्शने ७४४ । रुश, रिश, चिंशायां ७६१ ।
 विश प्रवेशे ७२२ । लिश गतौ ७८३ । विक्ष गतौ तत्र । सृश मर्शने ८०२ ।
 यदूल ८१८ । सुर ऐश्वे दीप्तौ च ८२८ । कुर शब्दे ८३८ । वृह उद्यमे ८४८ ॥

Second Series, Vol. III, Folia 857 to 1058 = 201.

Contents. वृह प० ८५७ । वृह, स्तृह, वृह, स्तृह, चिंसायां वृहवत् ८६७ । इषु इच्छायां
 ८६७ । मिषु स्पर्शायां ८७५ । इल गतौ ८८५ । किल शैत्यक्रीडनयोस्तत्र ।
 हिल हावे ८९२ । शिल, षिल तथा तत्र । उलि उल्ले ९०४ । तिल स्नेहने ।
 चिल वसने ९१२ । चल विलसने तत्र । विल भेदने । निल गहने । लिख
 लेखने ९२२ । कुट कौटिल्ये तथा । पुट, लुट संक्षेपणे ९३२ । कुट सङ्कोचे ।
 व्यच व्याजीकरणे तत्र । गुज शब्दे ९४३ । गुड रक्षायां तत्र । डिप क्षेपे
 तत्र । चुल, चुट, कूट, कूर, चुट जेदने तत्र । स्फुट विकसने ९४३ । मुट्
 आक्षेप ९५२ । तुट कलहे । जुड बन्धने । कड़ मोदे । कूड घसने । कुड
 बाधे । घुट प्रतीघाते । तुट तोड़ने । खुड सम्बरणे । स्युड, चुड, वुड, ऊड,
 स्फुर, स्फुल तत्र । नुशि स्तवने ९५३ । धू विधूनने ९६६ । भ्रु गतिस्त्रैर्ये ।
 गु, गू पुरीषे ९६६ । कुङ् शब्दे ९७७ । षड् व्यायामे ९८७ । सृङ् प्राणत्यागे
 १००० । वृङ् आदरे । वृङ् अवस्थाने १०१४ । जुषी प्रीतिसेवनयोस्तत्र ।
 विजी भयचलनयोः १०२८ । लजी व्रीडे १०३८ । लसजी व्रीडायां १०४८ ॥

(Second Series, Vol. IV. Leaves 1050 to 1216 = 167 (wanting.)

Second Series, Vol. V. Folia 1217 to 1456 = 239.

Contents. मी माने १२१७ । ह्य गतौ १२२६ । ह्य गतिक्लान्तयोः १२३७ । मव बन्धने
 १२४८ । स्तृह्य ईर्ष्ये १२६७ । ईर्ष्य तथा १२७४ । शुची अभिषवे १२८३ ।
 दल विसरणे १२९३ । फल विशरणे १३०४ । मील, स्मील, क्षील निमेषणे
 १२१४ । पील प्रतिष्ठे तत्र । नील वर्णे तत्र । शील समाधौ तत्र । कील
 बन्धे मीमवत् १३१४ । कूल आवरणे १३१४ । शूल रुजायां १३२५ । तूल

निष्कर्षे । पूल सङ्गते । मूल प्रतिष्ठायां । फल निष्पत्तौ । चुल्ल हावे १२२६ ।
 फुल्ल विकसने १२२५ । चिल्ल शैथिल्ये १२२५ । वेल्ल गतौ १२४४ । चेल्ल,
 केल्ल, खेल्ल, कोल्ल, पेल्ल, फेल्ल, शेल्ल, वेल्ल गतौ १२५४ । पल्ल गतौ तत्र । तिल
 गतौ तत्र । स्तल चलने सङ्घे च १२६६ । खोड्ढ गतिप्रतिघाते १२७६ । खोल्ल
 तथा १२८४ । धोर्ल गतिचातुर्ये १२८५ । त्तर ङ्गगतौ १२९५ । अथ गतौ
 १४०५ । मथ गतौ १४१२ । चर गतौ तत्र । रिवि गतौ तत्र । रवि, धवि,
 गतौ तत्र । छिवु निरसने तत्र । छिवु निरसने १४२४ । जिजये १४३६ ।
 जीव बलप्राणयोः १४४८ ॥

Second Series, Vol. VI. Folia 1457 to 1744 = 287.

Contents. जीव प्राणनादौ १४५७ । पीव, मीव, तीव, नीव, सौल्ये १४५२ । उर्वी
 हिंसे १४५७ । तुर्वी हिंसायां १४६४ । युर्वी, दुर्वी, धुर्वी, हिंसने । मुर्वी
 बन्धने । गुर्वी उदमे । पूर्व पूरणे १४७७ । कर्व दर्पे १४८७ । खर्व गर्व
 दर्पे तत्र । पिवि सेचने १४९६ । मिवि, निवि, सेचने १५०६ । हिवि, दिवि,
 जिवि, प्रीणने पिविवत्साध्यानि । धिवि तथा तत्र । अव रचनादौ १५०७ ।
 रल पालने १५१२ । इवि व्याप्तिप्रीणनयोः १५२२ । अचु व्याप्तिसंहत्योः
 १५२० । घुधिर शब्दे १५४० ॥

Second Series, Vol. VI.—Continued.

Contents. तलू तनूकरणे १५५२ । ललू तथा १५६५ । णिल चुम्बने १५६६ । ललू गतौ
 १५७६ । वृल गतौ १५९० । णल गतौ तत्र । वल रोषे १६०१ । मल सङ्गते
 तत्र । तर्ल लचने तत्र । पूर्ल अनादरे । पूर्ल तथा । कालि १६०१ । वालि,
 मालि, तथा १६११ । डालि, भालि, धालि, तथा तत्र । चुप पाने । तुष
 तुष्टौ १६१२ । पूष वृद्धौ तथा । मूषसेये तत्र । पूष प्रसवे तत्र । तसि अल-
 क्तारे १६२२ । भूष १६२२ । ऊष राजायां १६२४ । ईष उज्ज्वे । कृष विलेखे
 १६४१ । रुष हिंसायां १६५८ । जिषु सेचने १६७२ । णिषु, विषु, मिषु,
 सेचने १६८८ । वृष तथा । प्रुष तथा । उल तथा १७०४ । सृषु सेचने १७१२ ।
 वृष तथा । पुष पुष्टौ तत्र । त्रिषु, क्षिषु, दाहे तत्र । प्रुष, मृष, दाहने १७१२ ।
 उष दाहे तत्र । छसु सङ्घर्षे १७२० । हृषु आलीक्ये १७२५ । तुस शब्दे तत्र ।
 ह्रस, ऋस शब्दे १७३६ । रस शब्दे तत्र । लस क्रीडने तत्र । जर्च परि-
 भाषणतर्जनयोः १७३६ ॥

Second Series, Vol. VII. Folia 1745 to 2008 = 263.

Contents. जर्च १७४५ । चर्च, भर्भ, भाषणतर्जनयोस्तत्र । हमे हसने १७४८ । निश समाधौ तथा । मिश शब्दरोषयोः तथा । पिष्ट गत्यां १७६० । शश झुत गतौ १७७२ । मन्सु सुतिहिंसयोः १७८५ । मिह सेचने १७९८ । दह भस्मीकरणे १८१० । रह त्यागे १८१२ । चह कल्कने १८२४ । रहि गत्यां १८२४ । दहि द्यौ १८४६ । दहि द्यौ १८५९ । दहिर् शब्दवर्द्धनयोस्तत्र । तुहिर, दुहिर अर्द्धने १८७७ । अर्ह पूजायां तत्र । सह पूजायां १८८४ । सै हर्षक्षये १८८५ । सै गात्रविनासे १८९५ । सै न्यकरणे १९०६ । सै द्यौ १९१९ । द्रै खदने १९६७ । सै क्षये १९७८ । सै क्षये खैवत् १९९० । पै क्षये तत्र । सै पाके २००० । सै तथा । पै घोषणे तत्र । दैप्, शोधने तत्र । वै शोधणे तत्र । सै वेष्टने तत्र । घेष्ट पाने २००० ॥

Second Series, Vol. VIII. Folia 2010 to 2288 = 278.

Contents. घेष्ट पाने २०१० । पा पाने २०१३ । घ्रा गन्धोपादाने २०२७ । घ्रा शब्दाग्नि-संयोगयोः २०४२ । छा गतिनिवृत्तौ २०५६ । स्ना अभ्यासे २०६७ । दान दाने २०८१ । कृ कोटिल्ये २०९४ । स्तु शब्दोपचापयोः २११५ । स्तु चिन्तायां २१३९ । धै चिन्तायां २१५९ । ख गत्यां २१७२ । ख गतिप्रापणयोः २१८३ । गट सेचने २२१३ । यु अवणे २२३३ । पु गत्यां २२४० । पु गतौ २२६४ । दु गतौ २२७८ ॥

Third Series, Vol. I. Folia 192.

Contents. रुधिरावरणे प० १ । भिदिर विदारणे १३ । क्दिदिर द्विधाकरणे २४ । विचिर विरेचने ३६ । विचिर प्रथग्भावे ४८ । गुजिर योगे ५९ । क्षदिर संपेषणे ७१ । क्दिर्दीर्घिदेवनयोः ८४ । क्दिर्दीर्घिदेवनयोः ९७ । क्ती क्दने १०९ । क्षिप विशेषणे १२८ । पिष्ट चूर्णने १३९ । भस्मो आमर्द्धने १५० । भुज पास्तनादौ १६१ । दहि हिंसायां १७४ । उन्दी क्दने (unda.) १९१ ॥

(Third Series, Vol. II. Folia 192 to 352 = 160 wanting.)

Third Series, Vol. III. Folia 353 to 714 = 361.

Contents. द्रुह प० २५२ । नञ् अदर्शने २५६ । शमु उपशमे २६६ । लमुप् सङ्घने २७६ ।
मदी हर्षे २८६ । असु चेषणे २८६ । यसु प्रयत्ने ४०१ । असु वक्षणे ४१० ।
पुष् विभागे ४२० । मशी परिमाणे ४२२ । उच्च समवाये ४४२ । भृश अधः-
पतने ४४९ । भुसु तथा ४६० । दृश वरणे ४६९ । तुष् तुष्टौ ४८१ । कुस्
रोषे ४९२ । क्रुष्, रुष्, तथा । डिप् चेषे ५०२ । टुप् समुच्छाये ५१६ ।
गुप् व्याकुलत्वे ५२७ । युप्, रुप, लुप् विमोहने ५३८ । लुभ गार्हे तत्र ।
लुभ तथा । तुभ हिंसे ५५० । नभ हिंसायां तत्र । क्लिडु आर्द्राभावे ५६० ।
जिमिदा स्नेहे ५७२ । जिह्विदा मोचने ५८२ । ऋधु दृढौ ५४४ । गृधु
अभिकाङ्क्षायां ६०१ । घृङ् प्रसवे ६१७ । दृङ् उपतापे ६२२ । दीङ् चये
६४५ । धीङ् अनादरे ६५४ । मीङ् हिंसायां तत्र । वीङ् श्रवणे ६६५ । लीङ्
श्लेषणे ६७७ । डीङ् गतौ ६९१ । व्रीङ् वरणे ७०२ । इति दिवादिः समाप्तः ॥

No. 670. (2) पदवाक्यरत्नाकरकारिका ।

PADA-VĀKYA RATNĀKARĀ KĀRIKA.

Country paper 10 × 4½ inches. Folia 12. Lines in a page 8. Extent
166 stanzas. Character, Dev Nagari. Date (?) Appearance, not very
recent. Verse. Correct. Complete.

On Etymology and Syntax, or a dissertation on the parts of speech
and significations of words considered singly as well as in construction
with others in a sentence. The name of the author of this work is not
known ; but the grammatical terminology used, and the philosophy of
grammar treated of, in this work are in the manner of the ancients, and
these facts prove the author to belong to Pāṇini's school. No notice
has been taken of this metrical compendium by Colebrooke and his
followers, either under Pāṇini or any other school of Sanskrit grammar.
The work often cites the Paribhāṣā, quotes maxims of interpretation
from ancient grammarians, cites the Vārtikas and the Bhāṣhya, for rules
for interpreting Pāṇini's *Sūtras*, and distinctly mentions the *trimuni*
grammarians and their works. Among moderns it quotes the opinions
of the Bhāṭṭas.

पाणिन्यादिभिरुक्तेभ्यो य आदेशातिकल्पितः ।
 तस्य वाजिविषाणस्येत्यादिः ।
 एकतिङ् वाक्यमित्युक्तं कात्यायनमहर्षिणा ।
 सम्बोध्यत्वं क्रियाशेषस्तदर्थं इति शाब्दिकाः ॥
 एकतिङ् वाक्यविदेषिमहाभाष्यानुसारिभिः ।
 वाक्यबोध्यप्रमाणार्थं सम्बोध्यत्वान्वयो मतः ॥
 भाट्टाः कर्मत्वकर्तृत्वाद्यखण्डमिति शासनीत्यादिः ॥

Beginning. नान्यसाधारणो विश्वविषयो यो विभोर्गुणः ।

तस्यैषा शक्तिरखिलप्रपञ्चस्य प्रकाशने ॥
 चतुर्भिः पञ्चभिर्वापि प्रायेणान्नरितक्षणैः ।
 पूर्ववर्णात् परो वर्णः पदत्वं प्रतिपद्यते ॥

End. निमित्तात् कर्मयोगे तु या सप्तम्यनुशिष्यते ।

चतुर्थ्या इव तादर्थ्यमर्थोऽस्या इति शाब्दिकाः ॥

Colophon. इति पदवाक्यरत्नाकरकारिकासङ्ग्रहे सप्तमीविवरणं ।

Subject. पद्येन पदवाक्यस्वरूपकथने शब्दकारकादिनिर्णयः ॥

Contents. श्लो० १ सङ्गलाचरणं । २ पदत्वं प्रतिपादितं । ३ शब्दोद्बोधकत्वं । ४ शब्दार्थ-
 सङ्गतिः । ५ विशेषणशब्दः । ६ पदसङ्गतिः । ७ द्विविधः सङ्केतः । नित्यो
 जन्यश्च । ८ जन्यसङ्केतोदाहरणं । ९ नित्यस्योदाहरणं । १० विशिष्टवैशिष्ट-
 बोधमर्थ्यादा । ११ व्यक्तिमंसर्गजातीनां सङ्केतः । १२ धात्वर्थबोधः । १३ धा-
 तुत्वं निपातत्वञ्च । १४ प्रातिपदिकत्वं । १५ वचनकर्मता । १६ द्वितीया-
 कर्मता । १७ वाक्यार्थान्विताव्याख्या । १८ वाक्यापेक्षाव्याख्या । १९ व्याख्येयस्य
 वपुः । २० तिङ् कृतार्थः । २१ पदसङ्केतः । २२ पदसन्निधिः । २३ पद-
 श्रुतिः । २४ पदस्मृतिः । २५ पदयोगपद्येनान्वयः । २६ भेदाभेदान्वयौ ।
 २७ सामानाधिकरण्यं । २८ विशेष्यनिष्पन्नत्वमन्यान्यमूलकं । २९ सामानाधि-
 करण्ये वचनभेदाः । ३० धात्वर्थविशेषणस्य क्लीबत्वं । ३१ शाब्दभेदान्वयः ।
 ३२ नामलिङ्गं । ३३ पाणिन्यादेरादेशाः । ३४ वाचकशब्दाः । ३५ पादार्था-
 न्वययोग्यताकाङ्क्षा । ३६ प्रकृतिप्रत्ययशक्तिः । ३७ वर्णपदवाक्यस्फोटाः ।
 ३८ प्रकृतिप्रत्ययार्थाः । ३९ वाक्यार्थावबोधः । ४० प्रथमादयः सुपः सप्तधा-
 प्रत्ययाः । ४१ विभक्त्यवयवा एकद्विवज्जलप्रतिपादकाः । ४२ सङ्ख्यावाचकाः ।
 ४३ अन्यधर्मत्वं वाचकत्वञ्च । ४४ एकवचनत्वकथनं । ४५ द्वित्वकथनं । ४६
 त्रित्वं वज्जलञ्च । ४७ एकवचनान्तशब्दानां । ४८ एकदेशेऽपि वज्जलं । ४९

गुरुत्वकथनं । ५० द्वन्द्वगर्भपदार्थानामन्वयः । ५१ एकद्विवञ्चलानां कथनं । ५२
 असङ्गुताव्यञ्जिका । ५३ प्रथमान्तविभक्तयः । ५४ युष्मादादीनामलिङ्गत्वं । ५५
 वाक्येन जन्याभीष्टाधीः । ५६ अचेतनस्य सम्बुद्धिः । ५७ सम्बोध्यत्वं । ५८ सम्बो-
 ध्यत्वान्वयः । ५९ लिङ्गवचनानि । ६० प्रथमाविधिः । ६१ प्रापदिकार्थः । ६२
 प्रसिद्धलिङ्गवचने प्रथमान्तः । ६३ अभेदत्वे नामार्थयोः सुपः प्रवृत्तिः । ६४
 सुवर्था एव नामार्थाः । ६५ प्रथमाधिकारः । ६६ तत्तदुदाहरणानि । ६७
 द्वितीयाधिकारः । ६८ द्वितीयार्था इत्यादयः ॥

No. 281. पदमञ्जरी ।

PADA-MANJARĪ.

Substance, country paper. 3 Vols. Octavo. Leaves, 450. Lines on a page, 22. Extent, 13,500 ślokaś. Character Nāgara. Date, Samvat 1533 and 1876 (?) Appearance, old. Prose. Generally correct. Incomplete and defective.

A commentary on the Kāsikā-vṛitti of Vāmana *alias* Jayāditya or Vāmana Jayāditya, and on Pāṇini's rules and the Kārikās contained in the Kāsikā. By Haradatta Miśra, son of Padmakumāra of Deccan, and younger brother of Agnikumāra Āchārya. The work is divided into eight chapters of four sections each, according to the divisions and subdivisions of the Kāsikā-vṛitti, and in conformity with those of Pāṇini : the MS. under notice, however, contains only the first and third chapters. The four sections into which each of them is subdivided, are wrongly bound up in different volumes, and some of them are entirely wanting.

The first volume contains the first sections of chapters I and III. The second volume consists of the three remaining sections of chapter first, and the first section of chapter third again. The third volume has the second section of the third chapter in its first part, and the fourth section of the same in its latter part. The work appears to be rare, and has not been noticed in any catalogue, except in the list of grammars given by Colebrooke.

Beginning of यत्प्रधानपुरुषात्मकमस्तन्तमेतत्

chap I. sec. I. समस्तमधितिष्ठति यः स्वतन्त्रः ।

तस्मै शिवाय परमाय ईशायाय

साम्नाय सादरमयं विहितः प्रणामः ॥ १ ॥

स्वस्य मनोरथमवाप्तुमायत्तविघ्नं यं यस्य प्रसादमनवाय न ? शक्नुवन्ति ।

तातं यनुदङ्ग(पद्म ?) कुमाराख्यं प्रणम्याम्नां श्रियन्तथा ।

ज्येष्ठश्चाग्निकुमाराख्यमाचार्यमपराजितं ॥ २ ॥

यश्चिराय हरदत्तसञ्ज्ञया विश्रुतो दशसु दिक्षु दक्षिणः ।

उज्जहार यदजरोमरसौ शब्दशस्त्रसहकारपादपातेः ॥ ३ ॥

End of ditto. क्वचित् प्रागुदीच इति पाठः । तत्रावयववज्रलस्य समुदाय आरोपः ।

प्रादेशानुदेशाद्यमर्थः ॥

Colophon of Do. इति हरदत्तमिश्रविरचितायां पदमञ्जर्यां प्रथमाध्यायस्य १ पादः ।

Beginning of श्रीगणेशाय नमः । ॐ नमो भगवते लक्ष्मीवृत्तसिंहाय । प्रत्यय इह यदि

chap. III. sec. I. ग्वादीनित्यादिः ।

End of ditto. जीवतादिति आशिषि लोट् प्रयोगेणोदाहरण आशिषं दर्शयति ॥

Colophon of Do. इति श्रीमद्हरदत्तमिश्रविरचितायां पदमञ्जर्यां तृतीयस्य १ पादः ।

Beginning of उगाङ्कुटादिभ्यो जिण् अडित् । कुट् आदिर्येषामिति वज्रग्रीहो ।

Vol. II. अन्तर्वर्तिन्या विभक्त्या पदत्वे जय न भवति ॥

Colophon of Do. इतीत्यादिः प्रमथाध्यायः ।

Part II of Do. प्रत्ययः । इह यदि सर्वानेव सङ्गिनः स्वरूपेणाभिनिर्दिश्येत्यादिः ।

Colophon of Do. इति श्रीमद्हरदत्तमिश्रविरचितायां पदमञ्जर्यां तृतीयस्य प्रथमः पादः ।

Beginning of the कर्मणन् । कर्मणीति नेदं स्वरूपग्रहणं । अशब्दसञ्ज्ञेति निषेधात् ।

III Vol. Part I. न तु वार्थस्येयं सञ्ज्ञा न शब्दस्य अशब्दसञ्ज्ञेति नैव विज्ञायते ॥

End of ditto. तच्छीलादिषु वा रामा रुदिति मधु पीयते । क्वचित्तु सुप्त इति पच्यते ॥

Colophon. इति हरदत्तमिश्रविरचितायां पदमञ्जर्यां तृतीयस्य द्वितीयः पादः ।

Beginning of Vol. }
III. Part II. } उणादयो वज्रसं वर्तमान इत्ये चेति । वर्तमाने लङिति ॥—

End of ditto. इन्द्रस्युभयथा । सर्वमेव प्रकरणमिति तिङशित् सार्वधातुकमारभ्य चतुः-
सूत्रीप्रकरणं भुजावो न भवति । तदानीमेवार्द्धधातुकमित्यादिः ।

Colophon of Do. इति हरदत्तमिश्रविरचितायां पदमञ्जर्यां तृतीयाध्यायस्य चतुर्थद्वरणं ।

Subject. पाणिनेरष्टाध्यायस्य तथा काशिकादृतकारिकाणां काशिकाट्टाख्यटीका-
याटीकेयं ।

Contents. १ खण्डस्य । पत्राणि ११२ + ७५ ॥ २ ख०, प०, १४० + ६५ ॥ ३ खण्डस्य
पत्राणि ४१ + ७८ ।

No. 670. (2) पदवाक्यरत्नाकरकारिका ।

PADA-VAKYA-RATNAKARA-KARIKA.

Substance, country paper. 11 × 4½ inches. Folia, 12. Lines on
each page, 8. Extent, 192 ślokas. Character, Nágara. Date, ? Appear-
ance, new. Verse. Correct. Complete. Elegantly written.

This is one of the several works of that class of grammatical
literature in Sanskrit which is generally known by the name of *Kárikás*,
i. e. metrical rules of early grammarians for the construction of *padas* or
inflected words and *vákya*s or sentences. The name of the author of this
work is unknown, and no notice of the work or of its author is to be
found in any printed catalogue. The *Kárikávalí*, a grammar in
verse, the *Harikáriká* of Bhartrihari, and a few others are found in
Colebrooke's list of Sanskrit grammars, and a few more will be found
noticed in the present catalogue. Goldstücker has given a long
account of the *Kárikás* in his learned dissertation on Pāṇini. The
kárikás treated of in the present work, resemble the versified rules of
Latin grammar used of old.

Beginning. नान्यसाधारणो विश्वविधयो यो विभुर्गुणः ।

तस्यैषा शक्तिरखिलप्रपञ्चस्य प्रकाशने ॥ १ ॥

चतुर्भिः पञ्चभिर्व्यापि प्रायेणान्तरितक्षणैः ।

पूर्ववर्णात् परो वर्णः पदत्वं प्रतिपद्यते ॥ २ ॥

	पूर्वानुभूत्या संस्कारशेषया स्वार्थमोचरा ।
	जन्यमाना स्मृतिः शब्दमुद्बोधकमपेक्षते ॥ २ ॥
End.	सप्तमीस्थान् कर्माणि वाचदीष्टादिपदादिति ।
	अन्ये तु नित्यामेवात्र सप्तमीत्याचचक्षिरे ॥ ६५ ॥
	निमित्तात् कर्मयोगे तु या सप्तम्यनुशिष्यते ।
	चतुर्थ्या इव तादर्थ्यमर्थोऽस्या इति शाब्दिकाः ॥ ६६ ॥
Colophon.	इत्ति पदवाक्यरत्नाकरकारिकासङ्ग्रहे सप्तमीविवरणं ॥
Subject.	पद्येन पदवाक्यस्वरूपकथने कर्त्तृदिहूपनिर्णयः ॥
Contents.	निर्विशिष्टा विषयभेदाः ॥

No. 327. परिभाषाभास्करः ।

PARIBHĀSHĀ-BHĀSKARA.

Substance, up-country paper. Quarto. Leaves, 47. Lines on each page, 21. Extent, 470 ślokaś. Character, Nāgara. Date, Samvat 1827. Appearance, old. Prose. Correct. Complete.

This is one of the many works on the Bhāshā or Paribhāshā Sūtras said to be orally received from antiquity, and forming one of the ten subsidiary and component branches of grammatical literature in Sanskrit. By Bhāskara Bhaṭṭa, son of Appāji Bhaṭṭa, son of Hari Bhaṭṭa of Dakshin. There is no mention of this work in Colebrooke's list of the grammatical works under the School of Pāṇini, while there is another one of this name without any mention of that of its author, and accompanied with a commentary by Śrīdeva called the Paribhāshā-vṛitti. Colebrooke has, however, made mention of the Laghu-paribhāsha-vṛitti, a succinct commentary on the same by Bhāskara-bhaṭṭa, as also of another commentary called the Paribhāsha-saṅgraha. The Paribhāshā Sūtras are, according to him, maxims of interpretation from ancient grammarians, cited in the Vārtikas and Bhāshyas as rules for interpreting Pāṇini's Sūtras. According to Goldstücker they are directions for the right interpretation and application of Pāṇini's aphorisms (*atra Paninīya tantrē &c.*) Purushottama, however, in his Vṛitti-tīkā defines a paribhāshā to

be a general maxim applicable to the rules of every grammar (*Para Sarva-sāstre upayukta vāni bhāshā sā paribhāshā &c.*)

There is much dispute both among original authors as well as European orientalists concerning the authorship and chronology of the Paribhāshās; some attributing them to Kātyāyana and Patanjali, others to Vyāḍi and Chandra; some making them anterior to Pāṇini, and others assigning some few of them to a very recent date. It is certain, however, on the authority of Nāges'a and his commentator that the *Paribhāshā Sūtras* originated from Indra and other early grammarians (*prāchīneti Indrādhyarthā*) and have been used by Kātyāyana and Patanjali (*Bhāshya Vartikayornibadhāni*) in their explanations of Pāṇini (*Paniniya-tantre*).

The paribhāshās may be divided into eight distinct classes.

1. Jñāpakās, special maxims applicable to the rulers of Pāṇini only.
2. Nyāyamulās, general maxims founded on nyāya or logical reasoning, and applying to all grammars.
3. Lingavatī, containing a special mark directing to a particular Sūtra.
4. Vidhyangabhūtās, supplying data for judging the nature of a rule.
5. Sanjñapradesāh, rules explaining the technical terms of the work.
6. Atidesikās, inapplicability of certain principles to some propositions.
7. Virodhikās, contrary rules applying to a proposition at the same time.
8. Paribhāshās proper, two optional rules affecting a proposition.

The Virodhikās also termed *balābala Sūtras* by some, are defined by Aufrecht, *praecepta sibi repugnantia in hac grammatica si occurrerint, quidam validius sive invalidibus habendum sit, definitur.*

This work is divided, like the *Ashtādhyāyī* of Pāṇini, into eight books of four chapters each, whose initial verses are given herein below, instead of the subjects, which are not mentioned at the end of the sections in the original.

Beginning. आखण्डलादिसुरमण्डलमण्डनं तमुण्डकोकविरहानलदण्डचण्डं
 ईडेऽहमत्र वज्रबोधितपप्रकाण्डं मार्त्तण्डमन्वतममं प्रतिकालदण्डं ॥
 श्रीगुरुन् पितरौ नत्वाग्निहोत्रिः श्रीभास्कराभिधः ।
 भास्करं परिभाषाणां तनुते बालबुद्धये ॥
 युक्तायुक्ताभिज्ञवन्मं भूयो भूयो विद्वद्बुद्धन्दं ।
 नामं नामं याचे मन्यो मान्यं चेदं शोधं सम्यक् ॥
 मृद्वी मृद्वीकया तुल्या खरैरिव खलैर्यदि ।
 नादत्तेयं कृतिसस्मादस्माकं हानिरस्ति किं ॥

End. परिभाषा कमलिनीर्युक्तिरग्निभिर्विकाशयन् ।
 भास्करः पण्डितालीनां खान्तसानन्द + + यत् ॥ १ ॥
 त्र्यम्बकेश्वरपुरीकृतवासाग्निहोत्रिकुलनीरधिचन्द्रात् ।
 पुण्यपूर्णपुरुषोत्तमभट्टादुद्भव स कृती हरिभट्टः ॥ २ ॥
 वेदवाक्यनिचयावचयेन प्रेक्षितो विधिरिवेह बुधैर्धैः ।
 लोकगीतविमलायतकीर्तिः सोऽपि मज्जनमणिर्जयति स्मः ॥ ३ ॥
 तस्मादद्भुतकीर्तिः कृतसुकृतभरान् मन्त्रतन्त्रस्वतन्त्रः
 साधूनामग्रगण्यो गददलनविधौ मानवानां शरण्यः ॥
 काशीक्षेत्राधिवासी धृतकठिनतपासीत् ॥ ४ ॥
 तनय इह तदीयो श्रीमद्भास्कराख्यः फणिपतिभणितीनामाशयं भावयित्वा ।
 परमतपरिभाषाभास्करं चार्पिपत्तं सुरवररविसच्चिदानन्दरूपे ॥ ५ ॥
 अत्राभ्यासो मनीषा वा सुकृतं वा नकिञ्चन ।
 मन्ये गुरुकृपाकल्पलतिकैवातिकारणं ॥

Colophon. इति श्रीमत्काश्यपान्वयसम्भववाग्निहोत्रिकुलतिलकायमानहरिभट्टस्त्रुश्रीमदापा-
 जिभट्टस्त्रुभास्करविरचितपरिभाषाभास्करसमाप्तिमगात् ॥

Subject. वैयाकरणपारिभाषिकसूत्राणि तेषामर्थोदाहरणानि च ॥

Contents. चतुर्भिः पादयुक्तैरष्टाध्यायसमन्वितः । यथा,
 तत्रादौ परिभाषालक्षणं । तत्र तावद्वाष्यक्तायां वाचीति । तस्मात् परितो
 भाष्यते इति सूत्रे कर्मणि परिभाषापदं धैगिकं ॥

१ अ०। १ पा०। व्याख्यानाद्विशेषप्रतिपत्तिर्न हि सन्देहादलक्षणं । प० २ । इतीत्यादिपरि-
भाषाभास्करो प्रथमाध्याये प्रथमः पादः । १० ।

— २ । सन्नियोगो शिष्टानां सह वा प्रवृत्तिः सह वा निवृत्तिः । १ । प० १० ।

— ३ । उदित् सवर्णं गृह्णाति न सवर्णमात्रमित्यादिः प्रथमे द्वितीयः । ११ ।

— ४ । सकृत्कृतौ विप्रतिषेधे यद्वाधितस्तद्वाधितमेव । २१ । प० १३ ।

२ अ०। १ पा०। विभक्तौ लिङ्गविशिष्टाग्रहणमित्यादिर्द्वितीये प्रथमः । १६ ।

— २ । सूत्रे लिङ्गवचनमतन्त्रं वा विवक्षितं स्यात् इति द्वितीये २तीयः । १६ ।

— ३ । कचिदपवादविषयेऽप्युत्सर्गोऽभिनिविशतेत्यादिर्द्वितीये द्वितीयः । १८ ।

— ४ । अन्तरङ्गानपि विधीन् वचिरङ्गो लङ्घ्यतेत्यादिर्द्वितीयेऽध्यायः । १९ ।

३ अ०। १ पा०। असति सम्भवे बाधनम्भवतीति कार्यविरोधादित्यादिसृतीये प्रथमः । २१ ।

— २ । लक्षणप्रतिपदोक्तयोः प्रतिपदोक्तस्यैव ग्रहणं न तु लाक्षणिकस्य । प० २२ ।

— ३ । पुरस्तादपवादा अनन्तरान् विधीन् बाधते नोत्तरानित्यादिः ३ । २ । प० २३ ।

— ४ । नानुबन्धकृतमनेजन्तवमित्यादिसृतीयोऽध्यायः । ३ । ४ । प० २३ ।

४ अ०। १ पा०। मध्येऽपवादाः पूर्वान् विधीन् बाधन्ते नोत्तरान् इत्यादिः ४ । १ । प० २४ ।

— २ । निरनुबन्धकस्य ग्रहणेन सानुबन्धकस्य प्रहरणमित्यादिः ४ । २ । प० २५ ।

— ३ । स्वरविधौ व्यञ्जनमविवक्षितवानवत् । इत्यादिचतुर्थे द्वितीयः । प० २५ ।

— ४ । क्रियाविशेषाणां कर्मत्वं नपुंसकलिङ्गता चेत्यादिचतुर्थेऽध्यायः । प० २६ ।

५ अ०। १ पा०। ग्रहणवता प्रातिपदिकेन तदन्तविधिर्नास्तीत्यादिः पञ्चमोऽध्यायः । २६ ।

— २ । आवन्तयोर्विशेषणविशेष्यभावे कामचरादित्यादिः ५ । २ । प० २७ ।

— ३ । स्वार्थिकाः प्रकृतितो लिङ्गवचनात् प्रतिवर्तन्ते इत्यादिः । प० २७ ।

— ४ । अन्यथा कर्मव्यतीहारेण च स्त्रियामित्यादिचतुर्थः पादः । प० २७ ।

६ अ०। १ पा०। ४ । यन्वमाध्यायस्यासम्प्रसारणेत्यादिः षष्ठस्य चतुर्थः । प० २९ ।

७ अ०। १ पा०। — । तन्मध्यपतितस्य दुपग्रहणेन गृह्यतेत्यादिः सप्तमे प्रथमः । प० ३१ ।

— २ । ४ । औपदेशिकप्रायेजनिकपरोपदेशिकस्यैव ग्रहणमित्यादिः । प० ३८ ।

८ अ०। १ पा०। पूर्ववासिद्धिर्वचने पूर्ववासिद्धिमिदं सूत्रेत्यादिरष्टमे प्रथमः । ३९ ।

— २ । ४ । अनित्यमागमशासनमित्यादिरष्टमे द्वितीयावधिचतुर्थ्यन्तं । ३९ । ४६ ।

No. 413. (1) परिभाषासूत्रं ।

PARIBHASHA-SŪTRA.

Substance, country-made yellow paper, Quarto. Pages 3. Lines on each page, 30. Extent, 84 s'lokas. Character, Bengali. Date, S'aka 1736. Appearance, new. Correct. Complete. Prose.

A collection of one hundred and twenty-seven Paribhāshā maxims, or rules used in the interpretation of the *Saṅkshiptasāra* grammar of Kramadīś'vara, with occasional interpretations of them by Goyīchandra. These, as well as the *paribhāshās* contained in the *Kātantra-pariśiṣṭa*, as also those of Supadma, are instances of the applicability of the *paribhāshā Sūtras* to all classes of grammars, and hence it is that the *Purushottama-vritti-tīkā* has defined a *paribhāshā* to be *pari sarva śāstra upayukta vānī bhāshā*, "a general maxim applicable to the rules of every grammar"; but Nagoji Bhāṭṭa excludes the aphorisms of Pāṇini from the controul of these maxims. *Akrita vyūha Pāṇinīyāh kṛitamapi śāstram nivartayanti*. Some of the *paribhāshās* are evidently of a later date than the *sūtras* of Pāṇini, as Goldstücker has remarked.

Beginning. नण । व्याख्यानतो विशेषप्रतिपत्तिर्नहि सन्देहादलक्षणं ।

End. समासकृत्तदितेषु सम्बन्धाभिधानमन्यत्र रूढभिन्नरूपा व्यभिचरति सम्बन्धेभ्यः ॥

Colophon. इति परिभाषासूत्रं समाप्तमिति ।

Subject. प्राचीनपरिभाषासूत्राणां व्याख्या तेषां सङ्क्षिप्तसारव्याकरणोपयोगित्वञ्च ।

Contents. १२७ सूत्राणि विवृतानि ।

Cited Authorities. वामदेवान्यान्ते च ।

No. 1479. परिभाषेन्दुशेखरः ।

PARIBHĀSENDU-SEKHARA.

Substance, country paper, 10 × 4½ inches. Folia, 62. Lines on each page, 10. Extent, 1850 s'lokas. Character, Nāgara. Date, Samvat 1867. Appearance, old. Prose. Correct. Complete.

This work on the *bhāshā* or *paribhāshā* maxims is in more general use than all others on the subject. It gives a brief ex-

position of the rules and axioms of ancient grammarians frequently cited in the *Vártikas*, and adverted to in the *bhášhya* as directions for the right interpretation and application of Páṇini's rules, as also of others. Its author is Náges'a *alias* Nágojí Bhaṭṭa, son of S'iva Bhaṭṭa, surnamed *Upádháya*, the professor. Náges'a was a distinguished author of Páṇini's school, and is best known by his grammatical works, though he wrote largely on law and other matters, and his works on those subjects are still extant. His *Bhášhya-pradipodyota* is a commentary on Kaiyaṭa's *Mahábhášhya-pradípa*, annotating the gloss of Patanjali. His *Vrihat* and *Laghu S'abdendu-s'ekharas* are commentaries on the *Siddhánta-Kaumudí* of Bhaṭṭojí Díkshita, and his *Vaiyákarana-siddhánta-manjushá*, with its abridgement, is a learned work on the syntax and philosophy of grammatical structure.

The *Paribhášhendu-s'ekhara* has a commentary by Vaidyanátha Páyagunḍa called the *Kás'iká*, distinct from the *Kásiká-Vṛitti* or metrical rules cited by Patanjali and others. The *paribhášhás* are defined in the text as, *práchína-vyákarana-tantre váchakáni*, schol, *sútra rúpeṇa kathitáni*, i. e. "oral maxims delivered by early grammarians," and *atra Páṇiníya tantre jñápaká nyáya siddhánti*, "used as special or general rules for Páṇini's grammar," *bhášhya-vártikayor nibaddháni*, "and availed of in the *Mahábhášhya* and *Vártika*." These again are distinguished into two kinds, namely, 1, *Língavatí*, *yá língadvára bhávenopayujyate sá*, i. e. 'that which contains a special mark directing to the *sútra* to which it refers. 2, *Vidhyaṅgas'asha-bhútá*, *yá sarvaiva vidhi vákyopayujyate*, i. e., "that which has no criterion for judging whether it is conditional or essential.' Another division of the *paribhášhás* is into *Sañjñás*, and *Atides'as*. Rules explaining the technical terms of grammar, &c. These also are subdivided into two others, *viz.* the *Virodhas* and *paribhášhás* proper, i. e., contradictories and optionals. *Virodhas* are likewise called *Balábalá*, *tulyabalá*, and *Vipratísedhás*. Hence there are eight kinds of *paribhášhás*; and they are treated of in 112 maxims contained in this work. Aufrecht's copy had 119 as he says, *in omnino 119 paribhášhae explicantur*. There are some *paribhášhás* in this work which do not occur in the *Bhášhya* or *Vártika*: thus Goldstücker: "There is a material difference between the *paribhášhás* contained in this collection, and those quoted by Patanjali and Kátyáyana: and no conclusion can be safe until we know which *paribhášhás* are quotations made by Kátyáyana, and Patanjali, and which belong to their authorship, or even to

later and other works." He has accordingly divided the chronology of the Paribhāshās into four periods, namely, 1, Such as existed before Pāṇini. 2, Those made after him, but before Kātyāyana. 3, Such as were made by Kātyāyana and Patanjali. 4, Those made after them.

A carefully collated text and an excellent translation into English of this work have been published by Professor Kielhorn ; the text has been reprinted in Calcutta, and a lithographed edition has been published at Benares.

Beginning. नत्वा साम्प्रशिवं ब्रह्म नागेशः कुरुते सुधीः ।

बालानां सुखबोधाय परिभाषेन्दुशेखरं ॥

प्राचीनवैयाकरणतन्त्रे वाचकान्यत्र पाणिनीयतन्त्रे ज्ञापकन्यायसिद्धानि भाष्य-
वार्त्तिकयोर्निबद्धानि यानि परिभाषारूपाणि तानि व्याख्यायन्ते इत्यादिः ।

End. ष्टिवृत्तम्वितिसूत्रे शितीति न कर्त्तव्यं भवतीति भाष्येण केवलं मात्रालाघवं
यावदयमप्यर्थ इति कैयटोक्तेः प्रायेणेति शब्दं ॥

Colophon. इति श्रीमदुपाध्यायोपनामकशिवभट्टसुतसतीगर्भजनागोजीभट्टकृतः परिभाषेन्दु-
शेखरः समाप्तिसमस्तः ।

Subject. प्राचीनवैयाकरणतन्त्रे वाचकानि । टीका । इन्द्रादीनां व्याकरणग्रन्थे सूत्ररूपेण
पठितानि अस्मिन् पाणिनीयग्रन्थे ज्ञापकसिद्धान्यायसिद्धत्वेन भाष्यवृत्तिकारयो-
र्धृतानि ।

१ ज्ञापकेति ज्ञापकसूत्रेत्यस्य प्रायेणेति तत्रैतच्चास्त्रीयलिङ्गज्ञापकं ।

२ न्यायसिद्धान्यर्थादेतच्चास्त्रे तथा लोकान्तरप्रसिद्धयुक्तिर्यायस्तानि च ।

३ लिङ्गवती । या लिङ्गद्वाराभावेनोपयुज्यते सा लिङ्गवती परिभाषा ।

४ विध्यङ्गभूता । या सर्व्वैव विधिवाक्ये उपयुज्यते सापि अपरा द्विधा यथा ।

काचिद्विधेरङ्गभूता । या विना विधिवाक्यान्वैव प्रवर्त्तते । यथा आदेः पर-

स्येति । काचिद्विधिषेपभूता । विप्रतिषेधे परमिति । अविरोधे वृत्तेष्विति ।

अपरविभागौ द्वौ । सञ्ज्ञाप्रदेशातिदेशौ च । तौ सञ्ज्ञासूत्रातिदेशसूत्रौ ।

५ सञ्ज्ञाप्रदेशा यथा । गुणवृद्धिगत्युपसर्गद्वन्द्वादिस्त्राणामर्थसूचकसूत्राणि ।

६ अतिदेशसूत्राणि अन्यधर्मस्यान्यवारोपणं । दुः । यथा भावाभावयोरतिदे-

शः । पा० ।

७ विरोधो वा प्रतिषेधः । यत्र द्वौ प्रसङ्गावन्यार्थावेकस्मिन् युगपत् प्राप्नुतः सः ।

८ अपरा परिभाषा । यथा द्वयोर्विभाषयोर्मध्ये विधिर्नित्यमिति सुगबोधः ।

द्वयोः परिभाषयोः सावकाशयोः समवस्थितयोराद्यन्तवदेकस्मिन् येन विधि-
सदन्त्येति च । इयमिह परिभाषा भविष्यति । आद्यन्तवदेकस्मिन्निति ॥

Contents. एतद्ग्रन्थधृता परिभाषाणां सङ्ख्या १०८ वा ११२ । ग्रन्थान्तरे तु ११९ ।
क्वचित् परिभाषे द्वे एकत्रिते । परिभाषाष्टौ तु १२० । पाणिनीयाः १२३ ।

Jnāpakās of अत्रोक्तानि ज्ञापकसूत्राणि कलिकाता मुद्रितग्रन्थे सपाणिनिस्तुवदर्शितानि ।

Pānini. यथा । निर्दिश्यमानस्यादेशो भवति । पा० ६ । ४ । १२० ॥ ७ । २ । १०१ ।
१ । १ । ४९ । नानुबन्धकृतमनेकाल्पं । ज्ञापकं १ । १ । ५५ । पा० ६ । ४ ।
१२७ ॥

सकृद्गुणैः विप्रतिषेधे यद्वाधितन्तद्वाधितमेव । ज्ञा० १ । ४ । २ । पा० ६ । ४ । १०५ ।
विकरणेभ्यो नियमो बलीयान् । ज्ञा० १ । २ । ४२ । पा० १ । २ । १२ । इत्यादिः ।

Patanjali's. अत्रोक्तानि भाष्यकारकृतानि परिभाषासूत्राणि यथा । दोषो एवैतस्याः
परिभाषायाः । लक्षणप्रतिपदोक्तयोः प्रतिपदोक्तस्यैवेति । भाष्यं १ । १ । २० ।

निर्दिश्यमानस्यादेशा भवन्ति । भाष्यं १ । १ । ४९ ।

तर्हि गौणमुख्ययोर्मुख्ये कार्ये सम्प्रत्ययः । भा० १ । १ । १५ ।

सर्व्वो द्वन्द्वो विभाषैकवत् भवतीति । भा० १ । २ । ६२ ।

विप्रतिषेधे परमेव भवतीति तदेतदुपपन्नं । भा० १ । ४ । २ ।

सकृद्भवति विप्रतिषेधे यद्वाधितन्तद्वाधितमेवेति । तत्रैव ।

Katyayana's. अत्रोक्तकात्यायनकृतानि भाष्यकारकृतानि वार्त्तिकपरिभाषासूत्राणि
उभयनिर्देशे विप्रतिषेधात् पञ्चमीनिर्देशः । पा० १ । १ । ६६ ।

पदाङ्गाधिकारे तस्य च तदुत्तरपदस्य च । तथा प्रत्ययग्रहणज्ञापकस्याः ।

Other authors. परिभाषासूत्रकारा यथा । इन्द्रापिसलीत्यादयः । यथा ।

इन्द्रश्चन्द्रकाशकृत्स्नापिसलिशाकटायनेत्यादि वोपदेवः ।

त्रिमुनि पाणिनिकात्यायनपतञ्जल्यः । तथा व्याडिर्भट्टहरिश्च ।

Citations. ग्रन्थकारः खरचितशब्देन्दुशेखरं तथा वैयाकरणसिद्धान्तमञ्जूषाद्वृतवाक्यान्यत्र
प्रामाण्येन धृतवान् ।

In medio auctor Sabdendu Sekharam et Manjusham vel Vaiyaka-
raya Siddhānta Manjusham opera sua citat. Aufrecht.

No. 1446. परिभाषेन्दुशेखरदोषोद्धारः ।

PARIBHĀSHENDU-SEKHARA-DOSHODDHĀRA.

Substance, country paper, 10 × 4½ inches. Folia, 102. Lines on each page, 9 to 10. Extent, 2450 s'lokas. Character, Nágara. Date, ? Appearance, fresh. Prose. Correct. Complete.

A critical review (*doshoddhāra*) and elucidation (*spashtīkaraṇa*) of the erroneous passages in the Paribhāshendu S'ekhara (the last preceding No.) of Nájogi Bhaṭṭa. By Manyudeva, a grammarian and critic of a later date than Vaidyanātha Páyagunḍa, the commentator of Nágas'a, whose views he has sometimes refuted. No mention of this work has been made by Colebrooke in his list of grammatical works in Sanskrit, nor any notice taken of it in any other Catalogue. The author wrote a similar critique on Nájogi's *S'abdendu-sekhara* which is mentioned under No. 157 of the "Notices of Sanskrit MSS.," under the title of *S'abdendu-s'ekhara-doshoddhāra*.

Beginning. नत्वा गणपतिं देवं नृसिंहं कमलायुतं ।

तातं शम्भुं प्रभुं दुर्गां कृष्णदेवं तथाप्रजं ॥

शास्त्रप्रवर्तकाचार्यान् पाणिनिप्रभृतीन् मुनीन् ।

दोषा ये पण्डितस्मर्यैः परिभाषेन्दुशेखरे ।

अजातस्तान् सम्यग्दर्तुं मन्युदेवेन चिन्त्यते ॥

शिष्यशिष्यायै सुसङ्गताऽन्येषां सङ्गलाय स्वापास्यदेवतानुतिमुपनिबध्नन् चिकीर्षितं प्रतिजानीते । नत्वा शास्त्रशिवमित्यादिः ।

End.

उक्तरीत्या भेदकत्वपक्षाग्रये फलाभावात् । यद्यपि पत्वभेदकत्वपक्षे त्वपरस्त्ववस्थानवकाशत्वात् सवर्णग्रहणबाधकत्वसमिधाय तत्रैव पक्षे नियमार्थमित्युक्तं । शेखरे तथाह तमिति तत्र युक्तं गुणानां भेदकत्वं पक्षे परत्वाद्बाधसमिधाय गुणानामभेदकत्वे पुनरपि वैयर्थ्येन गुणानामभेदकत्वस्य त्वस्य त्वनवकाशत्वाद् बाध इत्युक्तं । कोदानीं व्याहतिरिति शब्देन्दुशेखरदोषोद्धारो स्पष्टीकृतसम्प्राभिरित्यलं । बाधकान्येव निपातनानि ॥

Colophon

none.

Subjects. परिभाषेन्दुशेखरशब्देन्दुशेखरधृतपरिभाषार्थदे।षोडशः ।
अपि च वार्त्तिकभाष्यादिधृतपरिभाषासूत्रार्थकथनञ्च ।
यद्वा वैयाकरणपरिभाषीयदे।षनिराकरणयुक्तिप्रदर्शनं ॥

No. 614. (2) पारिजातव्याकरणं ।

PĀRIJĀTA-VYĀKARANA.

Substance, country made yellow paper, Royal 8vo. Pages, 71. Lines on each page, 25—27. Letters in a line 27—28. Extent 1560 Slokas. Character, Bengali. Date, S'aka 1730. Appearance, new. Verse. Generally correct. Complete.

A modern Sanskrit grammar in verse for beginners. By Rāmahari. As a primer this is an excellent work, though it is not much in use, and is noticed in no catalogue from that of Colebrooke to Aufrecht's, among either the systematic or isolated grammars in the language. Though generally independent of the formulæ of the different schools, it is evidently related to the Saṅkshipta-sāra, from its often using the same terminology, and adopting the same method in treating its subjects.

It is scarcely necessary to observe that these verses should not be mistaken for the Kārikās of the ancients.

Beginning. जटालम्बीराजप्रसितनिजकन्यामुखविधुं ।

विलोक्येदं कन्या शुभजनकसंवेशनमहो ॥

प्रभाते यथात्मा कलयति जयां शैलगृहिणी ।

वचो यद्वा भयं वितरतु तदेव प्रतिदिनं ॥

प्रणम्य कालिकापादद्वन्द्वमानन्दवर्द्धकं ।

क्रियते पारिजाताख्यो ग्रन्थो बालविबोधकः ॥

अनुष्टुभैव सूत्रार्थः सञ्ज्ञा सन्धिसुखैव च ।

विसन्धिय यथा योगं प्रवक्ष्यन्ते यथाक्रमं ॥

End. आशीर्वादे तु सञ्ज्ञायां तिकतकौ सन्ततिसन्ततिः ।

मित्रभूतिर्देवदत्तो यज्ञदत्तस्तथापरे ॥

अन्ये तु बहवः शब्दाः परिज्ञेया निपातनात् ।

सततं सन्ततश्चापि संहितं सन्ततन्तथा ॥

- उत्थितस्योत्थितस्यैवं पिधानञ्च पिनञ्च च ।
 पिनञ्चञ्चावतंसञ्च कपित्वाद्य इत्यपि ॥
- Colophon. श्रीलश्रीगुरुपादपद्मगुणं चित्ते निधायानिशं
 चेतोरज्जुसुबद्धिदण्डघटनादक्षेण मुखेन वै ।
 शस्त्राम्भोनिधिसुमित्रस्य हरिणा प्रोत्थापितोऽयं पुनः
 बालाज्ञानरिपुप्रणाशनकृते सत्पारिजातोऽधुना ॥
 आकाशानलभूधरेन्दुविमिते शाके सुरेन्द्रादिभिः
 वन्द्यं ब्रह्मसयीपदाम्बुजगुणं चित्ते निधायानिशं ।
 बालाज्ञानविमर्दने पटुतरः सत्पारिजातो मुदा
 विप्रेणापि कृतस्तु रामहरिणा ग्रन्थो व्यलेखि स्वयं ॥
- Subject. सञ्ज्ञासन्धिश्चस्त्रीत्यकारकसमासतद्धिततिङन्तकृदन्तविवरणं ।
- Contents. द्वादशपुष्पाणि यथा ।—१ सञ्ज्ञापुष्पं पृ० १—२ । २, स्वरव्यञ्जनविसर्गसन्धि-
 पुष्पं पृ० २—६ । ३, अजन्तहसन्तपुंस्त्रीक्रीवशब्दाः पृ० १६—१६ । ४, स्त्रीप्रत्य-
 यानि पृ० १६—१७ । ततः षट्कारकाः १७—२० । ततः पत्वणत्वप्रकरणे
 २१—२२ । ततः ५, पु० षट्समासाः २२—२७ । ६, तद्धितप्रत्ययादिः २७—
 ३१ ॥—ततो द्वितीयभागः । १, धातूत्तरप्रत्ययाः ३१—४० । २, अन्तसन्न-
 यङन्तादिः ४१ । ३, कृदन्ताः ४२ । ४, तद्धितप्रत्ययाः ५२ । ५, पदसाधनं
 ७७ । ६, अव्ययशब्दाः ७१ । इति ।

No. 675. प्रकीर्णप्रकाशः ।

PRAKĪRṆA-PRAKĀŚA.

Substance, country paper, 10×4 inches. Folia I, Part 265. Part II 108—total 373. Letters in a line, 44—45. Extent, 74,600 Slokas (?) Character, Nāgara. Date ? Appearance, old. Prose. Correct. Complete.

This is an elucidation of the miscellaneous subjects treated of in the *Vākya-pradīpa* of Bhartrihari *alias* Harivṛishabha. By Hela Rāja, who is supposed to have been a sovereign. There is another commentary on Bhartrihari's work by another princely scholiast, named Puṇya Rāja, which will be noticed under No. 674. These three works constitute text-books on the philosophy of Sanskrit grammar, a subject

especialized by the name of *Sphoṭa Śāstra* or *Pāṇinīya dars'ana* by Sanskrit writers, and *Grammatica philosophica*, by Dr. Aufrecht and others. They stand at the head of the school of philosophical grammar, as the *trimuniyākarana*, "the grammars of the three sages" Pāṇinī, Kātyāyana, and Patanjali, take the lead of popular grammars. The text of the *Vākyapradīpa* is known also under the name of *Hari Kārikā* on account of its containing metrical aphorisms on the philosophy of language by Harivriṣha or Bhartrihari, author of the *Bhaṭṭi* (Bhartri) *Kāvya*, and the *Satakāvali* centos of poems which are familiar with every student. Puṇya Rāja's commentary, which is noticed in No. 674, is earlier and shorter than Hela Rāja's. Many subsequent works as the *Bhūṣhaṇas*, *Manjūshās*, *Ābharāṇas*, and *Vādārthas* have been written on the philosophy of language by Nāges'a, Konda Bhaṭṭa and others, but the three compositions of the royal authors have been invariably cited as authority. Thus Aufrecht, in No. 402, '*Praeter vaiyakarana bhūṣhaṇam, Bhartriharis Vākyapadīya, &c. citantur.*' Again in No. 403, he says, '*Auctoris et libri quum a Nāgesa permulti iique notissimi citantur, nomina rariora haec memoranda putavi: Hela rāja, qui commentarium ad Haris Kārikās scripsit.*' This commentary is, agreeably to the subjects in the text, divided into two parts, the first containing eight chapters, and the second six, from the 9th to the 14th chapter, on the investigation of the following categories in grammar, viz. Genus or species. Substance. Relations. Properties. Qualities. Space and duration. Cases and causalities. Action or verb. Times or tenses. Persons of verbs. Numbers. Inflections of verbs. Significations of words. Attributives and their varieties.

Beginning यस्मिन् समुखतां प्रयाति रुचिरं कोऽप्यन्तर्जुम्भते

of Part I. ते दीपान् सच्चिमा मनस्यभिनवः पुंसः प्रकाशात्मनः ।

दृष्टिं यत् परमां तनेति विषयास्वादन्ति नाशाश्रयतीं

धामानन्दसुधामयोज्जितवपुस्तत्प्रतिभं संस्तुमः ॥

काण्डद्वये यथा दृष्टिसिद्धान्तार्थः सतत्त्वतः ।

प्रबन्धे विहितोऽस्माभिरागमार्थानुसारिभिः ॥

तच्छेषभूते काण्डेऽस्मिन् सप्रपञ्चे स्वरूपतः ।

श्लोकार्थदोतनपरः प्रकाशोऽयं विधीयते ॥

इह यदार्थाष्टकवि वारपरत्वाद् वाक्यप्रदीपस्य प्रथमकाण्डेन प्रयोजनादिः ॥

End of ditto. सामान्यविशेषयोरत्यन्तभेदाभावात् सकलविशेषपरिहारेण सामान्यरूपानुप-
पत्तेरिति सर्वत्र सिद्धिः ॥

Colophon. इति श्रीभूतिराजतनयहेलाराजकृते प्रकीर्णप्रकाशे क्रियासमुद्देशोऽष्टमः ।

Beginning of क्रियानन्तरं कालमुद्दिश्य यदि क्रियायाः परिच्छेदकस्तत्र तदर्शनानन्तरस्त-

Part II. क्षितं स्वरूपमाह ।

व्यापारव्यतिरेकेण कालमेके प्रचक्षते ।

नित्यमेकं विभुद्रव्यं परिमाणक्रियावतां ॥

End of Do. वचनग्रहणसामर्थ्याद् ये गुणा उक्ता सोऽयमिति सम्बन्धेनेत्यादिः ।

सम्प्रति गुणमात्रवृत्तिभ्यो भेदसम्बन्धविवक्षायां सतुपः श्रवणं माभूदिति ।

Colophon none.

Subjects. भर्तृहरिस्ततवाक्यप्रदीपापरनाम्ना हरिकारिकायाष्टीका । तत्र खण्डद्वये
चतुर्दशाध्यायाः । तत्र जातिद्रव्यसम्बन्धद्रव्यगुणदिक्पट्टकारकक्रियार्थकाल-
पूरुषसङ्ख्याख्यातपदार्थगुणानां विचारः ।

Contents of जातिविचारः । यथादौ—तदेव प्रमाणे परिशुद्धा जातिशब्देनाभिधीय-
Part I. chap I. माना । दृष्टादृष्टविषयव्यवहारसाधनसमर्थेति जातिपदार्थसिद्धिरित्यादिः ।

chap. II. द्रव्यविचारः । तत्रादौ—जातिर्वा द्रव्यं वा पदार्थ इत्युक्तं भवेत् । अन्नं
अस्य प्रपञ्चप्रकाशनशक्तिः ।

III. सम्बन्धविचारः । आदौ—समुद्देशद्वये जातिद्रव्यदर्शनभेदेन शब्दार्थमित्यादिः ।
अन्नं यथा,—सर्वं शब्दा भावाभिमतार्थविषया इत्यर्थः । सत्प्रवाहनित्यत्वात् ।

IV. रूपादीनां द्रव्यत्वं । यथा,—तथा ह्यस्मिन् द्रव्यलक्षणे रूपादीनामपि द्रव्य-
त्वाद् द्रव्यमिति ।

V. गुणविचारः । यथादौ—इदानीं गुणसञ्ज्ञास्वीयलिङ्गानुमितामित्यादिः ।

VI. दिक्शब्दविचारः । तदन्तं—प्रतियोगिभूतं नानात्वं यदि बुद्ध्या न
कल्पयेत् ।

VII. कारकविचारः । तदन्ते—देवदत्तः पचतीति सामानाधिकरण्येन प्रयोगो-
पपत्तिः ।

VIII. क्रियार्थविचारः । यथेदानीं साध्ययोग्यत्वात् साधनस्येत्यादिः ।

Part II. IX. कालविचारः । क्रियानन्तरं कालमित्यादिः । अन्ते—वर्तमाने हि यत्-
सम्बन्धभेदेनेत्यादिः ।

- X. तिङन्तपुरुषसङ्ख्येः । यथा—तिङ्भिहितेन भावेन कालपुरुषोपग्रहसङ्ख्येत्यादिः ।
- XI. सङ्ख्याविचारः । तत्रादौ—इदानीं सङ्ख्यां विचारयतीत्यादिः । अन्ते विभक्तिश्च सङ्ख्या प्रातिपदिकार्था ।
- XII. आख्यातविचारः । इदानीमाख्यातार्थमुपग्रहं विचारयितुमित्यादिः ।
- XIII. पदार्थविचारः । पदसंस्कारनिमित्तभूतः पदार्थपर्यवसितविचारः । अन्तेऽसमस्तपदमिति ।
- XIV. गुणभेदविचारः । तत्रादौ-गुणमाचष्टन्तिभ्यो भेदसम्बन्धविवक्षायामित्यादिः ।

No. 671. प्रसादः (प्रक्रियाकौमुदीटीका) ।

PRASĀDA ALIAS PRAKRIYĀ-KAUMUDĪ-ṬĪKĀ.

Country paper, 10 × 4 inches. Folia, in Part I, 395, II, 151, III, 138 = 684. Lines on each page, 7—9. Letters in a line, 30—60. Extent in s'lokas. ? Appearance, old. Character, Nāgara. Date ? Prose. Correct. Complete.

A commentary on the Prakriyā-kaumudī of Rāmachandra Āchārya. By Viṭṭhala Āchārya, grandson of Rāmachandra, and son of Nrisiṅha Āchārya by Maṇikāmbu (*filius Nrisinhae et Manikāmbus*, Auf. No. 355). It is denominated *Prasāda* for the perspicuity of its style, and is entered under the name of *Prakriyā-kaumudī-ṭikā* in the Society's Catalogue. The P. Kaumudī, according to Colebrooke, "is a grammar in which Pāṇini's rules are used, but their arrangement changed." Pandit Tārānātha describes it, in his edition of the *Siddhānta-kaumudī*, to be an arrangement of the scattered aphorisms of Pāṇini in their proper places, under the different heads to which they belong.

प्रक्रियानुयायिपाणिनिस्मृत्ताणि यथास्थानं सोदाहरणं व्याख्यातानि । ता० सि० कौ० २ खण्डः ।

It is in fact the model on which Bhaṭṭoji prepared his grand digest the *Siddhānta-kaumudī*, though the latter, says Colebrooke, is more correct and complete than its archetype. Rāmachandra was the son of Kṛishṇa Āchārya of the Deccan, and eminently versed in Grammar, Vedānta, and Astronomy, in all of which he has left some memorable works of his own : thus it is recorded by Viṭṭhala at the end of his commentary on the chapter on Samāsas :—

येन व्याकरणवैकतरणिः सा प्रक्रिया कौमुदी
 वेदान्तानुमता च वैष्णवसिद्धान्तसन्दीपिका ।
 कालज्ञानविधौ अध्यायि विविधानन्दिप्रवन्धत्रयं
 कृष्णाचार्यमुतः स नः सुखयतु श्रीरामचन्द्रो गुरुः ॥

Vitṭhala ascribes to him the authorship of the *Vaishnava-siddhanta-dīpikā* on which he wrote also a commentary. Thus Aufrecht, *Vitṭhala Rāmachandram esse auctorem Vaishnava Siddhāntadīpikae libri, sequi etiam hunc commentatum esse declarat, ut.*

अयमर्थो वैष्णवसिद्धान्तदीपिकायामाचार्यवर्यैः प्रत्यपादि । अस्माभिरपि तदीपिकायां सर्व-
 शास्त्रसारस्वरूपायां न्यायस्त्रोहप्रपूरणां प्रतिपादितो ज्ञेयः ॥

Vitṭhala's great learning in grammatical lore is displayed in the citations he has made in the Prasāda from earlier works, namely, the Indumativritti on the Indramitra grammar, Kātantra, Kātantra-vritti-panjikā, Kaiyaṭaṭikā, Kausikaṭikā, Kshīra-taranginī of Kshīra Svāmī, Nyāsakāra of Jinendrabodhi, Prabodhodaya-vritti, Harikārikā, Vāmana's Kāsikā, Vichāra-chintāmaṇī, Haradatta's Padamanjarī, Hemāsūris grammar, Pāninimata-darpaṇa, &c. According to Colebrooke, there is no direct mention made of either Vopadeva, or of his works Kavīkalpadruma or Kāvyaakāmadhenu, in this work ; but he is of opinion that the *Rāmavyākaraṇa* cited in it is the Mugdhabodha, and the *Pradīpa* also cited in it is the Mugdhabodha-pradīpa, a commentary on that grammar. Aufrecht says the same : *Vopadevae grammatica quaedam alia, Rāmavyā-karaṇa dicta, citatur.*" Again '*Sed etiam primi libri commentarius, Mugdhabodha pradīpa (pradīpa) appellatus.*' Ibid. But the distinct mention of the name of Mugdhabodha in the 4th line of folium 245 of the first part of this work,—अग्रावपति । तथेक्षं मुग्धबोधे । अक्षवैचाम्यत्वे इति—upsets this opinion, and *Rāmavyākaraṇa* must be accepted to be some other grammar, unless it can be shown that scholiasts take it to mean the Mugdhabodha, or the citations made from it agree with those of the text. It treats of the usual subjects of grammar, namely, Part I, permutations of letters, declensions of nouns, feminine terminations, cases, compounds and derivations. Part II, the inflections, and conjugations of verbs. Part III, verbal nouns formed by the addition of Kridanta and Unādi suffixes.

Beginning श्रीमद्विठ्ठलमेकमव्ययमजं शब्दात्मकं ब्रह्म यः

of Part I. खेच्छातो जगदुद्भवस्थितिलये हेतुः स मायागणे ।

यच्छासश्रुतिसन्ततिव्यवहृतिस्त्वं पुण्डरीकाश्रमे
 भक्तानुग्रहहेतुतः स्थितमहं वन्दे मुदे संविदे ॥
 श्रीशम्भुं पाणिनिं वररुचिमथ वाक्संस्कृतौ दीक्षितं श्री-
 शेषं तद्भाष्यहार्दप्रकटनपटुगीःपण्डितान् भर्तृमुख्यान् ।
 वृत्तिन्यासादिकर्तृन् स्वमतपरमतव्यापकान् भोजदुर्ग-
 क्षीरस्वामिप्रमुख्यान् प्रगुणनति भजे तन्मतज्ञप्तिहेतोः ॥
 किं शेषः पाणिनिर्वा वररुचिरथ वा सर्वविद्याप्रणेता
 शम्भुर्भूमावभूद् भूसुरकुलतिलको अन्धदेशेऽग्रवंशे ।
 ऋग्वेदी सर्वशास्त्रप्रकटनपटुधीः कृष्णजो रामचन्द्रोऽ-
 नन्ताचार्य्यप्रपौत्रो दिशतु कतिमतिं मे स कौण्डिन्यगोचः ॥

End of

Part I.

भाष्यवृत्तिहरिग्रन्थतद्भाष्यानाथवेदिभिः ।
 कैतुकाच्छान्तमनसः प्रमोदं यान् सत्कृतौ ॥
 श्रीरामचन्द्राचार्य्योक्तेः स्पष्टार्थश्च विचित्रता ।
 नासमञ्जैः प्रयोज्यार्थः स्फाटिकागारगो यथा ॥
 पदवाक्ये प्रमाणे च न च सञ्ज्ञा नृसम्मतं ।
 रामचन्द्राचार्य्यसूरेरन्यं नोपलभामहे ॥
 येन व्याकरणार्णवैकतरणिरित्यादिः । पूर्व्ववत् ।

Colophon

of Do.

श्रीरामाचार्य्यसूनुर्हरिहरभजनैकाग्रधीः श्रीवृत्तिंहा-
 चार्य्योऽयं माणिकाम्बाप्यजनयदतुलं विट्ठलाचार्य्यमार्थं ।
 तस्य श्रीपाणिनीयाद्यनुगुणसगुणे प्रक्रियाकौमुदीये
 व्याख्यानेऽस्मिन् प्रसादे सुविशदमगमत् सत् सुवन्नं समाप्तं ॥

Beginning

of Part II.

श्रीविट्ठलं सुरवरं (सुखकरं अन्यत्र) प्रणमामि देवं
 कारणसिन्धुमखिलानतदत्तबुद्धिं ।
 ईषत्सहासमुखपङ्कजमात्मभास-
 मुत्फुल्ललोचनविलोकननाशितार्चं ॥
 तिङन्तकाण्डस्य हि कोऽपि पारं नाज्ञासिषुः शुद्धधियोऽपि सन्तः ।
 तं प्रक्रियाकौमुदमंशमज्ञो व्याख्यानहं स्यामुपहास्य एव ॥
 प्रक्षेपकालुष्यनिराशहेतोः प्रसादमस्या विदधे यथावत् ।
 इति प्रतिज्ञातमतः करिष्ये व्याख्यां स्वतः सज्जनतोपदाचीं ॥

End of

Part II.

पिवत्तदेत्यभ्यवहरथ । भङ्गल । आखादखेत्यादिः । इत्यादीन्यादिशब्दन पनः
 पिवतः पुनः खादत इत्यादिः । निरगमदमलोऽयं लकारार्थवर्गः ॥

Colophon of Do. पूर्ववत् ० ० ०

Beginning अथ कृदन्तप्रक्रिया । तत्रादौ कृदन्तेष्वेव कृत्याः प्रदर्शने । धातोः । आढतीया-
of Part III. ध्यायान्तमिति । तृतीयाध्यायपर्यन्तं मर्यादीकृत्येत्यर्थः ।

End of Do. जगन्नाथाय नमः यतिं वेदान्तकोविदं ।

पदवाक्यप्रमाणं स्वधर्मनिरतं सदा ॥

श्रीनागनाथं विद्याधिनाथं श्रीकृष्णसूनुं विबुधं नमामि ।

सत्कृत्य योगाज्जितगीष्पतिं तं ।

Colophon इति श्रीरामाचार्यसूनुर्हरिहरभजनैकाग्रधीरित्यादिः ।

of ditto. व्याख्यानरूपं प्रसादं विशदमकरवं विट्कल्लेन तुष्येत् ॥

Date of the शाके पञ्चमसुद्रवज्जिकुमिते संवत्सरे शोभकत्-

Work. सञ्ज्ञे फाल्गुनिके च मासि विशदे पक्षे दशम्यान्तिथौ ।

गुरुपादनिरतरामचन्द्रविदुषः श्रीविट्कले रागिणः

सुत्रज्ञा लिखति प्रयत्नत इमं ग्रन्थं + सिंहाभिधं ॥

Subjects. रामचन्द्राचार्यकृतपाणिनिस्वरूपां प्रकरणानुयायिकप्रक्रियाकौमुद्याख्ययाक-
रणस्य सुस्पष्टव्याख्या । तत्र प्रथमभागः । सन्धिशब्दस्त्रीत्यकारकसमासतद्धित-
विषयकः । द्वितीयभागः तिङन्तप्रकरणिकः । तृतीयभागः कृदन्ताध्यायः ।

Contents. १ भागः । मङ्गलाचरणं, प० १ । ततः प्रयोजनं, प० ४—५ । अथ सन्धि-
पादः ६ । उपसर्गवृत्तिः १५—१७ । विरामः १७ । सन्धिसञ्ज्ञा १८—१९ ।
सन्धिप्रकरणं २० । स्वरसन्धिः २१—२५ । हल्सन्धिः २६ । विसर्गसन्धिः ४२ ।
स्वादिसन्धिः ४२—४४ । अथ स्वादिप्रक्रिया ४४ । अथाजन्तपुंलिङ्गाः
४८—६५ । अजन्तस्त्रीलिङ्गाः ६५ । अजन्तनपुंसकाः ७० । हलन्ताः ७२ । अथा-
व्ययानि १०२ । स्वरादिर्गणः १०६ । अव्ययगणकथनं १०७—११२ । अथ
स्त्रीप्रत्ययाः ११२ । ततस्तद्धितलिङ्गाः १२० । अथ कारकाणि १४८ । तत्र प्रथ-
मादिसप्तमीपर्यन्तं १५०—१७० । ततः समासाः १७१ । समासादिप्रक्रिया
२२९—२५२ । समासान्तप्रक्रिया २५२ । तद्धितप्रक्रिया २५६—२९० । द्वि-
रक्तप्रक्रिया २९०—२९४ । इति सुवन्नं समाप्तं । प्रथमो भागः २९५ ॥

२ द्वितीयभागः । भ्वाद्यदादि-क्कादि-दिवादि-रधादि-तुदादि-तनादि-स्वादि-
क्रादि-चुरादयः । णन्त-सणन्त-यङन्त-यङलुगन्ताः । कर्तृकर्मवाच्याः । तथा
परस्मावात्मनेपदानि च ।

३ तृतीयभागः । प्रथमपादावधिदशमपादपर्यन्तं कृदन्तप्रक्रिया प० १—५८ । ततः
उणादिप्रक्रिया ६९ १२८ ।

No. 414. (4) प्रबोधप्रकाशः ।

PRABODHA-PRAKĀṢA.

Country-made yellow paper. Royal 8vo. Pages 144. Lines on each page, 25, 26. Extent 3550 s'lokas. Character, Bengali. Date ? Appearance, new. Prose and verse. Correct. Complete.

A modern work on the usual themes of Sanskrit grammar. By Balarama Panchánana. It is noticed in Colebrooke's list as an original treatise, dependant on no school or system at all. It is a sectarian work compiled for the use of S'ivites, and confined among them, like the 'Chaitanyámrita' and the 'Harinámámrita' of the Gosains among the Vaishnavites of Bengal, and the grammars of Buddhist writers among the Jainas of the present day. The title *Panchánana* proves the author to have been a Bráhmaṇ of Bengal, but there is no intimation given in the book regarding the time and place in which he lived. The work is partly in prose and partly in poetry. The rules are either in verse, or measured styles of aphorisms, and their explanations (*vrittis*) and examples are given in prose. As this book is intended for the elementary instruction of S'ivite youths, its terminology is formed of the various appellations of S'iva, in the same manner as the different names of Vishṇu answer the same purpose in the Vaishnavite grammars. Vopadeva having been a *Harihara-dvaita-vádí*, or adorer of both S'iva and Vishṇu, has made use of the names of those gods only in the examples, but these modern sectarians have adopted the strange practice of using such names for grammatical terms; *e. g.* the vowels are designated S'ivas, the consonants Haras, the surds are Rudras, the sonants Bhagas, &c.

अष्टङ्गशब्दानां रुद्रे प्रथमः । सङ्गवर्जशब्दवर्णानां स्थाने प्रथमवर्णः स्याद्रुद्रे परे ॥

It treats firstly of its absurd terminology, then about the permutations of letters, declensions of nouns, use of the sibilants and nunnation, feminine terminations, inflections and conjugations of verbs, formation of verbal nouns, derivative and compound words, and lastly of syntax and government of cases according to the detail given below.

Beginning. शिवासन्तोषसन्तुष्टः स्वर्गादेर्हेतुरीश्वरः ।

शिवो वितनुतां शैवं समस्तशिवसन्निधिं ॥

विपन्नाश्चेतुं भवाब्धेऽकसेतुं मुमुक्ष्वेककेतुं समर्थं प्रदातुं ।

गुरोः पादपद्मद्वयं पांशुलेशं प्रणम्य प्रकुर्वे प्रबोधप्रकाशं ॥

श्लोके खेहाधिकारादौ । अकारादिचकारान्ताः पञ्चाशद्वर्णसञ्ज्ञकाः ।

तेषां पाठक्रमं सिद्धं जानीयादन्यथा न तु ॥

End.

नामोपपदस्य कृता नामवर्जाय्येन । नामोपपदस्य कृदन्तेन सह समासः स्यात्

न तु अमन्तनामवर्जाय्येन कृदन्तेन । यथा—

भुक्तिदः । जलजं । नामवर्जाय्येन किं । अलं कृत्वा कालो भुक्तं ॥

नामोपपदस्य किं । प्रकृत्य । अमन्तलान् निर्मूलकापं कपति ॥

Colophon.

इति बलरामप्रबोधप्रकाशे समासपदं समाप्तं ॥

Subjects.

सञ्ज्ञासन्धिशब्दप्लवणत्वविधानस्त्रीत्यतिङन्तकृदन्ततद्धितकारकसमासानां विवरणं ।

Contents.

आदौ सन्धौ सञ्ज्ञापादः ४० १-२ । २ शक्तिसन्धिपादः ४० २-५ ।
३ शिवसन्धिपादः ५-७ । ४ विसर्गसन्धिपादः ४० ७-१० । ५ नाम्नि-
सञ्ज्ञा ११ । ६ शक्त्यन्तपुंलिङ्गपादः ११-१५ । ७ शक्त्यन्तस्त्रीलिङ्गपादः १६ ।
८ तथा नपुं १७ । ९ शिवान्तपुंलिङ्गपादः १८-२२ । १० शिवान्तस्त्रीलिङ्ग-
पादः २३-२४ । ११ शिवान्तनपुंसकलिङ्गपादः २४ । १२ प्लवप्रकरणं
२४-२७ । १३ णत्वप्रकरणं २७-२९ । १४ स्त्रीत्यप्रकरणं २९-३४ ।
१५ आख्यातसञ्ज्ञापादः ३४ । १६ भ्वादिपरस्मैपदं ३५ । १७ भ्वादावात्मन-
पदं ४९ । १८ भ्वादावुभयपदं ५१-५२ । १९ अदादिपरस्मैपदं ५२ । २०
अदादावात्मनेपदं ५५ । २१ अदाद्युभयपदं ५६ । २२ क्वादिपरस्मैपदं ५६ ।
२३ क्वाद्यात्मनेपदं ५७ । २४ क्वाद्युभयपदं ५७ । २५ दिवादिपरस्मैपदं ५७ ।
२६ दिवाद्यात्मनेपदं ५८ । २७ दिवाद्युभयपदं ५८ । २८ स्वादिप० म०
उभयपदानि ५८ । २९ तुदादिप० म० उभयपदानि ५९ । ३० रुधादि
प० म० उभयपदानि ६०-६१ । ३१ तनादि प० म० उभयपदानि ६१ ।
३२ क्रादयः ६२ । ३३ चुरादयः ६२ । ३४ कर्मकर्तृपदं ६४ । ३५ प०
६४ । ३६ म० ६५ । ३७ लिङ्गधातुः ६८-७१ । ३८ भक्तिपादो लका-
रार्थाः ७१-७२ । ३९ कृदन्तं ७२-८२ । ४० क्तादिनिष्ठाप्रकरणं ८२-८७ ।
४१ शत्रादिपादः ८७ । ४२ इण्णादिः ८८-९७ । ४३ तद्धितेऽपत्यार्थकाः
९७-९९ । ४४ अस्यर्थप्रकरणं १००-१०२ । ४५ अपरे १०४ । ४६ का-
रकप्रकरणं १०९ । ४७ समासप्रकरणं १२४-१४४ । इति ॥

No. 410. प्रयोगरत्नमाला ।

PRAYOGA-RATNAMALA.

Country-made yellow paper. Royal 4to. Pages 181. Lines on each page, 25-27. Extent in slokas—, Character Bengali. Date ? Appearance, new. Verse and prose. Generally correct. Complete.

An elementary grammar. By Purushottama, surnamed Vidyāvāgisa.

It represents a separate grammatical school of the Hindus, and is much studied by juvenile students in Assam and the east generally. I have heard of its use among pupils in Orissa also. It is written partly in verse and partly in the measured prose of aphorisms. Colebrooke, in his list of Sanskrit grammars, mentions two commentaries written upon it, one by Jīves'vara, and the other by Jayakrishṇa, and Mr. Martin speaks of a third. The author, Purushottama, is not the same with the Buddhist writer of the Bhāshā-vritti, nor with Purushottama Deva, the lexicographer of Anekārtha Kosha. Whether he is identical with a grammarian of the same name, who is the author of the *paribhāshā* maxims called the *Jñāpaka-samuchchaya*, or with the son of Pītāmbara, the writer of the *Avatāravādāvalī*, I cannot ascertain. That he was a Brāhman of Bengal, is certain from his titles of *Bhaṭṭāchārya* and *Vidyāvāgisa*, which are peculiar to the paṇḍits of this province. He wrote this work under the patronage of one Nandadeva, a ruler of Assam, whose name he recites in the exordium. Aufrecht has mentioned of another Purushottama, the writer of a commentary on ceremonial law called the 'Dravyasuddhi-pradīpikā,' who could not possibly have been the same with our grammarian. The terminology of this grammar is much allied to that of Pāṇini, and its method is better digested than those of the Supadma and the Kātantra grammars. It is divided into *vinyāsa*s or 'dispositions,' of which there are eight from *Sandhi* to *Kridanta*, each of which is subdivided into *Prakaraṇa*s, or 'subjects' as detailed below.

Mr. Martin, in his History of Eastern India, (Vol. III. page 136) says, that Purushottama was a Vaidika Bráhmaṇa of Vihar in Kámarupa, and flourished in the time of Mallanáráyaṇa, Rájá of Coch Behar. His grammar, adds the historian, may be studied in four or five years.

Beginning. श्रीनन्दस्त्रुनोर्वदनारविन्दमुपास्महे यत्र नितान्तमेव ।

स्फुरच्छ्रुतीनां परमं रहस्यं स्मितत्रियानन्दमयं विभाति ॥

+ + + + +

श्रीनन्ददेवस्य गुणैकसिन्धोर्महीमहेन्द्रस्य यथानिदेशं ।

यत्नात् प्रयोगोत्तमरत्नमाला वितन्यते श्रीपुरुषोत्तमेन ॥

अकारादिक्षकारान्ता वर्णमालानुवर्तते ।

खरादिसञ्ज्ञाविधानार्थं । उक्तः क्षो वर्णमालायां मन्त्रस्योपचिकीर्षयादिः ।

End. सानुबन्धसमेथात्यतिपातिनौ (?) यद्वातुकार्यं तत्सिद्धातीति सिद्धं ।

व्याख्येयव्याख्येयैक्यं सुखबोधकृते कृतं ॥

Colophon. इति श्रीमहामहोपाध्याय (श्रीपुरुषोत्तमापरनाम) श्रीविद्यावागीशभट्टाचार्य-
निर्मितायां प्रयोगरत्नमालायां कृदन्ताख्यः षष्ठो(८) विन्यासः सम्पूर्णः समाप्तः ।

Subjects. सन्धिसुबन्तयञ्जनान्तशब्दसाधनमिति त्रयं ।

अव्ययं षट्कारकाश्च समासस्तद्धितमेव च ॥

अष्टमाख्यातविन्यासो कृदन्तं तत्र एव तु ।

तयोर्मध्ये सप्त सप्त प्रकरणानि भवन्ति हि ॥

Contents. प्रथमः सन्धिविन्यासः । तत्रादौ १ वर्णसञ्ज्ञाप्रकरणं षष्ठा १—२ । २ खरसन्धि-
प्रकरणं षष्ठं २—५ । ३ खरसन्धिनिषेधप्रकरणं ५—६ । ४ व्यञ्जनसन्धिप्र-
करणं षष्ठं ६—९ । ५ विसर्जनीयसन्धिप्रकरणं ९—१५ ।

द्वितीयः खरान्तसाध्यविन्यासः । तत्रादौ १ लिङ्गाधिकारो वा शब्दसञ्ज्ञा १६ ।

२ खरान्तसाध्यप्रकरणं षष्ठं १६—१७ । ३ ईदूदन्तनदीवध्वादयः षष्ठं २० ।

४ अन्यन्यखरान्तसाध्यप्रकरणं २० । ५ सञ्ज्ञाशब्दसाधनप्रकरणं २० । ६ ख-

रान्तनपुंसकप्रकरणं २०—२२ ।

तृतीयो व्यञ्जनान्तसाध्यविन्यासः ६३ । तत्रादौ १ व्यञ्जनादेशप्रकरणं ६३ ।

२ दीर्घनलोपादिप्रकरणं ६८—४५ । इति व्यञ्जनान्तसाध्यविन्यासस्तृतीयः ॥

चतुर्थः प्रकीर्णविन्यासः पृ० ५० । तत्रादौ १ अव्ययप्रकरणं पृ० ५१—५२ ।
२ कवादिप्रकरणं पृ० ५२—५८ । ३ यत्वप्रकरणं ५८ । ४ णत्वप्रकरणं ६२—६४ ।

पञ्चमः षट्कारकप्रयोगविन्यासः ६४—७४ । कारकविभक्तिर्वा कारकमाला
७४—८३ ।

षष्ठः समासविन्यासः पृ० ८१—१२० ।

सप्तमस्तद्धितविन्यासः पृ० १२०—१६६ ।

अष्टम आख्यातविन्यासः १६६ । तत्रादौ आख्याते गणविन्यासः १६६—१७६ ।
२ लिङ्लोटप्रकरणं १७६—१७८ । ३ छत्तनीप्रकरणं १७८ । ४ यक्प्रकरणं
१८२—१८४ । इट्प्रकरणं १८४ । लिट्प्रकरणं १८७ । निङ्प्रकरणञ्च १८५ ।
५ नङ्प्रकरणं १८८—२०७ । द्विर्भावप्रकरणं २०७—२११ । ६ आत्मनेपदा-
दिप्रकरणं २११—२१६ । ततः सन्प्रकरणं २१६—२१८ । ततः इन्प्रकरणं
२१८—२२२ । ततो नामधातवः २२२—२२६ । यङन्तप्रकरणं २२६—२२९ ।

ततः कृदन्तप्रकरणानि २२९ । १ कृत्सु प्रथमो विन्यासः पृ० २२९—२४० ।
२ कृत्सु वुनट्णादिप्रकरणं २४०—२४२ । खानुबन्धप्रकरणं २४२—२४७ ।
णिनादिप्रकरणं पृ० २४८—२५१ । ३ विन्यासः । इष्णादिप्रकरणं २५७ ।
४ क्तादिप्रकरणं २५७ । ५ विन्यासः । क्तादिप्रकरणं पृ० २६६—२७५ ।
६, ७ विन्यासौ तथावत् २७५—२८१ ॥

No. 431. (2) प्राकृतपादः ।

PRĀKRITAPADA OF THE SANKSHIPTA-SĀRA.

Country-made yellow paper, Royal 4to. Pages, 22. Lines on each page, 25. Extent, 510 s'lokas. Character, Bengali. Date, ? Appearance, new. Prose. Generally correct. Complete.

The last chapter of the *Sankshipta-sāra-vyākaraṇa* of Kramadīś'vara, elaborated and annotated by Jumuranandi, the first restorer and publisher of this system of grammar.

The Sankshipta-sāra is intended to serve as a guide, not only to the grammar of the classical Sanskrit as represented in the work of

Pāṇini, but also of the archaic Vedic form, and the later vernaculars collectively called the Prakrits. पण्डितः क्रमदीश्वरः सङ्क्षिप्तसारमाचष्ट त्रिषु भाषासु लक्षणं । संस्कृतपेशाद्यादिव्यति । Accordingly the earlier chapters having treated of the Vedic and the classic forms, the last points out the rules for the formation of the Māgadhi, the Mahārāshṭrī, Paisāchi and other cognate dialects of the Sanskrit. Kramadīs'vara's rules are few and incomplete, and the vrittis of Jumuranandi are intended to supply the omissions in the original text. Generally speaking Kramadīs'vara follows the order of Vararuchi, but there are certain exceptions which show that he was not a servile imitator. An edition of this part of Kramadīs'vara's work is now in the press.

The plan of including the Prākṛits in a grammar of the Sanskrit language is also adopted by Hemachandra, the last chapter of whose Sanskrit Grammar treats of the Prākṛit dialects.

Beginning. सन्ध्यादेरादिरादा । सन्ध्यादेरादिरकार आदा भवति । लोकानसारात् प्राकृते । यथा समिद्धी सामिद्धी । प्रकटः (पाञ्चटो) । अभिजातमनःस्निनी-त्यादिः ।

End. आद्यतिभेदश्चैकः । विद्यातपोऽर्थी वादीन्द्रः पूर्वग्रामद्विजः कविः । चक्रपाणिस्तुतो जायान् नप्तासौ श्रीपतेः कृती ॥

Colophon. इति श्रीवादीन्द्रचक्रचूडामणिमहापण्डितश्रीक्रमदीश्वरकृतौ सङ्क्षिप्तसारे सन्ध्या-राजाधिराजजुमुरनन्दिपरिशोधितवृत्तौ सन्धिपादादिप्राकृतान्तेन द्वितीयो-ऽध्यायः । समाप्तश्चदं सङ्क्षिप्तसारव्याकरणमिति । अष्टमपादः ।

Subjects. प्राकृत-सौरसेनी-मागधी-महाराष्ट्रीयभाषाशब्दसाधनप्रकारश्चन्द्रोऽलङ्काराश्च ।

Contents. आदौ स्वरकार्यं पृ० १—२ । ततो व्यञ्जनकार्यं ३—४ । युक्ताक्षरकार्यं ५—६ । सुदन्तप्रकरणं ७ । तिङन्तप्रकरणं पृ० ८ । कृदन्तप्रकरणं पृ० १५ । ततो महाराष्ट्रीयमागधीभाषालक्षणानि १६ । ततश्चन्द्रांसि पृ० १७ । यथा १ अमरललितं १७ । २ पद्मिनी । ३ सिंहलीला । ४ विद्युन्माला पृ० १७ । ५ मणिमध्या । ६ मत्ता । ७ मदनविलासिनी । ८ स्वागता । ९ देविकं । १० उपस्थिता । ११ वृत्ता पृ० १७ । १२ भद्रिका । १३ इन्द्र-वज्रा । १४ उपेन्द्रवज्रा । १५ रथोद्धता । १६ तोटकं । १७ यमना । १८ प्रमि-ताक्षरा । १९ रथोद्धता । २० तामरसा । २१ सत्तगामिनी । २२ सत्तकामिनी । २३ इन्द्रवंशा । २४ कुसुमविचित्रा । २५ मञ्जुभाषिणी । २६ सिंहेन्द्रता । २७ वसन्ततिलकं । २८ शरललितं । २९ पृथिवी । ३० अपराजिता ।

३१ साखिनी । ३२ समुद्रकं । ३३ कुसुमं । ३४ नन्दनं पृ० १९ । ३५ प्रवर-
ललितं । ३६ शिखरिणी । ३७ मन्दाक्रान्ता । ३८ नाराचकं । ३९ अम्बरा
पृ० २० । ४० मेघविस्फूर्जितं । ४१ शार्दूलविक्रीडितं । ४२ सुवदना ।
४३ दण्डकाः । ४४ सुभगा । ४५ द्रुतमध्या । ४६ चित्तविधानं । ४७ पुष्पि-
ताया । ४८ आर्या । ४९ गाथा । ५० पञ्चटिका । ५१ गद्यवृत्तं ।
ततोऽलङ्काराः । यथा—खभावाख्यानमुपमा रूपकं दीपकावृत्ती ।
आक्षेपोऽर्थान्तरन्यासो व्यतिरेकविभावना ॥
समासातिशयोक्तेर्ज्ञेयः हेतुः सूक्ष्मा नव क्रमाः ।
प्रायो रसवदूर्जस्त्रि पर्यायोक्तं समाहितं ॥
उदात्तापकृतिः श्लिष्टविशेषास्तुल्ययोगिता ।
विरोधाप्रस्तुतसोव्याजस्तुतिनिदर्शनैः ।
सङ्क्षेपः परिच्छिन्नाशीः स्वकीर्णमथ भाविकं ॥

Nos. 545, 1646, 1584. प्रौढमनोरमा ।

PRAUDHA MANORAMĀ.

No. 545. Substance, country paper, 4to. Leaves, 278. Lines, 16. Extent, 6672 s'lokas. Character, Nāgara. Date, SK. 1862. Manuscript. Appearance, old. Prose. Generally correct. Part I. Complete.

Nos. 1646 and 1584. Substance, country paper, 15 × 5½ inches, in two volumes, 1st Vol. Leaves, 113. Lines on a page, 14. Extent in s'lokas, 2373. 2nd Vol. Leaves, 123. Lines on a page, 14. Extent, 2483 s'lokas. Character, Nāgara. Lithographed. Date, SK. 1929 New. Prose. Correct. Complete.

The first of these is a manuscript and the two others lithographed copies of the well known work called the *Manoramā* or *Praudha Manoramā*. The first two numbers contain the first volume (pūrvārdha) of the work, and the last number contains both the former and the latter halves of the work under notice. It is a commentary, by Bhattoji Dikshita, son of Lakshmīdhara on his elaborate grammar, the *Siddhānta Kaumudī*, which embraces not only all the aphorisms of Pāṇini, like the *Prakriyā Kaumudī* of Rāmachandráchārya, his predecessor, but arranges them with additions of his own in a more correct and convenient form. Nāgojībhaṭṭa, in his commentary on the *Siddhānta Kaumudī*, calls this work *Manoramā* only, (मनोरमो मारुदेहं लघुशब्देन्दुशेखरं)

and Colebrooke, in his list of Sanskrit grammars, gives it both the titles as stated above. Bhaṭṭoji himself gives it the appellation of Praudha Manoramá in the beginning, end, and colophon of the work, सिद्धान्त-कौमुदीयाख्यां कुर्मः प्रौढमनोरमा । again सिद्धान्तकौमुदीयाख्या येयं प्रौढमनोरमा । again सिद्धान्तकौमुदीयाख्यायां प्रौढमनोरमा समाख्यायां । Others, misunderstanding the meaning of Praudha Manoramá, *delighting the hearts of the learned*, for *enlarged Manoramá*, erroneously consider it to be called praudha only for the sake of distinction from the Madhya Manoramá, not knowing that the latter work is no abridgement of the former, but a different commentary by one Ráma S'armá on the Madhya Kaumudí of Varadarája, who compiled his abridgement of the great S. Kaumudí long after Bhaṭṭoji had ceased to exist. This commentary has two glosses on it, the *S'abdaratna* and *Laghu S'abdaratna* by Hari Díkshita, son of Víres'vara Díkshita, and grandson of Bhaṭṭoji Díkshita, as noticed under the name of Manoramá Savivarapá.

The first part of this work has three chapters on grammatical terminology, laws of euphony, and the variations and combinations of nouns. The second part is also arranged under three heads, viz., the *Tinnanta*, *Kridanta*, and the *Vaidika*, treating respectively of the conjugations of verbs, formation of verbal nouns, and explanations of Vedic anomalies and accentuations.

There are two things worthy of special notice in this learned commentary, the number of works and authorities cited and refuted herein, and the fallacies of eastern and modern schools of grammar which it detects. The subjoined list is given in the alphabetical order of Aufrecht. Anunyasakára, Amara, Átharvana, Ásvatáyana, Arváchinas, or moderns; opposed to Práchinas, ancients. Ujjaladatta, author of the Unádivritti, edited by Aufrecht; Kalápánusarinah, the followers of the Kalápa or Kátantra grammar; Kátantra by Kumára, and Kátantraparisishṭa by S'rípáti Kulachundra, author of the Durgá-vákya-prabodha. Kaumárás. Kalpa Súra, Kalidása, Kiraṇávali, Kíchakabadha, Kshíra Svámi, Ganaratna.

Chandra, editor of Pátaryala. Chandra Kosha. Chandra Sutra. Jayamangala, commentator of the Bhaṭṭi Kávyá of Bhartripari. Jayáditya or Vámana Jayáditya, author of the Kás'iká Vritti. Jayadeva and Jaimini sútras, Trikánda-s'ésa of Purushottama. Taittiríya Bráhmaṇa, Trilochana-dása, author of the Kátantra-panjiká. Das'apadí, a grammatical work (liber grammaticus, Aufrecht, p. 1626)

Durghaṭa and Durghaṭa-kara on Sankshiptas'ara grammar. Dhananjaya Nighanṭu. Nyāsa, the Kās'ikā-vritti by Jinendra. Panchapadi, on Unādī suffixes. Padamanjari on Kās'ikā Vritti. Pāniniyamata-darpaṇa, a versified compendium of Pāṇini. Purushottama, author of the Ratnamāla grammar of Assam. Prasādakrit. Viṭṭhala-chārya, commentator on Prakriya Kaumudī. Prātisākhya-bhāshya by Uvaṭa. Bhaṭṭa, and Bhaṭṭa-pādas. Bhaṭṭi or Bhaṭṭi Kāvya. Bhāga-vrittikāra. Mādhava. Bhavabhūti. Bhāgavata, Bhārata. Bhāravī. Māgha. Mitāksharā. Mimāṃsā. Murāri Kavi. Medinī Kosha. Yādava Kosha. Yāgnavalkya. Rakshita, Rabhasa, Rūpamālā. Vardhamāṇa Vāchaspati. Vāmana. Vichāra Chintamani. Viswarūpa. Śāyana. Vyāghrabhūti. Ś'abda Kaustubha of Bhattoji. Śākaṭāyana. Śākalya. Śāsvata. Ś'rīdhara. Suddhakāra. Ś'iradeva, author of Paribhāshās. Ś'rīpati. Ś'ankarabhāshya. Śābara. Sulva Sūtra. Ś'rīharsha. Hemachandra, author of Haima Vyākaraṇa and Kosha. Hari and Haradatta. The authorities cited in the second part are less numerous than those in the first, as Aufrecht says; '*Auctorum numerus in hac parte multo minor citatur quam in prima.*' These are the Abidhānamālā, Udayanāchāryas, Vopadeva's Kavikalpa-drūma, Kesava Kosha, Kāvya prakāsa, Durga Siṅha, Dhanvāntari-nighanṭu, Nānārtha Ratnamāla, Prabhākara, Bhūri prayoga, Yādava Kosha, Vaijayantī, Saunakīya Svarāshṭaka, Saptapadārthī ṭikā, Soaramanjari, &c.

I. Part. ध्यायं ध्यायं परं ब्रह्म स्मरं स्मरं गुरोर्गिरः ।

Beginning. सिद्धान्तकौमुदीव्याख्यां कुर्मः प्रौढमनोरमां ॥

हयवरट् हकारोपदेशः, अट् हस् अश् इणग्रहणेषु हकारग्रहणार्थः । अर्हेण अङ्गवायेऽपीति णत्वं ।

Do. End. तद्ग्रन्थसामञ्जस्येनैव व्याख्यातत्वाच्चेति दिक् । यथायथमिति न लोकेति षष्ठी-निषेधेत्यादिः ।

सिद्धान्तकौमुदीव्याख्या येयं (सेयं) प्रौढमनोरमा ।

समाप्तं तत्र पूर्वार्द्धं तेन तुल्यतु शङ्करः ॥

Do. Colophon. इति श्रीभट्टोजीदीक्षितविरचितयां सिद्धान्तकौमुदीव्याख्यायां प्रौढमनोरमासमाख्यायां पूर्वार्द्धं (सुबन्तप्रकरणं) समाप्तम् ।

II. Part.

Beginning. } ग्रन्थमध्ये कृतं मङ्गलं शिष्टार्थमुपनिबध्नाति । श्रीचेति ॥

- Do. End. अखण्डमपि यत् सर्व्वं कृतञ्चितपरम्परं ।
 अशेषशास्त्रसंवेद्यमक्षरं तमुपास्महे ॥
 सिद्धान्तकौमुदीयाख्या मेयं प्रौढमनोरमा ।
 भट्टोजिदीक्षितकृतिर्भूयाद्विश्वे शतुष्टये ॥
- Do. Colophon. इति पदवाक्यप्रमाणज्ञश्रीलक्ष्मीधरसूत्रेः सूत्रना भट्टोजिदीक्षितेन विरचि-
 तायां प्रौढमनोरमायामुत्तरार्द्धं समाप्तं ।
- Subject. पाणिनिसनानुयायिनी सिद्धान्तकौमुदीयाकरणस्याद्यन्तटीकेयं । एतस्यापि
 टीका हरिदीक्षितकृताः शब्दरत्न-लघुशब्दरत्न-विवरणाख्याः सन्ति ।
- Contents of Part I. आदौ सञ्ज्ञाप्रकरणं । ततः परिभाषाप्रकरणं प० १—६ । अच्सन्धिः ७—२२ ।
 हल्सन्धिः २२—२७ । विसर्गसन्धिः २२—२६ । स्वादिसन्धिः २६—२२ ॥
 ततः शब्दसञ्ज्ञाः २२—२६ । अजन्तपुंलिङ्गाः २७—६१ । तत्र अदन्ताः ।
 आदन्ताः । इदन्ताः । ईदन्ताः । उदन्ताः । ऊदन्ताः । ऋदन्ताः ।
 ओदन्ताः । औदन्ताः । इत्यजन्ताः ॥ ततोऽजन्तस्त्रीलिङ्गाः ८७ । हसन्त-
 नपुंसकलिङ्गाः ८७ । स्वरान्तिः ८८ । ततोऽव्ययानि ८८—९० ।
 ततः स्त्रीप्रत्ययानि ९०—१०६ । ततः कारकपादः १०६—१२१ । तत्र
 प्रथमा । द्वितीया । तृतीया । चतुर्थी । पञ्चमी । षष्ठी । सप्तमी । उप-
 सर्गार्थाः १२१ । समासः १४० । अव्ययीभावः । तत्पुरुषः । वज्रग्रीहिः । द्वन्द्वः ।
 एकशेषः । इति सर्व्वसमासशेषः । ततः समासान्ताः १७४ । अलुक्समासः १७६ ।
 समासाश्रयविधिः १८० । ततस्तद्धितप्रकरणारम्भः १८० । तत्रापत्याधिकारः
 १८२ । चातुरर्थिकाः १८७ । शेषिकाः १८८—२११ । विकारार्थाः २१२ ।
 प्राग्दीव्यतीयाः २१३ । इति समाप्ताश्चातुरर्थिकाः २२१ । ततो मत्वर्थीयाः २२० ।
 ततो वीष्माप्रक्रिया २७२ ।
- Do. of Part II. तत्रादौ तिङन्तप्रकरणं प० १—७० । तत्र भ्वादिः । अदादयः । जुहोत्या-
 दयः । दिवादयः । स्वादयः । तुदादयः । रुधादयः । तनादयः ।
 क्रपादयः । आखादीयाः । आष्टपीयाः । इति चुरादयः । ततो हेतुमतप्रक्रि-
 या । ततः सनन्तप्रक्रिया । यङन्ताः । यङ्लुगन्ताः । नामधातवः । कण्ठा-
 दयः । प्रत्ययमात्रा । आत्मनेपदं । ततः पदव्यवस्था । भावकर्म्मप्रकरणं । कर्म्म-
 कर्त्तृप्रकरणं । ततो लुकारार्थप्रक्रिया । इति तिङन्तप्रकरणं समाप्तं ॥
 ततः कृदन्तप्रकरणं ७१—१०६ । तत्र कृत्यप्रक्रिया । तत उणादि ५ पादाः ।
 ततः प्राचां प्रमाद ४ पादाः । ततो वैदिकप्रकरणं प० १०६—१२२ । तत्रादौ
 अष्टपादाः । ततः स्वरप्रकरणे प्रथमं । ततो धातुस्वरः । प्रकृतिस्वरः ।
 प्रत्ययस्वरः । समासस्वरः । तिङन्तस्वरः । पञ्चमप्रकरणं समाप्तं ।

प्राचां प्रमादोक्तयो यथा । प्राचा तु कतिपयानामेवोणादीनामुपन्यासः कृत
 सोऽपि नैकप्रघटकतया । किन्तु विच्छिद्येति स्पष्टमेव ॥ तत्रापि प्रमादं लेशतो
 दर्शयामास ॥ पुनर्यत् प्राचां औदितिसूत्रे घिनदीसञ्ज्ञा वर्जिताभ्यामिति
 व्याख्यातं नामावचरार्थः किन्तु पूर्वोक्तसूत्रद्वयबललभ्यः । एवञ्च इदुद्गममिति
 सूत्रानुपन्यसनं प्राचः प्रमादिकमेव ॥ पुनर्यत् प्राचोक्तमुडाविताविति यच्च
 तत्प्राच्येण व्याख्यातमुक्तार उगित्कार्यार्थं तदसङ्गतमिति ॥

No. 1454. प्रौढमनोरमा विवरणसहिता ।

PRAUDHA MANORAMA WITH GLOSS.

Substance, country paper, $14\frac{1}{2} \times 5$ inches. Folia, $129 + 13 = 141$.
 Lines on a page, 10. Extent in s'lokas, 4230. Character, Nágara. Date,
 SM. 1834. Appearance, new. Prose. Generally correct. Incomplete.

A commentary, by Bhaṭṭoji-Dikshita, on his great grammar the
 Siddhánta Kaumudí, together with the Laghu S'abda-ratna, the lesser
 of the two S'abdaratna glosses upon this commentary. The gloss is by
 Hari-Díkshita, son of Vires'vara-Díkshita and grandson of Bhaṭṭoji-
 Díkshita. Aufrecht does not recognise Vires'vara as the father of Hari-
 díkshita, but has one Bhánuji for the son of Bhaṭṭoji, whom he therefore
 calls 'Bhánuji-dikshita pater,' No. 356. There is one Vires'vara men-
 tioned by him on page 380 of his Catalogue, as '*Hariharae filius*
 and *Govardhanae nepos*,' who is a different person altogether. The
 Laghu S'abdaratna is an abridgement of the author's S'abdaratna Scho-
 lium on the Praudha Manoramá. This gloss of Hari Díkshita has an
 excellent exposition by Vaidyanátha Páyagunḍa called the Bháva-
 prakás'iká. The present MS. is but an imperfect copy of the original,
 having only annotations on a few sections of the three chapters, on Krit
 suffixes, declensions of nouns, and Vedic anomalies and accentuations.

Beginning.

कृत् सू० प्रा० प० १ । धातोः । यद्यपि धातोरेकाचो हलादेरिति सूत्राद्धातोः रित्यनुवर्त्तत एव,
 तथापि चार्द्धधातुकसञ्ज्ञाया आश्रितशब्दव्यापारत्वलाभाय पुनर्धातुग्रहणं ।
 कृत् टी० प्रा० प० १ । इत्यनुवर्त्तत इति शब्दादीनां सार्वधातुकत्वादर्थमिति भावः तेन न सार्व-
 धातुकानुदात्तत्वसिद्धिरिति दिगित्यादिः ।

सुवन्तसू० प्रा० प० ८७ । रमेति लिङ्गविशिष्टपरिभाषस्य प्रातिपदिकत्वात् स्वादयः ।

सु० टी० प्रा० प० ८७ । लिङ्गविशिष्टेति तथा परिभाषा प्रातिपदिकत्वतद्वाप्यधर्माणां विशिष्ट-
बोधनेन तथा प्रातिपदिकत्वादित्यर्थः ।

वैदिकसू० प्रा० प० १ । अथ वैदिकशब्देऽपि विशेषमाह । षष्ठीयुक्त इति ॥

वै० टी० प्रा० प० १ । तेष्वपीति निर्धारणे सप्तमी तत्समुदायान्तर्गताः केचिदपीत्यर्थः ।

End.

कृत् सू० समाप्तिप० ८४ । अन्वक्शब्दस्य देशविशेषमात्रे पर्यवसानात् । प्रमाणोत्तरेण कचिदानु-
कूल्यार्थेऽपि अन्वक्शब्दस्य तत्समर्पणे व्यापारविरहात् एतन् न, किन्तु
क्ता वेति व्यवस्था बोध्या ।

कृत् टी० स० प० ८४ । किन्तु क्ता वेति उपपदसमासोऽपि नेति बोध्यमिति शिवं ।

सु० सू० स० प० १२८ । भिक्षादिपाठसामर्थ्यान्नपुंस्वमिति वृत्तिस्तु भाष्यविरुद्धा । भाष्ये तत्पाठस्य
प्रत्याख्यानमिति दिक् ।

सु० टी० स० प० १२८ । युवतिशब्दे अङ्गविशिष्टपरिभाषयैव प्रातिपदिककार्यमिदं अत्र तद्धिता
इत्याधिकारो लिङ्गविशिष्टपरिभाषाऽनित्यलज्जापनार्थ इति दिक् ।

वै० सू० स० प० १२ । अत्र परि सर्वतोभावे सहेः । चकारोऽनुक्तसमुच्चयार्थ इत्याशयेनाह ।
चादिति ऋतीपादमिति । ऋतिशब्दस्यान्येषामपीति दीर्घः । इत्यष्टमः ।

वै० टी० स० प० १२ । व्यवस्थिततयेति । इन्द्रसि सर्वविधीनां वैकल्पिकत्वादिति भावः ।
विकल्पव्यवस्थयेति । व्यवस्थितविकल्पेनेति यावत् । इत्यष्टमाध्यायः
समाप्तः ।

Colophon.

कृत् सू० प० ८४ । इति श्रीवेदवेदान्तप्रतिपादिताद्वैतसिद्धान्तस्थापनाचार्यलक्ष्मीधरपुत्रभ-
ट्टोजिदीक्षितविरचितायां सिद्धान्तकौमुदीव्याख्यायां सिद्धान्तमनोरमायां
कृतं प्रकरणं समाप्तम् ।

कृत् टी० प० ८४ । भट्टोजिरचिता या तु सेयं प्रौढमनोरमा । कृदन्तलिखितन्त्रं तेन
तुल्यं माधवः ॥ इति श्रीमदीक्षितभट्टोजिपौत्रदीक्षितहरिविरचिते लघु-
शब्दरत्ने कृदन्तं सम्पूर्णं ।

वै० सू० प० १२ । श्रीपदवाक्यप्रमाणश्रीलक्ष्मीधरसूत्रेः सूनुना भट्टोजिदीक्षितेन रचितायां
प्रौढमनोरमायां वैदिकी समाप्ता ।

वै० टी० प० १२ । इति श्रीमदीक्षितभट्टोजिपौत्रदीक्षितवीरेश्वरपुत्रदीक्षितहरिविरचिते
लघुशब्दरत्ने वैदिकी समाप्ता ।

Date of transcribing. चतुरग्रियतेऽब्दे तु वसुचन्द्रयुते पुनः ।

माघमासे शुभे पक्षे कृष्णे चैकादशीतिथौ ॥

श्यामसुन्दरश्चात्रेण नारायणसमीचिना ।

भ्रातुः श्रीकृष्णदत्तस्य पाठार्थं लिखितम् ॥

विषयः । सिद्धान्तकौमुद्याः कृदन्तभागस्य व्याख्यानं । पुनस्तस्या एव स्त्रीलिङ्गावधिलिङ्गप्रत्ययपर्यन्ता व्याख्या, पुनः स्वरवैदिकीप्रक्रियाख्यशेषभागस्य व्याख्या च ।
(आदौ मध्ये च खण्डितमेतत्) ।

No. 160. (1) भाषावृत्तिः ।

BHASHA-VRITTI.

Country-made yellow paper, Royal 4to. Pages 245. Lines on each page, 24—26. Extent, 13,440 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Appearance, fresh. Prose. Generally correct. Complete.

A Scholium on Pāṇini's aphorisms relating to the Sanskrit language proper, excluding those texts which concern the *Vedic* dialects and anomalies. By Purushottama Deva or Devas'arman, a Buddhist, and author of the *Jnāpaka-samuch'chaya* on *Paribhāṣā* maxims, and *Ekākshara* and *Anekārtha Kośa* lexicons. The salutation made to *Buddha* at the opening of this work, proves the author to have been a *Buddhist*, whose works on Sanskrit philology have, on account of their intrinsic worth, escaped the general devastation of Buddhist writings by the Brahminical priesthood. Colebrooke alone, among all European grammarians and linguists of the Sanskrit tongue, has made mention of this work as a commentary on Pāṇini's rules, omitting those that are peculiar to the Vedas. Aufrecht has given an account of the *Jnāpaka-samuch'chaya* in number 353, and noticed the *Kośas* mentioned above in number 431, of his Catalogue. The commentary under notice is accompanied with a gloss by Srisṭīdhara as noticed by Colebrooke, and described in the next number of this catalogue. It is divided, according to the text of Pāṇini which it comments upon, into eight books of four chapters each, and the order and number of aphorisms in all of them are the same with those of Pāṇini, except the omission of course of such as relate to the Vedas.

The explanations of the *Sūtras* in this work are conformable to the *Vārtika* and the *Mahābhāṣya* ; but its style and verbiology are quite different from those of the texts published in Europe or Calcutta, and the examples given herein are not always the same with those found in the printed editions of Pāṇini.

Beginning. नमो बुद्धाय भाषायां यथा त्रिमुनिलक्षणं ।

पुरुषोत्तमदेवेन लब्धी वृत्तिर्विधीयते ॥

अथ शब्दानुशासनं लौकिकानां प्रकृतिप्रत्ययविभागपरिकल्पनया सामान्य-
विशेषवत् लक्षणेन गत्यन्तराभावात् । वर्णानामुपदेशः क्रमसन्निवेशे समञ्ज-
सार्थः । तदुभयं सञ्ज्ञार्थं । सा च लाघवेन शास्त्रप्रवृत्तार्था । अकारस्य हि
विटतोपदेश अकारप्रवृत्तार्थः ।

End.

अ अ । अकारस्य शास्त्रे विटतोपदेशः प्रतिज्ञातः अकारः संवृतो भवेत् । वृत्तः
सायः । इति ।

Colophon. इति श्रीपुरुषोत्तमदेवस्य भाषावृत्तावष्टमोऽध्यायः समाप्तः ।

Subject. पाणिन्यष्टाध्यायीधृतसमस्तसूत्राणामर्थोदाहरणविवरणानि ।

Contents. अष्टाध्यायीद्वाविंशत्यादानामाद्यन्तसूत्रप्रतीकानि यथा ।

१ अ०, १ पा० । अदङणत्यादिः ४० १ । एङ् प्राचां देशे ४० ७ । २ पा० ।
गाङ्कुटादिभ्यः ७ । ग्राम्यपशुसङ्केषु १२ । ३ पा० । भूवादयः १२ । लुटि
कृपः १९ । ४ पा० । आकडारादेका १९ । विरामोऽवसानं २७ ।
इति भाषावृत्तौ प्रथमोऽध्यायः ।

२ अ०, १ पा० । समर्थः पदविधिः २७ । मयूरव्यंशकादयश्च २२ । २ पा० । पूर्वा-
पराधरोत्तरम् २२ । कडाराः २७ । ३ पा० । अनभिहिते २७ । चतुर्थी
चाशिष्यः ४४ । ४ पा० । द्विगुरेकवचनं ४४ । लुटः प्रथमस्य ५० ।

३ अ०, १ पा० । प्रत्ययः ५० । आशिषि च ५९ । २ पा० । कर्मण्यण् ५९ । मति-
बुद्धिपूजार्थेभ्यः ७१ । ३ पा० । उणादयो वङ्लं ७१ । स्मोत्तरे लङ् ८२ ।
४ पा० । धातुसम्बन्धे ८२ । ह्रस्वस्युभयथा ८९ ।

४ अ०, १ पा० । डग्राप्प्रातिपदिकात् ८९ । न प्राच्यभर्गादि १०१ । २ पा० । तेन
रक्तं रागात् १०१ । कृकणपर्णाद् ११० । ३ पा० । युष्मदस्मदोः ११० ।
कंशीयपरश्वयोः ११९ । ४ पा० । प्राग्वहतेष्ठक् ११९ । भावे च १२५ ।

५ अ०, १ पा० । प्राक् क्रीताच्छः । ब्रह्मणस्त्वः— । २ पा० । धान्यानां भवने क्षेत्रे
खञ् । अहं शुभयोर्युस् ।— । ३ पा० । प्राग्दिशो विभक्तिः । जग्रादयः—
४ पा० । पादशतस्य । निष्प्रवाणिः— ।

- ६ अ०, १ पा० । एकाचो द्वे प्रथमस्य । समासस्य— । २ पा० । वज्रवीक्षो प्रकृत्या
पूर्वपदं । परादिच्छन्दसि— । ३ पा० । अलुगुत्तरपदे । सम्प्रसारणस्य— ।
४ पा० । अङ्गस्य । ऋत्वावास्त्वोवस्त्व— ।
- ७ अ०, १ पा० । युवोरनाकौ । वज्रलं छन्दसि— । २ पा० । सिचि वृद्धिः । किति
च— । ३ पा० । देविका सिंशपा । आङोना— । ४ पा० । णैचङुप्रधायाः ।
ईचगणः— ।
- ८ अ०, १ पा० । सर्वस्य द्वे । विभाषितं— । २ पा० । पूर्वनासिद्धं । तयोर्धावचि— ।
३ पा० । मतुवसोरः सम्भुद्धौ । निव्यभिभ्यः— । ४ पा० । रषाभ्यां णो नः ।
अ अ— ।

No. 160. (2) भाषावृत्त्यर्थविवृतिः ।

BHĀSHA-VRITYARTHA-VIVṚITI.

Country-made yellow paper. Royal 4to. Pages, 330. Lines on each page, 24—27. Extent, 8,250 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Appearance, fresh. Prose. Incomplete.

A gloss on the *Bhāshā-Vṛitti*,—the commentary of Parushottama-deva, described under the last preceding number. By Srisṭidhara S'armā. It serves to elucidate, or as the glossarist announces in his initial couplet *gauravam Kurute* 'to explain fully', the rules of Pāṇini, in contradistinction to what had been done in brief in the commentary of Purushottama, or as he has expressed it himself in his exordium, *laghvi vṛittir vidhīyate*. It is unnecessary in this place to quote parallel passages from the two commentaries in order to show the conciseness of the one and the diffusiveness of the other. Suffice it to say that this gloss extends to no farther than a part of the fourth chapter of the text in 330 pages, while the commentary has come to the end of the eighth chapter in 245 pages of the same size. There is no information to be had either of this author, or of his writings from any other source except that of Colebrooke, who, in his list of Sanskrit grammars, has noticed this work as a gloss on the *Bhāshā-vṛitti*. Purushottama himself has used two different words for its designation, in the exordium he calls it *Śabda-vṛitti*, and in the colophon and in other places *Bhāshā-vṛitti*. This might mislead a cataloguist in the true naming of the work, but the true name of a work is to be found in the colophon, and not

in the prolegomena, where it is often distorted for the sake of metre. Nothing more is known of this author than that he was a Bráhma-
man (*S'arman*), and a venerable preceptor, as his surname (*Acharya*) would
signify. That he was a professor of logothicism (*S'abda-brahma*) accord-
ing to the *Pánini-darsana* is too plain from his salutation to *S'abdátma*,
'god the word', used at the beginning of the work. He says nothing
of the Buddhism of the author he comments upon, but explains the
word *buddha* as intelligence or divine mind; thus यथार्थवच्चग्राहिणीप्रति-
भावद्विरित्यादिर्यस्य स देवदेवो यथा सर्वं भवामीत्यादिः ।

Beginning. शब्दात्मानं प्रशस्य (प्रणम्य ?) शब्दप्रतिपत्त्यर्थं ।

श्रीसृष्टिधराचार्यः शब्दवृत्तेः गौरवं कुरुते ॥

न्यासग्रन्थार्थतात्पर्यपर्यालोचनशालिभिः ।

शोध्योऽयं करुणावद्भिः कृतिभिर्मे परिश्रमः ॥

स्वाभीष्टदेवतानमस्कारप्रेक्षावतः अयौचर्य्येष्टहारम्मे वृत्तिवृत् पद्यमेकमुदाज-
हार । नम इत्यादिः ।

Colophon. असमाप्तत्वादभावः ।

Subject. पुरुषोत्तमकृतभाषावृत्तिवृत्तप्रथमावधिचतुर्थध्यायैकदेशस्त्वलवार्थकथनं ।

Contents. अ० १ । १ पा० । इति भाषावृत्त्यर्थविष्टतौ श्रीसृष्टिधरशर्मणा । विष्टतः प्रथमो
पादः ॥ ३८ ॥

— २ पा० । इति श्रीभाषावृत्त्यर्थविष्टतौ श्रीसृष्टिधरशर्मणा । प्रथमाध्याय-
सम्बन्धो द्वितीयः ॥ ६० ॥

— ३ पा० । इतीत्यादिः । तृतीयो विष्टतो द्वितीयाध्यायसङ्गतः ॥ ४० ८२ ॥

— ४ पा० । विष्टतः प्रथमोऽध्यायः प्रथमपरिचिन्तितः ॥ ४० ११४ ॥

अ० २ । १ पा० । द्वितीयाध्यायस्याद्यपादो निरूपितः ॥ १३६ ॥

— २ पा० । द्वितीयाध्यायसम्बद्धो द्वितीयपाद आगतः ॥ १५१ ॥

— ३ पा० । तृतीयो विष्टतः पादो द्वितीयाध्यायसङ्गतः ॥ १७३ ॥

— ४ पा० । भाषावृत्त्यर्थविष्टतौ श्रीसृष्टिधरशर्मणा । द्वितीयाध्यायः समा-
पितः ॥ १८८ ॥

अ० ३ । १ पा० । तृतीयाध्यायसम्बद्ध आद्यपादो निरूपितः ॥ ४० २१८ ॥

— २ पा० । द्वितीयो विष्टतः पादस्तृतीयाध्यायसङ्गतः ॥ २४४ ॥

— ३ पा० । तृतीयो विष्टतः पादस्तृतीयाध्यायसङ्गतः ॥ २६६ ॥

— ४ पा० । श्रीसृष्टिधरेणेति तृतीयाध्यायो विचारितः ॥ २८२ ॥

अ० ४ । १ पा० । चतुर्थे प्रथमो पादः समाप्त इत्यादिः ।

————२ पा० । द्वितीये विवृतः पादश्चतुर्थ्याध्यायसङ्गतः ।

————३ पा० । असमाप्तः ॥

————४ पा० । ०

Citations. न्यासः । पञ्जिका ।

No. 279. भूषणसारदर्पणं ।

BHUSHANA-SARA-DARPANA.

Country-made paper. Svo. Leaves, 228. Lines on each page, 22. Extent, 6,384 s'lokas. Character, Nágara. Date, ? Appearance, old and worm-eaten. Prose. Correct. Complete.

This work, whose title literally means 'a mirror to the compendium of Bhúshana,' is a commentary on the *Vaiyākaraṇa-bhushana-sāra* (No. 440), an abridgement of the *Vyākaraṇa bhushana* of Konda Bhaṭṭa. By Hariballabha, son of S'riballabha, a celebrated Vedantist of the Kurma hills. Colebrooke has mentioned all these three works in his list of Sanskrit grammars, but he has not given the name of the author of the abridgement on which this commentary is written. Aufrecht, in No. 402, calls it an epitome made by the author, Konda Bhaṭṭa himself, who, he says, was son of Rangaji, and a nephew of Bhaṭṭojí (*Bhattojís fratris filius, S. bhratriputras*).

There is no mention of any commentary on the original text of Bhúshana, while its epitome (*sāra*) is honoured with another commentary called the *Laghu-bhushana-kānti*, by the celebrated Vaidyanātha. The reason is, that the latter work being an abridgment (*sāra*) of the former, and written in a condensed style in s'lokas, stood more in need of explanatory commentaries than the former, which is diffuse enough to be quite intelligible by itself. So says Aufrecht: *Haec epitome distichis 72 constat, Anushtubh metro scriptus, quibus commentarius additus est, auctori ipsi tributus*. The *Vaiyākaraṇa-bhushana*, meaning embellishment of grammar, is not rhetoric (*alankāra*) the literary art which embellishes the language by adding ornaments and graces to it, but the philosophy of grammar, or rather of language which Aufrecht includes under the philosophical or last school of grammar, called *grammatica philosophica* by him. The other works appertaining to this

school are the Manjúshas and Vádárthas. An inquiry into the philosophy of grammar with an attempt to discover a philosophical language, had long engaged the attention of the literati in Europe, and Mr. Lumsden has, in his Arabic grammar, tried to verify it in the structure of that language. How far the Sanskrit or Arabic has succeeded to answer this demand, is for comparative philologists to determine. The doctrine of Sphotaváda consists in the distinct idea we derive from every letter and syllable in a word, and the train of thoughts thus formed from the assemblage of words and association of ideas, leading to the attainment of final liberation. These subjects are the primary objects of investigation in the treatise under notice.

आदौ स्फोटशब्दार्थः । स्फुटत्यभिव्यक्तीभवति तस्मात् स्फोटनामात्मकशब्दाद् वाच्यवाचकरूपमित्यर्थः । ततः सर्वजगतः स्फोटरूपत्वं । ततः स्फोटज्ञानान्मोक्षसाधनं । ततो ग्रन्थनिबन्धनमिति ।

Beginning. रमाप्रेमामज्जज्जगदवनदत्तं मधुहृतं

श्रुतिस्रोमाहृत्या परिजनितवेदाननमुदं ।

+ + + + +

सत्येकस्मिन्नपि बाधकसमवहितसाधकसहस्रादपि ॥

कार्योत्पत्तेरदर्शनादपेक्षि प्रारिप्सितप्रत्यूहोपहारानुष्ठितं भगवत्स्तुतिरूपं मङ्गलं
ग्रन्थकृच्छिष्यश्चित्तार्थमादौ निबध्नाति ।

End. उत्प्रेक्षितार्था हि न मोदहेतवेऽभ्यस्तोभृशं सोऽपि बुधान्तथैव ।

इत्याकलयोभयमत्र युक्तिप्रमाणसिद्धं समुदाहृतं मया ॥

सर्वोऽप्यर्थो वृधैः प्रुष्टो यद्यपीह तथापि मे ।

सत्सन्दर्भाशेतिवितता समता केन वार्यते ॥

Colophon. इति श्रीमत्कूर्माचलाभिजनोत्प्रभातीयोपनामकश्रीवज्रभावाजहरिवज्रभविर-
चिते भूषणसारदर्पणे स्फोटवादः समाप्तः ।

Author's account of himself.

आसीत् कूर्मगिरौ धरासुरवरः श्रीवज्रभः कोविदो

वेदान्तेषु विनोदमञ्जरिरिति ख्यात्यस्ति यन्निर्मितिः ।

तत्सूनुर्हरिवज्रभो समकरोत् सदुक्तिमप्युज्ज्वलं

श्रीमद्भूषणसारदर्पणमिमं आदाय विद्यावतां ॥

Subject. स्फोटार्थपदार्थधात्वर्थकालाः सुवर्थनामार्थसमासशक्तिः ।
शक्तिस्वरूपनञर्थभावः प्रत्ययार्थोपसर्गतद्धितार्थभेदाः ॥
सङ्ख्याविवक्षादिस्फोटवादनिरूपिताः ।

Contents. आदौ स्फोटशब्दार्थः १ । ततः सर्वजगतः स्फोटरूपत्वं २ । स्फोटज्ञानान्मोक्ष-
साधनं ३ । ग्रन्थनिबन्धनं ४ । पदनिर्णयः ५ । पदार्थनिर्णयः १५ । धात्वर्था-
ख्यातार्थनिरूपणं ५० २० । लङाद्यर्थनिर्णयः ३०—३३ । सुवन्तार्थनिर्णयः ३३
—४२ । कारकसप्तम्यर्थनिरूपणं ४२ । क्रियाविशेषणं ४८ । कर्तृकर्मसङ्ख्यादिः
४६ । अध्याहारः ४६ । चतुर्थ्यर्थः ४७ । नामार्थधात्वर्थभेदः ११३ । समास-
शक्तिनिरूपणं १३४ । शब्दबोधः १४६ । शब्दार्थबोधः १५६ । शक्तिस्वरूप-
निरूपणं १६० । यौगिकनिरूपणं १६४ । नञर्थः १६५ । उपसर्गार्थनिर्णयः
१७० । प्रत्ययार्थाः १८६ । तद्धितार्थाः १८० । सङ्ख्यानिरूपणं १८८ । क्ताद्य-
र्थनिर्णयः २०६ । अखण्डस्फोटनिरूपणं २११ । प्रत्ययज्ञानं २१७—२१९ ।
शब्दप्रयोगः २१९ । व्यक्तिस्फोटः २२१ । जातिस्फोटः २२२—२२८ ।

Beginning of the Vaiyākaraṇa-bhūṣhaṇa-sāra of Konda Bhaṭṭa.

श्रीलक्ष्मीरमणं नैमि गौरीरमणरूपिणं ।
स्फोटरूपं यतः सर्वं जगदेतद् विवर्तते ॥ १ ॥
अशेषफलदातारं भवाब्धितरणे तरिं ।
शेषाशेषार्थलाभार्थं प्रार्थये शेषभूषणं ॥ २ ॥
पाणिन्यादिसुनीन् प्रणम्य पितरं रङ्गाजिभट्टाभिधं
द्वैतध्वान्तनिवारणैकफलिकां पुष्पाववाग्देवतां ।
दुष्टिं गौतमजैमिनीयवचनव्याख्याभिर्दूषितां
सिद्धान्तानुपपत्तिभिः प्रकटये तेषां वचो दूषये ॥ ३ ॥
फणिभाषितभाष्याब्धेः शब्दकौस्तुभ उद्धृतः ।
तत्र निर्णीतमेवार्थैः सङ्क्षेपेणैव कथ्यते ॥

Subject of the same taken from Dr. Aufrecht's Analysis No. 402. Cod
Sans.

धात्वर्थाख्यातार्थयोर्निरूपणं । लकारविशेषार्थनिरूपणं । सुवर्थनिर्णयः । ना-
मार्थ(प्रातिपदिक)निर्णयः । समासशक्तिनिरूपणं । शक्तिनिर्णयः । नञर्थः ।
भावप्रत्ययार्थनिर्णयः । यौगिकार्थनिर्णयः । अभेदैकत्वसङ्ख्यानिरूपणं । सङ्ख्या-
विवक्षा । क्ताद्यर्थाः । स्फोटवादः ।

Citations. भट्टहरेः वाक्यप्रदीपः । कैयटः । काव्यप्रकाशः । वाचस्पतेः कल्पतरुः ।

No. 313. मञ्जूषा-विवृतिकला ।

MANJUSHA-VIVRITTI-KALĀ.

Substance, country paper. Royal 8vo. Leaves, 412. Lines on each page, 21—22. Extent 9,888 s'lokas. Character, Nágara. Date, SM. 1878. Appearance, old. Prose. Generally correct. Complete.

This is a commentary on the *Laghu Vaiyākaraṇa-siddhānta-manjūśhá* of Náges'a alias Nágoji-bhaṭṭa. The work is often called *Kalā* for brevity's sake. By Vaidyanátha Páyagunḍa, alias Páyagunḍa Vaidyanátha Bhaṭṭa, also named Ballam Bhaṭṭa. Vaidyanátha is the author of several works of considerable repute. As an authority on law he is very largely quoted, and in grammar his principal works are, 1st *Prabhá*, a commentary on the *S'abda-kaustubha*, a scholium of Bhaṭṭoji Díkshita on Páṇini; 2nd the *Chidasthi-málá*, a commentary on the *Laghu S'abdendu-s'ekhara* of Náges'a; 3rd the *Bháva-prakás'aka*, an exposition of Haradatta's commentary on Bhaṭṭoji's notes on the *Manoramá*; 4th *Kánti* or annotations. Aufrecht describes his No. 403 (p. 177b) as *Vaiyākaraṇa Siddhānta Manjūśhá*, but its initial verse quoted by him has the word *laghu*; and it is the *laghu* recension or an abridgment of the work of that name that Ballam Bhaṭṭa has commented upon, and not upon the unabridged text. The latter, according to my venerable preceptor Vis'vanátha S'ástrí, begins with the words शेषविभूषणमीडे शेषाशेषार्थलाभाय; but he quotes this from memory, and I have not seen any MS. of it. Colebrooke, in his list gives the names of both the large work and its abridgement. Vaidyanátha, in the MS. under notice, says; "from the use of the word *Laghu* a *Guru* or large recension is to be inferred:" अनेन गुर्वप्येका मञ्जूषाऽस्तीति सूचितं । The *Kalā* explains the philosophy of grammar contained in the *Manjūśhá*, as the author's *Kánti* expounds the principles of philosophical grammar inculcated in the *Bhúshaṇá* of Koṇḍa Bhaṭṭa. The subjects treated herein correspond with those of the *Manjūśhá* described before.

Beginning. रामं वामं घनश्यामं निकामं हृदयज्जमं ।

कामं वन्दे जगद्धाम विश्रामं वचसां सतां ॥ १ ॥

अमन्दगुणमन्दिरं विमलरत्नविद्याङ्कुरं

कलाधरकृतादरं कलितचित्रलक्ष्मीवरं ।

शिराधृतनदीवरं शिवकरं रसोमावरं
नमामि दुरिताहरं गुरुवरं सुनागेश्वरं ॥ ९ ॥

मञ्जूषाख्यस्य मुक्तादेर्न लाभः कलया विना ।
वैयाकरणसिद्धान्तज्ञानस्यापि यथातथं ॥ १ ॥
अतस्तद्वाङ्मयविवृतिं मञ्जूषायाः प्रयत्नतः ।
पाथगुण्डो वैद्यनाथभट्टः कुर्वन् स्वबुद्धये ॥ ४ ॥
कर्तुं न जाने रचनां समर्था न वाप्यलं + बुधबोधनाय ।
अहं प्रवृत्तोऽस्मि तथापि तस्यां विश्वमणेः दुःशरणं हृदिस्थः ॥ ५ ॥

चिकीर्षितस्य ग्रन्थस्य निर्विघ्नपरिसमाप्तार्थं खेष्टदेवतानमस्काररूपमित्यादिः ।
नागेशेति ।

End. नापुत्रस्य लोकोऽस्तीत्यादिश्रुत्यगोचरस्य या च शब्देन्दुशेखरमिति स्वमतौ पत्नी-
स्वतौ धिराविति शिवं ।
द्विसागरवसुक्षपाकरसम्मितवत्सरे । रत्नाख्ये ज्यैष्ठमासे च दृष्ये च दिवाकरे ।
छायापक्षे दशतिथौ सभूतापरोक्षिणी । धृतिसंपुवि(?) इन्दुवारे रात्रिशेषे ।
कला वै पूर्तिमगमत् ।

Colophon. इति श्रीमत्पाथगुण्डोपाध्यायवैद्यनाथविरचितमञ्जूषाविवृतिकला परिपूर्णा ।
Subject. नागेशस्य सिद्धान्तमञ्जूषायाष्टीका । तत्राष्टभास्कोटविचारणं । यद्यपि वर्णस्कोटः
पदस्कोटो वाक्यस्कोटो अखण्डतः । वाक्यस्कोटो वर्णपादवाक्यभेदेन त्रिधा ।
जातिस्कोट इत्यष्टौ ।

No. 1481—82. मध्यमनोरमा ।

MADHYA-MANORAMA.

Substance, country-made paper. Part I. $9\frac{3}{4} \times 5\frac{1}{2}$ inches. Folia, 37.
Lines on a page, 13. Extent, 1,554 s'lokas. Part II. $12\frac{1}{2} \times 5\frac{1}{2}$ inches.
Folia, 85. Lines on a page, 12. Extent, 3,485 s'lokas. Total 5,040. Character,
Nágara. Date, Sm. 1850. Fresh. Correct. Incomplete.

A commentary, by Ráma S'armá, on the Madhya Kaumudí of
Varadarája, which is an abridgement of the S'iddhánta Kaumudí of

Bhaṭṭoji Dīkshita. The Madhya Manoramā is, as the name imports, an abridgement of the Praudha Manoramā of Bhaṭṭojī on his great compilation of the Siddhānta Kaumudī. It is adapted to the compendium which Varadarāja, a disciple of Bhaṭṭoji-Dīkshita, had made from the elaborate Siddhānta Kaumudī of his preceptor. Varadarāja made a smaller abridgement of his master's work, and called it the Laghu Kaumudī, which is largely used by beginners in the Upper Provinces of India. According to Aufrecht's Bodleyan Catalogue, p. 165, there is another abridgement of the great Siddhānta Kaumudī, and it is known under the name of Sāra-Kaumudī, (vide No. 820 Notices of Sanskrit Manuscripts.) Nothing can be said with certainty concerning the time and place of Rāmachandra S'armā, the author, nor of S'ivānanda Bhaṭṭa or Gosain at whose request this work was written, nor about Vidyānivāsa, the tutor or spiritual guide of the author. The names suggest the idea that they were all Paṇḍits of Bengal.

- Beginning of सचेष्टरं नमस्कृत्य पाणिन्यादीन् गुरुनपि ।
 Part I. करोमि मध्यकौमुद्या व्याख्यां मध्यमनोरमां ॥
 ग्रन्थारम्भे विघ्नविघाताय कृतं मङ्गलं शिष्यशिष्यायै निवध्नाति । नत्वेति ।
 वरदराजनामा ग्रन्थकारः पाणिनीयानां मध्यसिद्धान्तकौमुदीं करोति ।
 End of P. I. वष्टीति । भागुरिनामाचार्योऽवाप्योरूपसर्गयोरक्षोपं वष्टि दृच्छतीत्यर्थः ।
 चलानां अयञ्च दृच्छति । अस्थोदाहरणं वाचेत्यादि । अक्षोपस्थोदाहरणं
 अवगाह इत्यादि । इत्यययानि ।
 Colophon of Do. इति मध्यकौमुदीव्याख्यायां मध्यमनोरमायां सुवन्तं समाप्तं ।
 Beginning of गौरीगिरीशयोरङ्के पङ्केन कृतमेखलः ।
 Part. II. विघ्नं विनिघ्नन्भजतामवतात्तु गजाननः ॥
 End of Do. इत्थं शब्देन बुध्यते, अत एवाह अवस्कन्दनलवनरूपेति ।
 द्वित्वापत्तेरिति क्रियासमभिचारे द्वे वाच्ये इत्यनेनेत्यर्थः ॥
 इति लकारार्थप्रक्रिया ।
 Colophon of Do. श्रीशिवानन्दभट्टानामाज्ञया रामशर्मणा व्याख्यातं । मध्यसिद्धान्तकौमुद्या-
 टीकाया मध्यमनोरमायाः सुप्तिङन्तं समाप्तं ।
 कण्ठे विद्यानिवासस्य स्थिता मध्यमनोरमा ।
 गोखामी श्रीशिवानन्दः सद् वितनतां सदा ॥

Subject.	मध्यसिद्धान्तकौमुद्या लकारार्थप्रक्रियापर्यन्ताया व्याख्यानं ।
Contents.	१म भागः । सञ्ज्ञाप्रकरणं प० २ । स्वरसन्धिप्र० ३ । हल्सन्धिप्र० ४ । विसर्ग- सन्धिः ७ । अजन्तपुंलिङ्गः ९ । अजन्तस्त्रीलिङ्गः १० । अजन्तनपुंसकं १९ । हलन्तपुं० २१ । हलन्तस्त्री० २० । हलन्तनपुंसकं २२ । स्वराद्यव्ययपादः २४—२७ । द्वितीयभागः । भुवादिपरस्मैपदप्रकरणव्याख्यानं प० १ । आत्मनेपदप्र० १८— २६ । भ्वाद्य उभयपदीयाः २७ । अदादिप्र० ३० । जुहोत्यादयः ४२ । दिवादयः प० २ । स्वादिः ८ । तुदादिः १० । रुधादिः १४ । तनादिः १५ । क्रादादिः १६ । चुरादिः १८ । णिजन्तप्रक्रिया २३ । सनन्तप्र० २६ । यङन्त- प्र० ३० । यङ्लुगन्ताः ३२ । नामधातवः ३४ । आत्मनेपदं ३७ । परस्मैपदं ४० । भावकर्मप्रक्रिया ४१ । लकारार्थाः ।

No. 328. मध्यसिद्धान्तकौमुदी ।

MADHYA SIDDHANTA KAUMUDĪ.

Substance, country-made paper. Royal 8vo. Leaves, 119. Lines on a page, 21. Extent 3,570. ślokaś, Character, Nāgara. Date, ? Appearance, old. Prose. Generally correct. Complete.

The first or major abridgement of the great Siddhānta-Kaumudī of Bhaṭṭoji-Dīkshita by his disciple Varadarāja.

The Siddhānta Kaumudī, though more systematic and perspicuous than the obscure and mazy lectures of the Ashtādhyāyī, is still found to be too prolix and complicated for general use. This has caused four different commentaries to be written on it, the study of which requires full twenty years for a thorough knowledge of them. To obviate this difficulty, and render the work useful to all classes of learners, Varadarāja, from time to time, made three different compendiums of it under the titles of Madhyā, Laghū, and Sāra-Siddhānta Kaumudīs. The Madhya Siddhānta Kaumudī, with its commentary the M. Manoramā, is most popular in Tirhut and Purnīya. It is divided into three parts; the first treating of *subantas* (nouns), the second of *tinnantas* (verbs), and the third of *kritya* (derivative and compound nouns), to which are added two chapters, one on Vedic forms, and the other on accents.

Dr. Aufrecht, in his notice of this work under No. 367 of his Catalogue, (p. 165) has given the following account of its compiler and materials. "Varadarāja omnem grammaticae suae materiam e Bhaṭṭojis libro, Siddhāntakaumudī, hausit, vel potius epitomen ejus fecit. Aphorismi ubique fere iisdem verbis explicantur atque a Bhaṭṭoji, ita tamen ut difficiliora omnia omittantur."

Beginning. नत्वा वरदराजः श्रीगुरुन् भट्टोजिदीक्षितान् ।

करोति पाणिनीयानां मध्यसिद्धान्तकौमुदीं ॥

अ इ उ ण् । ष्ट लृ क् । ए ओ ङ् । ऐ औ जित्यादिः । इति सूत्राण्यनादि-
सञ्चार्यानि ।

End. लिति । प्रत्ययात् पूर्वमुदानं स्यात् । चिकीर्षका । अत्र ईकारस्योदात्तता ।
इत्यादिप्रयोगमनुसृत्य व्याख्यातव्यं । इति स्वरप्रक्रिया ।

Colophon. एषा वरदराजेन बालानामुपकारिका ।
अकारि पाणिनीयानां मध्यसिद्धान्तकौमुदी ॥
कृतिर्वरदराजस्य मध्यसिद्धान्तकौमुदी ।

Aufrecht's copy ends with :

इति श्रीवित्ठिकण्ठीरवरदराजभट्टकृता मध्यसिद्धान्तकौमुदी समाप्ता ।

Subject. सिद्धान्तकौमुदीवत् सुबन्ततिङन्तकृदन्ताख्यांशत्रयेण विभक्ता ।

Contents. १ आदौ सञ्ज्ञाप्रकरणं प० १—२ । ततः स्वरसन्धिप्र० २—४ । ततो हलसन्धि-
प्र० ५—६ । ततो विसर्गसन्धिप्र० ७ । ततोऽजन्तपुंलिङ्गप्र० ७—११ । अज-
न्ताः स्त्रीलिङ्गाः १२ । अजन्ता नपुंसकलिङ्गाः १३ । हलन्ताः पुंलिङ्गाः १४ ।
हलन्ताः स्त्रीलिङ्गाः १५—१६ । हलन्ता नपुंसकलिङ्गाः १७—१९ । अव्ययानि
१९ । इति सुबन्तं ।

२ तिङन्तप्र० । तत्रादौ भ्वादिपरस्मैपदप्रक्रिया २० । तत आत्मनेपदप्रक्रिया
२५ । ततोऽदादिः ३० । जुहोत्यादिः ३८ । दिवादिः ३९ । ४० । स्वादिः ४१ ।
तुदादिः ४२ । रधादिः ४३ । तनादिः ४४ । क्रपादिः ४५ । चुरादिः ४६ ।
ण्यन्तप्रक्रिया ४८ । सनन्तप्र० ४९ । यङन्तप्र० ५१ । यङ्लुगन्तप्र० ५२ । नास-
धातुप्र० ५३ । आत्मनेपदप्र० ५४ । पदव्यवस्था ५७ । भावकर्मप्र० ५८ ।
लकारार्थप्र० ५९ । इति तिङन्ताः ।

३ कृत्यप्रक्रिया ६० । कृत्प्रक्रिया ६१ । विभक्त्यर्थः ७९ । केवलसमासः ८० ।
अव्ययीभावसमासः ८१ । तत्पुरुषः ८२ । वज्रवीहिः ८३ । द्वन्द्वः ८३ । एक-
शेषः ८८ । समासान्ताः ८८ । अलक्षसमासः ९२ । समासाश्रयविधयः ९४ ।

नतसुद्धिताधिकारः ९४ । अपत्याधिकारः ९५ । चातुरर्थिकाः ९६ । शैथिकाः
 १०१ । प्राग्दीव्यतीयाः १०१ । उगधिकारः १०१ । यतो विधिः १०२ । व्यतोः
 पूर्णो विधिः १०२ । ठक्ठञोरधिकारः १०२ । णञ्क्ञोरधिकारः १०४ ।
 मत्वर्थीयाः १०५ । प्राग्दिशीयाः १०८ । द्विदन्तप्रक्रियाः ११२ । स्त्रीप्रत्ययाः
 ११२ । वैदिकप्रक्रिया । स्वरप्रक्रिया च १२१ ।

Nos. 1425, 1597. महाभाष्यं ।

MAHABHASHYA.

I. MS. Country-made paper. 10 × 4½ inches. Folia, 1,076. Lines on a page, 10. Extent, 22,000 ślokaś. Date, ? Appearance, old. Prose. Correct. Complete. II. Lithographed at Benares. Country-made paper 10 × 6 inches bound in 2 vols. octavo. Lines on each page, 16. Extent, ? Appearance, new. Prose. Correct. Complete.

An elaborate exposition of the aphorisms of Pāṇini, containing amendments and explanations of the Sūtras, interpretations and corrections of the *Vārtika Sūtras*, additions to the *Paribhāṣhā* maxims of the ancients, and supplementary rules to the *Mahābhāṣhya* itself, called the *ishṭis* or *bhāṣhyeṣṭis*, i. e. 'desiderata,' supplying the discrepancies of the *Mahābhāṣhya*. By Patanjali, surnamed the *Bhāṣhyakāra*, one of the three (*trimuni*) leading authorities on Sanskrit grammar, founder of the *Pātanjala-darsana*, author of the *Yoga Sūtras*, and of the *Sāṅkhya-pravachana-bhāṣhya*. The *Mahābhāṣhya* forms the basis of the second stage of Sanskrit grammatical literature, coming immediately after the *Paribhāṣhā* and the *Vārtika sūtras*; it is not so much a commentary or gloss on the aphorisms of Pāṇini, as a critical discussion on the doctrines conveyed by those aphorisms and the *Vārtikās* of Kātyāyana, and a vindication of the former against the strictures of the latter, who is severely rated for his ungenerous treatment of the father of grammar.

Max Müller gives Kātyāyana the title of the 'editor' of Pāṇini, and to Patanjali that of his 'commentator.' Weber is nearly of the same opinion. But Goldstücker, on page 120 of his essay on Pāṇini, says: "The position of Patanjali is analogous though not identical. Far from being a commentator on Pāṇini, he could more properly be called an author of the *Vārtikās*. But he has two predecessors to deal with, one of whom is an adversary of the other,—his great commentary

undergoes of necessity the influence of the double task he has to perform, now of criticising Pāṇini, and then of animadverting upon Kātyāyana. Therefore, in order to show, where he coincided with, or differed from, the criticisms of Kātyāyana, he had to write a commentary on the Vārtikas, and then to set forth his own view of the subject."

Patanjali has not explained seriatim all the Sūtras of Pāṇini, and this fact has led Dr. Weber to doubt the genuineness of the unexplained rules; It should be borne in mind, however, that it did not come within the aim of Patanjali to write a perpetual commentary on Pāṇini, and to explain every rule according to the requirements of such a commentary.

The date of Patanjali is now pretty satisfactorily settled to be about the middle of the second century before the Christian era. He was a professor of the eastern school, but he was born in Kashmir.

The lithographed copy of the Mahābhāṣya is accompanied with the *Mahābhāṣya-pradīpa* commentary of Kaiyaṭa, son of Jaiyaṭa *alias* Jayāditya, and *Abhinava-ṭippaṇī* annotations of recent dates. A short account of this work is given in No. 53 of the 'Notices of Sanskrit MSS.,' and a full detail of it is contained in Aufrecht's Catalogue. It is only to give a complete account of the text, its commentary and gloss as presented in the codices before me that the following copious analysis of both copies is subjoined.

Citations. भारद्वाजः सैनकाः कुनारवाडवारणिः सौर्यभगवानित्यादयः ।

Beginning अथ शब्दानुशासनं । अथेत्यथं शब्दाधिकारार्थं प्रयुज्यते । शब्दानुशासनं नाम
of the शास्त्रमधिकृतं वेदितव्यं । केषां शब्दानां । लौकिकवैदिकानाञ्च । तत्र लौकिक-
Text MS. स्नावद् गौरश्चः पुरुषो हस्तीत्यादिः । वैदिकः, खल्वपि । शन्नो देवीरभीष्टये ।
No. 1425. इषे त्वेर्जेत्वा । अग्निमील इत्यादिः ।

End of एकशेषनिर्देशाद्वा खरानुनासिकभिन्नानां भगवतः पाणिनेः सिद्धः । एकशेष-
ditto. निर्देशाद्वा भगवतः पाणिनेराचार्यस्य सिद्धः । एकशेषनिर्देशोऽयं । अथ इति ।

Colophon इति श्रीमद्भगवत्पतञ्जलिविरचिते व्याकरणसहाभाष्ये अष्टमाध्यायस्य चतुर्थपादे
of ditto. प्रथमाङ्गिकमिति परिसमाप्तं महाभाष्यं । पादश्च समाप्तः । अध्यायश्चाष्टमः ।

Beginning सर्व्याकारं निराकारं विश्वाध्यक्षमतीन्द्रियं ।

of the सदसद्रूपतातीतमदृश्यं साध्याष्टतं ॥ १ ॥

Commentary महाभाष्यार्णवापारपारीणं विवृतिस्त्वं ।

No. 1579. यथागमं विधास्येहं कैयटो जैयटात्मजः ॥ ५ ॥

भाष्यान्विः कतिगभीरः क्वाहं मन्दमतिस्ततः ।

क्वाचाणामुपहास्यत्वं यास्यामि पिशुनात्मनां ॥ ६ ॥

तथापि हरिवज्रेण सारेण ग्रन्थसेतुना ।

क्रममाणः शनैः पारं तस्य प्राप्नोऽस्मि पङ्गवत् ॥ ७ ॥

End of Do. एकशेषनिर्देशाद्वेति । षट् । मात्रिका अकाराः स्थानिनो निर्दिश्यन्ते । एव-
मादेशा अपि षडेव । अतश्चैकशेषस्तत्र षणां स्थानिनां निर्देशसामर्थ्यात् । भिन्न-
कालौ दीर्घमुतौ स्थानिभिर्न गृह्येते । तत्र यथासङ्गं षणां विष्टतानां स्थाने
षडादेशाः संवृता भवन्तीति सिद्धमिष्टम् ।

Colophon. इत्युपाधायजैयटपुत्र-कैयटकृते भाष्यप्रदीपे अष्टमस्याध्यायस्य चतुर्थे पादे प्रथ-
माङ्किकं । पादश्चतुर्थः । अध्यायश्चाष्टमः समाप्तः ।

Beginning आलोकालोक आलोकान्तरं नापेक्षते यथा ।
of the एवं विष्टत्याग्निमात्रेण यत् स्फूर्त्तिस्तत् परं महः ॥ १ ॥

Foot notes. प्रयोजनमाह । साधवः शब्दा इत्यादिः ।

Subject. पाणिनेरष्टाध्याय्याः सूत्राणां, कात्यायनस्य वार्त्तिकसूत्राणाञ्च भाष्यं । पातञ्जल-
महाभाष्यस्यापि कैयटकृतमहामाध्यप्रदीपाख्यटीका च । तट्टीकायाश्चालोका-
ख्याभिनवा टिप्पणी च ।

Cognomens of सङ्कर्षणः पतञ्जलिः । गोणिर्गोणिका वा गौणिकापुत्रः । आचार्य आचार्य-
Patanjali. देशीयश्च । गोनरीयो वा गोनदीयः । इति साधवाचार्यकैयटनामेशः ।

Contents.

१ अ० १ पा० ८ आ० १६४ प० । २ पा० २ आ० ५१ प० । ३ पा० २ आ० २९ प० । ४ पा० ४ आ० ४८ प० ।
२ अ० १ पा० २ आ० २८ प० । २ पा० २ आ० २२ प० । ३ पा० २ आ० २२ प० । ४ पा० २ आ० ४२ प० ।
३ अ० १ पा० ६ आ० ६५ प० । २ पा० २ आ० २८ प० । ३ पा० २ आ० ४१ प० । ४ पा० १ आ० ५२ प० ।
४ अ० १ पा० ४ आ० २ प० २ आ० । ३ पा० २ आ० । ४ पा० १ आ० । समुदायेन ७३ पत्राणि ।
५ अ० १ पा० २ आ० । २ पा० २ आ० । ३ पा० २ आ० । ४ पा० १ आ० । समुदायेन ७५ पत्राणि ।
६ अ० १ पा० ६ आ० २ पा० २ आ० । ३ पा० २ आ० । ४ पा० ४ आ० । साकल्येन १२४ पत्राणि ।
७ अ० १ पा० २ आ० । २ पा० २ आ० । ३ पा० २ आ० । ४ पा० १ आ० । समुदायेन ८२ पत्राणि ।
८ अ० १ पा० २ आ० १६ प० । २ पा० २ आ० २६ प० । ३ पा० २ आ० २८ प० । ४ पा० १ आ० ८ पत्राणि ।
Lithograph १ । २ अ० ४१२ प० । २ अ० ११४ प० । ४ अ० ८२ प० । ५ अ० ८१ प० । ६ अ०
१०६ प० । ७ अ० १२७ । ८ अ० ७२ प० ।

No. 505. महाभाष्यप्रदीपः ।

MAHABHĀSHYA-PRADĪPA.

Substance, country-made paper, some leaves white, some yellow. Royal 4to. Leaves 84. Lines on each page, 29. Extent, 1364 s'lokas. Character, Nágara. Date, ? Appearance, new. Prose. Correct. Incomplete.

Although named as above, the volume under inspection comprises fragments of three different works ; the first, a part of the text of the Mahābhāshya, extending to 22 leaves ; the second, a part of the Pradīpa or the gloss of Kaiyata, son of Jaiyata, whose name the codex bears, 22 leaves ; and the third, 40 leaves of the Bhāshyapradīpodyta, a commentary on the last by Nágojī Bhaṭṭa, son of S'iva Bhaṭṭa of Sringeri in Deccan. All the three works were printed in the *puthi* form at Mirzapore in 1855, A. D. The Mahābhāshya begins with a prologue in this copy which is not to be found in any other MS., nor in the printed edition. It runs thus :

योगेन चित्तस्य पदेन वाचां, मलं शरीरस्य तु वैद्यकेन ।
 योपाकरोत्तं प्रवरं सुनीनां, पतञ्जलिं प्राञ्जलिरानतोऽस्मि ॥
 अथ शब्दानुशासनमित्यादिः ।

Beginning. सर्वाकारं निराकारं विश्वाध्यक्षमतीन्द्रियं ।

सदसद्रूपतातीतमदृश्यं माययादृतैः ॥ १ ॥

ज्ञानलोचनसंलब्धं नारायणमजं विभुं ।

प्रणम्य परमात्मानं सर्वविद्याविधायिनं ॥ २ ॥

पुरुषाः प्रतिपद्यन्ते देवत्वं यदनुग्रहात् ।

सरस्वतीञ्च तां नत्वा सर्वविद्याधिदेवतां ॥ ३ ॥

पदवाक्यप्रमाणानां पारं यातस्य धीमतः ।

गुरोर्महेश्वरस्यापि कृत्वा चरणवन्दनं ॥ ४ ॥

महाभाष्यार्णवावारपारीणं विवृतिश्रवणं ।

यथागमं विधास्येह कथितो जयटात्मजः ॥ ५ ॥

भाष्याब्धिः क्वातिगम्भीरः क्वाहं मन्दमतिस्ततः ।

क्षावाणामुपहास्यत्वं यास्यामि पिशुनात्मनां ॥ ६ ॥

तथापि हरिवद्धेन सारेण ग्रन्थसेतुना ।

क्रममाणः शनैः पारं तस्य प्राप्नोऽस्मि पङ्कवत् ॥ ७ ॥

भाष्यकारो विवरणकारत्वात् व्याकरणस्य साक्षात्प्रयोजनमाह । अथ शब्दानु-
शासनमिति ॥

End. केचिदर्थभेदे शब्दभेदमिच्छन्ति, प्रत्यभिज्ञानन्तु सामान्यनिबन्धनं । अन्ये त्वेक-
शब्दत्वं तत्र चानेकशक्तियोगः । एकशक्तित्वं वेत्यादिः ॥

Colophon. इत्युपाध्यायजैयटपुत्रकैयटकृते महाभाष्यप्रदीपे प्रथमाध्यायस्य प्रथमे पादे प्रथ-
मान्तिकं समाप्तं ॥

Subject. पाणिनिस्त्रयोपरिपातञ्जलकृतमहाभाष्यार्थविवृतिः ॥

No. 403. मुग्धबोधः ।

MUGDHA-BODHA.

Substance, country-made paper, 8vo. Pages, 259. Lines on each page, 18—22. Extent, 3,200 s'lokas. Character, Nágara. Date, 1826, A. D. Appearance, new. Prose. Correct. Complete.

This well known grammar, whose name literally means 'precise understanding,' as Sir W. Jones has rendered it from प्रकृष्टबोध, or 'a grammar adapted to the comprehension of the ignorant,' as the *pandits* explain it (in eruditorim disciplina. Auf.) मुग्धां बोधां अल्पवर्जितजनानां बोधार्थं व्याकरणं, is the work of the celebrated grammarian Vopadeva, surnamed *Gos'vami* 'or high priest', although he was born of *Vaidya* parents, and had the physician Kes'ava for his father (*Bhishak Kes'ava-nandana*). It is called, says Colebrooke, the *Ráma Vyākaraṇa*, in the Prasáda of Viṭṭhalácharya, a commentary on the Prakriyá Kaumudí of Rámachandra Ácharya. The birthplace of the author is said to have been the *Devagiri* Hill near Dowlatábád, and his preceptor's name was Dhanes'a *alias* Dhanes'vara. It is hard to say how the work, written in the Deccan, came to set so firm a footing in Bengal, in preference to several works of great merit which were current in its neighbourhood. Sir W. Jones, in his Essay on the literature of the Hindus, opines that, 'the *Mugdha-bodha*' or *the Beauty of Knowledge*, written by a *Goswami*, named *Vopadeva*, and comprehending, in two hundred short pages, all that a learner of the language can have occasion to know "must have strongly recommended it to notice." To a certain extent this is true, and it may be added that it is a better and more original imitation of Páṇini, than any

other grammatical composition in the language. The *Supadma* of Padmanábha Datta, it is true, approximates Páṇini more than any other; but that is merely a servile imitation, without any originality of the author, either in terminology or in the disposition of the s'utras: so says Dr. Aufrecht in No. 401: '*Auctor in universum scholam Páṇiníyam sequitur; ejusque terminos ad technicos usurpat,*' &c. The *Sárasvat* possesses the brevity of the *Mugdhabodha* united with its artificial order and terminology; but it wants that closeness of reasoning which is observed in the mathematical mode of the *Mugdhabodha*. The chief difference between the plan of Páṇini and Vopadeva on the one hand, and that of all other grammarians on the other, consists in the artificial order of the former, agreeably to the system of Síva (*Sivasutraní*) which they followed, and the natural order, which the latter derived from the Prátisákhyas of the Vedas, and the doctrines of early grammarians. Thus, while the Kátantra and others commence their orthography with the first maxim of the Prátisákhyas, सिद्धो वर्णसमाम्नायः for reciting the alphabet in its natural order, a á &c., Páṇini and Vopadeva begin with the *S'iva S'utra* अ इ उ ऋ &c. for distributing the letters in an artificial method. The distinction between Páṇini and Vopadeva lies in the presence of indications of accentuation in the former, and the absence of those symbols in the suffixes and terminations of the latter. There is another great distinction between the *Mugdhabodha* grammar on the one side, and all others including Páṇini's work on the other, that, while the latter were labouring to teach the art in the analytical method of *vyákarana*, literally *analysis* or *undoing*, as Goldstücker interprets it in his Páṇini (page 196), the *Mugdhabodha* attempted to teach it in a synthetical manner. "Páṇini's Ashtádhyáyí," says Max Müller, "is the best analytical grammar that can be found in any Aryan language." "It is intended," says Goldstücker, "to be a linguistic analysis; it *un-does* words; it un-does sentences which consist of words; it examines the component parts of a word, and therefore teaches us the properties of the base and affix, and all the linguistic phenomena connected with both; it examines the relation, in sentences, of one word to another, and likewise unfolds all the linguistic phenomena which are inseparable from the meeting of words." But Vopadeva proceeds on a different plan; he lays down, like Euclid, the first principles of the language in his *Sañjñá s'utras*, definitions and axioms, gives rules like postulates for the

construction of letters into words, and of words into compounds and sentences, and at last proves the correctness of the process by a repetition of the rules, maxims, *kárikás*, *bháshyas*, *vártikas*, &c., employed for effecting the end proposed, Q. E. D. Hence it happens that, while grammarians of other schools launch themselves on hair-splitting controversies and unproductive analyses, a Mugdhabodha student will promptly perform, by means of a few given truths, all that he is required to do.

The Mugdhabodha forms the seventh of the ten schools of grammar known in India. It is chiefly studied on both sides of the Bhágirathí river, and has the Sárasvata, Supadma and Saṅkshipta schools on its north, east and west. The Mughabodha school produced the eminent scholars of Trivení and Nadiyá; and almost all the logicians and lawyers of whom Bengal can boast, belonged to that school. It is condemned by some on account of the paucity of its rules, which renders it unfit for the exposition of higher and more intricate compositions than plain Sanskrit: thus Pandit Táránátha, in the preface to his voluminous dictionary :

कथञ्चिन् सुखबोधस्य पाठसात्रमदोदत्तैः । काव्यसात्रसमालोकाद् व्युत्पत्तेर्दर्शनं कथम् ॥
उक्तशालैकशरणाः स्वरिसौरभलोभतः । कुमाराद्येत् प्रवर्त्तेरन् प्रवर्त्तन्तां हटान्विताः ॥
तद्वाक्येष्वद्वरकृतः शेषानीयाः परं जनाः । दौर्भाग्याद् वत वङ्गानां बालवाक्ये समादरः ॥

Nevertheless it is a fact that it is the Mugdhabodha alone, next to Páṇini, that has produced the greatest number of commentators to the best compositions in the Sanskrit language, and it is this grammar that has been honoured with a greater number of commentaries than any other, except Páṇini and the Kátantra. The Mugdhabodha, with its commentary by Durgádása, has been followed by Dr. Carey in his grammar of the Sanskrit language, and almost all the Bengal grammars of that language, as the Vyákaranasára, the Ásubodha, &c., are written on its plan.

The object of Vopadeva was, as he declares in the initial verse of his work, to promote universal utility (*paropakritaye*) by brevity, and to remove that encumbrance of verbosity which, before his time, involved the necessity of ten or twelve years' study for the acquisition of grammar alone. Taking for his motto the saying that "a grammarian looks upon the condensation even by a single letter of an aphorism as a matter of as much felicity as the birth of a son," he

produced a work the like of which is not to be met with in any other language. But this brevity has proved its bane; for it is perfectly unintelligible, like the symbols of chemists, to the uninitiated. It has to be added that this terminology is not only bewildering, but useless, for all ancient Sanskrit writers having used the terminology of Pāṇini, the student of Vopadeva has to unlearn his own set of terms and learn those of Pāṇini, before he can effectually proceed in his study of the ancient works and their commentaries.

Another object which he had in view was, as he states in the beginning, शब्दैः । शब्दैर्मङ्गलं स्यात् इति प्रयोजनाभिधेयः सन्त्यः “to secure felicity by means of words,” *i. e.*, by the use of such words (as the names of gods) which lead to felicity. And he has filled his work with examples relating to the gods Hari and Hara. But in this respect he is surpassed by the superstitious extravagance of latter grammarians, who have used the names of Kṛishṇa, Rādhā, Śiva, Durgā instead of the technical terms of grammar to an extent which is as ludicrous as it is absurd.

Vopadeva was a scholar of great renown, and a voluminous author. Besides the *Mugdhabodha* and the *Kavikalpadruma* with its commentary called the *Kāmdhenu* on the roots (*dhātupāṭha*), he has left behind him two works on the *Bhāgavata Purāṇa* the *Muktāphala* (Notices S. M. II. 47,) and the *Harilīlā-vivarāṇa-sangraha* (Notices S. M. II 200); a medical work called *S'ata-s'lokī*; and a very comprehensive treatise on law, the *Chaturvarga-chintāmani*. He is also reputed by European orientalists as the author of the *Bhāgavata Purāṇa*, but on grounds which are not by any means convincing.

The principal commentaries on the *Mugdhabodha*, besides the *ṭika* by the author himself are, the *Subodhinī*, by Durgādāsa, (Printed at Calcutta and much in use); the *Ch'haṭā* by Miśra, a native of Mithilā or Tirhut; and the works of Madhusūdana, Rāma Tarkavāgīsa, Rāmānanda, Devīdāsa, Rāmabhadra, Rāmaprasāda Tarkavāgīsa, Srivalabhāchārya, Dayārāma Vāchaspati, Bholānātha, Kārtika Siddhānta, Govindrāma, Ratikānta Tarkavāgīsa, and Rāmadāsa.

There are two supplements to this grammar called *Mugdhabodha parisishṭas*, the one by Kās'īs'vara, and the other by Nandakis'ora, which supply, in a great measure, whatever is wanting in the text.

The subjects of the *Mugdhabodha* are the usual themes of every Sanskrit grammar, and they are too well known to every scholar by means of the printed editions of that work in this country, and their

full analyses by Bohtlingk and Aufrecht in Europe, to require any further detail in this place.

Beginning. मुकुन्दं सच्चिदानन्दं प्रणिपत्य प्रणीयते ।

मुग्धबोधं व्याकरणं परोपकृतये मया ॥

शंशब्दैर्मङ्गलं स्यादिति प्रयोजनाभिधेयः सम्बन्धः । अ इ उ ऋ लृ क ए ओ ङ
ऐ औ च इत्यजादीनि शिवसूत्राणि ।

End. वङ्गलं ब्रह्मणि । यदिदं लौकिकप्रयोगव्युत्पत्तये लक्षणमुक्तं तद्वैदिकप्रयोगव्युत्पत्तौ
वङ्गलं ज्ञेयमिति ।

Colophon. इति श्रीमद्वेदोपदेवगोखामिविरचिते मुग्धबोधव्याकरणे इण्णादिपादः ।

Subjects. सञ्ज्ञासन्धिश्चस्त्रीत्यकारकसमासतद्धिततिङन्तकृदन्तानां विवरणं ।

Contents. १ सन्धिसञ्ज्ञा । २ अच्सन्धिः । ३ ह्रस्वसन्धिः । ४ विसर्गसन्धिः । ५ शब्द-
सञ्ज्ञा । ६ अजन्तपुंलिङ्गाः शब्दाः । ७ अजन्तस्त्रीलिङ्गाः । ८ अजन्तक्लीबलिङ्गाः ।
९ ह्रस्वपुंलिङ्गाः । १० ह्रस्वस्त्रीलिङ्गाः । ११ ह्रस्वक्लीबलिङ्गाः शब्दाः ।
१२ अव्ययं । १३ स्त्रीत्यं । १४ कारकं । १५ समासाः । १६ तद्धितपादः ।
१७ तिबन्तसञ्ज्ञा । १८ भ्वादिः । १९ पवत् । २० भवत् । २१ मिथ्रपादः ।
२२ अदादिः । २३ ङादिः । २४ दिवादिः । २५ खादिः । २६ तुदादिः ।
२७ वधादिः । २८ क्रादिः । २९ तनादिः । ३० चुरादिपादः । ३१ पपादः ।
३२ मपादः । ३३ ढपादः । ३४ ढभावः । ३५ अग्नन्तः । ३६ सनन्तः । ३७
यङन्तः । ३८ यङ्लुगन्तः । ३९ लिङ्गु । ४० लकाराः क्तः । ४१ कृदन्तं ।
४२ ल्यपादः । ४३ क्तादिः । ४४ ढणादिः । ४५ इण्णादिः ॥
पुनः समासपादाभ्यन्तरे । १ चसमासः । २ वङ्गव्रीहिः । ३ कर्मधारयः । ४
तत्पुरुषः । ५ द्विगुः । ६ अव्ययीभावः ॥

No. 667. मुग्धबोधटीका वा मुग्धबोधटिप्पणी ।

MUGDHABODHA-TĪKA OR TIPPANĪ.

Substance, country-made paper, 17 × 3½ inches. Folia, 231. Lines on a page, 9—11. Extent, 6,930 slokas. Character, Bengali. Date, S'aka 1662 (1656 page 91). Appearance, old. Prose. Incorrect. Complete.

A commentary on the Mugdhabodha grammar. By Śrīrāma *alias* Rāma Tarkavāgīśa, a profound logician, known to the natives by the former appellation, but mentioned in Colebrooke's list by the latter. The

work is called a *ṭikā* in the prolegomena of the author, but named a *ṭippaṇī* in the final colophon. It is much valued on account of the logical precision of the author united with his critical knowledge of various grammars from the work of Pāṇini to that of Śrīnivāsa, a grammarian of the Saṅkshiptasāra school, all of which he cites on proper occasions, either for the corroboration and amendment of his text, (पाणिन्यादि-मतावलोकनपर इत्यादिः ।) or for the refutation of the positions of other grammarians opposed to those of Vopadeva.

परेऽत्र पाणिनीयज्ञाः केचित् कालापकोविदाः । एके विद्यानिवासाः स्युरन्ये साङ्क्षिप्तसारकाः ॥

The author appears to have been impartial in his worship of both Hari and Hara, and his belief was that they formed a bipartite unity, and diffused through nature as an undivided whole व्यस्तसमस्त. He eulogises Vopadeva as the only deliverer of mankind from the mazy and inextricable labyrinths of former grammarians, by supplying a few compressed and comprehensive rules for the acquisition of grammatical knowledge.

दनुजकुलविपक्षक्षुब्धदुग्धाब्धिगतोऽसौ लसदमृतसमाना रेजिरे यस्य वाचः ।

मुखरखलखलोक्तिध्वान्तविध्वंसभानोस्त्रिभुवनबुधवक्षःक्षेत्रवाग्बीजदृष्टेः ॥

तेन व्याकरणं कृतं कलियुगे दृष्ट्वा भवाब्धौ नरान् । + ज्ञानादृतमानसेन करुणया मुग्धबोधं भुवि ॥

It being impossible to convey a full knowledge of Sanskrit grammar by means of the rules and examples contained in the text of Vopadeva, the author has, like Durgādāsa and most other commentators on the Mugdhabodha, subjoined to his work a multitude of rules and examples by way of annotations from different grammars, which has swollen its bulk to more than four times that of the original. The subjects of the work correspond with those of the Mugdhabodha.

Beginning. ब्रह्मादिदेवासुरद्वन्द्वन्द्विते पद्मालयेनाक्षिसरोजराजिते ।

कन्दर्पदर्पान्त + पादनीरजे सन्तु प्रणामाः वरदोहद्वयजे ॥

पद्माननं चन्द्रकलाविशुद्धं नादं दधानं प्रकृतिप्रयुक्तम् ।

व्यस्तं समस्तं स्वरितं सुसिद्धं चाष्टोदितं तं त्रिगुणं नमामि ॥

पाणिन्यादिमतावलोकनपरः श्रीरामशर्मा कृती

तस्यैतां सुधियां प्रमोदजननीं टीकां तनोति स्वयं ।

परेऽत्र पाणिनीयज्ञाः केचित् कालापकोविदाः ।

एके विद्यानिवासाः स्युरन्ये साङ्क्षिप्तसारकाः ॥

इह खलु सकलश्रितैकवाक्यतया प्रारीप्सितग्रन्थसमाप्तिप्रतिबन्धकसाधारणनाश-
जनकेत्यरनसंस्काररूपं मङ्गलं कुर्वाणः शिष्यशिष्यायै आदौ निबध्नाति, मुकुन्द-
मित्यादिः ।

- End. वङ्गलं ब्रह्मणीति । ब्रह्मणि वेदे वङ्गलं, बह्मनर्थान् लातीत्यर्थः । यदिदमि-
त्यादिः । यज्ञवर्णमस्मिन् ग्रन्थे लौकिकप्रयोगयुत्पत्तौ उक्तम् । तद्वैदिकप्रयोग-
युत्पत्तौ वङ्गलं ज्ञेयं । क्वचिद् विहितं स्यात् क्वचिन्निषिद्धं स्यात् क्वचिद्वा स्यात्
क्वचित्ततोऽन्यवापीति । तथा च पूर्वभिः, ब्राह्मणास इत्यादौ वेदमिदं । ब्रह्म-
शब्दे मङ्गलार्थः ।
- Colophon. इति मुग्धबोधव्याकरणे दृष्ट्यादिपादस्य टिप्पणी सम्पूर्णा । इति छदन्ताध्यायः ।
अन्यत्र । इति श्रीरामतर्कवागीशविरचिता.....टिप्पणी समाप्ता ।
- Subject. मुग्धबोधव्याकरणान्तर्गतसन्ध्यावधिकृदन्तान्तपादानामर्थोदाहरणविवरणाणि ।
तत्र सन्ध्यादिपादा यथा—
- Contents. सञ्ज्ञापादः ५०. १ । अच्सन्धिपादः ७ । हस्सन्धिपादः १४ । विसन्धि-
पादः १५ । शब्दसञ्ज्ञापादः १५ । अजन्तपुंलिङ्गपादः १७ । अजन्तस्त्री-
लिङ्गपादः २० । अजन्तस्त्रीवल्लिङ्गपादः २५ । व्यपादः २२ । स्त्रीत्यपादः
२२—२९ । कारकपादः २९ । समासपादः ५४ । तद्धितपादः ८१ ।
प्रकीर्णकं १३७ । पदार्थनिरूपणं १५६ । धातुसञ्ज्ञापादः १५८ । भ्वादिपादः
१५९ । पवन्मवन्मिश्रपादाः १६५ । अदादिपादः १७० । क्तादिपादः १७४-
दिवादिपादः १७४ ॥ स्वादिपादः १७५ । तुदादिपादः १७७ । रुधादिपादः
१७८ । क्रयादिपादः १७९ । चुरादिपादः १७९ ॥ अग्रन्तपादः १८० । सनन्त-
पादः १८२ । यङन्तपादः १८२ । यङ्लुगन्तपादः १८४ । लिङ्गनामधातु-
पादः १८५ । पपादः १८८ । मपादः १९० । ढवाचं १९५ । भाववाचं, तत्र
ढघवाचं १८६ । ल्यपादः २०२ । कृदन्तः २०४ । कृत्यपादः २०५ । लृणन्त-
पादः २०५ । क्तादिपादः २११ । कृदध्यायद्वितीयपादः २१७ । दृष्ट्यादि-
पादः २१८ । इति छदन्ताध्यायः २२८ ॥—

No. 668. (1) रत्नावली ।

RATNAVALI.

Substance, country-made paper. Folia, 36. Lines on a page, 7-8. Extent, 850 slokas. Character, Bengali. Date, ? Appearance, new. Correct. Incomplete.

A modern grammar of the Sanskrita language in verse for juvenile students. Author unknown.

Beginning. वाग्देवीं वज्रशः प्रणम्य सहसा सर्वार्थसञ्चारिणीं

सारं व्याकरणार्णवात् शिशुकुलाज्ञानादिपुञ्जापहमित्यादिः ।

अथ स्वराः समाख्याता अकारादिवयोदश ।

एतद्भिन्ना ह्रस्वा वर्णाः स्वरहीनैश्च परेर्युताः ॥

End. स गोप्ता तौ च गोप्तरौ एवं गोपायिता यथा ।

इन्द्रः सोढा स सविता सोढारः क्षत्रिया भुवि ॥

Colophon. इति रत्नावली पूर्णखण्डेत्यादिः ॥ प० २१ ॥

Subject. सञ्ज्ञासन्धिश्च स्त्रीत्वकारकसमासतद्धिततडन्तानां कृदनैकदेशस्य च विवरणं ।

Contents. आदौ सञ्ज्ञापादः । १ । ——— Terminology.

ततः सन्धिप्रक्रिया । प० १ — ५ ॥ Permutations.

ततः सुबन्तप्रक्रिया । प० ५ — १२ । Declensions of nouns.

ततः कारकप्रक्रिया । १२ — १७ । Government of cases.

ततः समासप्रक्रिया । १ — २१ । Compound words.

ततस्तद्धितप्रक्रिया । २१ — २४ । Derivative nouns.

ततो भ्याद्यादिधातुगणाः । २४ — ३४ । Inflections of verbs.

ततः कृदन्तं असमाप्तं । ३५ — ३६ । Verbal nouns.

No. 1406. रूपावली, महाराष्ट्रभाषायाः ।

RUPAVALI.

Substance, country-made paper. Folia 11. Lines on a page, 8. Extent, 100 s'lokas. Character, Nágara. Date, ? Appearance, new. Correct. Incomplete.

A recent elementary work on the declensions of nouns. The last part gives the inflections of some Marhaṭṭi pronouns. By an unknown author.

Beginning. रामो राजमणिः सदा विजयते रामं रमेशं भजे

रामेणाभिहता निशाचरचमू रामाय तस्मै नमः ॥

End. कारकाणि षट् । ते, ते प्रथमा । त्यां, ते द्वितीया । तेने तेनेकरणे तृतीया ।
त्यां कारणे चतुर्थी । त्यांपास्वन्, त्यांङ् पञ्चमी । त्याम्, त्यात्य, त्यांमध्ये,
तत्त्वम्ये षष्ठी । त्याचे, त्याटाई, त्याविषयी सप्तमीति ।

Colophon. . . . .

Subject. कतिपयमहाराष्ट्रीयभाषाप्रचलितसंस्कृतशब्दानां सुवन्तरूपसाधनं ।

Contents. अजन्तपुंलिङ्गः । अजन्तस्त्रीलिङ्गः । अजन्तक्लीबलिङ्गः । हसन्तपुंलिङ्गः । हसन्त-
स्त्रीलिङ्गः । हसन्तक्लीबलिङ्गः । अत्र सर्वत्र महाराष्ट्रीयभाषाप्रचलितसंस्कृत-
सर्वनामशब्दसाधनं ।

Nos. 328, 363, 392 (K). लघुसिद्धान्तकौमुदी ।

LAGHU-SIDDHANTA-KAUMUDĪ.

Substance, European paper. Royal 8vo. Leaves 240. Lines on a page, 7. Letters in a line, 15—16. Extent, 1680 s'lokas. Character, Nāgara. Appearance, new. Date, ? Prose. Quite correct. Complete.

No. 392 is a printed copy of this work.

This is one of the three abridgments of the great digest of Pāṇini, the celebrated Siddhānta Kaumudī of Bhaṭṭoji-dīkshita, by his pupil Varadarāja Bhaṭṭa, surnamed Chatviti Kānti, a Dakṣiṇī Brāhmaṇa, but no rājā as supposed by some. It is neither so diffuse as the Mādhyā Kaumudī, nor so succinct as the Sāra Kaumudī which contains the rudiments of grammar for the use of beginners only. It forms an elementary treatise for junior classes, and serves well as an introduction to the great work of Pāṇini. The Siddhānta Kaumudī with its abridgments, though based on the principles of Pāṇini, forms a school of its own, and is extensively studied in the districts of Tirhut, Purniyā, the Tarai of Nepal and the North-Western Provinces generally. The subjects treated of in this abridgment follow exactly the order of those detailed under the other epitomes of the Siddhānta Kaumudī.

The Siddhānta Kaumudī of Paṇḍita Īśvarachandra Vidyāsāgara, though written in Bengali, is a fourth abridgment of the grand work of Bhaṭṭoji, made with judicious choice by the compiler for the use of the natives of Bengal. ‘*Varadarāja*,’ says Dr. Aufrecht, in No. 367, *omnen grammaticæ suæ materiam a Bhaṭṭojis libro S. Kaumudī, hausit, vel potius epitomen ejus fecit. Aphorismi ubique fere iisdem verbis explicantur atque a Bhaṭṭoji, ita tamen ut difficiliora omnia omittantur.*’ The last part of the S. K., treating of the Vedic anomalies and accentuations, together with whatever was thought difficult and useless for young persons, has been altogether omitted in the epitomes.

Several very good editions have been published of the Laghu Kaumudī, as also an excellent English translation of it by the late Dr. Ballantyne. The MS. under inspection contains a few notes and explanations at the beginning, which have been noticed below.

Beginning नत्वा सरस्वतीं देवीं शृद्धां पुण्यां करोम्यहं ।

of Text. पाणिनीयप्रवेशाय लघुसिद्धान्तकौमुदी ॥

Do. of Tikā. टिप्पणी । अहं वरदराजनामग्रन्थकारः लघुसिद्धान्तकौमुदीं करोमि ।

किं कृत्वा । सरस्वतीं देवीं नत्वा । कथम्भूता सरस्वती देवी । शृद्धा इत्यादिः ।

End of Text. यूयस्मिः । युवच्छब्दात् स्त्रियां तिः स्यात् । युवतिः । इति स्त्रीप्रत्ययाः ।

Do. of Tikā. शास्त्रान्तरे प्रविष्टानां बालानाञ्चोपकारिका ।

कृता वरदराजेन लघुसिद्धान्तकौमुदी ॥

Colophon. इति चटुविटिकण्डिवरदराजभट्टकृता सिद्धान्तकौमुदी समाप्ता ।

Subject. सिद्धान्तकौमुदीधृतव्याकरणविषयाणां सङ्क्षेपविवरणानि ।

Contents. सञ्ज्ञाप्रकरणं प० १—४ । अच्सन्धिः । हल्सन्धिः । विसर्गसन्धिः । अजन्त-
पुंलिङ्गाः । अजन्तस्त्रीलिङ्गाः । अजन्तस्त्रीवल्लिङ्गाः । हलन्तपुंलिङ्गाः । हलन्त-
स्त्रीलिङ्गाः । हलन्तनपुंसकलिङ्गाः । स्वराद्यययानि । भ्वाद्यः । तत्र परस्मै-
पदप्रक्रिया । आत्मनेपदप्रक्रिया । उभयपदप्रक्रिया । अदाद्यः । जु-
होत्याद्यः । दिवाद्यः । स्वाद्यः । तुदाद्यः रुधाद्यः । ऋधाद्यः ।
क्राद्यः । चुराद्यः । ण्यन्ताः । सनन्ताः । यङन्ताः । यङलुगन्ताः । नाम-
धातवः । कण्ठाद्यः । आत्मनेपदव्यवस्था । परस्मैपदव्यवस्था । भावकर्म-
प्रक्रिया । कर्मकर्तृप्र० । लकारार्थाः । कृदन्ताः । कारकाणि । अव्ययीभावः ।
तत्पुरुषः । वङ्ग्रीहिः । द्वन्द्वः । समासान्ताः । अपत्याधिकारः । चातु-
र्थिकाः । शेषिकाः । प्राग्दीयतीयाः । उगधिकारः । यतोविधिः । ह-

विधिः । ठञो विधिः । वतिनञाधिकारः । मत्वर्थ्याः । इष्टनादयः ।
स्त्रीप्रत्ययाः ॥

No. 1429. 1605. 1645. लघुशब्देन्दुशेखरः ।

LAGHU-S'ABDENDU-S'EKHARA.

No. 1429. Substance, country-made paper, $9\frac{3}{4} \times 4\frac{1}{4}$ inches. Folia, 492. Lines on a page, 9 to 10. Extent, 12,000 s'lokas. Character, Nágara. Date, Sáka 1708, Samvat 1816. Appearance, old. Prose. Correct. Incomplete.

Nos. 1605 and 1645. Lithographs on country-made paper, 14×6 inches. Folia, 276. Lines on a page, 15. Letters in a line, 58. Extent, as above. Character, Nágara. Date, Samvat 1828. Appearance, new. Prose. Correct. Complete in 2 parts.

An abridgment of the author's S'abdendu, or Vrihat S'abdendu, S'ekhara, being a commentary on the Siddhanta-Kaumudí grammar of Bhaṭṭojí-díkshita. By Nágojī-bhaṭṭa. It was compiled under the patronage of one Rájá Ráma, a ruler of Srīngavera, a district in Dakshīṇa. It forms a supplement or companion (*manoramārdhādeha*) of the Manoramá *alias* Praudha Manoramá of Bhaṭṭoji himself.

The original of this compendium is mentioned only in Colebrooke's list of grammars, but no MSS. have been met with to enable us to determine the differences between the two works of the author. It is certain, however, that the Vrihat S'abdendu-s'ekhara existed before its present abstract, as the author has in sundry places of this abridgment referred the reader to the larger work by the words दृष्टव्यं दृष्टव्यं । The larger work was written prior to the author's Paribhāshendu-s'ekhara as there are citations of that work as well as the author's Vaiaakarana Siddhānta Manjushā made in the Paribhāshendu s'ekhara. See Aufrecht's Catalogue, No. 354. There is no mention of a gloss on the great Sabdendu-s'ekhara to be anywhere met with, while the abridgement is found to have been honored with two different commentaries by very able writers; the one is the Chidasthimálá by Vaidyanātha Páyagunḍa, author of the Kásiká commentary on Náges'a's Paribhāshendu-sekhara (No. 673(4) or Sadasthímálá as Aufrecht calls it (No. 366); and the other by Sadás'iva Bhaṭṭa.

The MS. copy is divided into 8 parts.

- 1.—Of the mutations of letters, and declensions of nouns.
- 2.—Rules for the formation of compound words.
- 3.—Rules for the formation of derivative nouns.
- 4.—Of verbs and their conjugations in all forms.
- 5.—Rules for ascertaining the genders of derivative nouns.
- 6.—Rules for distinguishing the genders of compound nouns.
- 7.—Formation of the feminine gender and cases of nouns.
- 8.—Formation of verbal and participial nouns.

Beginning. पातञ्जले महाभाष्ये छतभूरिपरिश्रमः ।

शिवभट्टसुतो धीमान् सतीदेव्यास्तु गर्भजः ॥

याचकानां कल्पतरोररिकचञ्जताशनात् ।

शृङ्गवेरपुराधीशाद्रामतो लब्धजीविकः ॥

नत्वा फणीशं नागेशस्तनुतेऽर्थप्रकाशकं ।

सनोरसोमार्जदेहं लघुशब्देन्दुशेखरं ॥

End of the आभीक्ष्ये यद्यपि वास्वरूपन्यायेन क्लासिदस्तथापि विभाषाग्रे इति सूत्रेणा-

MS. भयविधानाय चकारः । तत्र सूत्रे साधनान्तरजन्यत्वसजातीयक्रियापक्षया विकल्प इत्यादिः ।

Ditto of the शब्देन्दुशेखरः पुत्रो मञ्जूषा चैव कन्यका ।

Lith. स्वमतौ सम्यगुत्पाद्य शिवयोरर्पितौ मया ॥ १ ॥

शब्देन्दुशेखरः सोऽयं फणिभाष्योक्तिभूषितः ।

सतां हृत्कमलेश्वासां यावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥ २ ॥

Colophon. इति श्रीमदुपाध्यायेपनामकशिवभट्टसुतसतीगर्भजनागेशभट्टरचिते लघुशब्देन्दु-
शेखराख्ये सिद्धान्तकौमुद्यात्तराजं समाप्तं ।

Subjects of सिद्धान्तकौमुद्याः स्वछतटीकायाः सङ्क्षेपः । ८ खण्डेषु विभक्तः ।

the MS. १ ख. — सन्धिसुबन्ताध्यायो । प० १६५ । पृ० पङ् ९—१२ । पङ् वर्णाः ४२ ।

२ — समासपादः । ३२ । १० । ४५ ।

३ — तद्धिताध्यायः । १५ + १६ = ३१ । ८ । ९ । ४० ।

४ — धातुगणादिः । ९२ । १० । ४८ ।

५ — तद्धितप्रत्ययलिङ्गानि । २८ । ८ । ५० ।

६ — समासपादः । ६९ । ९ । ४२ ।

७ — कारकास्तथा स्त्रीप्रत्ययानि ४९ । १० । ४२ ।

८ — छत्प्रत्ययानि । २४ । १० । ४२ ।

Contents आदौ सञ्ज्ञाप्रकरणं । प० १—१३ । ततः परिभाषाप्रकरणं १३—१६ । ततः
of the स्वरसन्धिः । प० १६—२६ । ततो हल्सन्धिः । प० २६—२८ । ततो विसर्ग-
Lithographs. सन्धिः । प० २८—३० । ततः स्वादिसन्धिः । प० ३०—३३ । ततो विभ-
क्तयः ३३ ।

शब्दरूपः । प० ३४—४० । अजन्तपुंलिङ्गाः । प० ४१ । अजन्तस्त्रीलिङ्गाः ।
प० ४८ । अजन्तनपुंसकलिङ्गाः । प० ५२ । हलन्ताः पुंलिङ्गाः, प० ५४ ।
हलन्तस्त्रीलिङ्गाः, प० ६८ । हलन्तनपुंसकलिङ्गाः, प० ६८—७० । अव्य-
यानि । ७० ।

ततः स्त्रीप्रत्ययाः, प० १—११ । कारकाणि ११ । प्रथमा १२ । द्वितीया
१४ । तृतीया १८ । चतुर्थी २० । पञ्चमी २२ । षष्ठी २४ । सप्तमी २७ ।
विभक्त्यर्थः २९ ॥

ततः पदविधिः २९ । ततः समासान्ताः ३५ । ततः समासाश्रयविधयः,
प० ४०—५२ ॥

ततस्त्रिङ्गन्ताध्यायः, प० १—४९ । ततः कृदन्ताध्यायः, प० १—१३ । तत-
स्तद्धिताः १—२९ ।

तत उत्तरार्द्धे वैदिकशब्दसाधनवैषम्यादिः । प० १ । समासखराः ३५ ।

No. 1601. चिदस्थिमाला, लघुशब्देन्दुशेखरटीका ।

CHIDASTHI-MĀLĀ ALIAS LAGHU S'ABDENDU-S'EKHARA-
TIKĀ.

A commentary on the Laghu S'abdendu-s'ekhara of Nāges'a. By Vaidyanātha Pāyagunda. Aufrecht calls the work Sadasthimālā, MS. No. 672(4). The other called the Sadās'ivā Bhaṭṭi-tikā, being the lithograph No. 1601, requires no further notice than setting down its initial and final verses in this place.

Beginning. प्राणनाथपदाभोजनखचन्द्रमरीचयः ।

याकोचयन्तु सततं मम मानसकैरवं ॥

कारकविभक्तेर्वलवत्त्वात् द्वितीयेत्यादिः ।

End. सादृश्यविशिष्टपूर्वपदात्तेपापेक्षया केवलपूर्वपदमाक्षिप्य औपम्ये इति विशेषण-
त्वेन करभोपमोक्तित्वाद्वादेऽप इति चिन्त्यं । इति स्त्रीप्रत्ययाः समाप्ताः ॥

Colophon. इति शब्देन्दुशेखरटीका सदाशिवभट्टी समाप्ता । संवत् १८२८ ॥

Subject. लघुशब्देन्दुशेखरस्यांशिकी टीका ॥

Nos. 674. (1—2.) वाक्यप्रदीपः ।

VAKYA PRADĪPA.

No. 674 (1). Substance, country-made paper, 10 × 4½ inches. Folia, 35. Lines on a page, 7—11. Extent, in s'lokas as below ? Character, Nágara. Date ? Appearance, old. Verse and prose. Correct. Complete.

No. 674 (2). Substance, country-made paper, 10 × 4½ inches. Folia, 60. Lines on a page, 9. Extent, 1140 s'lokas. Character, Nágara. Date, Sm. V. 1769. Appearance, old. Verse and prose. Correct. Complete.

This is a work on the *Kárikás* or metrical rules of ancient grammarians relating to the philosophy of syntax, with their explanations in prose. By Bhartrihari *alias* Hari-vrishabha. These *Kárikás* are often cited under the name of *Harikárikás* from the name of their author, in order to distinguish them from those of earlier authors. Paṇḍita Táránátha, in his account of this work, says it contains an elucidation of the Bháshya according to the principles of logic (*Nyáya-darsana-púrvaka-bháshya-tátparya-varṇanam*); while Goldstücker on the other hand, maintains the *kárikas* embodied in the Mahábháshya, to form a subject of its comments. The Vákyapradīpa has two commentaries, *viz.* the Vákyapradīpa-ṭiká by Punyarāja (vide No. 674 (3) of this Catalogue) and the Vákyapradīpa-vyākhyá by Helarāja, who, as Aufrecht says, '*Commentarium ad Haris Kárikás scripsit.*' Both the manuscripts extend as far as the Brahmakāṇḍa in which is maintained, according to Pánini's doctrines (*Pániníya dars'ana*), a sort of *logothéism* or *s'abda brahmaism*, identifying language with the Deity.

The striking coincidence of the first couplet of the work with the first verse of John the Evangelist is worthy of remark: "In the beginning was the word, the word was with God, and the word was God" &c.

Beginning अनादिनिधनं ब्रह्म शब्दतत्त्वं यदक्षरं ।

of both विवर्ततेऽर्थभावेन प्रक्रिया जगतो यतः ।

MSS. सर्वपरिकल्पातीतं तत्त्वं भेदसंसर्गसमतिक्रमेण समाविष्टं सर्वाभिः शक्तिभिः
विद्याविद्याप्रविभारूपसप्रविभागं कालभेदेन दर्शनाभ्यासेन मूर्तिविभागभाव-
नया च व्यवहारानुपातिभिर्धर्माधर्मैः सर्वास्ववस्वासु अनादिनिधनं ब्रह्मेति
प्रतिज्ञायते ॥

End of तत्रात्मविवक्षायां बालप्रलापवदर्थेषु प्रयुज्यमानो यः शब्दो रूढो यस्माद्रूढस्तद्भा-
both. वेऽप्यर्थस्य न वाचकौ भवतः, तत्र तु साधुव्यवहिता वा भवत्यर्थप्रतिपत्तिरभ्या-
साद्वा प्रसक्तानामक्षिनिकोचवत् सम्प्रत्ययशब्दमात्रं जायते ॥

Colophon. इति श्रीहरिवृषभभट्टमहावैयाकरणविरचिते वाक्यप्रदीपे आगमसमञ्चयो नाम
ब्रह्मकाण्डं समाप्तं ॥

Subject. पदवाक्यार्थसंकोटनिरूपकशास्त्रं ।

No. 674 (2.) वाक्यप्रदीपटीका ।

VĀKYA-PRADIPA-ṬĪKĀ.

Substance, country-made paper, 10 × 4½ inches. Folia, 117. Lines on each page, 10—11. Extent 2688 ślokaś. Character, Nāgara. Date, ? Appearance, old. Prose. Generally correct. Incomplete.

A commentary on the *Vākyapradīpa* of Harivṛishabha. By Punyarāja, perhaps the same with the author of a commentary on the *Sārasvatī prakriyā*, vide No. 33 of this Catalogue, and No. 382 of Aufrecht's catalogue. The *Vākyapradīpa*, says Colebrooke in his list of Sanskrit grammars, contains metrical rules and maxims on the philosophy of grammar and syntax, which are often cited under the name of Harikārikās, to distinguish them from the constructive *Kārikās*, a category of grammatical literature noticed before.

a logical investigation of the purport of the *bhāṣya*. The *Vākyapradīpa*, literally meaning the Lamp or Light of Speech, belongs, with its commentaries, to the School of Pāṇini; the commentaries form standard works in the department of philosophical grammar, like the *Manjūśās*, *Bhūṣaṇas*, *Siddhāntas* and *Vādārthas*. The first part of the commentary under notice is wanting in the codex; the second part contains an explanation of the second *Kāṇḍa* of the text, treating of words and their significations in reference to the objects expressed by them.

Beginning. अविघ्नमस्तु । एवं शब्दस्य प्रयोजनमहितं स्वरूपादिकं लेशतो निर्णीतमित्यादिः । तस्य च साधारण्येन वाचकत्वञ्च व्यवस्थापितं । इदानीं मतभेदेन केषाञ्चित् पदं वाचकं, अन्येषां वाक्यमित्यादिः ॥

End. सकृत्तिः कीर्तिता लघ्वी समासेन निराकुला ।
विद्वज्जनानां यशः खलु सर्वत्र गीयते जगति (?) ॥
* * * * *
गुरवे भर्तृहरये शब्दब्रह्मविदे नमः ।
सर्वसिद्धान्तसन्दोहसारान्तमयाय च ॥

Colophon. इति श्रीपुण्डरीकाक्षता वाक्यप्रदीपे द्वितीयकाण्डटीका समाप्ता ॥

Subject. वाक्यप्रदीपस्य द्वितीयकाण्डस्थितस्य वाच्यवाचकत्वप्रतिपादनरूपविवरणार्थविवृतिः ॥

No. 673. (7) वार्तिकपाठः ।

VARTIKA-PĀTHA.

Substance, country paper, 12 × 5 inches. Folia, 35. Lines on a page, 9—11. Extent, 700 s'lokas. Character, Nāgara. Date, Samvat 1862. Appearance, old. Prose. Correct. Complete.

This work belongs to the next branch of Sanskrit grammatical literature after the Sūtras of grammar, and stands at the head of the class called *Vārtika Sūtras*. Its author is Kātyāyana, the second person of the *trimuni* or triumvirate who treat of the grammar of the classical Sanskrit. Kātyāyana is distinguished by the emphatical appellation of *Vṛitti-kāra*, the Scholiast on Pāṇini, because he was the first who wrote a perpetual scholium on the aphorisms of the Ashtādhyāyī, while the *Vārtikas* of subsequent scholiasts are, as recorded by

Patanjali, mere criticisms on, and emendations of, the *Vártikas* of Kátyáyana. (Goldstücker's Páṇini, p. 91, note 100.)

The object of the work is to supply *vritti-sambandhiya Sūtras* or constructive rules with a view to make up the shortcomings of Páṇini. 'The characteristic feature of a *Vártika*,' says Nágoji Bhaṭṭa, 'is criticism in regard to that which is omitted or imperfectly expressed in a Sūtra.' Thus, वार्तिकमिति । सूत्रेऽनुक्ते दुरुक्तिचिन्ताकारत्वं वार्तिकत्वं । "A *Vártika* of Kátyáyana is therefore," says Goldstücker, (p. 119) "not a commentary which explains, but an animadversion which completes. In proposing to himself to write *Vartikas* on Páṇini, Kátyáyana did not mean to justify and to defend the rules of Páṇini, but to find fault with them ; and whoever has gone through his work must avow that he has done this to his heart's content. He will even have us admit that Kátyáyana has frequently failed in justice to Páṇini, by twisting the words of the Sūtras into a sense which they need not have, or by upbraiding Páṇini with failings he was not guilty of. On this score, he is not unfrequently rebuked by Patanjali, who, on such occasions, severely rates him for his ungenerous treatment of Páṇini, and proves to him that he himself is wanting in proficiency, not Páṇini. And thus the Mahábháshya became not only a commentary, but a critical discussion on the *Vártikas* of Kátyáyana ; while its *Íshṭis* on the other hand, are original *vártikas* on each Sūtra of Páṇini which called forth his own remarks. The labours of Kátyáyana seem to have been prodigious ; out of the of 3993 Sūtras of Páṇini, more than 1500 were objects of his criticism, which called forth more than 4000 *Vártikas*, at the lowest estimate, and contain 10,000 special cases comprised in his remarks."

Beginning. सिद्धे शब्दार्थसम्बन्धे लोकतोऽर्थप्रयुक्ते शब्दप्रयोगे शास्त्रेण धर्मानियमः ।

समानायासार्थावगतौ शब्देन चापशब्देनैव अर्थाभिधेय इति नियमः ॥

End. अभ्यासे चर्च । प्रकृतिचरां, प्रकृतिचरः । प्रकृतिजसां प्रकृतिजस इति वक्तव्यं
अथ एकदेशनिर्देशात् । भगवतः पाणिनेः सिद्धं ।

Colophon. इति भगवत्कात्यायनकृते वार्तिकपाठे अष्टमाध्यायस्य चतुर्थः पादः ।

अष्टमाध्यायः समाप्तः ॥

Subject. पाणिनेरष्टाध्यायधृतसूत्रविशेषाणां दृष्टौ नियमविशेषाणान्तथा प्राचीनसूत्रा-
नराणां संस्थापनं ॥

Contents.	१ अ०, १ पाद, १ पत्रं । २ पा० ४ प० । ३ पा० ५ प० । ४ पा० ५—७ प० ।
	२ अ०, १ पा० ७ प० । २ पा० ८ प० । ३ पा० ८ प० । ४ पा० ९ प० ।
	३ अ०, १ पा० ९ प० । २ पा० १२ प० । ३ पा० १२ प० । ४ पा० १४ प० ।
	४ अ०, १ पा० १४ प० । २ पा० १६ प० । ३ पा० १७ प० । ४ पा० १८ प० ।
	५ अ०, १ पा० २० प० । २ पा० २१ प० । ३ पा० २२ प० । ४ पा० २३ प० ।
	६ अ०, १ पा० २३ प० । २ पा० २५ प० । ३ पा० २६ प० । ४ पा० २७ प० ।
	७ अ०, १ पा० २८ प० । २ पा० ३० प० । ३ पा० ३१ प० । ४ पा० ३१ प० ।
	८ अ०, १ पा० ३२ प० । २ पा० ३३ प० । ३ पा० ३४ प० । ४ पा० ३४ प० ।

No. 1569. वार्तिकपाठः ।

VĀRTIKA-PATHA.

Substance, country-made paper, 104 × 6 inches. Folia, 104. Lines on each page, 13 to 15. Extent, 624 s'lokas. Character, Nāgara. Date, Samvat 1927. Appearance, new. Prose. Correct. Complete. Lithographed.

This small tract, though bearing the same name, is quite distinct from the work noticed under the last preceding number. It is one of several which constitute a group by themselves, and comprise supplementary rules regarding particular topics of grammar. Some of them are very old; others, comparatively recent. Kaiyaṭa calls the authors of some of the oldest *pūrvāchāryās* or 'former teachers,' and Patanjali quotes them under the name of *A'chāryas*, meaning, probably, 'old grammarians.' The word पूर्वस्त्र, equivalent to पूर्वेषां स्त्र, is sometimes used to denote a Vārtika Sūtra. Colebrooke records the names of Vyāghra-bhūti and Vyāghra-pāda as authors of some Vārtikas; and Goldstücker, in his work on Pāṇini, has mentioned the names of a variety of Vārtikas availed of by Patanjali in his emendations of the Vārtikas of Kātyāyana, such as Bhāradvājīyās, Saunāgās, Vādavās, Kunāra-Vādavas, Kuni, Saurabhagavat, &c., (p. 90). Kaiyaṭa, in his gloss on I, I, 75: says, 'that Patanjali follows the opinion of Kuni, भाष्यकारस्तु कुणिदर्शनमत्रियत् ॥' Bohtlingk also quotes the same in Vol. II. p. IV. कुणिना प्राग्यह-णमाचार्यनिर्देशार्थं. Some Vārtikas are said to be delivered by the Āpīśālas, and the Īśhtīs of Patanjali are sometimes spoken of as

Vártikas. Wherefore Goldstücker, speaking of the *Kárikás* (1, p. 93,) says: "To assign these verses to one author, would be as erroneous as to speak of one author of the *Vártikas*." And in regard to the dates of the authors recorded by Patanjali, he says (p. 91,) "They must have lived before Patanjali and after *Kátyáyana*;" which would confine the whole host of them within the short period of 130 years from the year 250 to 120 B. C. *Bharadvāja* is mentioned by *Páṇini*, and his followers the *Bháradvájíyás* must have come after him. Some even are inclined to derive *Vártika* from *Vártá* tradition, and to explain a *Vártika Sūtra* to be a traditional rule of immemorial antiquity. Dr. Bohtlingk, (vol. II. p. iv.), would have some of the *Vártikas* of the *Bháradvájíyás* and *A'pisálás* to be anterior to *Páṇini's Sūtras*, when he says, 'dass die grammatische Terminologie bei den Vorgängern unseres Grammatikers, zum Theil wenigstens dieselb gewesen ist.' To which of these authors the work under notice is to be ascribed, if to any of them, and not to a modern author, I cannot ascertain.

Beginning. अन्तरम्बद्धिर्योगोपसङ्ख्यानयोः अपुरीति वक्तव्यं । वा प्रकरणे तीयस्य डित्सु उपसङ्ख्यानं ।

End. शब्दोऽति ह्रस्वमसीति वक्तव्यं । रामशिवौ स च युष्माकं ।

Colophon. इत्यष्टमाध्याये चतुर्थेऽखरणः । इति वार्तिकपाठः समाप्तः ॥

Subject. पाणिनेरष्टाध्यायस्य पादचतुष्टयान्तर्गतसूत्रविशेषाणां संशोधनं ।

Authors सूत्रकारोऽनुक्तः । सङ्ग्रहकारः वर्द्धमानमिश्रः । सूत्राकारः गोपीनाथपाठकः ।

quoted. वार्तिककाराः यथा । व्याघ्रपादः, व्याघ्रभूतिः । वाडवः । कुणिः । कुणारवाडवः । भारद्वाजीयाः । सौनागाः । पूर्व्याचार्याः । आचार्याः । व्याडिः । शाकटायनः । वार्यायनिः । एवं केचिदन्येऽपरेत्यादिः ॥

Contents. १ अ०, १ चरण, १ प्र० । २ च० २ प्र० । ३ च० ४ प्र० । ४ च० ६ प्र० ।
२ अ०, १ च० ८ प्र० । २ च० ९ प्र० । ३ च० ११ प्र० । ४ च० १५ प्र० ।
३ अ०, १ च० १७ प्र० । २ च० २२ प्र० । ३ च० २८ प्र० । ४ च० ३४ प्र० ।
४ अ०, १ च० ३४ प्र० । २ च० ४३ प्र० । ३ च० ४८ प्र० । ४ च० ५२ प्र० ।
५ अ०, १ च० ५३ प्र० । २ च० ५७ प्र० । ३ च० ५९ प्र० । ४ च० ६४ प्र० ।
६ अ०, १ च० ६९ प्र० । २ च० ७४ प्र० । ३ च० ७५ प्र० । ४ च० ८१ प्र० ।
७ अ०, १ च० ८४ प्र० । २ च० ८५ प्र० । ३ च० ८८ प्र० । ४ च० ९१ प्र० ।
८ अ०, १ च० ९३ प्र० । २ च० ९५ प्र० । ३ च० १०० प्र० । ४ च० १०२ प्र० ।

No. 440. (4) वैयाकरणभूषणसारः ।

VAIYÁKARANA-BHÚSHANA-SÁRA.

Substance, country-made yellow paper 4to. Folia, 50. Lines on each page, 24 to 26. Extent, 1250 s'lokas. Character, Nágara. Date, ? Appearance, new. Prose. Generally correct. Complete.

An abridgement of the *Vaiyákarana-bhúshana*, called also for the sake of distinction *Vrihat Vaiyákarana-bhúshana*, or for brevity's sake the *Bhúshana* only. By Konda Bhaṭṭa. The original work, says Colebrooke in his list of Sanskrit grammars, 'is on the syntax and philosophy of grammatical structure ;' and the abridgement under inspection, is noticed by Dr. Aufrecht in No. 402 of his Catalogue under the eighth or philosophical school of Sanskrit grammar. It treats, as mentioned in the introductory distich, of the substance of grammatical science according to the exposition of the *Mahábháshya* of Patanjali given in the *Sabda Kaustubha* commentary of Baṭṭoji Dikshita.

फणिभाषितभाष्याब्धेः शब्दकौस्तुभ उद्धृतः । तत्र निर्णीत एवार्थः सङ्क्षेपेणैव कथ्यते ॥

The author describes Patanjali to be the father of the philosophy of grammar, which this epitome of his work has served to illustrate. The words फणि and शेष are here used for Patanjali.

अशेषभूषादातारमपि सर्व्वेश्वरं गुहं । श्रीमद्भूषणसारेण भूषये शेषभूषणं ॥

Konda Bhaṭṭa misspelt into Kolu Bhaṭṭa on page 24, was son of Rangoji, incorrectly spelt in this MS. Rangáji, and, as Aufrecht says, a nephew of Baṭṭoji (*Bhaṭṭojis fratris filius = S. bhrátri putra*). This abridgement has two commentaries, the *Vaiyákarana-bhúshana-sára-darpaṇa*, alias *Bhúshana-sara-darpaṇa*, and the *Laghu-bhúshana-kánti*. It is said that the original work of Konda Bhaṭṭa enjoys the light of two commentaries, namely, of the *Bhúshana-tíká* and of the *Bhúshana-kánti*. All these works belong to Páṇini's school, whence *sphoṭa vāda*, the philosophy of grammar is denominated *Páṇini darsana* 'the philosophy of Páṇini.' This abridgement treats of the general subjects of grammar, according to the description given of it by Dr. Aufrecht. "*Konda bhaṭṭa hoc libello e majore opere suo excerpto, generalem grammaticae partem exponit, eamque de sermonis partium significatione et usu agit.*" Again, '*Hace epitome distichis 72 constat, anush-*

tubh metro scriptis, quibus commentarius additus est, auctori ipsi tributus.
 Its contents are, viz., 1. *De radicibus et verbis*; 2. *de singulorum temporum differentia*; 3. *de casibus*; 4. *de nominum thematis (prátipadikas)* 5. *de compositione*; 6. *de relatione, quae inter vocabula et notiones iis expressas intercedit*; 7. *de negatione*; 8. *particulas, aequae ac prepositiones, significativas, sive sententiae tenorem modificantes, esse*; 9. *de suffixis, quibus status abstractus indicatur*; 10. *de derivatis relativis*; 11. *numerorum species expressa*; 12. *de verborum*; 13. *de gerundi et infinitivi*; 14. *Sphotae, de conceptione ideali quae, prolato sono articulado, in mente prorumpens quasi gignitur.*

Beginning. लक्ष्मीनारायणं नैमि गौरीरमणरूपिणं ।

स्फोटरूपं जगत्सर्वं यत् एतद्विवर्त्तते ॥ १ ॥

(स्फोटरूपं यतः सर्वं जगदेतद्विवर्त्तते) इत्यपि पाठान्तरं ।

अशेषफलदातारं भवाब्धितरणे तरिं ।

शेषाशेषार्थत्तामार्थं प्रार्थये शेषभूषणं ॥ २ ॥

पाणिन्यादिमुनीन् प्रणम्य पितरं रङ्गाजिभट्टाभिधं

द्वैतध्वान्तनिवारणैकफलिकां पुष्पाववाग्देवतां ॥ ३ ॥

दुष्टिं गौतमजैमिनीयवचनव्याख्याभिर्दूषितान्

सिद्धान्तानुपपत्तिभिः प्रकटये तेषां वचो दूषये ॥ ४ ॥

फणिभाषितभाष्याब्धेः शब्दकौस्तुभ उद्धृतः ।

छतफणिस्ररणरूपमङ्गलं शिष्यशिष्यादिः ॥

End. अशेषभूषादातारमपि सर्वेश्वरं गुहं ।

श्रीमद्भूषणसारेण भूषये शेषभूषणं ॥

Colophon. इति श्रीमत्पद्मवाक्यप्रमाणपारावारपारीणधुरीणेत्यादिरङ्गाजिभट्टात्मजकोण्डभट्ट-
 छतवैयाकरणभूषणसारे स्फोटवादः ।

Subject. शब्दकौस्तुभानुयायिलकारसुप्नामसमासशब्दशक्तिनञ्निपातभावप्रत्ययसङ्ख्या-
 विवक्षास्फोटवादानामर्शनिरूपणं ।

Contents. आदौ तिङन्तार्थनिरूपणं । पृ० २—४ । ततो लकारविशेषार्थनिरूपणं । स०
 १—२२ । पृ० ५—१७ । ततः सुवर्थनिरूपणं । स० २५ । पृ० १७—२१ । ततो
 नामार्थनिर्णयः । स० २३—२७ । पृ० २२—२४ । ततः शब्दशक्तिनिर्णयः ।
 स० २८—३० । पृ० २४—२४ । ततो नञर्थनिर्णयः । स० ३६—४० । पृ०
 ३४—३५ । निपातानां द्योतकत्वादिनिर्णयः । स० ४०—४७ । पृ० ३५—३८ ।

भावप्रत्ययार्थनिर्णयः । स० ४८—५० । ४० २८—४० । ततः सङ्ख्याविवचानि-
र्णयः । स० ५०—५८ । ४० ४२—४४ । स्फोटवादः । स० ५९—६० । ४०
४५—५० ॥

Citation. वैयाकरणभूषणं । भर्तृहरिवाक्यप्रदीपः । कैयटः । काव्यप्रकाशः । वाचस्पति-
कल्पतरुः ।

No. 402. वैयाकरणसर्वस्वम् । मुद्रितम् ।

VAIYAKARANA SARVASYA.

Substance, country-made paper. Octavo. 2 Vols. Printed. Folia, 1247.
Character, Nágara. Date, 1731, Sáka. Appearance, decayed. Prose. Correct.
Complete.

An elaborate digest of the principles of Sanskrit grammar, compiled by Dharanídharma and Kás'ínátha, and published under the patronage of Colebrooke, in Samvat 1866 = A. D. 1813 at Calcutta. It has the eight chapters of Páṇini for its text, and embodies in its explanation of his aphorisms, the Vrittis of Kátyáyana, the Bháshyas of Patanjali, the additions of Siddhánt-kaumudí, the Kásiká Vritti commentary, and in fact every branch of grammatical literature, whether appertaining to the Vedic or the later language. It gives in their proper places full lists of Páṇini's *ganas* or classes of nouns and verbs, with quotations of the ancient Vártikas, Kárikás, and authorities of most of the grammarians of Páṇini's school. The subjects treated herein comprise all the ten categories of grammatical erudition noticed at length by Müller and in Goldstücker's Páṇini: viz., the *Sikshá*, *Prátisákhyá*, *Nirukta*, and *Phitsútras*, relating to the accentuation and anomalies of the Vedic language; as also the *Sútras*, *Kárikás*, *Paribhášás*, *Vártikas*, *Bháshyas*, and *Bháshyeshtis*, applying to the classical Sanskrit. There are also frequent references made in it to the *Siddhántas* and *Manjushás* treating of the philosophical structure of the language, as likewise to the *Vádárthas*, or logical disquisition of words and sentences. The edition is out of print, and the work is rare.

Beginning. येनाक्षरसमास्त्रायमधिगम्य सहेचरात् ।

छत्त्रं व्याकरणं प्रोक्तं तस्मै पाणिनये नमः ॥

तच्चादौ पाणिनिमुनेः शब्दशास्त्रप्रवृत्तिनिदानानि सहेचरप्रसादलब्धानि
दृक्कानिनादनिश्रुतानि १४ शिवसूत्राणि ।

End. तत्र यथासङ्गं पक्षां विधृतानां स्थाने षडादेशसंघता अवन्तीति सिद्धमिष्टमिति
कैयटः । इति ६८ सूत्राणि ८ । ४ । १ भाष्ये व्याख्यातानि ।

Colophon. इति सूत्रपाठादनुक्रमव्याख्यायां वैयाकरणसर्वस्वाभिधायां चष्टमाध्यायस्य
चतुर्थः पादः । सम्पूर्णेयं पाणिनिसूत्रवृत्तिः ।

Author's देशे श्रीमति वङ्गनाम्नि नगरे श्रीकालिकताभिधे
name, &c. श्रीमत्तामसहेचकः कोलबुरुक्साहेवदत्ताज्ञया ।

प्रारब्धं धरणीधरेण विदुषा व्याख्यानकं पाणिनेः
सूत्राणां समनुक्रमेण च महाभाष्येण तट्टीकया ॥

Authorities कौमुद्यापि च काशिकासंहितया संयुक्तकं वार्तिकैः

cited. तद्वत् सर्वगणैः सचैव च परिभाषेष्टिभिर्मिश्रितं ।

मूढानां द्रुतबोधदृष्ट सुसहत् सर्वोपकारक्षमं
काशीनाथ इतीरितो बुधवरः पूर्णचकाराय तत् ॥

Date of the गौरीपुत्रमुखर्तुनागधरणीसंवत्सरे विक्रमे । १८६६ ।

work. भूवैश्वानरसप्तचन्द्रकमिते शाके तपस्ये सिते ॥ १७३१ ॥

Subject. पाणिन्यष्टाध्यायसूत्राणि सवार्त्तिकभाष्यकारिकापरिभाषेष्टिकौमुदीकाशिकादि-
प्रमाणानि ।

Nos. 559. 457. **वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी ।**

VAIYAKARANA SIDDHANTA KAUMUDĪ.

No. 559. Substance, country-made paper. MS. 2 Vols. Leaves, 215 and 253 = 468. Lines on a page, 13—15. Extent, 8,000 ślokaś Character, Nāgara. Date, Samvat. 1861. Appearance, new. Prose. Correct. Complete.

No. 457. Substance, country-made paper. Printed. 1 Volume. Folia, 251. Character, Nāgara. Date, Samvat. 1868, Śāka, 1733. Appearance, new. Prose. Correct. Complete.

A digest of Pāṇini's aphorisms. By Bhaṭṭoji Dīkshita. It follows the plan of the *Prakriyā-Kaumudī*, a grammar by Rāmachandra Achārya, in which Pāṇini's rules are used, but his arrangement is changed. The P. K. with its triple scholia of the *Prasāda* by Viṭṭhala Achārya, the *Tattvachandra* by Jayanta, and its abridgement by Kṛishṇa Paṇḍita are all extant to this day. The *Vaiyākaraṇa Siddhānta Kaumudī* is very extensively read in the North Western Provinces, and also in some parts of Bengal. It has been printed several times, and has a host of commentaries. The oldest commentary, is the *Praudha Manoramā* by the author himself. The second is the *Tattvabodhinī* of Jinendra Sarasvatī. The third is the *S'abdendu-s'ekhara* with its abridgement, the *Laghu S'abdendu-s'ekhara*, by Nāgojī Bhaṭṭa. The fourth is the *Vaiyākaraṇa-siddhānta-ratnākara*, (Nos. 320 and 307) by Rāmakṛishṇa Bhaṭṭa. The fifth is the *Subodhinī* of Jayakṛishṇa Bhaṭṭa. The seventh, called *Saralā*, is by Tārānātha Vāchaspati. These commentaries again are accompanied with four glosses on them, viz., the *S'abdaratna* by Hari Dīkshita on the *Manoramā*; Second, the *Laghu S'abdaratna*, an abridgement of the last; Third, the *Bhāvaprakāsikā* by Vaidyanātha Pāyagunḍa, being an exposition of Haridīkshita's commentary; and fourth, the *Chidasthimālā* by the said Vaidyanātha, being a commentary on the abridged gloss of Nāges'a. There are also four abridgements of the S. K. and the *Manoramā*, viz., the *Madhya*, *Laghu* and *Sāra Kaumudis* by Varadarāja, and the *Madhya Manoramā*, an abridgement of Bhaṭṭoji's *Manoramā* by Rāma Sārmā.

Beginning. मुनिवचं नमस्तुत्य तदुक्तीः परिभाष्य च ।

पूर्वाङ्गं । वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदीयं विरच्यते ॥

अ इ उ णेत्यादीनि साङ्ख्यराणि सूत्राणि ॥

पराङ्गं । औत्रार्हन्तीचणैर्गुणैर्महर्षिभिरुद्दिष्टं ।

तोष्टूयमानोऽप्यगुणो विभुर्विजयतेतरां ॥

पूर्वाङ्गं कथितासुर्यपञ्चमाध्यायवर्णिनः ।

प्रत्यया अथ कथ्यन्ते तृतीयाध्यायगोचराः ॥

वैदिकप्र० । वन्दसि पुनर्व्यसोरेकवचनं । द्वयेरेकवचनं वा स्यात् । पुनर्व्यसुनवचनं । पुनर्व्यसु
वा । लोके तु द्विवचनमेव ॥

- End. द्वन्द्वं सङ्कर्षणवासुदेवौ । अभियन्तौ साहचर्येणेत्यर्थः ।
 पूर्वार्द्धं । योगविभागादन्यत्रापि द्वन्द्वमिष्यते । इति द्विरुक्तप्रक्रिया ॥
 परार्द्धं । इत्थं लौकिकशब्दानां दिङ्मात्रमिह दर्शितं ।
 विस्तारस्तु यथाशास्त्रं दर्शितः शब्दकौस्तुभे ॥
 भट्टोजिदीक्षितकृतिः सैषा सिद्धान्तकौमुदी ।
 प्रीत्यै भूयाद्भगवतोर्भवानीविश्वनाथयोः ॥
 वैदिकप्र० । कृत्याश्च । करणाधिकरणयोर्ल्युट् । सर्व्वादीनि सर्व्वनामानि । स्पष्टार्थेयं त्रिस्तुत्री ॥
 Colophon. इति श्रीमद्भट्टोजिदीक्षितविरचितायां सिद्धान्तकौमुद्यां उत्तरार्द्धं कृदन्तं समाप्तं ।
 Subject. पाणिनिस्त्रिषाणां यथाधिकारनिबन्धनं ।

- Contents. आदौ उच्चारणस्थानानि प० १ । ततः स्थानप्रथमविवेकः । २ सञ्ज्ञाप्रकरणं ।
 परिभाषा । अच्सन्धिः । हल्सन्धिः । विसर्गसन्धिः । स्वादिसन्धिः । शब्द-
 सञ्ज्ञा । अजन्तपुंलिङ्गाः । अजन्तस्त्रीलिङ्गाः । अजन्तनपुंसकलिङ्गाः । हलन्त-
 पुंलिङ्गाः । हलन्तस्त्रीलिङ्गाः । हलन्तनपुंसकं । अव्ययप्रकरणं । स्त्रीप्रत्ययाः ।
 कारकप्र० । कृत्यप्र० । कृत्प्र० । विभक्त्यर्थः । ततः समासप्रकरणं । अव्ययी-
 भावः । तत्पुरुषः । बहुव्रीहिः । द्वन्द्वः । एकशेषः । सर्व्वसमासशेषः । समा-
 सान्ताः । अलुक्समासः । समासाश्रयविधयः ६० । ६४ । तद्धिताध्यायः । तत्रा-
 पत्यार्थकाः । चातुरर्थिकाः । श्रैषिकाः । प्राग्दीव्यतीयाः । टगधिकारः ।
 प्राग्दीव्यतीयादिः । तद्धितान्ताः । द्विरुक्तप्रक्रिया । इति प्रथमार्द्धं ।
 ततो २ द्वितीयाध्यायः । तत्रादौ तिङन्तप्रकरणं । भ्वादिः । अदादिः । जु-
 ह्यादिः । दिवादिः । स्वादिः । तुदादिः । रुधादिः । तनादिः । क्रादिः ।
 चुरादिः । निजन्ताः । सनन्ताः । यङन्ताः । यङलुगन्ताः । नामधातवः ।
 कण्ठादयः । प्रत्ययमाला । आत्मनेपदीयाः । परस्मैपदीयाः । भावकर्म ।
 कर्मकर्तृप्रकरणं । लकारार्थाः । इति द्वितीयभागः ।
 ततस्तृतीयभागे वैदिकप्रकरणानि । इति उत्तरार्द्धं ॥

Nos. 303. 1521. **वैयाकरणसिद्धान्तमञ्जूषा सटीका, वा
वैयाकरणलघुसिद्धान्तमञ्जूषा ।**

VAIYAKARANA-SIDDHANTA-MANJU'SHA *alias* **LAGHU-SIDDHANTA-MANJU'SHA.**

No. 303. Substance, country-made paper. Royal 8vo. Folia, 114, Lines on each page, 15—25. Extent, 2,500 s'lokas. Character, Nágara. Date, ? Appearance, old. Prose. Incorrect. Incomplete.

No. 1521. Substance, country-made white and yellow paper intermixed, 12 x 15 inches. Folia, 380. Lines on each page, 8. Extent, 7,600 s'lokas. Character, Nágara. Date, Samvat 1906. Appearance, new. Prose. Correct. Complete.

A philosophical grammar according to Páṇini's system. By Náges'a *alias* Nágoji Bhaṭṭa, surnamed Upádhyāya; son of S'iva Bhaṭṭa by Satí, disciple of Hari Díkshita, Ráma-ráma, and Raghuráma, and protege of a prince named Ráma, ruler of Srīngavera in the Deccan. As elsewhere said there are two works extant of the name of *Vaiyākaraṇa-siddhānta-manjūśhā*, of which one is an abridgment of the other. The abridgment is indicated by the prefix Laghu. Colebrooke, speaking of the original work, says, "It is on syntax and philosophy of grammatical structure," and that the abridgement (*laghu siddhānta manjūśhā*) had been made by the author himself. Aufrecht has placed it in the list of *Grammatica philosophica*, next to the *Vaiyākaraṇa-bhūṣhaṇa-sāra* of Koṇḍa Bhaṭṭa, with which it agrees in many respects, except that it is more abstruse than the other. The author says in his peroration that he derived his knowledge of the doctrine of *Sphota vāda* or articulate sounds from the sage Sphoṭāyana (स्फोटायन ऋषेर्मातुः) a grammarian anterior to Páṇini, and cited by him. The doctrine of logothetism, however, passes under the name of Páṇini-darsana, both in the *Sarva-dars'ana-sangraha* of Mádhava Āchārya, as well as in its translation by Paṇḍita Jayanārāyaṇa. The commentary attached to the text is called the *Manjūśha-kunchikā*, *vulgo* *Kunchi*, *Hindi*, *kunji*, and expresses on the whole, as Aufrecht has it, '*clavis ad aperiendum arcam optae*.' It is written by Kṛishṇa Mītra, son of Rámasevaka, and grandson of Devidatta. There is another commentary on it, called the

Manjushávrítí, by the celebrated Vaidyanátha Páyagunḍa. *Sphoṭa váda*, the subject of these treatises, is according to its derivation, the science of significant sounds or words, as the Nyáya says स्फुटत्यर्थो यस्मात् स स्फोटः । These sounds are of three kinds, viz., letters, words, and sentences : वर्णस्फोटः शब्दस्फोटः वाक्यस्फोटस्तु त्रिविधः । But the Nyáya acknowledges *s'abdasphoṭa* only to the utter exclusion of the two others, while Náges'a maintains the significancy of *vákya* or sententious speech only, for the communication of our thoughts ; thus, तत्र वाक्यस्फोटमुख्यः लोके तथैवार्थबोधकात् । All these, as also the philosophy of Jaimini, maintain the eternity of significant terms, as शब्दोऽयोनित्वात् स च नित्यः . The writer of the *Kunchíká* goes farther to prove the divine nature of speech, शब्दो ब्रह्म or a pure logothicism from the Sruti शब्दो आसीत् स एव ब्रह्म ।

Beginning नागेशभट्टविदुषा नत्वा साम्प्रशिवं लघु ।

of both Nos. वैयाकरणसिद्धान्तमञ्जूषैषा विरच्यते ॥

तत्र वाक्यस्फोटो मुख्यः लोके तस्यैवार्थबोधकत्वात् ।

तेनैवार्थसमाप्तेऽथ तदुक्तं न्यायभाष्यकृता ॥ इत्यादिः ॥

Beginning मञ्जूषाकुञ्चिकाशिल्पशब्दब्रह्मसमुद्रयः ।

of the *tíká*. दिश दिशेति दिश्यान्ना (?) शर्म शाश्वतिकं परं ॥

नागेशेति भटतीति भट्टः वाग्मी भट् परिभाषणे तन्प्रत्ययः ।

End of तद्व्यवस्था वेत्युक्तं ? हरिणा । (भट्टहरिणेति)

No. 303. विशेषदर्शनं यत्र क्रिया तत्र व्यवस्थिता ॥

क्रियाव्यवस्था तन्वेष्टां शब्दैरेव प्रकल्पितेति ॥

End of अधीत्य फणिभाष्यादि सुधीन्द्रहरिदीक्षितात् ।

No. 1521. न्यायतन्त्रं रामरामात् अङ्गादि रघुरामतः ॥ +

Peroration. पावकानां कल्पतरोः अरिक्लृप्ताशनात् ।

शृङ्गवेरपुराधीशात् रामतो लब्धजीविकः ॥

वैयाकरणनागेशस्फोटाद्यनष्टपेर्मतं ।

परिस्फुटोक्तवाक्येन प्रीयतामसया शिवः ॥

दृढसर्कःस्य नाभ्यास इति चिन्त्य न पण्डितः ।

दशदोऽपि हि सन्तीर्णाः पयधौ रामयोगतः ॥

End of tíká. ग्रन्थकारस्तु कर्मसावनिष्ठफलवत्त्वं कर्मक्रियत्वमिति वक्ष्यति ॥

Colophon of

No. 303.

Ditto of श्रीमदुपाध्यायोपनामकसतीगर्भजशिवभट्टसुतनागेशकृतौ वैयाकरणसिद्धान्त-

No. 1521. मञ्जुषाष्टौ स्फोटकान्तः ॥

Subject.

वर्णपदवाक्यानां स्फोटार्थनिरूपणं ।

No. 243. व्याकारदीपिका ।

VYAKĀRA-DĪPIKĀ.

Substance, country-made yellow paper. Royal 4to. Character, Bengali.
Date, ? Appearance, new. Prose. Generally correct. Complete.

Part I.	Pages 73.	Lines on a page, 25.	S'lokas 1825.
Part II.	Pages 61.	Lines on a page, 25.	S'lokas 1350.
Part III.	Pages 51.	Lines on a page, 25.	S'lokas, 1275.
Part IV.	Pages 108.	Lines on a page, 25.	S'lokas, 2525.
Part V.	Pages 85.	Lines on a page, 25.	S'lokas, 2125.
Part VI.	Pages 75.	Lines on a page, 25.	S'lokas, 1875.
Part VII.	Pages 61.	Lines on a page, 25.	S'lokas, 2100.

This is one of the two admirable *Tippanís*, extant on the seven chapters of Goyíchandra's commentary on the seven books of the *Sankshipta-sára* grammar of Kramadís'vara. By Nyáyapanchánana as the author was surnamed;—his original name being lost under the glory of his title.* The other gloss, of equal merit, on the commentary of Goyíchandra, is the *Tippaní* of Abhiráma Vidyálankára. Colebrooke notices another exposition of Goyíchandra by Vañsívadana, but no account of it is given by any subsequent bibliographer, nor does any copy of the same exist in this or any known library to enable one

* The colophon to the third chapter on Kridantapáda, has the words "púrva-grámi-kula-kalá-nidhi," i. e. Nyáyapanchánana was the luminary of a family living in a village on the east; and that he was son of Vidyávinoda, are the words in the exordium.

to determine the respective merits of these three expositions of Goyí-chandra's learned commentary. The present set, however, suffices for all that is necessary to be known regarding the Sankshiptasára School.

The first part of this volume contains a gloss on the first chapter of the commentary as well as of the text relating to the rules for the permutations of letters.

The second part, containing the rules for the declensions of nouns, serves as a gloss on the sixth chapter of the text and its commentary by Goyíchandra.

The third part consists of a dissertation on the government of the cases, treated of in the fifth chapter of the aforesaid text and its commentary.

The fourth part of this volume is an exposition of the seventh chapter of the original, treating of compound words, epithets, and polysynthetic terms.

The fifth part, concerning the formations of derivative words, both by metathesis as well as additional suffixes, forms a gloss on the fourth chapter of the grammar.

The sixth part, relating the inflections and conjugations of verbs, is an exposition of the second chapter of the original.

The seventh and last part, treating about the formation of verbal and participial nouns, answers to an illustration of the third part of the work.

The text of Kramadís'vara consists of eight books like the eight chapters of Páṇini, but the last being chiefly devoted to Prákrit, is omitted to be explained by most of the scholiasts on this grammar. So says Aufrecht, "Octavum librum, hucusque in Bibliothecis Anglicis desideratum, grammaticam Prákriticam continuisse, inter omnes constat."

The editor of this work possesses a commentary on the 8th book of Kramadís'vara, but he has not been able, after twenty years' search, to find Goyíchandra's commentary on it.

१।—सन्धिपादटिप्पणी ॥ १ ॥

Beginning. नत्वा श्रीहरिचरणं कृत्वा वै शरणं पितुः पदम् ।

विमलधियां हितजननी क्रियते व्याकारदीपिका यत्नात् ॥

कोऽपि न्यायपुराणकाव्यनिचयालङ्कारवैशेषिक-

व्याकारश्रुतिनाटकश्रुतिगुरुविद्याविनोदः स्थितः ।

तत्पत्रस्य विचारनिर्मलमतेः श्रीन्यायपञ्चानन-
सौत्क्यं सुधियो विधाय विसलां शृण्वन्ति वाचं हृतां ॥

सुगमं निगदेन गम्यते शिशुभिर्दुर्गममेव तत्त्वतः ।

निरवोचमतः प्रयत्नतः परिसङ्गृह्य च दृष्टिटीकायाः ॥

अनधीत्य शब्दशास्त्रं योऽन्यच्छास्त्रं समीक्षते ज्ञातुं ।

सोऽहं पदानि गमयति निशितासितले चिरं प्रयातस्य ॥

ग्रन्थारम्भे ग्रन्थकृतमङ्गलाचरणमित्यादिः ।

End. क्वचित् सन्धिपरितेन ते आते अन्ये इत्यादि नित्यसन्धेर्बहुप्रसिद्धत्वात् विकल्पेनो-
दाहरणं दर्शयति । बभौ मरुत्वानित्यत्राप्येवं । वायुपक्षे वर्गद्वितीयाभावः ।
वानरस्य लसत्त्वानुवर्णावित्यर्थः । अवस्थितविभाषया । श्लोकार्धान्तस्थितस्य
श्लोकान्तस्थितस्य वर्णस्य सन्धिर्न भवत्येव ।

Colophon. इति न्यायपञ्चाननकृतायां व्याकारदीपिकायां प्रथमः सन्धिपादः ।

२।—सुबन्तपादटिप्पणी ॥ ६ ॥

Beginning. वामभागे लसद्वामं दक्षिणे लक्षणान्वितं ।

नीलोत्पलदलश्यामं श्रीरामं प्रणमाम्यहं ॥

उक्तस्य सुप्रत्ययस्य कार्यार्थं सुबन्तपादमारभमाणो जपादीनां जकारादिप्रसङ्गे
सर्वोपसङ्गाहकं सूत्रमाह ।

End. प्रियाष्टामिति टीकायां सल्लीप्रकृतिदीर्घादिति नुनंसिद्ध इत्यादिः ।

Colophon. श्रीरामं विशिष्टविनयं विद्वज्जनं प्रीणितं ।

सुतेवाय मती सती श्रीमान् वशिष्ठः स्वयं ॥

व्याकारे क्रमदीश्वरेण रचितं श्रीनन्दि(जुमुर)

विरचिते पादसु पठे गतः ।

३।—कारकटिप्पणी ॥ ५ ॥

Beginning. क्रिया । ननु प्रकृतिप्रत्ययादिविभागपरिकल्पना शब्दशासनं तदभिन्नत्वात् ।
इत्यादिः ।

End. वार्तिकस्यायं श्लोकः सोऽत्र व्यवहारार्थं दृष्टिकृता निबद्ध इत्यर्थः । इत्यादिः ।

Colophon. इति पूर्वग्रामकुलकलानिधिमहामहोपाध्यायश्रीविद्याविनोदात्मजश्रीन्यायपञ्चान-
नकृतायां व्याकारदीपिकायां कारकपादः समाप्तः ।

Subject. सङ्क्षिप्तसारधृतकारकसूत्राणामर्थविवृतिः ।
Contents. अनवच्छिन्नाः विषयभेदाः ।

४ ।—समासटिप्पनी ॥ ७ ॥

Beginning. क्रमप्राप्तं समासपादमारिप्सुः प्रधानत्वात् तत्पुरुषलक्षणमादौ निबध्नाति ॥
End. गोयीचन्द्रवचःप्रसादवचनव्याख्यां स्वकौतूहलात् ।
स्वातन्त्र्येण पथि प्रकल्पनपरां के के न वा कुर्वते ।
अत्रास्माकमतीवयत्नविचिताष्टीकानुसारीरिमाः ।
पूर्वाचार्यं पथा विमानसंहिताः शृण्वन्तु वाचो बुधाः ॥
Subject. सङ्क्षिप्तसारटीकाधृतसमासपादसामर्थ्यविवरणं ।
Contents. विषयाविभक्तः । परिच्छेदाभावश्च ।

५ ।—तद्धितटिप्पनी ॥ ४ ॥

Beginning. नाम्नो । तद्धितप्रत्ययेषु विधातयेषु टनादीनां अर्थान्तरविहितत्वेनाप्रत्यासन्न-
त्वात् स्वरक्रमाच्च प्रथममाह ।
End. चरणञ्च गोत्रञ्चेति द्वन्द्वस्ततस्तदाचकं नामेति शाकपार्थिवादित्वात् समासः
ग्रन्थप्रपञ्चभीत्या न वक्तुं निरुक्तम् ।
Colophon. इति पूर्वग्रामिकुलकलानिधिविद्याविनोदात्मजश्रीन्यायपञ्चाननविरचितायां
व्याकारदीपिकायां चतुर्थस्तद्धितपादः ।
Subject. सङ्क्षिप्तसारव्याकरणधृततद्धितसूत्राणामर्थविवृतिः ।
Contents. अध्यायापरिच्छेदस्तथा विषयभेदाभावश्च ।

६ ।—तिङन्तटिप्पनी ॥ २ ॥

Beginning. लक्ष्मीलक्षणलक्ष्मा को विष्णुलक्षणलक्षितः ।
अभिरामः सदारामः श्रीरामो रमतां हृदि ॥
वर्तमानकालमधिकृत्य भूतभविष्यतोर्निरूप्यत्वेन प्रधानत्वाद् वर्तमानकालजन्यं
लट्प्रत्ययं प्रथममुपन्यस्यति ।

End. खण्डितावशिष्टस्य परिसमाप्तिवाक्यं भणितश्च न विद्यते ।

मतान्तरमाह । अथ वेति । अनकर्मकर्त्तरि भवति कर्मवत् कर्मकर्त्तेति । एवं
करणेन कीदृक् कार्यमपि स्यात् । अन्यथा लूयते केदारेण स्वयमेवेति ।

Colophon. . . . .

Subject. सङ्क्षिप्तसारधृततिङन्तस्यैकदेशस्यार्थकथनं ।

Contents. नात्राध्यायच्छेदः न चापि विषयभेदो विद्यते ।

७।—छदन्तटिप्पणी ॥ ३ ॥

Beginning. तिङ्प्रत्ययं समाप्य कृत्प्रत्ययं प्रक्रममाण इत्यादिः ।

End. ह्रस्वादिति स्वभावेत्यादि दृढदित्यादौ यथोक्तं तद्व्याख्यातमेवेति ।

Colophon. इति पूर्वग्रामकुलकलानिधिश्रीन्यायपञ्चाननेन कृते व्याख्यासारे द्वितीयः
छदन्तपादः ।

Subject. सङ्क्षिप्तसारधृतछदन्तसूत्राणामर्थविवृतिः ।

Contents. अत्रापारिच्छिन्नाध्यायस्तथाभिन्नं विषयादिकं ।

No. 669. 670. (3-4.) शब्दकौस्तुभः ।

S'ABDA-KAUSTUBHA.

No. 669. Substance, country-made paper, 11 × 4½ inches. Folia, 200 — 30 = 170. Lines on each page, 10. Extent, 4760 s'lokas. Character, Nágara. Date, ? Appearance, old. Prose. Correct. Imperfect.

No. 670 (3). Substance, country-made paper, 10 × 4 inches. Folia 35. Lines on each page, 13—16. Extent, 1400 s'lokas. Character, Nágara. Date, ? Appearance, old. Prose. Correct. Incomplete.

No. 670 (4). Substance, country-made paper, 12 × 4 inches. Folia, 207. Lines on each page, 10. Extent, 6245 s'lokas. Character, Nágara. Date, ? Appearance, old. Prose. Correct. Incomplete.

A perpetual commentary on Páṇini's Grammar, founded on ancient Bháshyas and Glosses. By Bhaṭṭojí Díkshita, son of Lakshmídhara, and father of Bhánují Díkshita. The author left this work incomplete. It is described by Colebrooke as posterior to the author's *Vrittisāhgraha*. It may be properly called a *Bháshya-sāhgraha*, or collection

of the critical expositions of Pāṇini's aphorisms contained in the Mahābhāṣya of Patanjali, as it is said in the exordium of the text फणिभाषितां भाषाभ्यः शब्दकौस्तुभ उद्भूतः । or as Aufrecht says, "*Auctor praeipue Mahābhāṣhya usus est, eandemque operis in partes diurnas (āhnika) partitionem sequitur* (p. 160.)" It embodies also the logical deductions (*Siddhāntas*) made by Bhartrihari and other critics from the great commentary, among whom Bhartrihari alone is mentioned by name, श्रीभट्टहरिसुख्यांश्च सिद्धान्तस्थापकान् वृधान् ।

The S'abda-kaustubha has a commentary on it called the *Prabhā* by Vaidyanātha (see ante, page 15). Of the three copies of the *S'abda-kaustubha* described above, No. 669 wants thirty leaves at the beginning, and ends in the ninth section (Āhnika) of the first chapter of the first book. No. 670 (3) contains only two sections of the first chapter of the first book. No. 670 (4) is a complete copy of all the nine āhnikas of the first chapter of the first book.

Beginning विश्वेशं सच्चिदानन्दं वन्देऽहं योऽखिलं जगत् ।

of Nos. 670. चरीकर्त्ति वरीवर्त्ति सञ्जरीर्त्ति लीलया ॥

(3 & 4.) नमस्कृत्वे जगद्वन्द्यं पाणिन्यादिमुनित्रयं ।

श्रीभट्टहरिसुख्यांश्च सिद्धान्तस्थापकान् वृधान् ॥

नत्वा लक्ष्मीधरं तातं सुमनोद्वन्द्वन्दितं ।

फणिभाषितभाष्याभ्यः शब्दकौस्तुभमुद्धरे ॥

परिभाष्य वल्लभं ग्रन्थान् योऽर्थः क्लेशेन लभ्यते ।

तमश्चमनायासादितो गृहीत सज्जनाः ॥

समर्प्य लक्ष्मीरमणे भक्त्या श्रीशब्दकौस्तुभं ।

भट्टोजिभट्टोऽनुपः साफल्यं लब्धुमीक्षते ॥

प्रेक्षावत्प्रवृत्तये व्याकरणस्य विषयं भगवान् भाष्यकारः प्रादर्शयत् । अथ

शब्दानुशासनमिति ।

Do. of No. 669. वृद्धिरादैचि । आकार ऐकार औकारश्च वृद्धिसञ्ज्ञः स्यादित्यादिः ।

End of No. सोऽस्यादिरिति निर्द्देशेन प्रथमस्य गुणानां भेदकत्वेन चरमस्य समाधानस्य

670 (3). च रूपव्यादत्वादिति दिक् ।

इति श्रीशब्दकौस्तुभे प्रथमाध्यायस्य प्रथमपादे द्वितीयाह्निकं ।

Do. of Nos. एतच्च विवेचनं वाहीकं ग्रामेभ्यश्चेत्यादावुपयोच्यते इति सर्व्वं

669 & 670 (4). सुस्थं ।

- Colophon of इति श्रीविद्वन्मुकुटरत्नस्य लक्ष्मीधरसूत्रेः सूत्रानां भट्टाजिभट्टन कृते
Nos. 669 & 670. (4). शब्दकौस्तुभे प्रथमाध्यायस्य प्रथमपादे नवाङ्गिकं पादस्यायं समाप्तः ।
Subject. पाणिनिस्त्रयप्रथमाध्यायप्रथमपादस्य नवाङ्गिकान्तर्गतानां सूत्राणां भाष्या-
दुक्तयुक्तिप्रदर्शनपूर्वकव्याख्यानं ।
Remark. एतद्वीकायाद्वीका वैद्यनाथपायगुण्डरचिता प्रभाष्या द्रष्टव्या ॥

No. 245. (2) शब्दघोषा वा शब्दसाध्यप्रयोगः ।

S'ABDA-GHOSHA ALIAS S'ABDA-SÁDHYA-PRAYOGA.

Substance, country-made reddish paper, 4to. Folia, 35. Lines on each page, 28. Extent, 1155 s'lokas. Character, Bengali. Date, ? Appearance, new. Prose. Correct. Complete.

A work on accidents or declensions of nouns and pronouns of all terminations according to the rules of the Kátantra grammar. By Ramánátha Chakravartí. There are many such treatises illustrative of the inflections in almost all the leading Sanskrit grammars. They relate to particular parts of Etymology, such as the *suvanta*, *tinanta*, *káraka* and the *samása* chapters. The *S'abda-sádhana* and *S'abda-sádhana-vyākaraṇa* are two well-known tracts on the declensions of nouns. The *S'ubanta-prakarana* is a work of this class current in Nepal. The *Dhātu-ghosha* and *Dhātu-rūpavali* on the conjugations of verbs, and the *Káraka* and *Sámāsa Chakras* relate to modifications of the cases of nouns and compound words. The *Káraka-vichāra* (No. 281 Government MS.) illustrates the rules of the Sankshiptasāra grammar.

Beginning. अथाकारान्ताः । रामः रामौ रामा इत्यादयः ।

End. तर्हि कथमोत्वसकारस्य चेदं नित्याकल्पनात् इत्यत्र वदतेरिति टीकालोक्त-
मप्यष्ट स्वरविषयकमिति बोध्यं ।

Colophon. इति रमानाथचक्रवर्तियविरचितः शब्दसाध्यप्रयोगः समाप्तः ॥

Subject. सर्वप्रकाराजन्तदसन्तपुंल्लीनपुंसकशब्दानां सर्वनाम्नाश्च सुबन्तरूपसाधनं ।

Contents. आदौ खरान्ताः ।—अकारान्ता रामादयः पृ० १ । अकारान्तसर्वनामसर्व्यः ।
तत् स्त्री नपुंसकश्च पृ० २ । अतिसर्व्यादिः पृ० ३ । अन्यान्यतरादिः ३ । पूर्वा-
दिः । अल्पादिः । तीयन्ताः ४ । कालार्थकमासशब्दः । पादव्याघ्रपादादिः ।
यूष् हृत् प्रतनादिः । निशा अद्वादिः । किलालपादयः । तत आकारान्ता-

हाहादयः । तत इकारान्तपुंस्त्रीक्रीवानि ५० ५ । उकारान्ताः ९ । ईका-
रान्ताः ९ । ऊकारान्ताः ११ । ऋकारान्ताः १२ । दीर्घान्ताः १४ । लृकारा-
न्ताः १५ । सन्ध्यक्षरान्ताः ।

ततो हलन्ता यथा ।—कान्ताः १६ । खान्ताः । गान्ताः १६ । घान्ताः ।
चवर्गान्ताः १७ । ज्ञान्ताः १९ । टवर्गान्ताः १९ । तान्ताः १९ । थान्ताः दान्ताश्च
२१ । अत्र युष्मदस्मदादिः २२ । धान्ताः २२ । नान्ताः २२ । पान्ताः २७ ।
फान्ताः । बान्ताः । भान्ताः । मान्ताश्च २७ । यान्ताः २० । रान्ताः २१ ।
लान्ताः २२ । वान्ताः २२ । शान्ताः २२ । सूक्ष्मणान्ताः २२ । दन्त्यसान्ताः २२ ।
चन्द्रमस् अनस् विद्वस् मनस् आदयः २४ । ङकारान्ताः २४ ॥

No. 327. (3) शीघ्रबोधः ।

SĪGHRA-BODHA.

Substance, country-made yellow paper, 4to. Folia, 23. Lines on each page, 24—27. Extent, 812 s'lokas. Character, Nágara. Date, Samvat 1877. Appearance, new. Prose. Correct. Complete.

A modern primer distinct from the systematic works of the different schools of Sanskrit grammar, and independent of the terminology and technicalities peculiar to them. By S'ivaprasáda. It treats of the ordinary subjects of Sanskrit grammar, without any formula of expression whereby the school to which the author belonged can be discovered. There is every reason, however, from the general manner of treating the subjects, and the final verse before the colophon विद्या विवादाय धनं सदायेत्यादिः that the author was a native of Várendra-bhúmi and a student of the Kátantra school. There are several independent modern grammars of this sort, among which it is hard to resolve any to its fundamental system except those of Bharata Mallika, which are evidently based upon the principles of the *Mugdhabodha* of Vopadeva. Some of the best known are the *A's'ubodha* (No. 449 of the Notices of S. MSS.); the *Ulká* mentioned by Colebrooke to be an independent grammar by an anonymous writer; the *Drutabodha* and *Prasiddhapada-bodha* of Bharata Mallika; the *S'addhabodha* of Rámes'vara with its commentary by the author; the *Laghubodha*, the *Divya* and the *Padávalí* by anonymous writers; the *Kárikávalí*, a grammar in verse by

Rāmanarāyaṇa ; the *Prabodha-prakāś'a* by Balarāma ; the *Rūpamālā* by Vimala Sarasvatī ; the *Jñānamṛita* by Kāś'is'vara ; and the *Chaitanyā-mṛita* with its commentary. The subjects of *Sīghrabodha* are, terminology ; permutations of letters ; indeclinables ; feminine terminations ; verbs and their inflections ; verbal nouns ; government of cases ; compound and derivative words.

Beginning. श्रीं वन्दे ।—अ इ उ ऋ ए ऐ ओ औ ह य व र लेत्याद्या मन्त्राः ।

End. विद्याविवादाय जनो जगत्यां ग्रन्थानधीते खलु पाणिनीयान् ।

विवक्षवः संस्कृतभारतीये प्रयोगसिद्धिश्च पठन्त्विमन्ते ॥

Colophon. इति श्रीमद्गुरुनाथपदारविन्दद्वन्द्वार्पितचेतःशिवप्रसादकृते श्रीप्रबोधे त-
द्वितप्रकरणं सम्पूर्णं ॥

Subject. सञ्ज्ञासन्धिसुबन्तलीलतिङन्तकृदन्तकारकसमासतद्धितानां विवरणानि ।

Date. रविभसिस्तुतवैक्रमाब्दे त्रिंशद्दिनाने विजयाभिधाने ।

तिथा चि? वर्षेण शिवप्रसादोऽहेखीत विरच्येति च शीघ्रबोधं ॥

Contents. आदौ सञ्ज्ञापादः प० १ । ततः खरसन्धिः १—२ । ततो यञ्जनसन्धिः ३ । विसर्गसन्धिः ३ । खरान्तपुंलिङ्गपादः ३—४ । खरान्तस्त्रीलिङ्गपादः ४ । खरान्तनपुंसकलिङ्गः ४ । हलन्तपुंलिङ्गपादः ५ । हलन्तस्त्रीलिङ्गपादः ५ । हलन्तनपुंसकलिङ्गः ५ । अथयपादः ७ । स्त्रीप्रत्ययाः ७ । ततो आख्यात-
प्रक्रिया प० ८—१८ । कृदन्तप्रक्रिया १८ । कृत्यप्रक्रिया १९ । ततः कारकः १९ । समासः २० । ततस्तद्धितप्रक्रिया २१—२३ ॥

No. 670 (1.) षट्कारकविवेचनं ।

SHAT-KÁRAKA-VIVECHANA.

Substance, country-made paper, 10 × 4 inches. Folia, 38. Lines on each page, 7. Letters in a line, 40. Extent, 964 s'lokas. Character, Nágara. Date, ? Appearance, new. Prose. Correct. Complete.

This small treatise on the disquisition of the six cases, is but a part of a larger work, the Sabdārtha-sāra-manjarī. By Bhavānanda Siddhāntavāgīś'a. It does not belong to any of the popular schools of grammar in any part of India, but appertains to the *Vādārtha* or *Grammatica philosophica* reckoned as the eighth school by Aufrecht.

The author is the well known writer of the *Anumāna-dīdhiti-ṭīkā*, a commentary on Raghunātha's grand work on logical inferences; but it is his *S'abda-sāra-manjarī*, a work on dialectics, from which this fragment is extracted for a critical knowledge of the relation of cases. The *S'abdārtha-sāra-manjarī* by Jaya-Krishna S'armā, (No. 927, Notices of S. MSS.) is altogether different from the work of the same name referred to above. The former is a grammar on the syntactical arrangement of words only, while the latter treats of the relations subsisting between the words in a sentence. And as logic is conversant about language, it considers the nature of the subject and its predicate, the agreement or disagreement of the terms of complex ideas, and the relations which the terms of a proposition bear to one another. The sixfold relations of terms indicated by the six cases in grammar, have been largely discussed in several logical works passing under the name of *Kāraka-vāda*, for which reason works on *Vādārtha*, or philosophy of grammar, are often included in the department of Nyāya.

Beginning. श्रीकृष्णचरणौ नत्वा कारकाद्यर्थनिर्णयः ।

श्रीभवानन्दसिद्धान्तवागीशेन वितन्यते ॥

तत्र क्रियानिमित्तत्वं कारकत्वमिति सामान्यलक्षणं । सम्प्रदानादेरनुमतिप्रकाशनद्वारेव तण्डुलादेः सम्प्रदानद्वारा सम्बन्धिनाऽपि क्रियानिमित्तत्वेन चैत्रस्य पचतीत्यादौ चैत्रादावतिव्याप्तेः ।

End. यस्य च धर्मेण धर्मान्तरं निरुक्तं स्वसामानाधिकरणेन प्रतिपाद्यते तत्र सप्तमीति सूत्रार्थः । यस्य क्रियया अन्यस्य क्रियान्तरं लक्ष्यत इति व्याख्यानम्, शाब्दिकानां प्राधिकमिति । एवमन्यत्राप्युक्तं ॥

Colophon. इति शब्दार्थसारसङ्ग्रह्यां भवानन्दसिद्धान्तवागीशविरचितं षट्कारकविवेचनं ।

Subject. षट्कारकानां सामान्यविशेषलक्षणं कारकाद्यर्थान्वयबोधनियमश्च ।

Contents. निर्व्विशिष्टविषयाः ॥

Nos. 431. (1.) सङ्क्षिप्तसारव्याकरणं ।

SANKSHIPTASĀRA VYĀKARĀṆA.

Substance, country-made yellow paper. Royal 4to Folia, 291. Lines on each page 26. Extent, 7,130 s'lokas. Character, Bengali. Date ? Appearance, new. Prose. Correct. Complete.

This is the text-book of one of the ten ancient schools of grammar. Aufrecht makes it anterior to the sixth school of Vopadeva, but Colebrooke places it, evidently erroneously, next to the Mugdhabodha. Both of these systems are current in Bengal, the one in Rádha or west, and the other in Gauda on both sides of the Bhágirathí river. Its aphorisms were written by Paṇḍita Kramadís'vara of unknown parentage and nativity. Jumarānandi, represented as a lord of lords (rájádhirájá), revised it and annexed the *vr̥ttis* which make the aphorisms intelligible, whence it is sometimes styled *Jaumura*. The students of the Mugdhabodha are accustomed to ridicule the author as a Jugi or Jolá, and deride Jumarānandi, the revisor, as one of the weaver caste. They also detract from the merit of the work on account of its tedious verbosity, and want of that strict and rigorous method of reasoning which characterises the Mugdhabodha. Dr. Aufrecht, however, is inclined to think the contrary, and gives both Kramadís'vara and Jumarānandi the credit of right reasoning and erudition above all other popular grammarians. He says (No. 388 of his Calalogue): "*Inter grammaticas populares hic Kramadís'varæ et Jumarānandinis liber doctissimus videtur.*" One may be apt to suppose from the title of the work that it is an epitome or abridgement of some larger grammar. But it is not so; it is thrice as large as the Mugdhabodha, and smaller only than Pāṇini, of which it means to give an abstract by rejecting all its overburthening scholiums. So says Aufrecht '*Abjectis etenim longe plurimis scholæ Paniniyæ impedimentis et argutiis nihilominus res grammaticas plene et delucide exposuerunt.*' Kramadís'vara seems to have composed this grammar on the model of Bhartrihari's gloss on the Mahābhāṣya, and his Vākya-pradīpa, and to have illustrated every part of it with examples from his grammatical poem of Bhaṭṭi. So Aufrecht in ibidem, "*Nonnulla exempla, quibus temporum et modorum usus explicatur, e Bhaṭṭi Kāvya desumta sunt.*" The Sankshiptasāra has not the advantage of that vast number of glosses upon glosses and subsidiary treatises which explain and illustrate Pāṇini, Kātantra, and Mugdhabodha, but it is not entirely devoid of them like most of the isolated grammars of modern times. It has Jumarānandi in the first place for its revisor (जुमरानन्दि परिशोधिता वृत्तिः) and writer of a supplement (जुमरानन्दि परिशोधितभागात् परिशिष्टमस्ति यत्किञ्चित् Jumarānandinis additamenta parisishṭa. (Vide Auf. Cat. No. 393). It has Goyīchandra for its commentator (tīkākāra) and annotator (prakirṇaka) of the

ninth chapter, which says तत् सम्पूर्णं कुरुते गोपीचन्द्र प्रकीर्णया दृष्टौ । Then follow the expositions of the said commentary by Vidyālañkāra, Nyāyapañchānana and Vañśīvadana. Colebrooke mentions some other commentaries on the Saṅkshiptasāra, such as the Durghaṭa-ghaṭanā, and those by Gopāla Chakravartī and others. Treatises appertaining to particular topics of this grammar, as the *S'abdaghosha*, *Dhātughosha*, &c., are also well known.

Beginning. शिवं प्रणम्य सर्वेशं सर्वभाषासुलक्षणं ।

सङ्क्षिप्तसारमाचष्टे पण्डितः क्रमदीश्वरः ॥

दृष्टिरादैजारालौचोऽङः । अङःस्थाने अत् ऐच् आर् आल् इत्येते आदेशाः क्रमः ।

End. तिङन्ता इतरे शब्दाः कृद्धिः सर्वे प्रसाधिताः ।

समासतद्धिताभ्याश्च विकारं नापि साधयेत् ॥

यस्मिन् देशे प्रसिद्धा ये प्रयोक्तव्या हि तत्र ते ।

अल्पसिद्धाश्च ये शब्दाः बोध्याः ग्रन्थपरस्यरे ॥

Colophon. इति श्रीक्रमदीश्वरकृते सङ्क्षिप्तसारे महाराजाधिराजश्रीजूमरनन्दिपरिशो धितकृच्छेपोनादिपादः समाप्तः ।

Beginning परिशिष्टं

of Chap. IX. जूमरनन्दिपरिशोधितभागात् परिशिष्टमस्ति यत् किञ्चित् ।

तत् सम्पूर्णं कुरुते गोपीचन्द्रः प्रकीर्णया दृष्ट्या ॥

स्त्रीपुंश्र्वां नन् तद्वन्दादौ । तद्वन्दादयो यावन्त एवार्था प्रागुक्ताः ॥

End. पुनः स्त्रियामात् ततोऽल्पादौ के कृते ह्रस्वः तदा उक्तपुंस्कस्येव आकारस्य स्थाने अकारे कृते विकल्पस्याभावात् नित्यमखट्टिका ।

Colophon. इत्यौत्पासनिकश्रीगोपीचन्द्रविरचितं जूमरनन्दिपरिशोधितदृष्टौ यत्किञ्चित् परिशिष्टं तद्धितपादस्य समाप्तं ॥

Subject. व्याकरणविषयीभूतसन्धिवधिउणादिपर्यन्ताष्टपादाः परिशिष्टपादश्च ।

१ पा० सन्धिः प्र० १—१७ । २ पा० तिङन्तः १७—५९ । ३ पा० कृदन्तः

५९—६१ । ४ पा० तद्धितः ८४—१०२ । ५ कारकपादः १२०—१२२ ।

६ सुबन्तपादः १२२—१५४ । ७ समासपादः १५४—१८२ । ८ उणादिपादः

१८२—२१६ । ९ परिशिष्टप्रकीर्णवृत्तिः प्र० २१७—२९१ ॥

Nos. 430 & 413. सङ्क्षिप्तसारटीका ।

SAÑKSHIPTASARA-TĪKA.

No. 430. Substance, country-made yellow paper. 4to. 2 Vols. each. in 2 Parts. Character, Bengali. Date, ? Appearance, new. Prose. Correct. Complete.

Vol. I. Part I. Pages, 71. Lines on a page, 31—33. Extent, 2,500 s'lokas.

Vol. I. Part II. Pages, 135. Lines on a page, 30—32. Extent, 4350 s'lokas.

Vol. II. Part I. Pages 75. Lines on a page, 28. Extent, 2,100 s'lokas.

Vol. II. Part II. Pages 91. Lines on a page, 30—32. Extent, 2,820 s'lokas.

No. 413. Vol. III. Substance, country-made yellow paper. 4to. In 4 Parts. Pages, 292. Lines on a page, 30—31. Extent, s'lokas? Character, Bengali. Date, ? Prose. Complete.

A commentary on the Sañkshiptasāra grammar of Kramadīs'vara. By Goyichandra, surnamed Authāsanika, which, says Aufrecht in No. 389, "quod utrum patronymicon an ordinis religiosi titulus sit, nescio." This work contains the seven chapters of Goyichandra's commentary on the eight books or *pādas* of the text, leaving the last book, treating of Prākṛit grammar, uncommented. Goyichandra wrote a chapter on *Prakīrṇa vṛitti* or miscellaneous subjects in addition to the *Parisishṭa* supplement of Jumarānandī, which is here wanting, and also on the Unādis. The subjects of the different parts are described below.

Part I. *Sandhi-tīkā* treats of the transmutation of letters on their coalition with others according to the general and particular laws of euphony. The euphonic rules for the mutation of triphthongs, as also those for the junction of complex and quadruple consonants, are by far the most recondite part of this grammar, more so than in any other of the current systems of orthography in Bengal. Part II. The second part, called the *Tinnanta-tīkā*, treats about the inflections of verbs in all their different conjugations, and varieties of simple and compound forms of moods and voices. The confused manner of conjugating simple and derivative verbs together under the same personal and tensual terminations

has created so much perplexity in this grammar, that it is in consequence frequently superseded by the lucid order of the *Mugdhabodha* even in western Bengal. The first part of the second Volume contains the third division of this work, called the *Kridanta-tíká*, consisting of suffixes for the formation of verbal nouns from inflected and simple roots. The second part of the second volume is composed of the fourth chapter of this work treating of *Taddhita* suffixes for the formation of derivative nouns from nominal themes or *prátipadikas*, either primitive or derived from verbs.

No. 413 contains the third volume of Goyichandra's commentary. It comprises four parts, and a supplement of two leaves consisting of the *Páribhāshās*.

The first part of this volume contains the fifth chapter of the work, *Kāraka-tíká*, treating of the different cases, their governments and the governing powers of verbs and indeclinable words.

The second part is devoted to the *Suvanta-tíká*, the sixth chapter, treating about the declensions of all nouns, adnouns and pronouns ending in vowels or consonants, as also of all aptots, diptots, &c. in the language.

The third part embraces the seventh and last chapter of the commentary, and is called the *Samāsa-tíká* treating about the formation of compound words in their various forms.

The fourth part comprises the *Kāraka-tippāni* or annotations on the government of cases by Abhirāma Sarvavidyālakāra. The family name of the author was Gayaghaṭṭa. This learned disquisition into the nature and Government of the cases of nouns and pronouns is so replete with logical reasoning, that it is carefully studied by the pupils of other schools of grammar for qualifying themselves in scholastic argumentation.

The last part of this volume consists of an addendum of four pages, containing 127 *Paribhāshā* sūtras, collected by Goyichandra, as necessary for the true application of the rules or aphorisms of Kramadīśvara, and for the explanation of the Sūtra-vrittis. These original maxims of ancient grammarians are given only in their original form, and require a further commentary or gloss for their explanation and illustration.

स० ४३० । १ खण्डः । १ भागः । सङ्क्षिप्तसारसन्धिटीका ॥ १ ॥

Beginning. हरिहरहरिण्यर्भान् नत्वा हेरम्बसम्बिकाच्च गुहं ।

सङ्क्षिप्तसारटीकां गोयीचन्द्रः स्फुटां कुरुते ॥ इत्यादिः ॥

शिवमित्यादिः । सर्वेशं शिवं प्रणम्य सर्वभाषास्तु संस्कृतप्राकृतपेशाद्यादिषु

सङ्क्षिप्तसारलक्षणं क्रमदीश्वरनामा पण्डित आचष्टे ब्रवीतीत्यादिः ।

वर्णानां द्रुततरोच्चारणं सन्धिरिति प्रागुक्तं । तद्व्यवस्थामाह, सन्धिरित्यादि
एकपदे नित्यमेव द्रुततरोच्चारणादित्यादिः ।

End. पक्षे द्रुततरोच्चारणाभावः । श्लेषश्च इति चादेशे न भवति । एवं वनं
तिष्ठति दुःखं यातीत्यादौ वा अनुस्वारः ।

Colophon. इत्यौत्पासनिकश्रीगोयीचन्द्रविरचितायां सङ्क्षिप्तसारटीकायां द्विती प्रथम-
सन्धिटीका समाप्ता ।

Subject. सङ्क्षिप्तसारव्याकरणधृतसन्धिपादस्यार्थविवृतिः ॥

Contents. स्वरसन्धिहलसन्धिविसर्गसन्धिभेदाः न कृताः ।

स० ४३० । १ खण्डः । २ भागः । सङ्क्षिप्तसारतिङन्तटीका ॥ २ ॥

Beginning. घातोः । तिङादि महदत्यन्तं लुप्तप्रथमावडवचनानां ह्रस्वावत् सूत्राणि भवन्ति
ह्रस्वसि विभक्तिलोप इति ।

End. पूर्वलक्षणस्थाने एतल्लक्षणमित्येके प्रयोजकनिङन्तानामिति श्रियो ब्रुञ्चश्च
कर्मकर्तरि इण् न भवति । उद्दिश्यत इति । अण् इयादेशे द्विवक्तिः ॥

Colophon. इत्यौत्पासनिकश्रीगोयीचन्द्रकृतायां जुमरनन्दिटिटीकायां द्वितीयसिङन्त-
पादः समाप्तः ॥

Subject. सङ्क्षिप्तसारव्याकरणधृततिङन्तपादस्यसूत्राणामर्थकथनं ।

अविच्छिन्नविषयाः तथा मूलानुयायिब्याख्याहेतोः मूलानुक्रमणिका द्रष्टव्या ।

स० ४३० । २ खण्डः । १ भागः । सङ्क्षिप्तसारकदन्तपादटीका ॥ ३ ॥

Beginning. विधिरतिदेशः । सञ्ज्ञाधिकारस्यायं । अत एव श्लेषानौ भवतः । तौ लङ्-
लृङ्ङातिदिश्येते कस्यङ्ङकौ च तौ कदित्ययमधिकारश्चेति चतुर्विधं वाक्यं

दृश्यते । कृतेत्यादौ धातोरित्यधिकारात् । अत्र विशेषानभिधानात् अविशेषा-
दिति त्रिषु लिङ्गेषु इत्यत्रापि सम्बध्यते । यत्र तु लिङ्गविशेषविधानं । तत्र
लिङ्गविशेषमेवाभिधास्यति ।

End. ननु विशेषविहितत्वात् अपेक्षितविधित्वाच्च दीर्घे कृते तुगेव न प्राप्नोतीति
किं प्रतिषेधेन तत् कृतं सन्दधियां भटिति प्रत्ययार्थं ।

Colophon. इति वादीन्द्रचक्रचूडामणिक्रमदीश्वरकृते सङ्क्षिप्तसारे महाराजश्रीजुमर-
नन्दिपरिशोधितवृत्तौ श्रीमद्गोपीचन्द्रविरचितटीकायां तृतीयः कदन्तपादः
समाप्तः ।

Subject. सङ्क्षिप्तसारस्य कदन्तपादस्य टीका ।

Contents. अत्राध्यायो विषयभेदो वा न दृश्यते ।

स० ४३० । २ खण्डः । २ भागः । सङ्क्षिप्तसारतद्धितटीका ॥ ४ ॥

Beginning. नाम्नो । धातूनां तिङादीनाञ्च स्त्रियां वृत्तभावात् परिशिष्टान् नाम्न एव
लभ्यते । तथापि नाम्न इति कृतं स्पष्टार्थं । न्यायलभ्यादि शब्दार्थः स्पष्टो
भवति । इत्यादिः ।

End. ऋत्विगर्थः ऋत्विगभिधायकाद्ब्राह्मणशब्दात्तद्भावक्रिययोस्त्वन्भवति । पूर्व-
सूत्रेण ईयप्राप्ते विधानं तेनेति कृतं ताप्रत्ययनिराशार्थं । ऋत्विगर्थनिषेधात्
ब्राह्मणपर्यायात् ब्रह्मत्वं ब्रह्मतेति भवति ।

Colophon. इत्यौत्थासनिकश्रीगोपीचन्द्रकृतायां सङ्क्षिप्तसारटीकायां चतुर्थस्तद्धितपादः
समाप्तः ।

Subject. प्रागुक्तमूलव्याकरणधृततद्धितपादस्य आनुपूर्विका टीका ।

Contents. तत्रादौ स्त्रीलपादस्ततस्तद्धितपादः ।

१ । स्त्रीलपादः । ४० १ अवधि २० पर्यन्तं ।

तदादिर्यथा । अजा । स्त्रियां वर्तमानस्य नाम्नोऽजादेरुत्तरे तद्धितसङ्क्षक आ-
द्भवति । अजेति पचादित्वात् ङः । इत्यादिः ।

तदन्तं यथा । सुधात्रीति श्रीभनो धातरो यस्याः सा सुधात्री । धातुर्न सुता-
विति प्रतिषेधात् कादिऋदादेरिति को न भवति । अतिभवती । अति-
राज्ञीत्यादावपि अप्रधानार्थत्वाद्भवति ।

१ । तद्धितपादः । पृ० २० अवधि पृ० ८१ पर्यन्त ।

तत्रादिर्यथा । टन् । तद् इत्यादौ टिकणं वक्ष्यति । तस्मात् प्राग् येषां वाच्या
ते तद्बुद्धादयः । तेष्वयमौत्सर्गिकणम् । इत्यादिः ।

तदन्तं यथा । ब्रह्मोद्गाहोऽहोऽध्वर्युब्राह्मणचन्दसि इत्यादिः ।

स० ४१३ । १ भागः । सङ्क्षिप्तसारकारकपादटीका ॥ ५ ॥

Beginning. क्रिया नाम्न इत्यधिकारात् कर्त्तादिसञ्ज्ञा नाम्न एव । अतः पश्यन् सृष्टो
धावतीत्यादौ कर्त्तृसमुद्दिष्टत्वादिना कर्त्तादिसञ्ज्ञा नाशङ्कनीया अविज्ञातायां
क्रियायां तत्र मुख्यत्वं न ज्ञायते । इत्यादिः ।

End. सूत्रे या पञ्चमी सा तस्मादुत्तरे इत्यर्थे कचिद् ग्रहणात् हेत्वादौ च सूत्रे या
सप्तमी सा तस्मिन् परे तस्मिन् वाच्ये तस्मिन् गम्ये तस्मिन्नुपपदे कचिद् ग्रहणा-
दधिकरणादौ च ।

Colophon. इत्यौत्सासनिकमुद्रापण्डितश्रीगोयीचन्द्रविरचितायां सङ्क्षिप्तसारटीकायां
कारकपादः समाप्तः ।

Subject. जौसरव्याकरणीय ५ साध्याकारकपादस्य टीका यथा ।

Contents. प्रथमादिविभक्तिक्रमेण कर्त्ताद्यधिकरणान्तपट्टकारकविवरणं ॥

स० ४१३ । २ भागः । सङ्क्षिप्तसारसुबन्तपादटीका ॥ ६ ॥

Beginning. नित्यानां पदानां प्रतिपत्त्यर्थं प्रकृतिप्रत्ययविभागपरिकल्पनं शास्त्रेण क्रियते ।

तत्राधिकमच्चरं पदसिद्धौ यन्न स्थितं तस्य किं प्रयोजनं ?

अत आह पदसिद्धौ यन्न स्थितं तच्चिद्गार्थमिति तस्य लुग्विधीयते ॥

End. सर्वशास्त्रनिर्द्वन्द्व एतदेव मतमिति स्पष्टार्थमुदाहरणानि दर्शयन्ते, प्रियाष्टः
प्रियाष्टौ प्रियाष्टाः । प्रियाष्टा प्रियाष्टाभ्यां प्रियाष्टाभिरित्यादिः ।

Colophon. इति श्रीगोयीचन्द्रविरचितायां षष्ठसुबन्तपादः समाप्तः ॥

Subject. सङ्क्षिप्तसारव्याकरणोक्तयजन्तहसन्तसुबन्तशब्दसाधनसूत्रादीनामर्थः ।

Contents. अत्र विषयाभेदेनापि समस्तकृच्छितौनादिकसामासिकप्रत्ययान्तशब्दानां साध-
नसूत्राणां सार्थोदाहरणानि दर्शितानि ॥

स० ४१३ । ३ भागः । संक्षिप्तसारसमासपादटीका ॥ ७ ॥

- Beginning. नामाधिकारो विद्यत एव सुबन्तपादस्यानन्तरमुक्तः । सन्निहितत्वात् समास-
विधानं तदेवापेक्षते इत्यादिः । नञित्येतत् प्रथमैकवचनान्नं समस्यते विभक्त्या-
नन्तरस्यैवाभावात् तथा चोक्तं लिङ्गसङ्ख्याविनिर्मुक्तात् सुः पदत्वार्थमवधानात् ।
इत्यत आह सुबन्तेन सह नञस्तत्पुरुष इत्यादिः ॥
- End. विसलतरविज्ञानं दृष्टोपदिष्टपदसमुद्राणां नास्त्येव मन्दबुद्धीनां । पुनस्तद्-
ग्रहणस्मरणासमर्थानां उद्देशमाचार्यज्ञापनार्थमिदं ॥
नित्यैकस्थविश्वरूपप्रदर्शनक्षिप्तसन्देहं ।
हरिमिव परिचिन्तयत व्याकरणमिदं मुदे सुधियः ।
- Colophon. इत्यौत्पासनिकश्रीगोथीचन्द्रविरचितायां जुसरनन्दितृप्तिटीकायां भग्नसः समास-
पादः समाप्तः ॥
- Subject. क्रमदीश्वरीयसङ्क्षिप्तसारव्याकरणस्य समासपादस्यार्थविवरणं ।
- Contents. नञस्तत्पुरुषावधि वज्रव्रीह्यन्नं विषयादिकमविभक्तमेव ॥

No. 413. Part (4.) संक्षिप्तसारकारकटिप्पणी ।

SAÑKSHIPTASARA-KARAKA-ṬIPPANĪ.

A gloss on the commentary of Goyichandra on the Sañkshiptasāra grammar of Kramadīśvara. By Ubhirāma Vidyālakāra or Sarva-vidyālakāra, of the family of Gayaghaṭṭa. The other gloss on Goyīchandra's scholium, called the 'Vyākāra dīpikā' of Nyāyapānchanana, has been noticed on page 125. There are some others such as those of Vañsivadana, and Gopāla Chakravartī enumerated by Colebrooke. The treatise under inspection, contains only the author's exposition of the fifth chapter of the commentary and text on *Kāraṇa*. The governing powers in Sanskrit are as numerous as those in the *awāmil* in Arabic, and the syntaxes in other classical languages, and the government of cases has therefore to be treated at some length in every elementary grammar. But a philosophical discussion regarding our thoughts and expressions, and the logical relation subsisting between them are subjects which are usually reserved for a higher branch of study—the *Kāraṇavāda*, *Kāfiyah*, *Shareh mulla*, &c., a knowledge of which is essential to grammatical erudition. Vidyālakāra has so ably combined both the grammar and logic of casual governments in this gloss,

that it is simply for this reason that this part of the work alone is often studied by pupils of other schools who have a desire to master the subject without undertaking the difficulty of a due course of logical studies.

Beginning. विहिततद्धितादपि नाम्नः कर्त्तृादिसञ्ज्ञाविधानपूर्वकं प्रथमादेव भक्तिविधानार्थं तद्धितपादानन्तरं कारकपादमारभमानः । कारकेषु मुख्यत्वात् कर्त्तुर्लक्षणं प्रथममभिधाति ॥

End. क्रिया । ननु प्रकृतिग्रन्थविभागपरिकल्पनया शब्दसाधुत्वप्रतिपादकशास्त्रस्य व्याकरणत्वे सञ्ज्ञासूत्रस्य कथं व्याकरणत्वं । तदुक्तमित्यादिः । एवञ्च वृत्तौ क्वचिद्भावकर्मणोरात्मने इति पाठो लिपिकरप्रसाद एव । भावकर्मणोरिति पाणिनिस्तु चे आत्मन इत्यस्याभावात् अनुदात्तङित आत्मनेपदमित्यस्मादेवानुवृत्तेः ।

Colophon. इति गयघटकुलोद्भवसर्वविद्यालङ्कारभट्टाचार्यविरचितायां संक्षिप्तसारटिप्पण्यां पञ्चमकारकपादः समाप्तः ॥

Subject. शब्दसम्बन्धस्तथा षट्कारकविचारस्तत्र विषयभेदाभावः ॥

No. 413. Part 5. संक्षिप्तसारपरिभाषासूत्रं ।

SAṆKSHIPTASARA PARIBHASHA SŪTRA.

This is a collection of the maxims of ancient grammarians received by oral tradition, and applicable to the rules of the Saṅkshiptasāra grammar. By Goyīchandra. The paribhāshā Sūtras have been noticed under MS. No. 327 of this catalogue to form one of the ten categories of grammatical literature, and defined under No. 1479 to be *prāchīna vyākaraṇa tantrē vāchakāni*, &c., i. e. oral maxims of early grammarians, used as directions for the right interpretation and application of the rules of every grammar. The work under inspection contains 127 paribhāshā maxims applying to the rules of the Saṅkshiptasāra. They are left without any explanation by the compiler on account of their being fully explained by former scholiasts, as Bhāshkara, Śīradeva and others. They begin with the rule of prolation or vocalization of semi-vowels *y, r, l* and *v* into *i, r, l* and *u*. इग्रन्थः सम्प्रसारणं corresponding with यल्लोऽचिग्नः of Mugdhabodha, and terminate with the rule for prefixing the particles to the roots as inseparable prepositions after their inflections and conjugations have taken place.

- Beginning. व्याख्यानतो विशेषप्रतिपत्तिर्दसिंहसन्देहादलक्षणं । दीधीवेवीटां न हि कार्य-
निमित्तत्वेन श्रूयते ॥
- End. समासकृत् तद्धितेषु सम्बन्धाभिधानमन्यत्र रूढ्यभिन्नरूपं व्यभिचरति सम्बन्धेभ्यः ॥
- Colophon. इति परिभाषासूत्रं समाप्तमिति ॥
- Subject. सङ्क्षिप्तसारव्याकरणान्तर्गतसन्धिश्चकारकसमासादीनां नियामक १२७ परि-
भाषासूत्राणां विवरणं ।
- Contents. इग्यनः सम्प्रसारणमित्याद्यवधि पूर्वं धातुः साधनेन युज्यते पश्चादुपसर्गणेति
पर्यन्तं ॥

No. 415. (2) संस्कारसमञ्जरी ।

SAÑSKARA SAMMANJARI.

Substance, country-made yellow paper. Royal 8vo. Folia, 101. Lines on each page, 25—27. Letters in a line, 32. Extent, 5050 s'lokas. Character, Bengali. Date, ? Appearance, new. Prose. Complete. Not very correct.

A commentary on the Mugdhabodha grammar of Vopadeva Gosvāmi. By Madhusūdana, a Brahman (*Vipra*), scholar (*Bhaṭṭa-chārya*) of the Chāṭurya family (*chaṭṭa Kulodbhava*). This commentary stands next in reputation to those of Durgādāsa, Śrīrāma Tarkavāgīsa and Dayārāma Vāchaspati. The author has subjoined a long panegyric to this work, but I know no part of the country where this commentary is studied with the text. It is divided into seven chapters (*pādas*), which include all the 50 sections of the text in due order, viz., 1st the Orthography; 2nd Etymology or declensions of nouns; 3rd Syntax or government of cases; 4th of compound words or epithets; 5th of the derivations of nouns; 6th conjugations of verbs; 7th of verbal nouns, adnouns, and participles.

Introduction. }
Beginning. } सञ्ज्ञाप्रकरणारम्भः । फलवत्यभिहिते कर्मणीत्यादिः ।

तच्छेषः । षट्कारमध्ये हकारभावादिसुचितं । एकार्थावच्छिन्नसूत्रसमूहः
पादः ।

- Beginning. सन्धिप्रारम्भः । सहर्षेर्धः । कचाकर्षणन्यायेन पूर्वप्राप्तिः ।
- End. तच्छेषः । गीर्वाणवाणीत्यादिना विरचितं मुग्धबोधव्याकरणं समाप्तं ।
- Colophon. सच्चट्टजकुलोद्भवश्रीमधुसूदनभट्टाचार्यसहस्रशयसकलगुणनिधानविरचिता
मुग्धबोधटीका समाप्ता ।
- Author's eulogy on his टीकाऽशेषविशेषबोधजननी शब्दार्णवैकायणी ।
work. टीकायां सुधिया बुधैकपतिना कार्दन्तिकी रञ्जिनी
विप्रश्रीमधुसूदनेन रुचिरा संस्कारसम्पन्नरी ॥
जीयात्कीर्त्तिजितेन्दुकुन्दगरिमा गाम्भीर्यशैथिल्यैजसा-
ख्यायां गर्वितभवविधिर्गीर्वाचस्पतिर्भूतले(?) ।
येनेयं जगति सुरा निवसति रम्यां वरेण्यां गुणैः
श्रीलेनापि मुहुर्मुहुर्हसति च धारेण तेजसीयस(?) ॥
सद्वाख्यानतरङ्गिनी जनमनःसंहारिणी पावनी
नित्यानन्दविवर्द्धिनी सुरपुरीसञ्चारिणी शोभिनी ।
स्त्रेषाणि लहरी विधूतकाव्यानि पारम्परा(?)
गङ्गावन्मधुसूदनेन गदिता टीका सदा राजते ॥
- Subject. वेपदेवीयमुग्धबोधव्याकरणस्यानुपूर्व्वीटीकैका ।
- Contents. मुग्धबोधव्याकरणस्य न्यूनाधिकपञ्चाशत्यादाः सप्ताध्यायैर्याख्याताः ।

Nos. 1411. 1413. समासचक्रं ।

SAMASACHAKRA.

No. 1411. Substance, country-made paper, 8 × 4 inches. Folia, 9.
Lines on each page, 7. Extent, 126 s'lokas. Character, Nágara. Date, ?
Appearance, new. Prose. Correct. Complete.

No. 1413. Substance, country-made paper, 10 × 4½ inches. Folia, 4.
Lines on each page, 11. Extent, 112 s'lokas, Character, Nágara. Date
? Appearance, new. Prose. Correct. Complete.

Rules for the formation of compound terms or words in composition.
By an unknown author. These compounds do not consist of verbs
conjoined with affixes as in the Indo-European languages (see Bopp's

Comp. Gram. page 1366), or of verbs with prepositional suffixes as in the Turanian, Turkish, Urdu and English languages, but of two or more nouns, whether derived from verbal roots (*Kridantas*) or nominal themes (*prátipadikas*) in the first or last member of the composite term.

The compositions of words, with the combinations of nouns of one case with those of others, the transposition of the members of the compound, and the various euphonic and formative laws by which they are governed, exercise a remarkable influence with the Greek, Latin, Iránian and many Indo-Germanic languages, and tend to endow them with a fecundity and capacity of expressing the most abstruse and complex ideas which is rarely possessed by any other language. "This branch of etymology," says Mr. Forster (in his Essay on Sanskrit Grammar) "is by no means peculiar to the Sanskrit though it has certainly been carried to a greater degree of perfection, and rendered more systematical in it, than in any other language, the Greek itself not excepted, but perhaps not so much from the effort or superior skill of the grammarians, as the happy adaptation of the language itself to the forming of compounds." Elsewhere he observes "Well chosen compounds are not less ornamental and graceful in composition, than necessary to prevent the monotony and harshness which would be occasioned by the frequent recurrence of the same signs of cases, more particularly in Sanskrit, whose characteristic is conciseness, and in which the sentences admit of little variety or arrangement, and which is still further cramped by their general writing in a species of measured prose; they are peculiarly adapted to the rapid and bold flights of oratory; nor are writers in general sparing in the use of them. The native grammarians divide these compounds into six classes, either agreeable to their significations, or the words of which they are compounded." The order of Vopadeva is followed by Bopp, but Forster gives preference to Rámadása's commentary on the same. The method pursued in this work is different from them. Some of the rules relative to these compounds, have relation to the gender of the substantives thereby formed, and some point out the feminine gender of the adjectives; and some are connected with the syntax, and some few refer to, or depend on, the rules relative to the *Taddhita* suffixes. In writing it is optional to use these compounds or not, but they are in general considered more elegant; though when too frequent, they

render the style turgid and abstruse. Of the four kinds of style (Rīti) in works on rhetoric, the Gaudī is mentioned to abound in compound words more than any other, समासवज्जला गौड़ी. Sir W. Jones says he has seen a hundred words thus joined together by *Samāsa*, and the *Kādambari* of Vānabhaṭṭa presents examples of a continued combination of various kinds of compounds throughout a whole page or leaf. The *Samāsanta* suffixes form an important branch of Sanskrit etymology. In the treatise under notice the Dependent (*tatpurusha*) are reckoned first. They are formed of words, whether two substantives, or an adjective and a substantive, the one governed by the other.

Beginning of No. 1411. अथ समासचक्रं लिख्यते । प्रयोगस्तुविधः । सकर्माकर्मककर्मणि भाव इति भेदात् ।

Do. of No. 1413. प्रयोगस्त्रिविधः । कर्त्तरि कर्मणि भावे च । सकर्माकर्मकभेदेन द्विधेत्यादिः ।

End of No. 1411. सक्थ्यञ्जिनाभिश्चब्दाः पुंलिङ्गे वज्जनीहौ अकारान्ता भवन्ति । यथा दीर्घ-सक्थः गवाक्षः उर्णनाभ इत्यादिः ।

Do. of No. 1413. अस्थिञ्जिनाभिश्चब्दाः पुंलिङ्गे वज्जनीहौ अकारान्ता भवन्ति । दीर्घ-सक्थि यस्य स दीर्घसक्थ इत्यादिः ।

Subject. समासास्तुविधस्तत्पुरुषवज्जनीहौ द्वन्द्वव्ययीभावभेदाः । ते च क्रमात् प्रदर्शने इत्यादिः ।

Contents. आदावष्टविधस्तत्पुरुषः । प्रथमातत्पु० । द्वितीयातत्पु० । तृतीयातत्पु० । चतुर्थीतत्पु० । पञ्चमीतत्पु० । षष्ठीतत्पु० । सप्तमीतत्पु० । एकदेशिततत्पु० । नञ्-तत्पुरुषश्च ॥

ततः सप्त(नव)धा कर्मधारयः । १, विशेषणपूर्वपदः । २, विशेष्यपूर्वपदः । ३, विशेषणोभयपदः । ४, उपमानपूर्वपदः । ५, उपमानोत्तरपदः । ६, उपपदपूर्वपदः । ७, सम्भावनापूर्वपदः । ८, अवधारणपूर्वपदः । ९, मध्यपद-लोपी । स च पुनर्वज्जविधः मूलग्रन्थे द्रष्टव्यः ॥

ततो वज्जनीहौः । १ द्वितीया वज्ज० । २ तृतीया वज्ज० । ३ चतुर्थी वज्ज० । ४ पञ्चमी वज्ज० । ५ षष्ठी वज्ज० । ६ सप्तमी वज्ज० ।

ततः द्विपदावज्ज० । वज्जपदावज्ज० । सहपूर्वपदावज्ज० । सहोत्तरपदा । सहो-भयपदा । अतिहारी च ॥

ततो दिगन्तरालचणं । तद्वितार्थविषयप्रभृतयः ॥

ततस्त्रिविधद्विगुर्थया । १, तद्धितार्थद्विगुः । २, सौत्तरपदद्विगुः । ३, सम-
चारद्विगुश्च ॥

ततो द्विधा द्वन्द्वः । समाचारेतरेतरौ । एकशेषश्च ॥

ततस्त्रिविधायथीभावः । १, अवयवपूर्वपदः । २, अवयवोत्तरपदः । ३, अवयवो-
भयपदः ।

ततोऽन्यान्यसमासाः । १, नित्यसमासः । २, अनित्यसमासः । ३, अलुप्तसमासः ।
४, लुप्तसमासश्च ॥

ततः समासान्तप्रत्ययाणां विवरणानि ॥

No. 414. सारमञ्जरी, वा शब्दार्थसारमञ्जरी ।

SĀRA-MĀÑJARĪ ALIAS S'ABDARTHA SĀRAMAÑJARĪ.

Substance, country-made yellow paper, 4to. Folia, 24. Lines on each page, 23—25. Extent, 1000 s'lokas. Character, Bengali. Date, ? Appearance, old. Prose. Incorrect. Complete.

A modern dissertation on the parts of speech, tenses, cases, and compounds, explaining the doctrines of various grammars on logical principles. By Jayakrishṇa S'armā. There is another work of this name by Bhavānanda.

Beginning. हेरम्बचरणद्वन्द्वं विघ्ननाशकरं परं ।

प्रणम्य जयकृष्णेन क्रियते सारमञ्जरी ॥

तत्र प्रथमतः कालत्रयनिरूपणं । यथा, वर्तमानध्वंसप्रतियोगित्वमतीतत्व-
मित्यादिः ।

End. आलोक्य विविधग्रन्थं विचार्य च पुनः पुनः ।

कृतेयं जयकृष्णेन शब्दार्थसारमञ्जरी ॥

Colophon. इति जयकृष्णशर्मविरचिता शब्दार्थसारमञ्जरी समाप्ता ।

Subjects. कालत्रयलकारादिशक्त्याख्याततद्विशेषार्थशब्दबोधद्विकर्मकषट्कारकसमासा-
नां निरूपणं । एवकारसर्वनामपदशक्तीवशब्दोद्देशविधेयोपसर्गक्ताच्प्रत्ययनञ-
र्थवैधर्म्यसावीष्मासञ्ज्ञावाचकशब्दानाञ्च विचारः ॥

Contents. कालत्रयनिरूपणं । लकारादीनां शक्तिनिरूपणं । लकारस्थानीयनिष्ठाख्यात-
पदवाच्यत्वं । प० १ । आख्यातविशेषार्थकथनं २ । शाब्दबोधप्रकारः ३ । तत्र
कर्त्तरि भावे च कृतप्रत्ययार्थाः । स० ४ । ततो द्विकर्मकविचारः ५ । ततः का-
रकविचारः ६ । कर्त्तृकारकलक्षणं ७ । क्रियालक्षणं ७ । कर्मलक्षणं ७ । करण-
लक्षणं ८ । सम्प्रदानलक्षणं ८ । अपादानलक्षणं ९ । अधिकरणलक्षणं १० ।
समासवादः ११ । कर्मधारयलक्षणं ११ । तत्पुरुषलक्षणं १२ । द्विगुलक्षणं १२ ।
बहुव्रीहिलक्षणं । द्वन्द्वलक्षणं १३ । अव्ययीभावलक्षणं १४ । एवकारविचारः
१४ । सर्वनामपदशक्तिविचारः १४ । इवशब्दविचारः १५ । उद्देश्यविधेय-
बोधः १५ । उपसर्गविचारः १६ । क्ताच्प्रत्ययार्थाः १६ । नञर्थकथनं १६ ।
वैधर्हिंसाविचारः १८ । पदशक्तिनिरूपणं १८ । शाब्दविचारः १९ । चतुर्विध-
लक्षणं २० । वृत्तादिलक्षणं २० । वाचकलक्षणं २० । वीष्माविचारः २१ ।
एकादिसङ्ख्यावाचकाः २२ ॥

No. 673. सारसङ्ग्रहः ।

SARA-SAṆGRAHA.

Substance, country-made paper, inches. Folia, 45. Lines on
each page, 5. . Extent, s'lokas. Character, Bengali ? Date, ?
Appearance, new. Prose. Correct. Complete.

A compendious collection of the aphorisms of *Saṅkshipta-sāra*
grammar. By *Pitāmbara-S'armā*. It consists of seven chapters, treat-
ing respectively of the mutations of nouns, verbs and verbal nouns,
derivative nouns, cases and declensions of nouns, and the formation
of compound words. The examples are all so formed as to illustrate
the history of Rāma, whence it appears that the author was a
Rāmāite sectarian. This is also evident from his salutation to Rāma
and Hanumāna in his initial verse.

Beginning. नत्वा रामं हनूमन् क्रियते सारसङ्ग्रहः ।

बालकाय व्याकरणं श्रीपीताम्बरशर्मणा ॥

End. समासेऽसमासे स्त्रीलिङ्गपुंलिङ्गक्रीवल्लिङ्गानि । अमरसिंहे ज्ञातव्यानि ॥

Colophon. इति श्रीक्रमदीश्वरपण्डितानुग्रहात् श्रीपीताम्बरशर्मविरचितसारसङ्ग्रहे
सप्तमः समासपादः समाप्तः ॥

Subjects.	सन्धितिङ्गल्लदन्ततद्धितकारकसुबन्तसमासानां सङ्क्षेपविवरणं ।
Contents.	१, सन्धिपादः प० १ । २, तिङ्गल्लपादः प० ५ । ३, लदन्तपादः १६ । ४, तद्धितपादः २३ । ५, कारकपादः प० ३३ । ६, सुबन्तपादः प० ३५ । ७, समासपादः ३८—४५ ॥

No. 327. (1). सारसिद्धान्तकौमुदी ।

SARA-SIDDHANTA-KAUMUDĪ.

Substance, country-made paper. Royal 8vo. Folia, 25. Lines on each page, 23—24. Extent, 800 s'lokas. Character, Nāgara. Date, Sv. 1877. Appearance, old. Prose. Generally correct. Complete.

An abridgement of the Siddhānta Kaumudī of Bhaṭṭoji Dīkshita. By Varadarāja. This synopsis follows the order of the large, middle, and small S. Kaumudīs in the treatment of its subjects, but it is the shortest and is wanting in many particulars given even in the shorter compendium of the Laghu Kaumudī. It is taught to children at Tirhut and Pūrniya for their initiation into the rudiments of Sanskrit grammar.

Beginning. नत्वा वरदराजः श्रीपाणिन्यादिमुनित्रयं ।

करोति बालबोधाय सारसिद्धान्तकौमुदी ॥

अ इ उ णेत्यादीनि सूत्राण्यनादिसञ्ज्ञार्थानि । टगकारादि(हकारादि?)ष्वकार उच्चारणार्थः ।

End. अश्रुस्योकाराकारलोपश्च । चादूङ् । अश्रुः । यून्लिः । स्त्रियो । युवतिः ।
इति स्त्रीप्रत्ययाः ।

Colophon. कृता वरदराजश्रीदुर्गातनयसूनुना ।

वेदवेदप्रवेशाय सारसिद्धान्तकौमुदी ॥

सर्वशास्त्रप्रवेशाय सार्द्धसप्तशती कृता ॥ ७०० ॥

इति श्रीविविडिङ्गटिवरदराजभट्टविरचिता सारसिद्धान्तकौमुदी समाप्तिमगमत् ॥

Subject. सिद्धान्तकौमुदीधृतसन्धिशब्दतिङ्गल्लदन्तकारकसमासतद्धितस्त्रीप्रत्ययानां सङ्क्षेपविवरणं ।

Contents. स्वरसन्धिः प० १ । हल्सन्धिः २ । विसर्गसन्धिः ४ । अजन्तपुंलिङ्गाः ४ । अजन्त-
स्त्रीलिङ्गाः ७ । अजन्तस्त्रीवलिङ्गाः ८ । हलन्तपुंलिङ्गाः ९ । हलन्तस्त्रीलिङ्गाः

११ । चलन्तलीवल्लिङ्गाः १२ । ततोऽव्ययशब्दाः १२ । ततो भ्वादेशः १२ ।
 अदादिः १६ । जुहोत्यादिः १६ । दिवादिः १७ । रुधादिः १७ । स्वादेशः
 १७ । तनादेशः १७ । क्रादिः १८ । चुरादिः १८ । इति दशमणीयं ॥
 ततस्त्रिङन्तं १८ । कृदन्तं १९ । सुवर्थाः २० । ततः समासः २० । तत्रादौ
 कर्मधारयः २१ । अव्ययीभावः २१ । तत्पुरुषः २२ । वज्रग्रीहिः २२ । ततो
 द्वन्द्वः २३ । ततस्त्रिङिताः २४ । ततः स्त्रीप्रत्ययाः २५ ॥

Nos. 252. 414. सारस्वती प्रक्रिया ।

SĀRASVATA-PRAKRIYĀ ALIAS SĀRASVATA SŪTRA *vel*
 SĀRASVATA VYAKARANA.

No. 252. Substance, English book paper. 4to. Folia, 136. Lines on each page, 10. Extent, 1600 s'lokas. Character, Nāgara. Date, ? Appearance, new. Prose. Correct. Incomplete.

No. 414. Substance, country-made yellow paper. Royal 4to. Folia, 68. Letters in a line, 30. Extent, 1600 s'lokas. Character, Bengali. Date, ? Appearance, pretty old. Prose. Generally correct. Complete.

A grammar of the Sanskrit language. By Anubhūti Svarupāchārya. It is the text book of the third grammatical school of the Hindus, and is much studied by the bulk of people in the provinces of Behar and Benares. It is attributed, like the early grammars of Pāṇini and Kalāpa, to a divine personage, Sarasvatī, the goddess of polite literature, who is said to have revealed it to the author, whence it has derived its name *Sārasvata* : इदं सारस्वतं सिद्धं मन्त्रमिवाद्भुतं । The author's receiving the work by inspiration, obtained for him the aforesaid surname (his original name being still unknown) which means "a doctor by intuition," खरूपोऽन्तोऽनभूत्यादिः. He is reported by a tradition, not unlike that of Dr. Johnson's writing the *Rasselas*, to have written out the whole work in a week, which favours, as Colebrooke says, 'his pretension of his having received it from the goddess Sarasvatī.' It contains 700 rules with the author's *vr̥ttis* or interpretations of them. Nothing is known about the time and place of the author's birth, except that he inhabited the vicinity of Benares, and wrote his book there for the benefit of young students and novices in grammar. So says his commentator Mahīdhara, an inhabitant of Benares, (शिवराजधानी) but distinct from the author of the *Vājasaneyī-saṁhitā-bhāṣya*. In order to make the

work useful to juvenile students, the author deviated from the track of Pāṇini, and pursued the method of Rāmachandra, the first methodizer of Pāṇini's rules, of Vopadeva, and of some other grammarians, in his arrangement of the subjects, division of the book, use of technical terms, suffixes and terminations without the letters indicatory of their accents which apply to the Vaidika language, and are not necessary in Sanskrit. He has referred to the metrical rules (*Kārikā*) and their examples from various commentaries on Pāṇini, and arranged the letters in the order of Vopadeva, with the omission of the terminal letters used by Pāṇini and Vopadeva for the *pratyāhāra* and *saṃāhāra sañjāś*, (अचिकङ्कः सञ्ज्ञार्थः) Dr. Aufrecht has given the following description of it in No. 382: "Sārasvatisūtraram auctor quum grammaticam tironum in usum componere vellet, in rerum dispositione a Pāṇini differt, eamque fere viam ingressus est, quam Rāmachandra, Vopadeva, aliis secuti sunt. Terminis technicis utitur quidem, rarius tamen quam aut schola Pāṇiniya aut Vopadeva. Literae auxiliares, ubi adhibentur, pleraeque a Pāṇini mutuum sumtae, accentum indicantes omissae sunt. The fact of the Sārasvata being simpler than the Mugdhabodha, has led many to think it posterior to Vopadeva's work, and it was the simplicity of its method which recommended it to be the text and basis of Wilkin's Anglo-Sanskrit grammar, which is deemed by many to be the easiest Sanskrit grammar in English; but the opinion seems to be incorrect.

Of the commentaries on the class of Sanskrit grammars to which the Sārasvata belongs only four are enumerated by Colebrooke, viz., the Siddhānta chandrikā, the Padachandrikā, in which Pāṇini's rules are also exhibited, the ṭīkā of Punyarāja, author of a commentary on the *Vākya-pradīpa* of Harivriṣhabha or Bhartṛihari on syntax, &c., and another by Mahī Bhaṭṭa *alias* Mahīdhara Bhaṭṭa (as in Aufrecht's MS. No. 382) or Mahīdāsabhaṭṭa (as in the scholia.) "A tolerable knowledge of this grammar," says Martin, in his History of Eastern Bengal, "requires a study of at least some five years," and yet there is almost no up-country durwan either of the Brahman or military caste, that has not a little smattering of the Sārasvata. Making every allowance for holidays, a year should suffice for the work at the rate of three sūtras a day. It gives no rules regarding the Vaidic language.

Beginning.

प्रथम्य परमात्मानं बालधीटदिसिद्धये ।

सारस्वतीमृजुं कुर्व प्रक्रियां नातिबिस्तरां ॥

इन्द्रादयोऽपि यस्यान्तं न ययुः शब्दवारिधेः ।

प्रक्रियान्तस्य कृत्स्नस्य चमो वक्तुं नरः कथं ॥

तत्र तावत् सञ्ज्ञा संयवहाराय गृह्यते ।

इदं सारस्वतं सिद्धं मन्त्रमिवाद्भुतं ॥

सञ्ज्ञा च परिभाषा च विधिर्नियम एव च ।

प्रतिषेधोऽधिकारश्च षड्विधं सूत्रलक्षणं ॥

End of No. 252. इणः किङिति खरे यो वक्तव्यः यन्तिर्हयाः चतु ॥

धातूनामप्यनन्तत्वात् नानार्थत्वाच्च सर्वथा ।

अभिधानमशक्यत्वात् आख्याताख्या पवेः नलं (?) ॥

Colophon of ditto. इत्याख्यातप्रक्रिया समाप्ता महानन्दपण्डितेन लिखिता ॥

End of No. 414. वकारादीनि नामानि यामत्रस्तस्य वारण (?) ।

रत्नानि रमणीयानि सन्त्रासं जनयन्ति मे ॥

अवतादो हयग्रीवः कमलाकर ईश्वरः ।

सुरासुरनराकारः सधुपापीतपक्कजः ॥

स्वरूपान्तोऽनुभूत्यादिः शब्दोऽभूद् यत्र सार्थकः ।

स मस्करी शुभाक्षक्रे प्रक्रियां चतुरोदितां ॥

Colophon of इति महामहोपाध्यायश्चनुभूतिस्वरूपाचार्यविरचिता सारस्वतीप्रक्रिया
ditto. समाप्ता । सम्पूर्णं चायं ग्रन्थः ।

Subjects. सञ्ज्ञासन्धिः शब्दस्त्रीलकारकसमासतद्धिततिङन्तकृदन्तप्रक्रियाः ।

Contents of १, सञ्ज्ञाप्रक्रिया ४० १ । २, प्रकृतिभावः २ । ३, स्वरसन्धिः ३ । ४,
No. 414. व्यञ्जनकार्यं ४ । ५, विसर्गसन्धिः ५ । ६, विभक्तिविभाजनं ६ । ७,
स्वरान्तपुंलिङ्गाः ६—११ । ८, स्वरान्तस्त्रीलिङ्गाः ११, १२ । ९, स्वरान्त-
नपुंसकलिङ्गाः १३ । १०, हसन्तपुंलिङ्गाः १४ । ११, हसन्तस्त्रीलिङ्गाः
१५ । १२, हसन्ता नपुंसकलिङ्गाः २० । १३, युष्मदस्मदौ २० । १४,
निपातनाः २१ । १५, प्राद्यव्ययानि २२ । स्त्रीप्रत्ययाः २२ । १७, विम-
क्त्यर्थनिरूपणं २३ । १८, कारकप्रक्रिया २७ । १९, समासः । तत्रादौ
तत्पुरुषः २७ । चार्थे द्वन्द्वः २८ । द्विगुः २९ । वज्रग्रीहिः १९ । कर्म-
धारयः ३० । २०, तद्धितप्रक्रिया ३१ । २१, आख्यातप्रक्रिया ३५ ।
भ्वादयः ३७ । अदादयः ३७ । जुहोत्यादिः ३८ । दिवादिः ४० ।
स्वादयः ४१ । रुधादयः ४१ । तनादयः ४२ । क्रादायः ४३ । चुरादयः
४४ । २२, ढभावे ४४ । २३, भावकर्मणि ४९ । २४, प्रक्रिया ५० । २५,

यङ् लुक्प्रक्रिया ५२ । २६, सण्प्रक्रिया ५४ । २७, णिच्प्रक्रिया ५५ ।
२८, विशेषविधिः । २९, छदन्तप्रक्रिया ६२ । ३०, उपसर्गभेदे काल-
कारकयोर्भेदाः ६४ ॥

No. 440. (2.) सिद्धान्तचन्द्रिका ।

SIDDHANTA-CHANDRIKA.

Substance, country-made paper. In three parts. Folia, 26 + 26 + 10 = 62. Lines on each page, 24—26. Extent, 4,500 s'lokas. Character, Nāgara. Date, ? Appearance, fresh. Prose. Correct. Complete.

A compendious grammar of the Pāṇini school, treating the subjects according to the Mahābhāṣya of Patanjali, as it announces in the beginning. By Rāmās'rama Achārya. It has not been taken notice of by Colebrooke under any of the seven grammatical systems in Sanskrit, nor among any of the multifarious grammars of modern times.

Beginning.	नमस्कृत्य सद्देशानं मतं बुद्ध्वा पतञ्जले । वाणीप्रणीतसूत्राणां कुर्वे सिद्धान्तचन्द्रिकां ॥ अ इ उ ण इत्यादिप्रत्याहारः ।
End of 1st Part.	श्रेयसि भवः आयसः । इति श्रीरामचन्द्रविरचितायामित्यादिः ।
Beginning of } 2nd Part. }	धातोः इदमधिक्रियते । इत्यादिः ।
End of Do.	पिवत खादत इत्येतेभ्य हरथ इत्यादिः ।
Beginning of } 3rd Part. }	कृत् कर्त्तरि वक्ष्यमाणः प्रत्ययः कृत्यञ्चकः स च कर्त्तरीति ।
End of Do.	रेफः रकारः । लोकाच्चेष्टस्य सिद्धिः यथा मातरादेरिति ।
Colophon.	इति श्रीरामाश्रमविरचितायां सिद्धान्तचन्द्रिकायां तृतीया वृत्तिः सम्पूर्णा ।
Subject.	सञ्ज्ञासन्धिश्चार्थयस्त्रीत्वकारकसमासतद्धिततिङन्तकृदन्तानां विव- रणम् ।
Contents.	आदौ सञ्ज्ञा । पृ० १ । स्वरसन्धिः । १ । २ । हल्सन्धिः । २ । ३ । विसर्ग- सन्धिः । ३ । ४ । शाब्दसञ्ज्ञादिः ४ । अजनपुंलिङ्गाः ४ । अजन्तस्त्रीलिङ्गाः । ७ ।

खरान्ननपुंसकाः ८ । हलन्तपुंलिङ्गाः । ८ । हलन्तस्त्रीलिङ्गाः । ११ । हलन्त-
नपुंसकं । १२ । सर्वनामरूपं । १२ । अव्ययशब्दाः । १३ । स्त्रीप्रत्ययाः १३ ।
कारकप्रकरणं । १५ । विभक्त्यर्थाः । १७ । समासप्रक्रिया १७ । २० । तद्धित-
प्रत्ययाः । २० । इति पूर्वार्द्धं समाप्तम् २६ ।

धातुधिकारः भ्वादिः । प० १ । अदादिः । ६ । ११ । ङादयः । ११ । १२ ।
दिवादयः । १२ । १४ । खादयः १४ । १४ । रुधादयः । १४ । तनादयः १५ ।
तुदादयः १६ । क्रादयः १६ । चुरादयः १७ । णिजन्ताः १८ । सणन्ताः १९ ।
यङ्प्रक्रिया १९ । यङ्लुक्प्रक्रिया २१ । नामधातुप्रक्रिया २१ । २२ । कण्ठ्वा-
दिः २२ । पदव्यवस्था २४ । २४ । भावकर्माप्रक्रिया २४ । कालनियमाः । २५ ।
इत्याख्यानं । २ भागः ।

तृतीयभागः । छत्प्रत्ययाः । प० १ । इति तृतीया वृत्तिः समाप्ता ॥

Nos. 307 & 320. सिद्धान्तरत्नाकरः ।

SIDDHANTA-RATNAKARA.

No. 307. Vol. I. Substance, country-made paper. Royal 8vo. Folia, 255. Lines on each page, 25. Extent, 6,350 s'lokas. Character, Nāgara. Date, ? Appearance, old. Prose. Correct. Complete.

Vol. II. Substance, country-made paper. Royal 8vo. Folia, 160. Lines on each page, 24—26. Extent, 4,000 s'lokas. Character, Nāgara. Appearance, old. Prose. Correct. Complete.

Vol. III. Substance, country-made paper. Royal 8vo. Folia, 98. Lines on each page, 23—25. Extent, 2,430 s'lokas. Character, Nāgara. Date, Samvat 1880. Appearance, old. Prose. Correct. Complete.

No. 320. Vol. I. Substance, country-made paper. Royal 8vo. Folia, 155. Lines on each page, 24—25. Extent, 4,650 s'lokas. Character, Nāgara. Date, SM. 1880. Appearance, old. Prose. Generally correct. Complete.

A commentary on the *Siddhānta Kaumudī* of Bhaṭṭoji Dīkshita. By Rāmakrishṇa Bhaṭṭa, son of Tirumalla Bhaṭṭa, and grandson of Veṅkaṭa Bhaṭṭa of Deccan, all celebrated authors of different works still extant. This commentary is by far the easiest of all the works

written to explain the subject of the S. Kaumudí; and is therefore more adapted to the capacities of youth than any other. No mention of this work is made by Colebrooke, Aufrecht, Weber, Táránátha and others in their respective lists and catalogues. As a matter of course, it follows the order of the text of the S. Kaumudí.

No. 307. Vol. I. Contains the terminology, mutations of letters, declensions of nouns, feminine terminations, and the government of cases.

Vol. II. Contains explanations of the rules relative to the formation of compound and derivative nouns.

Vol. III. Explains the rules relating to the formation of verbal nouns, adnouns and participles by *Krit* suffixes, as well as some Unádi affixes.

No. 320. Vol. I. Gives the conjugations of verbs of different classes in their various voices, moods and tenses, with their precise definitions, &c.

Authors cited : Bháskara, Kaiyaṭa, Vártika, Vopadeva.

सिद्धान्तरत्नाकरः । पूर्वाङ्कः ।

Beginning विद्येशं सच्चिदानन्दं लक्ष्मीकान्तमजं विभुं ।

of Vol. I. प्रणम्याथ मुनीन् नत्वा पाणिन्यादींस्तथा गुरुं ॥

No. 307. वेदशास्त्रार्थनिष्णातं तातं तिरुमलाभिधं ।

शेषाशेषार्थसिद्धान्तकौमुदीमतिगङ्गरां ॥

व्याचिख्यासुर्विधास्येहं रामकृष्णो यथागमं ।

वैयाकरणसिद्धान्तरत्नाकरमिमं सुधीः ॥

प्रारिप्सितग्रन्थस्य निर्विघ्नपरिसमाप्तिमभीप्सुर्मङ्गलं मुख्यगुरुनमस्काररूपमात-
न्वानः शिष्यशिष्यार्थं ग्रन्थमुपनिबध्नाति । मुनिवयमित्यादिः ।

End of id. इति तिङन्तनिघातप्रतिषेधार्थं यच्चब्दोपादानं तेन करिष्यति इति अस्य
खरेणोदात्तत्वं सिद्धमिति ।

Colophon. इति श्रीतिरुमल्लभट्टात्मजरामकृष्णभट्टकृतौ सिद्धान्तरत्नाकरे विभक्त्यर्थः समाप्तः॥

Subject. सिद्धान्तकौमुदीधृतसञ्ज्ञापरिभाषासन्निशब्दलीलकारकाणामर्थविवृतिः ॥

Beginning विद्येशं सच्चिदानन्दमित्यादि पूर्ववत् । प्रासङ्गिकविभक्त्यर्थमुक्त्वा विभक्त्यन्ता-
of Vol. II. त्रितसमाप्तं वक्तुमारभते ।

End of do. अन्यत्रापीति । तथापि नपुंसकत्वमनिपात्यं ।

Colophon. पूर्ववत् ।

Subject. समासतद्धितसूत्राणामर्थविष्टतिः ।

Beginning चायतां प्रकृतिः सा सामनेकानेकशक्तिका ।

of Vol. III. व्यणक्ति शब्दरूपाणि सान्निध्यात् प्रत्ययस्य या ॥

End of do. श्रीरामकृष्णे मया समुद्धृतः पातञ्जलभाष्यसहोदधेः सतां ।

सिद्धान्तरत्नाकर इत्ययं मुद्रितो तुष्यतां शम्भुवत्त्र (?) सहो मया (?) ॥

ब्रह्म प्रकाशितं येन शाब्दं सचित्सुखात्मकं ।

सर्वज्ञः सुमहातेजाः स मे सेव्यः पतञ्जलिः ॥

Colophon. इति श्रीसिद्धान्तरत्नाकरे श्रीरामकृष्णभट्टविरचितमित्यादिः ।

Subject. सिद्धान्तकौमुदीधृतकदन्तसूत्राणामर्थविवरणानि ॥

सिद्धान्तरत्नाकरः । उत्तरार्द्धं ।

Beginning. यं सम्पूज्य बुधाः सिद्धिमिन्द्राद्याः प्राप्नुवन् शिवं ।

द्वैमातुरः स नः प्राच्याद्विघ्नध्वान्तविभावसुः ॥

चायतां प्रकृतिः सा सामित्यादि पूर्ववत् ।

अथोत्तरार्द्धं उच्यते यथागमं फणीन्द्रभाष्यादि विभाव्य यत्नतः ।

अमत्सराणां सुधियां विपश्चितां मनो नरीनर्त्ति तु यत्र सन्नतं ॥

विघ्नविघाताय मध्ये शिष्टाचारं प्राप्तं वस्तुनिर्देशरूपमङ्गलं शिष्यशिष्यायै ग्रन्थतः
उपनिबध्नाति । औचेत्यादिः ।

End. पुरुषांशे वचनांशे च काव्यव्याख्यादृष्टानामिति भावः । एवञ्च पुरीमवस्कन्देत्यादौ
पुरुषवचनसञ्ज्ञयोरभावेऽपि तिङन्तत्वं परस्मैपदात्मनेपदान्तत्वं यथा शास्त्रं
सिद्धं ।

युक्तिप्राचुर्ययुक्ते श्रीतैडरत्नाकरे तु

अपुस्फुरज्जकारार्थान् वेङ्कटेशस्य तुष्टये ।

Colophon. इति श्रीमद्वेङ्कटादिभट्टपादात्मजतिरुमज्जभट्टपादतनुजरामकृष्णभट्टकर्तृके वैया-
करणसिद्धान्तरत्नाकरे लकारार्थप्रक्रिया ।

Subject. सिद्धान्तकौमुद्यास्तिङन्तप्रकरणं तथा पतञ्जलिसम्प्रताः लकारार्थाः ।

The author's विद्वानभूवेकभट्टपादसदात्मजतिरुसमभट्टपादात् ।

pedigree. श्रीरामकृष्णो जनिमाचिनीत फणीन्द्रभाष्यार्णवपारद्वया ॥

गौरीशक्तो जनुषः फलार्थे सिद्धान्तरत्नाकरमर्थगूढं ।

अदीदिपत्तद्वरलपुष्पैः सम्पूजये शङ्करपादपद्मम् ॥

श्रीरामकृष्णेन मया समुद्धृतः पातञ्जलभाष्यमहोदधेरसौ ।

सिद्धान्तरत्नाकरसञ्चितस्तत्सोतुष्यतां शम्भुरर्द्धेन्दुकुण्डलः ॥

Contents. आदौ मङ्गलाचरणं प० १ । तिङन्तप्रकरणं २ । सकर्मकाकर्मकादिः ३ । भादयः ४ । अदादयः ६१ । ङादयः ६७ । दिवादयः ७० । स्वादयः ७२ । तुदादयः ७३ । रुधादयः ७७ । तनादयः ७८ । क्रादयश्चुरादयः ७८ । आस्रदीयाः ८० । आष्टपीयाः ८१ । अदन्ताः ८२ । इदन्तादयः ८५—९० । प्रेरणार्थाः ९१ । इच्छार्थाः ९८ । अत्यर्थाः १०० । नामधातवः ११० । कण्ठादिः १२० । प्रत्यय-
माला १२१ । सकर्मकाकर्मकादिः १२९ । भावादिः १२० । लकारार्थाः १४० ।

No. 427. सुपद्मव्याकरणं ।

SUPADMA-VYAKARANA.

Substance, country-made yellow paper, 4to. Folia, 179. Lines on each page, 28—32. Extent, 4,275 ślokaś. Character, Nāgara. Date, ? Appearance, new. Prose. Correct. Complete.

Text book of the sixth, or according to others, of the seventh grammatical school in Sanskrit. By Padmanābha Datta, said to have been an up-country scholar settled in Bengal under the patronage of a certain rājā. The study of this work is confined to East Bengal. It is considered by some to be anterior to the Mugdhabodha on account of its inculcating the principles of Pāṇini in a different form, but ascertained by Colebrooke and Aufrecht, to be posterior to that grammar from certain passages in its scholia. Its rules are but the aphorisms of Pāṇini in a simplified form, and its terminology and technical words have been borrowed from the same source by omission of the signs of accentuation as useless in modern Sanskrit: अथ विवरणञ्च तस्य शब्दानुशासनेन सह पाणिनीयादिशब्दसूत्रोपलक्ष्य सौकार्येत्यादिः । So says Aufrecht in his notice of this work under No. 401 of his Catalogus Codicum Sanscriti-

corum. “*Auctor in universum scholam Paniniyam sequitur, ejusque terminos technicos usurpat, aphorismos tamen maximam partem novos invenit, et in rerum dispositione ab ea differt. Idem aphorismorum interpretationem scripsit.*” Padmanábha has new-modelled a greater part of the rules with his own explanations of them, arranged the subjects in a more methodical form than Páṇini, and divided them into five parts, containing, I. Euphonic rules. II. Declensions and cases. III. Conjugations. IV. *Krit* suffixes. V. Secondary derivations. The author, from his citations of Ujjaladatta and Medinikára, appears to have flourished after the fifteenth century A. D. There are several commentaries on this work extant, the best of which is the *Supadma-makaranda* or *Makaranda* by Viṣṇu Miśra. The others are by Kandarpa Siddhánta, Kás'ís'vara, Śrīdhara, Rámachandra, &c. There is a supplement to it called the *Supadma-paris'ishṭa*. Padmanábha has written a list of roots for his own grammar, and it is called *Supadma-dhātu-páṭha*, and has added the other appendages to his grammar, viz., the *Paribhāshá* and *Unádi-vritti*. There are other treatises belonging to this grammar; such as the *Kás'ís'vari-gaṇa* with its commentary by Ramákánta, &c., &c.

The text quotes the authorities of some early grammarians, as *Garga*, *Gálava*, &c.

Beginning. प्रणम्य परमं देवं देवीं वाचस्पतीन् गुहन् ।

पद्मनाभः स्फुटं पूर्णं भाषायामाह लक्षणं ॥

अथ विवरणञ्च तस्य शब्दानुशासनेन सह पाणिनीयादिशब्दसृतीरुपलब्ध
सौकर्योपाधये प्रतिसंस्कृतस्य शब्दलक्षणस्य तत्रादौ वर्णोपदेशशास्त्रप्रयोगाय ।

अ इ उ ण, ऋ लृ क, ए ङ, ऐ औ च । आदिरितान्तेन समर्थः ।

End.

अन्तर्वहिष्करणे डाच् निष्कुला करोति दाडिमं । सत्यादशपथे डाच् ।
सत्याकरोति निश्चिनोतीत्यर्थः । शपथे तु नित्यं करोति विप्रः । श्रुलात् पाके
डाच् । श्रुलाकरोति मांसं । दुःखात् प्रातिकुल्ये । दुःखाकरोति कुपवः ।
सुखप्रियादानुकुल्ये । सीतामूचे सुखाभव । प्रियाकरोति सुपुत्रः । वदा-
द्यव्ययं ॥

Colophon. इति श्रीपद्मनाभदत्तकृतौ सुपद्धे व्याकरणे पद्मोऽध्यायः ।

Subject. सन्निशब्दतिङन्तकृदन्ततद्धितादिषु पञ्चाध्यायाः । यथा ।

Contents.	१ अध्यायः १ पादः । सञ्ज्ञा । प्र० १ । वर्णोपदेशादिपदान्तपान्तान्तं ।
Chap. I.	२ पा० । स्वरानुस्वारव्यञ्जनसन्धिः ५ । एकः पूर्वपराचौ प्राग्यनः ।
	३ पा० । विसर्गसन्धिः । षत्वञ्च । ११ । भ्रसोपादान्ते विसर्जनीयः ।
	४ पा० । णत्वविधिः अणत्वञ्च । १८ । रघृभ्यो णो नः इत्यादिः ।
II.	२ अ० । कारकाधिकारः } प्र० २१ } क्रियानिमित्तं कारकमित्यादिः । शब्दसाधनञ्च } प्र० ५२ } त्वयका मयका त्वयकी मयकीपर्यन्तं ।
III.	३ अ० । तिङाधिकारः । ५५—६२ । गुप्तिज् किङ्गाः सन् वङ्गलमिति ।
VI.	४ अ० । कृदन्ताधिकारः । प्र० ६४ । कृद्वङ्गलं कृदित्यधिक्रियत इति ।
	१ पा० । कृत् शब्दादयः ६५ णफटचौ कर्त्तरि वर्तमानेत्यादिः ।
	२ पा० । उणाद्यधिकारः १०३ उणादयो वङ्गलं । इत्यादिः ।
	३ पा० । समासाधिकारः ११२ समासार्थानां समासः । इत्यादिः ।
V.	५ अ० । १ पा० । तद्धिताः १२६—१७६ णितिष्ठद्विरचामादेरित्यादिः ॥

No. 669. (1, 2) सुबोधिनी ।

SUBODHINĪ.

Substance, country-made paper, 11 × 4½ inches. Folia (1st Part 31, 2nd Part 51) 82. Lines on each page, 10—11. Extent, 2,000 s'lokas. Character, Nágara. Date, Sm. 1818. Appearance, new. Prose. Correct. Complete.

A recent commentary on the Siddhánta Kaumudí grammar of Bhaṭṭojí Díkshita. By Jayakrishṇa Bhaṭṭa, son of Raghunátha Bhaṭṭa of the family of Moti in Deccan. This is not a complete commentary on the whole of the S. K. as the Praudha-manoramá, the Tattva-bodhiní, the Śabdendu-s'ekhara, the Siddhánta or Vaiyákarana-Siddhánta-ratnákara and other comments and glosses are; but only a partial paraphrase of the Vedic accents and anomalies forming the 8th and last chapter of that great digest. It is divided into two parts, the first treating of the irregularities of the Vedic language, and the second comprising the orthoepy and accentuation of Vedic words as in the Prátisákhyas and Phitsútras of old.

Beginning सिन्धुरेणविराजितं जनचलं दिक्सङ्घादेर्भिर्युतं

of Part I. भक्तानुग्रहकारकं प्रमदयास्त्रिष्टं सदानन्दनम् । इत्यादिः ।

+ + + + +

अथ शब्दानुशासनं । केषां शब्दानां लौकिकानां वैदिकानाञ्च । तेषामाख्या-
नमावश्यकमिति मनसि विभाज्येत्यादि ॥

End of do. अभीष्ट इति इकः पृथिव्यादिना दीर्घः । एवमूपेत्यादिः ।

Colophon do. इति श्रीमन्मोतिकुलतिलकायमानश्रीगोवर्द्धनभट्टात्मजरघुनाथभट्टात्मजेन
जयकृष्णभट्टेन कृतायां सिद्धान्तकौमुदीव्याख्यायां सुबोधिन्यां वैदिकखण्डं
समाप्तमिति ।

Beginning of Part II. } अनुदात्तं पदं परिभाषयेम् इति नाधिकारः अस्रितत्वादिति ।

End of do. ह्रस्वन्वर्जितस्य नित्यनपुंसकस्यादिरुदात्तः स्यादिति सूत्रार्थः ।

Colophon. . . . .

Author's रघुनाथपदारविन्दसेवावशतः तस्य (गोवर्द्धनस्य नन्दनः)

pedigree. रघुनाथ इति प्रणामाख्यो रघुनाथाङ्गिसेवकः सुधीः ।

बभूवुस्तस्य चत्वारस्तनयाः सुनयाः सुवधाः स्मृताः ।

महादेवाभिधः श्रेष्ठो महाभाष्यसुभाषकः ॥

रामकृष्णो द्वितीयोऽसौ रामकृष्णाङ्गिसेवकः ।

तृतीयो जयकृष्णोऽस्मि श्रीकृष्णो ग्राममुद्भवः (?) ॥

श्रीमत्सिद्धान्तकौमुद्याः स्वरवैदिकखण्डयोः ।

नत्वा मुनिवयं गृह्यां टीकां कुर्वे सुबोधिनीं ॥

Subject. भट्टाजिकृतवैयाकरणसिद्धान्तकौमुद्याः अष्टमाध्यायस्य स्वरवैदिकखण्डयोटीका
संप्रातिशास्त्रफिट्सूत्रा च ।

Contents. १मखण्डः । वैदिकप्रकरणव्याख्या प० १—३१ । तत्र चतुर्थाध्यायः प० १३ ।
२तीयखण्डः । तत्रादौ धातुस्वराः प० १—११ । ततः फिट्सूत्राणां व्याख्या
प० ११—१७ । ततः प्रत्ययस्वराः प० १७—२२ । ततः समासस्वराः प०
२२—३६ । ततः कारकस्वराः प० ३६—४४ । ततस्त्रिङन्तस्वराः प० ४४—५२ ।

No. 348. End 440. (3) सूत्रपाठः ।

SU'TRAPA'THA.

No. 348. Substance, country-made paper. Royal 8vo. Folia, 65.
Lines on each page, 18. Extent in s'lokas, 1,200. Character, Nágara.
Date, ? Appearance, fresh. Prose. Correct. Complete.

No. 440. Substance, country-made paper. 4to. Folia, 21. Lines on each
page, 29. Extent in s'lokas, 1200. Character, Nágara. Date, SM. 1846.
Appearance, new. Prose. Correct. Complete.

The Sūtras or original text of Pāṇini's Sanskrit grammar without their Vrittis or scholia.

The Sūtras quote the names and opinions of several grammarians who lived before Pāṇini, such as Gārgya, Gālava, Senaka, Apisāli, Kāsyapa, Chakravarman, Bharadvāja, the elder Kātyāyana, Sākalya, Sphoṭāyana, As'vatāyana, Prāchyāh, &c. The Mādhavīya-vṛitti likewise quotes, among many others, Ātreya, Dhanapāla, Kaus'ika, Bhāguri, Vyāghrapāda, Vyāghrabhūti, Chandra, &c., as grammarians of early dates; but their works are lost. The Sūtras in the whole *Aṣṭādhyāyī* number 3,996, of which only three or four are held to be of doubtful authenticity.

Beginning. येनाक्षरसमाम्नायमधिगम्य मच्छेष्टरात् ।

कृत्स्नं व्याकरणं कृतं तस्मै पाणिनये नमः ॥

येन घौता गिरः पुंसां विमलैः शब्दवारिभिः ।

तमस्यज्ञानजं भिन्नं तस्मै पाणिनये नमः ॥ अ इ उ णेत्यादिशिवसूत्राणि ।

End.

नोदात्तस्वरितोदयं गार्ग्यकाश्यपगालवानां ।

अ अ इति । रषाभ्यामुभौ युनानोऽल्पोष्ठौ ॥

Colophon. इत्यष्टमाध्यायस्य चतुर्थः पादः । इत्यष्टमाध्यायः समाप्तः ।

Subject. पाणिनेरष्टाध्यायव्याकरणस्य मूलसंस्कृतवैदिकसूत्राणि । सञ्ज्ञापरिभाषासन्धि-
सुबन्ततिङन्तकृदन्ततद्धितस्त्रीत्यकारकसमासौनादिकवैदिकप्रकरणस्वरप्रत्यय-
घटितानि ।

Citations of मच्छेष्टरेण यथोक्तं । गार्ग्यः ७, २, ९९ । गालवः ६, २, ६१ । ७, १, ७२ ।

ancient सेनकः ५, ४, ११२ । अपिसालिः ६, १, ९२ । काश्यपः ८, ४, ६७ । चक्र-

authors. वर्मा ६, ७१, १२० । भरद्वाजः ७, २, ६२ । कात्यायनः २, ४, १११ ।

साकल्यः १, १, १६ । स्फोटायनः ६, १, १२७ । यस्कः २, ४, ६३ । एवं
प्राच्याः ॥

Contents. प्रत्यध्यायस्य चतुस्पादानां सूत्रसङ्ख्या यथा । —————

१ अ०।—१, १, ७५ । १, २, ७२ । १, २, ९३ । १, ४, ११० ।= २५१ ।

२ अ०।—२, १, ७२ । २, २, २८ । २, २, ७३ । २, ४, ८० ।= २५८ ।

३ अ०।—२, १, १५० । २, २, ११८ । २, २, १७६ । २, ४, १११ ।= ६२५ ।

४ अ०।—४, १, १७८ । ४, २, १४५ । ४, २, १६८ । ४, ४, १४४ ।= ६२९ ।

५ अ०।—५, १, १२६ । ५, २, १४० । ५, २, ११९ । ५, ४, १६० ।= ५५५ ।

६ अ०।—६, १, २२२ । ६, २, ११९ । ६, २, १२९ । ६, ४, १७५ ।= ७२६ ।

३ अ०।—३, १, १०३। ३, २, ११८। ३, ३, १२०। ३, ४, १३। = ३३८।

८ अ०।—८, १, ७२। ८, २, १०८। ८, ३, ११८। ८, ४, १८। = ३८८।

समुदायेन ३८८७ सूत्राणि ॥

No. 1136. हरिनामामृतव्याकरणं ।

HARINAMAMRITA-VYAKARANA.

Substance, country-made yellow paper, 10 × 4½ inches. Folia, 17. Lines on each page, 8. Extent in s'lokas, 350. Character, Bengali. Date, ? Appearance, new. Correct. Complete.

A modern grammar of the Sanskrit language designed for the use of the people of Vraja, but used principally by the Vaishnavas of Bengal. By Rūpa Gos'vāmī, companion and disciple of Chaitanya-deva, and author of several works relating to the Vaishnava faith. The work differs from another work of the same name, which is due to Jīva Gos'vāmī *alias* Jīves'vara S'vāmī, mentioned by Colebrooke, and noticed under No. 428 of the Notices of S. MSS. The peculiar characteristics of both these grammars are the employment of the various names of Kṛishṇa, Rādhā and Balarāma, the favourite deities of the Vaishnavas, for their terminology, and the mentioning of their acts in exemplification of the rules of grammar. Vopadeva was a Gosain, and though it was his professed object to use the names of his gods for the attainment of bliss (शंशब्दैः । शब्दैर्मङ्गलं स्यादिति प्रयोजनाभिधेयः सम्बन्धः), yet he durst not make so extravagant a use of divine names for the technicalities of his grammar as these religious fanatics have done. The ten vowels of अच्, for instance, are designated by the names of ten incarnations of *Vishnu*, and so on. The reason for this ridiculous superstition is thus stated in the exordium : “ The repetition of the name of Vaikuṇṭha even when done symbolically or in joke, with due veneration or in disrespect, always destroys sin.”

साङ्केत्यं परिहास्यं वा स्तोमं हेलनमेव वा । वैकुण्ठनामग्रहणं अशेषाघहरं विदुः ॥

Notice has already been made of a S'aiva or S'ākta grammar which has adopted the like superstition of using the names of S'iva and S'akti instead of grammatical terms. It is not easy to say whether the S'āktas derived this practice from the Vaishnavas, or *vice versa*, since it is an old practice among Hindus in general to call their fellow creatures

by the names of deities. There is another grammar of this kind among the Vaishnavas called the *Chaitanyāmṛita* with a commentary by an anonymous author.

Beginning. श्रीहरिं सधुरं नत्वा हरिनामाद्यतं रसं ।

व्याकरणञ्चैव तद्भक्ताः पिवन्तु ब्रजवामिनः ॥

साङ्केत्यं परिचास्यं वा स्तोमं हेलनमेव वा ।

वैकुण्ठनामग्रहणं अशेषाद्यहरं विदुः ॥

End. विष्णुजनाद्येकसर्वेश्वरात् घट् पौनःपुन्यातिशययोः ।

पुनः पुनरतिशयेन वा भवति वोभूयते वोभूयेतेत्यादिः ।

यडो महाहरो बडलं । वोभवीति वोभोति वोभूतीत्यादिः ।

यमिच्छति तस्मात् क्यन् । पुत्रमिच्छतीति पुत्रीयतीत्यादिः ।

Colophon. इति श्रीमद्रूपगोस्वामिना विरचितं हरिनामाद्यतात्पर्यं वैष्णवीयव्याकरणमाख्यात-
पदं समाप्तम् ।

Subject. सञ्ज्ञाविसन्धिविलिङ्गसुबन्तसाधनं तथा कारकसमासतद्धिताख्यातपादाः ॥

No. 1563. उनादिवृत्तिः ।

UNADI-VRITTI.

Substance, country-made paper. Svo. Folia, 376. Lines on each page, 13. Extent in s'lokas, 1880. Character, Nāgara. Lithographed. Date, 1871, A. D. Appearance, new. Prose. Correct. Complete.

A commentary on the Unādi Sūtras. By Ujjvala-datta. This lithographed edition differs in many respects from Dr. Aufrecht's type edition published at Leipzig. The beginning and end of the two editions are different, and the number of *pādas* or sections in the one is ten, while in the other it is five only. Moreover the lithograph is not accompanied with the original Sūtras as the type one is, which renders it less useful. The *Unādi* suffixes, though as necessary as the *Kridanta* ones, and as important as the *taddhita* suffixes added to the nouns of the *gaṇa-pātha*, are seldom treated of in ordinary treatises on grammar as an essential subject of grammatical instruction. Pāṇini himself, though diffuse in other respects, stops short when treating of the *Unadis* by saying "*Unadayo bahulam*, they are too many." Moreover

the formation of *Unádi* words is so very arbitrary and complicated on account of the insertion, transposition, substitution and transmutation of letters by the indeterminate laws of prosthesis, epenthesis, metathesis, paragoge, synalepha, synesis, synaeresis, synephonesis, &c., that it, can hardly be brought under the definite rules of permutation by Sandhi, or reduced under the strictest forms of grammar for the adhesion of these suffixes. The primary signification of the root also is utterly lost in the derivative word formed from it.

Dr. Carey, at the end of his Sanskrit grammar, has a chapter devoted to the rules for the formation of *aunádika* words, and says they were contrived by the ancient grammarian Kátyáyana for the derivation of doubtful words in the same manner as the *Sautra* roots are supposed for the themes of some derivative words of uncertain origin. Dr. Aufrecht, in the preface to his edition of the *Unádi vritti*, says, ‘The *Unádi* Sutras are rules for deriving, from the acknowledged verbal roots of the Sanskrit, a number of appellative nouns, by means of a species of suffixes, which, though nearly allied to the so-called *Krits*, are not commonly used for the purposes of derivation.’ Again, in another place, for distinguishing them from the *Krit* suffixes, he says: “We find the *Krit* suffixes in whole classes of verbs, employed for the same purpose, and subject to the same grammatical laws. The *Unádi* suffixes, on the contrary, seem in both respects to baffle the efforts of the grammarian who tries to bind them to a definite rule. Lastly, it must be confessed that the derivations given of *Unádi* words are frequently arbitrary and whimsical.” It is necessary to notice in this place in the words of Goldstucker, p. 171, “that there were two classes of scholars in ancient India, who entertained different views of the formation of words,—the one comprising the *Nairuktás* or etymologists (except Gárgya), and the other consisting of some of the *Vaiyákarana*s or grammarians, and the etymologist Gárgya. The former maintained that all nouns are derived from verbal roots, and the latter that only those nouns are so derived in which the accent and formation are regular, and the sense of which can be traced to the verbal root, which is held to be their origin.” The former prove the possibility of the undertaking by the *Nirukta* and *Unádi Sutras*, as Yaska says, नासाख्यानजानीति शाकटायनो नैरुक्तसमयश्च “that all nouns derive their origin from verbs; so says Sákataáyana, and all the commentators of the Vedas.” The latter denied the possibility of deriving the *Unádi* words from verbal roots. Patanjali, in his

commentary on Pāṇini, says उणादीन्युत्पन्नानि प्रातिपदिकानि “Unādis are crude forms without origin;” and another grammarian, उणादीनि यथा जातानि तथा साधूनि “the Unādi words are perfect as they are;” thus expressing the opinion that it is impossible to assign to them the same grammatical rules to which we are accustomed in other words.

“We have no direct tradition,” says Aufrecht, “as to the author of the Sūtras. They were composed before the time of Pāṇini, as they are referred to by him in two different passages of his grammar. The fact, however, that both Yāska and the author of the *Kārikā* (व्याकरण शकटस्य च तोकं) specify Śākaṭāyana as the grammarian who derived all nouns from verbs, speaks in favour of Nāgojī’s conjecture that the authorship is to be attributed to Śākaṭāyana.” Again says he, on page ix, “That in Vimala’s Rūpamālā grammar, I find the statement that Vararūchi is their author.” उणादिस्फुटीकरणाय वररुचिना प्रथमेव सूत्राणि प्रणीतानि तद्यथा कृत्वापाजिमीत्यादिः । This assertion, which makes Vararūchi older than Pāṇini, would have a claim to probability. But if Vararūchi be another name for Kātyāyana, then Dr. Carey’s text of the Sūtras has every right to be attributed to him. Goldstücker, however, in his strictures on Aufrecht, would not have him for the elder Kātyāyana, but Vararūchi himself, who, as he explains from the above passage on page 171, composed a separate work of his own on the *Unādi Sūtras* in order to illustrate the suffixes. He does not allow the *Unādi Sūtras* to be anterior to Pāṇini, but acknowledges the suffixes to be of higher antiquity, and that Pāṇini lived a considerable time before the author of the *Unādi Sūtras*, who compiled them for supplying the defects in Pāṇini’s work.

Among the modern works on Unādi, there are the *Kātantra Unādi-ṛitti* by Śivadāsa; the *Supadma Unādi ṛitti* by Padmanābha-datta; the *Unādi-pāda* of the Saṅkshipta-sārā grammar; the *Unādi* chapter in Benfey’s larger Handbook of Sanskrit grammar, and an *Unādi Kosha*. The number of suffixes in all these treatises amounts to a little more than three hundred. Kramadīśvara takes many of the irregular, or as Forster calls them, particular *Kṛit* suffixes for the *Unādi*. There is also a valuable commentary on more than 300 of these *Unādi Sūtras*, composed by Nṛsiṅha, who lived Samvat 1577-1520 A. C.

Beginning महादेवं नमस्कृत्य प्रणिपत्य सरस्वती ।

of the litho- वक्ष्ये वृत्तिरुणादीनां यथावुद्धि यथाक्रमं ॥

graph. इदानीं अधिकाराः प्रत्ययः परस्माद्युदात्तादिः ।

Do. of Au- frecht's copy.	हेरम्बमीश्वरं वाचं नमस्कृत्य पदं गुरोः । श्रीमदुज्ज्वलदत्तेन क्रियते वृत्तिरुत्तमा ॥
End of the lithograph.	स्था इत्येतस्माद्धातोर्भवच् अम्बक इत्येतौ प्रत्ययौ भवतः । स्तु इत्ययच्चादेशः । छा गतिनिवृत्तौ भौ तिष्ठतीति स्तम्बः । समवायः स्तवकः अङ्कुरः कर्त्ता ॥
End of Au- frecht's edi- tion.	मङ्गतेरल् च । उखनखेत्यादिदण्डके मगिः पथते । इत्यादिः । सर्वमङ्गलमङ्गल्ये शिवे सर्वार्थसाधिके । शरण्ये त्र्यम्बके गौरि नारयणि नमोऽस्तु ते ॥
Colophon of the lithograph.	इत्युज्ज्वलदत्तविरचितायामुणादिष्टौ प्रकीर्णपादो दशमः पादः इत्यु- णादिष्टः समाप्ता ॥
Do. of Au- frecht's text.	इति महोपाध्यायजाजलान्तरनामधेयश्रीमदुज्ज्वलदत्तविरचितायामुणा- दिष्टो पञ्चमः पादः ।
Subject.	शकटायनप्रणीतोणादिस्त्राणां वृत्तुदाहरणानि ।
Authorities cited in it.	वृत्तिं न्यासमन्यासं रचितं भागवित्तिकां । भाष्यं धातुप्रदीपञ्च तट्टीकां वर्णदेशनां ॥ उपाध्यायस्य सर्वस्वं सुमूर्तिं सोमनन्दिनं । कलिङ्गचन्द्रादीन् समीक्ष्यैषा कृतिर्मेम ॥ उणादिष्टयोऽनेका भूरिभिः स्त्रिभिः कृताः । तास्त्रिदानीं विपर्यस्ता वृत्तशब्दार्थधातवः ॥ ता एवाद्य समालोच्य ग्रन्थानन्याञ्च विस्तरान् । सर्वतः सारमाकृत्य मायावृत्तिर्विरच्यते ॥

मन्त्रायं । सर्वेषां धातूनामुत्तरे उणादिप्रत्ययेन शब्दाः निष्पन्ना भवन्ति । ते उणादयो
वज्रलं । सञ्ज्ञाविषये स्युः । इति पाणिनिः ताभ्यामन्यत्रोणादयः । सम्प्रदानापादा-
नाभ्यामन्यस्त्रिणेत्रार्थं स्युः । तत्र द्वे मते स्तः । गार्ग्यभिन्ननैरुक्तानां मते धातुजाः
शब्दाः सर्वे एव । द्वितीयशकटायनभिन्नवैयाकरणानां मते उणादीन्यन्यत्रानि
प्रतिपादिकानि, यथा कारिका । नाम च धातुजमाह निरुक्ते व्याकरणे शकटस्य
च तोकं । तत्र भाष्यं । नाम खल्वपि धातुजमेवाङ्गनैरुक्ताः । वैयाकरणानाञ्च
शकटायन आह । धातुजं नामेति ।—

तत्र कैयटः । अन्यैरप्याचार्यैः शब्दानां प्राकृत्यादिविभागेन व्युत्पादनसम्भुपगत-
मित्याह । नामेति । तोकमित्यपत्येऽर्थे । तत्र नागेशः । ननु तेषामेव व्युत्पादन
वैयाकरणैः कृतमित्याशङ्क्याह । भाष्ये नाम चेत्यादिः । तद्द्वयमाचष्टे । नाम

खल्वपीति । नामधातुजमिति नैरुक्ताः । पाणिनेस्तु तान्यव्युत्पन्नान्येवेति । इदं
चायमेति सूत्रे भाष्ये स्पष्टं । वैद्यनाथोऽपि । तान्यव्युत्पन्नान्येवेति परिभाषार्थः ।
तदन्तानि तदन्तत्वेनाभिमतानि वा ।

सूत्रकारः । एवञ्च क्वापेत्याद्युणादिसूत्राणि शाकटायनस्येति सूचितं । धातुजं नामेति
निरुक्तं आह निरुक्तकारः शाकटायनस्य स्वकृते व्याकरणे । विमलकृतरूपमालाख्य-
व्याकरणे तु उणादिसूत्रकारः वररुचिः कथितवान् । यथा उणादिस्फुटीकरणाय
वररुचिना प्रथमेव सूत्राणि प्रणीतानीत्यादिः ।

No. 1457. काशिकावृत्तिः ।

KAS'IKĀ-VRITTI. CHS. V—VII.

Substance, up-country paper. Chapter V. $9 \times 3\frac{1}{4}$ inches. Folia, 49.
Lines on each page, 15. Chapter VI. $11\frac{3}{4} \times 3\frac{3}{4}$ inches. Folia, 175. Lines
on each page, 8. Chapters VII and VIII. $11\frac{3}{4} \times 3\frac{3}{4}$ inches. Folia, 180.
Lines on each page, 9. Extent of 4 chapters, 12,000 ślokaś. Character,
Nāgara. Date, ? Appearance, old and smudgy. Prose. Generally
correct. Incomplete.

A perpetual commentary on the grammatical aphorisms of Pāṇini.
By Jayāditya, *alias* Vāmana, *vel* Vāmana Jayāditya. This MS. is in-
complete, containing the last four chapters only. Codices are available
in the Sanskrit libraries of Calcutta and Benares. The copy noticed
in Aufrecht's catalogue was also an incomplete one. Weber gives no
notice of it in his Handschriften Verzeichnisse. The eight chapters
into which it is divided, and their subdivisions into four sections each,
follow exactly the order of the quadrupartite Ashtādhyāyī of Pāṇini.
The work is now in course of publication in the *Pandit* of Benares.

This work is different from one of the same name—the Kāsikā,
containing the *Kārikās* or metrical rules of ancient grammarians cited
by Patanjali, and largely quoted in this work with the author's *vrittis*
or explanatory scholia on them, on which account it is justly styled the
Kās'ikā-vṛitti. It is different also from another of the same name, well
known by its appellation of the *Paribhāshendu-s'ekhara-kāsikā* by Vai-
dyanātha Pāyagunda, exposing the *Paribhāshā* rules contained in the
Paribhāshendu-s'ekhara of Nāges'a-bhaṭṭa, as the former does those of
the *Kārikā* rules, both forming two important branches of grammatical
erudition in Sanskrit.

Beginning. ५ अध्यायारम्भः । प्राक् क्रीताच्छः । तेन क्रीतमिति वक्ष्यति ।

६ अध्यायारम्भः । एकाचो द्वे प्रथमस्य । अधिकारोऽयमित्यादिः ।

७ अध्यायारम्भः । युरोरनाकौ । अङ्गस्यैवेत्यादिः ।

८ सर्वस्य द्वे । सर्वस्येति च द्वे इति च एतदधिकृतं वेदितव्यं ।

End.

५ अध्यायान्तः । निष्प्रवाणिर्वा निष्प्रमाणिश्च तन्नुवायः ।

६ अध्यायान्तः । हिरण्यः । हिरण्यशब्दाद्विहितस्य मयटो मलोपो निपात्यते ।

७ अध्यायान्तः । ईचगणः । गणेरभ्यासस्य ईकारादेशो भवतीत्यादि ।

८ अध्यायान्तः । अ अ । एकोकारविटतस्यापरसंहतः ।

Colophon.

५ अ० । इति काशिकायां दृत्तौ पञ्चमाध्यायस्य चतुर्थः पादः ।

६ अ० । इति काशिकायां दृत्तौ षष्ठाध्यायस्य तुरीयस्वरणः समाप्तः ।

७ अ० । इति वामनकाशिकायां दृत्तौ सप्तमाध्यायस्य चतुर्थः पादः समाप्तः ।

८ अ० । इति वामनकृतायां दृत्तौ अष्टमाध्यायस्य चतुर्थः पादः समाप्तः ।

Subject.

पाणिनीयपञ्चमाध्यायावधिअष्टमाध्यायान्तर्गतानां सूत्राणां व्याख्या ।

Contents.

५ अ० । ४ पादाः । ४९ पत्राणि । १४ पत्रपङ्क्तयः । ४६ पङ्क्तिवर्णाः ।

२० प्र० श्लोकाः । समयं १९५० ।

६ अ० । ४ पादाः । १७५ पत्राणि । ८ पत्रपङ्क्तयः । ३८ पङ्क्तिवर्णाः ।

९ प्र० श्लोकाः । समयं ३३९ ।

७ अ० । ४ पादाः । ९४ पत्राणि । ८ पत्रपङ्क्तयः । ४० पङ्क्तिवर्णाः ।

१० प्र० श्लो० । समयं १८६० ।

८ अ० । ४ पादाः । ८२ पत्रपङ्क्तयः । ४० पङ्क्तिवर्णाः । १० प्र०

श्लोकाः । समयं १६२५ ।

८७४५ ।

No. 1396. काशिकावृत्तिः ।

KĀSIKA-VRITTI and KĀRIKAS.

Substance, country-made yellow paper. Chapter I., section 4th, $10 \times 4\frac{1}{2}$ inches. Folia, 70. Lines on each page, 10. Extent in s'lokas, 2,100. Chapter II., section 4th, 11×5 inches. Folia, 48. Lines on each page, 10—11. Extent in s'lokas, 1,200. Chapter III., section 4th, 11×5 inches, Folia, 79. Lines on each page, 10—11. Extent in s'lokas, 2,000. Chapter VI., section 4th, $10\frac{3}{4} \times 4\frac{3}{4}$ inches. Folia, 15. Lines on each page, 11. Extent in s'lokas, 600. Characters, Deva and Pointed Nāgara. Date, ? Appearance, very old. Correct. Incomplete.

A perpetual commentary on the aphorisms of Pāṇini, together with the Vārtikas of Kātyāyana, the Bhāshyas of Patanjali, the Paribhāshās and Kārikās of ancient grammarians upon the Sūtras, by Vāmana *alias* Jayāditya. The author was different from Vāmana Svāmī, as described by his commentator, Jinendra *alias* Jinendra-buddhi, author of the Nyāsa.

Nothing can be said with certainty concerning the compiler of the Kās'ikā, or authorship of the Kārikās quoted and illustrated in the Kās'ikā Vritti. No author tells us when and by whom the Kās'ikā was compiled, and the Kārikās have been transmitted from remote ages, without any mention of the names of their authors in the great Bhāshya of Patanjali, the Kās'ikā and its present Vritti. Dr. Bohtlingk dates them after the Vārtikas and Paribhāshās and before the Bhāshyas, and attributes them all to one author, when he says, vol. II, p. xiv., "Between Pāṇini and Amara Siṅha there are still four grammarians, Kātyāyana, the author of the Paribhāshās, the author of the Kārikās, and Patanjali." But Goldstücker controverts him by assigning the Kārikās to different authors at different periods before Patanjali, when he says in his Pāṇini, page 93, "To assign these verses to one author would be as erroneous as to speak of one author of the Vārtikas." These authors are mentioned as अपरः अन्यः आह in the commentaries. Nāgojī Bhaṭṭa ascribes some of them to Kātyāyana and others to Patanjali, when he says in Kārika to IV, I, 26, "*Ete slokāḥ bhāshya kritāḥ eva, na vārtika kritāḥ*", which plainly intimates that there existed Kārikās composed by them. The Kārikās are, according to their relation to Kātyāyana and Patanjali, divisible into the following kinds, namely : "1. Those

embodying the rules of Kātyāyana, or recording their substance. 2. Those deviating from the Vārtikas, and introducing some new matter. 3. Such as enlarge and criticise the Vārtikas to strengthen them. 4. Kārikās commented by Patanjali, and discussed in the Bhāshya. 5. Those without his commentary or left uncommented by him. 6. Such as are ascribed by Kaiyaṣa to the Sloka-Vārtikakāra, or author of the versified Kārikās."

Beginning of वृत्तौ भाष्ये तथा नाम धातुपारायणादिषु ।

Chapter I. विप्रकीर्णस्य तन्त्रस्य क्रियते सारसङ्ग्रहः ॥

Section 1. अथ शब्दानुशासनं । केषां शब्दानां वैदिकानां लौकिकानाञ्च । कथमनुशासनं । प्रकृत्यादिविभागकल्पनया सामान्यविशेषवता लक्षणेन च । अथ किमर्थो वर्णनानुपदेशः । इत्यादिः ।

End of ditto. प्रागुदाहृतो विभजते हंसः क्षीरोदकं यथा ।

Folia 20. विदुषां शब्दसिद्धयर्थं सा पुनातु सरस्वती ॥

Colophon of ditto. इति काशिकायां वृत्तौ प्रथमाध्यायस्य प्रथमः पादः समाप्तः ।

१तीयपादारम्भः । गाङ्कुटादिभ्यो ङ जित् ङित् । अतिदेशोऽयं ।

२तीयपादशेषः । इति जयादित्यकाशिकायां वृत्तौ प्रथमस्याध्यायस्य तृतीयपादः ।

४र्थपादारम्भः । आकङ्गारादेका सञ्ज्ञा । कङ्गाराः कर्म्मधारय इति वक्ष्यति ।

तत्समाप्तिः । अवसानां प्रदेशः । वोऽवसानयोर्विसर्जनीय इत्यवसादयः ।

इति जयादित्यकाशिकावृत्तौ प्रथमस्याध्यायस्य चतुर्थः पादः ।

२च०४ पादारम्भः । समर्थः पदविधिः । परिभाषेयं । यः कश्चिदिह शास्त्रे पदविधिः समर्थः समर्थो वेदितव्यः । विधीयत इति विधिः ।

तत्समाप्तिः । इति वामनकाशिकायां वृत्तौ द्वितीयाध्यायस्य चतुर्थः पादः समाप्तः ।

२ अध्यायारम्भः । अधिकारोऽयं । प्रत्ययशब्दः सञ्ज्ञात्वेनाभिधीयते ।

तत्समाप्तिः । इति काशिकायां वृत्तौ तृतीयाध्यायस्य चतुर्थः पादः समाप्तः ।

६ अध्यायारम्भः । अधिकारोऽयमाप्तमाध्यायपरिसमाप्तेः । यदितो ऊर्द्धमनुक्रमिष्यामोऽङ्गस्येत्येव वेदितव्यं ।

तत्समाप्तिः । अस्तु नमोऽस्तु देवकृपिपितृमनुष्येभ्यः । शिवमायुर्वपुरनामयं शान्तिमरिष्टि-
मक्षितिमौजसेजो यशो बलं ब्रह्मवर्चसं कीर्त्तिमायुः प्रजापशूत्रमो नमस्कृता
वर्द्धयतु दुष्टता दुरुपयुक्तान् पूजाधिकाञ्च सर्वस्मात् खल्वि देवकृपिभ्यश्च
ब्रह्म सत्यञ्च पातु मामिति ब्रह्म सत्यञ्च पातु मामिति ।

इति षष्ठोऽध्यायः समाप्तः । समाप्तं गृह्यस्त्व्वं ॥

APPENDIX.

AN ALPHABETICAL LIST OF SANSKRIT GRAMMARS
KNOWN TO EXIST IN MS. WITH THE NAMES
OF THE AUTHORS AND REFERENCES
TO THE WORKS IN WHICH
THEY HAVE BEEN
NAMED.

*Abbreviations.

A. C. S.	Aufrecht's Catalogus Codicum Sanscriticorum.
A. S. C.	Asiatic Society's Catalogue of Sanskrit MSS.
O. C.	Catalogue of Sanskrit MSS. found in Oudh, Fasciculi I to IX.
B. S. C. C.	Benares Sanskrit College Catalogue appended to the A. S. C.
B. G. C.	Bühler's Catalogue of Sanskrit MSS. found in Guzrat.
B. S. D. C.	Bombay South Division Catalogue, Fasciculus I.
C. S. Gr.	Colebrooke's Sanskrit Grammar.
C. S. C. C.	Calcutta Sanskrit College Catalogue, appended to the A. S. C.
Car. S. Gr.	Carey's Sanskrit Grammar.
Gold. Pan.	Goldstücker's Essay on Pāṇini.
K. C. P. C.	Keilhorn's Central Province Catalogue.
M. N.	Mitra's Notices of Sanskrit MSS., Nos. I to XII.
N. W. P. C.	North-Western Provinces Catalogue.
T. S. K.	Tārānath's Siddhānta Kaumudī.
S. P.	Supplement to the Pandit, containing a Catalogue of MSS. belonging to the Benares Sanskrit College.

LIST OF SANSKRIT GRAMMARS KNOWN TO EXIST.

Name.	Description.	Author.	References.
A. Adhyāsa-bhāṣhya-vyākhyā. Aniṭ-kārikā.	..... Metrical list of roots not admitting the increment $\sqrt{x} = i$.	Vāchaspati.	A. C. S. p. 177. [No. 1493. B. G. C. Vol. III.
Anubandha-khaṇḍana-vāda. Anuṇyāsa. Ashtādhyāyī.	On inductive letters. ..... The eight books of Pāṇini's grammar.	Rakṣita. ..... Pāṇini (Sālāturiya).	B. G. C. III. A. C. S. p. 161. O. C. Fas. I. C. S. Gr., B. G. C. III. K. C. P. C. No. I. B. S. D. C. No. I. C. S. C. M. L.
Do. pāṭha. Ashtāvakrīti-vivarana. Asthimālā <i>alias</i> Chidasthimālā. Avyayāni or Avyaya.	.... Commentary on Laghu-sabdendu-s'ekhara. On Indeclinables or aptots.	Nāges'a. Madhusūdana. Vaidyanātha <i>alias</i> Bālam or Ballam Bhaṭṭa. Rāmakrishṇa Bhaṭṭa.	S. P. I-1. K. C. P. C. K. C. P. C. B. C. C. B. G. C. III. C. S. C. M. L.
Artha-sāṅgraha.	On the meanings of words.	Bālam Bhaṭṭa.	N. W. P. C. I.

A.					
Ākhyāta-prakriyā.	Conjugations in Sārasvata Grammar.	Anubhūti Svarūpa Āchārya.	....	B. G. C. III.	....
Ākhyāta-vāda.	Powers of verbal suffixes.	Raghunātha Śiromaṇi.	....	N. W. P. C. I.	....
Do.	A discussion between a logician and a grammarian.	Jayarāma	Nyāyapanchā-	M. N. Vol. II. p. 245.	
Ākhyāta-vāda-tīkā, or tippanī	Commentary on the above.	nana.	....	B. G. C. III.	
Sudhā-viveka.	Logical disquisition on verbs.	Durgādāsa.	....	C. S. Gr., A. S. C. p. 132.	
Ākhyātārtha-vāda.	Compendium of Mugdhā-	Ditto.		C. S. Gr.	
Ās'u-bodha.	bodha.	Banga Sena.		A. S. C. No. 672. p. 29.	
Do. tika.	Commentary on the above.	Mokshes'vara.		N. W. P. C. I.	
*Ākhyāta-vyākaraṇa	Inflections of verbs.				
Dhāturūpa.	A commentary on Ākhyāta-				
Ākhyāta-vrittī-tīkā.	vrittī or Logic of Verbs.				
B.					
Bāla-bodha.	An elementary grammar.	Dāmodara.	....	B. G. C. III. 76.	
Bāla-vyākaraṇa.	A rudimentary grammar.	Vara Bhaṭṭa.	....	B. G. C. III.	
Bhāshā-manjarī.	....	Bhima Bhaṭṭa.	....	B. S. D. C.	
Bhāga-vrittī.	Paribhasendu-s'ekhara.	Purushottama-deva.		A. C. S. p. 161.	
Bhaimi-vyākhyā.	A gloss on the rules of Pāṇi-			B. G. C. III. 63.	
*Bhāshā-vrittī.	ni, omitting the Vedic ones.			C. S. Gr. A. S. C. No. 160, p. 84.	
*Bhāshā-vṛtyārtha-vivṛitī.	Commentary on Purushot-	S'risṭidhara.		C. S. Gr. A. S. C. No. 160, p. 84.	
	tama's gloss.				

* Those marked with an asterisk are extant in the Asiatic Society's Library.

List of Sanskrit Grammars known to exist—continued.

<i>Name.</i>	<i>Description.</i>	<i>Author.</i>	<i>References.</i>
*Bhāshya or Mahābhāshya. *Bhāshya-Pradīpa(<i>alias</i>) Kai- yāṭa-Bhāshya-pradīpa. *Bhāshya-pradīpodyota or Mahā-bhāshya-pradīpo- dyota. Bhāshya-pradīpodyota-viva- raṇa. Bhāshyeshtī or Ishtī. Bhāva-pradīpikā or Bhāva- pradīpa. Bhāva-prakāśa (<i>alias</i>) Bhāva- prakāśikā.	Scholium on Ashtādhyāyī. Annotations to the Bhāshya or Mahābhāshya above. Commentary or Kaiyāṭa's annotations. Another commentary on Kai- yāṭa's notes. Desiderata in the Bhāshya. Commentary on S'abda kaustubha. Exposition of Hari Dīkshita's Laghu-Sabda-ratna on Pā- ṇini Manoromā. A grammar compiled under Bhoga. On synonyms and homonyms. Commentary on Bhuri-prayo- ga-gaṇa on roots and themes. On the philosophy of gram- mar and syntax. Commentary on the above.	Patanjali (Gonardīya). Kaiyāṭa son of Jaiyāṭa. Nāgeśa or Nāgoji Bhaṭṭa. I'svarānanda. Patanjali. Kṛiṣṇa-mitra. Vaidyanātha <i>alias</i> Bālam Bhaṭṭa. Vinayasāgara Upadhyāya. Padmanābha Datta. Kāś'is'vara Vāchaspati. Konda Bhaṭṭa, Bhuttoji's bro- ther. Manyu-deva.	C. S. Gr. A. S. C. No. 1425. C. S. Gr. T. S. K. Vol. II, A. S. C. No. 505, p. 97. C. S. Gr. M. N. Vol. III, 1348, A. S. C. No. 505, p. 97. C. S. Gr. Gold Pān. B. G. C. III, 120. N. O. C. K. C. P. C. No. 46, B. C. C. No. 17, S. P. 13, C. S. Gr. T. K. Vol. II, N. W. P. C. I. 70, S. P. 17-5. 15 G. C. III, 80. A. C. S. p. 191. A. S. C. p. 32. C. S. Gr. A. C. S. p. 177. K. C. P. C. No. 47, C. S. Gr.
Bhoga-vyākaraṇa. Bhūri-prayoga. Bhūri-prayoga-gaṇa-tīkā. (<i>alias</i>) Gaṇa-dhatu-parā- bhasa. Bhūṣhaṇa (<i>alias</i>) Vaiyakara- ṇa-bhūṣhaṇa. [karāṇa ditto. Bhushaṇa-kānti or Vaiya-			

Bhushana-kānti or Laghu ditto.	Commentary on the abridged Bhushana.	Vaidyanātha Pāyagunda.	C. S. Gr.
Bhushana-sāra or Vaiyākāra- na ditto.	Abridgment of Bhushana.	Konda Bhaṭṭa.	C. S. Gr. A. S. C. No. 448.
*Bhūshana-sāra-ṭīkā darpaṇa (vide) Vaiyākaraṇa do. do.	A commentary on the last.	Harivallabha.	C. S. Gr. A. S. C. No. 273, N. W. P. C. I, 78, S. P. 9-2.
Ditto Sāra-ṭīkā.	Another commentary on do.	Rudranātha <i>alias</i> Rudra- deva.	K. C. P. C. No. 68. N. W. P. C. I, 77.
Bhūshana-ṭīkā.	A commentary on Vaiyākā- raṇa-bhūshana.	Harirāma.	N. W. P. C. I, 27 and 53.
Ditto ditto.	Ditto ditto.	Gopāla Deva.	N. W. P. C. I, 79.
C.			
Chaitanyāmṛita.	A modern Vaishnava gram- mar.	....	C. S. G. A. S. C. p. 133.
Ditto ṭīkā.	A commentary on the above.	....	Ditto.
Chaitra-kūṭi.	A commentary on Kātantra.	....	C. S. G.
Chandra-kalā.	A gloss on Laghuśabdendu- s'ekhara.	Bhairava Miśra <i>alias</i> Bhaira- vanātha Miśra.	K. C. P. C. No. 16. N. W. P. C. I, 94.
Chandra-kīrti.	A commentary on Ś'arasvata.	Chandrakīrti.	B. G. C. III, 154.
Chandra-sūtra.	Mentioned in Praudha-ma- noramā.	Chandra.	A. C. S. pp. 162, 175, 185.
Chandrikā.	An elementary grammar.	Śrīkantha Miśra.	K. C. P. C. No. 17.
*Ditto Dhātu.	Roots of the Chandrikā grammar.	Ditto ditto.	A. S. C. No. 671, p. 37.
Chandrikā.	Another Sanskrit grammar.	Samās'rāma Aśhārya.	K. C. P. C. No. 18.
Do.	Interpreting the Paribha- shārtha-saṅgraha.	Svayamprakāś'ananda.	C. S. G.

List of Sanskrit Grammars known to exist—continued.

<i>Name.</i>	<i>Description.</i>	<i>Author.</i>	<i>References.</i>
Chandrikā-tīkā, Subodhinī.	A commentary on Chandrikā grammar.	Sukla Mathurānātha.	N. W. P. C. I, No. 24.
*Ditto Adādi.	The verbs of the above.	....	A. C. S. p. 113, A. S. C. No. 671.
Ditto Vrihatī.	The enlarged Chandrikā.	Somanātha.	K. C. P. C. No. 19.
Chaṅgadāsiya Vyākaraṇa.	A compendious recent grammar.	Chaṅgadāsa.	O. C. Fas. VI.
Chaṅgadāsa-vṛitti-kārikā.	Metrical rules of grammar.	Ditto.	C. S. C. C. No. 463.
Do. Do. Saṭīkā.	The above with a commentary.	....	C. S. C. M. L. No. 10.
*Chidasthimálā. Same as Asthimálā and Sadasthimálā.	Commentary on the abridged gloss of Nāges'a on Sidhānta Kaumudi.	Vaidyanatha Páyagunḍa.	C. S. Gr. M. N. Vol. III, No. 1305, A. S. C. No. 673, N. W. P. C. I, Nos. 92 and 95, N. O. C. IV, 3.
Chidrathī.	A commentary on S'abdendu-s'ekhara.	....	B. G. C. III, 140.
Chit-prabhā.	Explanation of Pāṇini's Paṭibhāshās.	Paṇḍita-s'vāmī.	B. G. C. III, 53.
Ch'hatā.	A commentary on Mugdhabodha.	Mis'ra.	C. S. Gr.
D.			
Dāsa-lakāra-viehāra.	Disquisition on the tenses.	Bhavanānda.	B. G. C. III.
Dasa-pādi.	Quoted in Praudha-manoramā.	....	A. S. C. p. 162.

Darpaṇa. Do. Laghu V. Bhūṣhaṇa- tīkā. Daurga-siñhī. Daurga-siñhī-vṛtti.	Vṛiḥad V. Bhūṣhaṇa-tīkā. Commentary on the abridged V. Bhūṣhaṇa. Commentary on the Kātantra. Construction of Kātantra Sūtras. A short recent grammar. A concise treatise on gram- mar. A commentary on Śārasvata. Reply to the objections against the Sekharas of Nāgeś'a. Exposition of Daurga-siñhī- vṛtti. A gloss on Durga Siñha's vṛttis. Quoted in Praudha-manora- mā. Ditto. A commentary on the Sank- shipta-sāra grammar. A short grammar on the plan of Mugdhabodha. Commentary on the above.	Hariballabha. Durga Siñha. Ditto. Chidrūpa Ās'rama. Ditto ditto. Bhaṭṭāraka Chandra Sūri. Manyudeva. Durgā Gupta. Kulachandra. .... Bharata Mallika. Ditto. Pūrṇa Āchārya. Kās'is'vara Vāchaspati.	K. C. P. C. K. C. P. C. No. 26. C. S. Gr. .... C. S. Gr. N. W. P. C. I, 13. A. S. C. No. 440, p. 19. B. G. C. III, 161. O. C. C. S. Gr. (as quoted in Kā- mamudhum. M. N. Vol. I, No. 515. Govt. MS. No. 150. A. C. S. p. 162. A. C. S. p. 162. C. S. Gr. C. S. Gr. A. S. C. No. 441, p. 20. C. S. Gr. A. S. C. No. 441, p. 22. O. C. I. A. S. C. 673, p. 33.
Darpaṇa. Do. Laghu V. Bhūṣhaṇa- tīkā. Daurga-siñhī. Daurga-siñhī-vṛtti.	Vṛiḥad V. Bhūṣhaṇa-tīkā. Commentary on the abridged V. Bhūṣhaṇa. Commentary on the Kātantra. Construction of Kātantra Sūtras. A short recent grammar. A concise treatise on gram- mar. A commentary on Śārasvata. Reply to the objections against the Sekharas of Nāgeś'a. Exposition of Daurga-siñhī- vṛtti. A gloss on Durga Siñha's vṛttis. Quoted in Praudha-manora- mā. Ditto. A commentary on the Sank- shipta-sāra grammar. A short grammar on the plan of Mugdhabodha. Commentary on the above.	Hariballabha. Durga Siñha. Ditto. Chidrūpa Ās'rama. Ditto ditto. Bhaṭṭāraka Chandra Sūri. Manyudeva. Durgā Gupta. Kulachandra. .... Bharata Mallika. Ditto. Pūrṇa Āchārya. Kās'is'vara Vāchaspati.	K. C. P. C. K. C. P. C. No. 26. C. S. Gr. .... C. S. Gr. N. W. P. C. I, 13. A. S. C. No. 440, p. 19. B. G. C. III, 161. O. C. C. S. Gr. (as quoted in Kā- mamudhum. M. N. Vol. I, No. 515. Govt. MS. No. 150. A. C. S. p. 162. A. C. S. p. 162. C. S. Gr. C. S. Gr. A. S. C. No. 441, p. 20. C. S. Gr. A. S. C. No. 441, p. 22. O. C. I. A. S. C. 673, p. 33.
Divya-vyākaraṇa. *Dīpa-vyākaraṇa. Dīpikā. Doshodhāra (vide) Paribhā- shendu-s'ekhara. Durga-tīkā. Durga-vākya-prabodha. Durghaṭa. Durghaṭa-vṛtti. Durghaṭa-ghaṭanā or Dur- ghaṭodghāṭa. Druta-bodha. Druta-bodha-tīkā alias Dru- ta-bodhinī. Darpaṇa. *Dhani-yoni Kāvya, Dhātu- vana-prakāś'a.	Vṛiḥad V. Bhūṣhaṇa-tīkā. Commentary on the abridged V. Bhūṣhaṇa. Commentary on the Kātantra. Construction of Kātantra Sūtras. A short recent grammar. A concise treatise on gram- mar. A commentary on Śārasvata. Reply to the objections against the Sekharas of Nāgeś'a. Exposition of Daurga-siñhī- vṛtti. A gloss on Durga Siñha's vṛttis. Quoted in Praudha-manora- mā. Ditto. A commentary on the Sank- shipta-sāra grammar. A short grammar on the plan of Mugdhabodha. Commentary on the above.	Hariballabha. Durga Siñha. Ditto. Chidrūpa Ās'rama. Ditto ditto. Bhaṭṭāraka Chandra Sūri. Manyudeva. Durgā Gupta. Kulachandra. .... Bharata Mallika. Ditto. Pūrṇa Āchārya. Kās'is'vara Vāchaspati.	K. C. P. C. K. C. P. C. No. 26. C. S. Gr. .... C. S. Gr. N. W. P. C. I, 13. A. S. C. No. 440, p. 19. B. G. C. III, 161. O. C. C. S. Gr. (as quoted in Kā- mamudhum. M. N. Vol. I, No. 515. Govt. MS. No. 150. A. C. S. p. 162. A. C. S. p. 162. C. S. Gr. C. S. Gr. A. S. C. No. 441, p. 20. C. S. Gr. A. S. C. No. 441, p. 22. O. C. I. A. S. C. 673, p. 33.

List of Sanskrit Grammars known to exist—continued.

<i>Name.</i>	<i>Description.</i>	<i>Author.</i>	<i>References.</i>
*Dhātu-chandrikā. *Dhātu-Dīpikā.	List of verbal roots. Same as Dhātu pāṭha-dīpikā.	.... Dúrgadāsa.	A. S. C. No. 201, p. 37. M. N. Vol. III, No. 1249, C. S. Gr.
*Dhātu-gaṇa <i>alias</i> Viśṇúḥ Dhātu-gaṇa. Dhātu-gaṇa-paribhāṣā.	Classified list of roots according to Supadma. A gloss on the Bhuri-prayoga-gaṇa-pāṭha. List of roots according to Supadma.	Jayásundaraj (on the plan of Viśṇu). Kās'is'vara. Kās'is'vara Vachaspati.	A. S. C. No. 673, p. 35. ....
*Dhātu-gaṇa-prakāśa. Dhātu-ghoṣā.	Roots according to Sankship-ta-sāra.	....	A. S. C. No. 673, p. 33. C. S. Gr.
*Dhātu-manjarī. Dhātu-málā. Dhātu-krama-málā. *Dhātu-pāṭha.	A gloss on Pānini's Dhātu-pāṭha. A metrical list of roots. Classified list of verbal roots.	Dharmakīrti Pāla. Rādhakrishṇa. Pānini.	B. G. C. No. 43. A. S. C. No. 349, p. 34. .... B. G. C. No. 35. A. C. S. p. 168, No. 373, A. S. C. No. 344, p. 23, B. S. D. C. No. 6. B. G. C. No. 37. S. P. 57, 1 and 7.
Ditto. Ditto. Ditto. Ditto.	Ditto of the Śārasvata grammar. The Kātantra list of roots. Ditto of the Haima Vyākaraṇa.	Ānubhūti-svarupa. Harsha-kīrti. Sarvavarma. Hemachandra.	B. G. C. No. 38. B. G. C. No. 39. B. G. C. No. 40. A. C. S. No. 378,

Dhātu-páṭha.	.....	Punyasundara.	B. G. C. No. 41.
Ditto.	.....	Durgádása.	A. C. S. p. 170.
‡ Dhātu-páṭha-dípiká.	.....	Nágojī Bhaṭṭa.	C. S. Gr., A. S. C. No. 415, p. 9.
Dhātu-páṭha-vṛtti.	.....	Sarasvati.	K. C. P. C. No. 27.
Dhātu-párayana.	.....	Ráma Siṅha.	B. G. C. III, 42.
Dhātu- or Tantra-pradīpa.	.....	Rádhaśrīṣṇa.	K. C. P. C. 28, Ben. Col. No. 25.
Dhātu-ratnavālī.	.....	Rámákánta.	C. S. Gr.
Dhātu-rahasya.	.....	Baṅga Sena.	M. N. II; No. 737.
* Dhātu-rúpa <i>alias</i> Akhyáta Vyákarana.	.....	Forster.	A. S. C. No. 672, p. 23.
Dhātu-rúpavālī.	.....	Kás'ī Mis'ra.	A. S. C. No. 201, p. 37, S. P. 26, 28, 29.
Ditto ditto.	.....	Vijayananda.	B. G. C. Nos. 44 and 45.
Dhātu-taraṅginī.	.....	Vopadeva.	B. G. C. No. 35.
* Dhātu-saṅgraha.	.....	Bhaṭṭojī Díkshita.	A. S. C. No. 668, p. 30.
Dhātu-vṛtti.	.....	Vaidyanátha Páyagunda.	B. G. C. III, No. 46, B. C. C. No. 14.
Ditto.	.....	Rámakrishṇa Bhaṭṭa.	B. G. C. No. 47. O. C. I.
Dhátvartha.	.....		
Gadā.	.....		
Gaṇa-páṭha.	.....		

G.

List of the Sanskrit Grammars known to exist—continued.

<i>Name.</i>	<i>Description.</i>	<i>Author.</i>	<i>References.</i>
*Gaṇa-pāṭha (Śabda). Ditto. *Do. or Ś'abda gaṇa-pāṭha. *Gaṇa-dhātu-paribhāṣā. Gaṇa-tattva-śoḍaśika. Gaṇaratna-mahodadhī-tīka.	Classification of irregular nouns. Lists of verbal roots. List of anomalous nouns. Gloss on roots of Supadma. .... A gloss on the running commentary on Pāṇini.	Pāṇini. Kásínátha and Kás'ís'vara. .... Kás'ís'vara Váchaspati.	A. S. C. No. 327, p. 13. C. S. Gr., Bothlingk's Pāṇini. Rosen and Westergaard. A. S. C. No. 327. A. S. C. No. 673 (2), p. 31. B. G. C. No. 29. S. P. 16-4.
Gana-tattva-mahodadhi or Gaṇa-ratna-mahodadhi.		Vardhamāna Miśra or Vardhamāna Paṇḍita.	C. S. Gr., Gold. Pan. K. C. P. C. No. 14, A. C. S. p. 162.
Gauyi-chandri-tīka.	Commentary on Saṅkshipta-sāra.	Goyichandra.	....
Gúdhārtha-dīpikā or Gúdhārtha-dīpani. Girvána-pada-mañjarí.	A running commentary on Pāṇini's aphorisms.	Sadās'iva Paṇḍita. Varadarāja.	C. S. Gr., T. K. Vol., II, C. S. C. M. L. No. 9. C. S. C. C. No. 1398, D. M. L. No. 8.
H.			
Hari'-káríkā or Vákya-pradīpa. Ditto Vyākhyāna.	Metrical maxims on the philosophy of Syntax. Commentary on the above.	Bhartrihari <i>alias</i> vṛishabha. Helarāja.	C. S. Gr., A. C. S. p. 161-177, T. K., A. S. C. No. 674. K. C. P. C. No. 86.

Hari-vyākāra. Harināmāṛīta.	Commentary on the above. A Vaiṣṇavite grammar.	Puṇyarája. Jīva Gosvāmī.	A. S. C. No. 674. C. S. Gr., M. N. No. 423. A. S. C. No. 1135.
Ditto.	Ditto.	Rūpa Gosvāmī.	Govt. Ms. No. 388, A. S. C. 1136.
Ditto Tīkā. Haima-vyākaraṇa.	A commentary on do. The author's Laghu-vṛitti on S'abdānu-s'āsana.	..... Hemachandra <i>alias</i> Hemá- sūri.	C. S. Gr., A. C. S. No. 410. C. S. Gr., K. C. P. C. No. 87.
Haima-dhātu-pāṭha. Ditto Tīkā. Hayagrantha.	....	....	.... C. S. C. C. No. 1987.
I.			
Indu-prakās'a.	Commentary on S'abden- du-s'ekhara.	Gangádhara.	K. C. P. C. No. 4.
Ishtis <i>alias</i> Bháshyeshtis.	Desiderata in the Bháshya.	Patanjali.	Gold. Pan. p. 92.
J.			
Jaumara.	An epitome of Saṅkshipta- sara grammar.	Jumara Nandi.	C. S. Gr., A. C. S. No. 383.
Ditto.	Additional notes on ditto.	.....	A. C. S. p. 174, No. 393.
Jñápaka-samuchchaya.	A collection of Jñápaka- paribhāshās, or explana- tory rules.	Purushottama Deva.	A. C. S. p. 160, No. 353.

List of the Sanskrit Grammars known to exist,—continued.

Name.	Description.	Author.	References.
Jñānāmṛita. Jyotsnā.	A grammar of recent date. A commentary on Śābdendu- s'ekhara.	Kaś'is'vara. Udayaākara.	C. S. Gr. B. G. C. III, 141, K. C. P. C. No. 21.
K.			
Kaiyaṭa-bhāshya, alias Bhā- shya-pradīpa.	Annotations on the Mahā- bhāshya.	Kaiyaṭa.	C. S. C. C. No. 1283, T. K. II C. S. C. M. L. No. 6.
Kaiyaṭa-tippaṇa.	Commentary on Bhāshya- pradīpa.	Harirāma.	N. W. P. C. I. 31 & 59.
Kaiyaṭa-vivarana. *Kalā, or Manjūśā-tīkā, or Manjūśā vṛitti or vivṛiti.	Comy. on Bhāshya-pradīpa. A commentary on Laghu V. Śid. Manjūśā.	Kaiyaṭa. Vaidyanātha Bhaṭṭa.	B. S. C. No. 13, T. K. II. C. S. Gr., K. C. P. C. No. 9, A. S. C. No. 313, p. 89, S. P. 9-1 & 54-1.
*Kalāpa, Kātantra or Kau- māra Vyākaraṇa. Kalāpa-Paris'ishta or Kātan- tra Paris'ishta.	A grammar the rules of which are ascribed to Kārtika. Supplement to the rules of Kalāpa or Kātantra gram- mar.	The god Kumāra or his vehicle Kālāpī. Trilochana Dāsa. Srīpati Datta.	C. S. Gr., A. S. C. No. 215. C. S. Gr., B. S. C. C. No. 39, A. C. S. No. 374, M. N. No. 514. Govt. MS. 192.
Ditto tīkā. Kalāpa-saṅgraha. Kalāpa-tattvārṇava.	A commentary on the above. Abridgment of Kalāpa gr. A commentary on Kalāpa grammar.	Gopinātha. Raghunandana S'iromani.	C. S. C. M. L. No. 3. M. N. III, p. 31, No. 1058. C. S. Gr.

Kalpa-latá.	A commentary on Manóramá.	Krishna Mitra.	O. C. VI.
Kalpa-taru.	....	Váchaspati.	A. C. S. p. 177.
Kámadhenu (<i>Vide</i> Kávyakáma-dhenu).	Commentary on Kalpa-druma, (<i>Vide</i> Kavi-kalpa-druma).	Vopadeva.	B. S. P. No. 16, S. P. 16-3.
Kaumára Vyákarana.	The Kalápa or Kátantra gr.	Kumára.	B. G. C. No. 25.
Kaustubha-múktá and tika.	<i>Vide</i> S'abda-kaustubha &c.	Bhaṭṭojí Díkshita.	B. S. C. C. No. 17, S. P.
Kaustubha-tika.	A commentary on the above.	Vaidyanatha.	N. W. P. C. I. 72.
Kavi-kalpa-druma.	A versified alphabetical list of roots and their significations.	Vopadeva.	C. S. Gr., A. C. S. p. 174, B. G. C. III. 10, K. C. P. C. No. 13. S. p. 16-3.
Do. tika or Kávyakáma-dhenu.	Commentary on the above.	Ditto.	C. S. Gr., A. C. S. p. 174, B. G. C. III. 11, K. C. P. C. No. 11.
*Kavi-kalpa drumá-tika <i>alias</i> Dhátu-páṭha-dípika.	Another commentary on the same.	Durgadása.	A. S. C. No. 415, p. 9. C. S. Gr.
Kavi-kalpa-druma-vyákhyá	Another commentary on the same.	Ráma Nyáyalañkára.	C. S. Gr.
Kavi-kalpa-druma-skandha, <i>alias</i> Upasarga-mañḍana.	Significations of the roots after prepositions and prefixes.	Mañḍana Kavi.	K. C. P. C. No. 8.
Kavirahasya.	Roots of different conjugations exemplified in verse.	Haláyudha, Minister of Lakshmaṇa Sena.	C. S. Gr., M. N. II, No. 62, C. S. C. M. L. No. 4.
Kánti <i>alias</i> Bhúshana-kánti, or Vaiyákarana-bhushana-kánti.	A commentary on the Vaiyákarana Bhúshana.	Manyudeva.	K. C. P. C. No. 47.

List of the Sanskrit Grammars known to exist—continued.

<i>Name.</i>	<i>Description.</i>	<i>Author.</i>	<i>References.</i>
Kānti <i>alias</i> Bhūṣaṇa-kānti, or Vaiyākaraṇa-bhūṣaṇa- kānti.	Vide Laghu bhūṣaṇa-kānti.	Vaidyaṇātha Pāyagunda.	C. S. Gr.
Kāraka-chakra.	A dissertation on cases.	Siddhāntavāgis'a.	B. G. C. III. 15, B. S. C. C. No. 45.
Kāraka-kārikā.	Metrical rules of the govern- ment of cases.	....	B. G. C. III.
Kāraka-kaumudī.	On the nature of the cases.	....	M. N. III No 1161.
Kāraka-khaṇḍana-maṇḍana.	Commentary on the subject of cases in the Saṅkshipta- sāra.	S'rīmaṇi-kāṇṭha. Sarvavidyālaṅkāra.	B. G. C. III. 14. A. S. C. No. 413.
*Kāraka-ṭīkā.	Another dissertation on cases. Logical disquisition into the relations of different cases.	Bhairava.	B. G. C. III. 16.
Ditto.	A grammatical investigation into casual relations.	....	....
Kāraka-vāda.	Discussion of cases.	....	Govt. Ms. No. 281.
Kārakādyartha-nirṇaya.	Criticism on Kārakas. Memorial verses on the general principles of gram- mar.	Bhavananda Siddhānta- vāgis'a. S'rīkhaṇḍha Miś'ra. Kātyāyana.	M. N. III. 1112. O. C. VIII. 3. O. C. VIII 2.
*Kāraka-khaṇḍana. Kārikā.	Metrical rules of grammar.	Vyāghrabhūti.	A. C. S. p. 162.

Kárika.	Ancient metrical rules of grammar.	Bhattojí Díkshita.	B. G. C. III. 17.
Kárikávali.	A grammar in verse.	Rámanáráyana.	C. S. Gr.
Kás'iká.	Old Káriká rules quoted in the Bháshya.	Haradatta.	C. S. Gr., O. C. III. 9.
Kás'iká.	Comy. on Paribhashendus'ékhara.	Vaidyanátha Páyagunda.	C. S. Gr., K. C. P. C. No. 13., B. G. C. III. 60.
Kás'iká-vrít'ti.	A perpetual commentary on Páṇini.	Vámana. Jayáditya <i>alias</i> Vámanáchárya.	C. S. Gr., B. G. C. III. 18. M. N. II. p. 215. No. 814, B. S. D. C. 3, C. S. C. M. L. No. 5, S. P. 17-3.
Ditto ditto Nyása <i>alias</i> Bodhi-nyása.	An exposition of the last commentary.	Jinendra-buddhi or Haradatta Misra.	C. S. Gr.
Ditto Vṛittí-panjiká. or Ditto Vivaraṇa-panjiká.	The same as above.	Jinendra buddhi.	C. S. Gr.
Kás'ínátha Gaṇa-páṭha. Kás'ís'vara Gaṇa-páṭha.	Classified list of roots. List of roots according to the Supadma grammar.	Kás'ínátha. Kás'ís'vara.	Rosen and Westergaard. C. S. Gr.
Ditto Tíká.	A commentary on the last. (Vide Kalápa).	Rámakánta. Kumára.	C. S. Gr.
Kántantra <i>alias</i> Kalápa.	A commentary on the above.	....	C. S. Gr., A. C. S. No. 374, A. S. C. No. 245.
Kátantra-chandriká.	The four parts of Kátantra Grammar.	Trilochana-dása.	C. S. Gr.
Kátantra-chatushtaya <i>vide</i> Kátantra-panjiká.	....	Kuppala or Kus'ala.	C. S. Gr.
Ditto ditto Pradípa.	....	....	C. S. Gr.
Kátantra-dhātu-ghoshá. Kátantragana-dhātu.	Roots arranged for Kátantra.	....	C. S. Gr.

List of the Sanskrit Grammars known to exist,—continued.

<i>Name.</i>	<i>Description.</i>	<i>Author.</i>	<i>References.</i>
*Kātantra-pañjikā.	A commentary on the same Grammar.	Trilochanāśa.	C. S. Gr., A. S. C. No. 245. [p. 5.
Ditto ditto pradīpa.	(Vide Kātantra-vṛtti-pañjikā).	....	....
Kātantra-Parisīṣṭa.	....	....	....
Ditto ditto	A supplement to the Kātantra	S'rīpati-datta.	C. S. Gr., A. C. S. p. 162, M. N. No. 514.
Ditto Parisīṣṭa-prōbodha.	A commentary on the above.	Gopīnātha.	C. S. Gr.
Ditto Parisīṣṭa-siddhānta-ratnākara.	Another commentary on S'rīpati's supplement.	Svarāma Chakravartī.	C. S. Gr.
Ditto Śābda-mālā.	....	Rahasa Nandī.	C. S. Gr.
Ditto Śaṭ-kāraka.	Syntax of the cases in Kātantra.	....	C. S. Gr.
Ditto Sūtra-vṛtti.	Scholia on the Kātantra aphorisms.	Durga Sīṅha.	A. C. S. p. 169.
Ditto Sūtra-vṛtti-tīkā.	An exposition of the above.	Durga Sīṅha.	C. S. Gr.
Ditto Tattvārṇava.	See Kalāpa Tattvārṇava.	Raghunandana Achārya S'romani.	C. S. Gr.
Ditto Tīkā.	Commentary on Kātantra gr.	Umāpati.	C. S. Gr.
Ditto ditto.	Ditto.	Kulachandra.	C. S. Gr.
Ditto ditto Chaitrakutī.	Ditto.	Vararuchi.	....
Ditto ditto.	Ditto.	Murāri.	C. S. Gr.

Kātantra-tīka.	Commentary on Kātantra gr.	Ramánátha.	C. S. Gr.
Ditto ditto Vyákhyá-sára.	Ditto.	Rámadása.	C. S. Gr.
Ditto ditto.	Ditto.	Sus'ena Kavirája.	C. S. Gr.
Ditto ditto ditto.	Ditto.	Harirāma Chakravartí.	C. S. Gr.
Ditto unádi-vṛitti.	On Unádi suffixes.	S'ivadása.	C. S. Gr.
Ditto vṛitti-panjiká or	Commentary on Durgadása's	Trilochanadása.	A. C. S. No. 377, S. P. 55-1 and 4.
Kát. vṛitti-vivarana-panjiká.	explication of Kát. aphorisms.		
Ditto vṛitti-prabodha.	....	Ramánátha Chakravartí.	M. N. III. No. 1129.
Ditto vṛitti-tippañi.	....	Prithvídharma.	Govt. MS. No. 209.
Ditto vivarana or Kát. vistara-vivarana.	....	Durga Siñha.	A. S. C. No. 276, S. P. 17-1.
Ditto vivarana-panjiká.	....	Vardhamána Miśra.	Ben. Cat. No. 173. S. P. 17-2, S. P. 55-2 and 5.
Ditto vistára.	(Quoted in the Kámadhenu).		C. S. Gr., S. P. 32-2 and 55-1.
Ditto Vyákhyá.	....	Durga Siñha.	B. G. C. III. No. 12.
Ditto Vyákarana-vyákhyá.	....	Durga Siñha Khárya.	O. C. Fas. VI, No. 2.
Ditto Vyákhyá-sára.	Commentary on Kātantra.	Rámadása.	C. S. Gr.
Ditto ditto.	Ditto ditto.	Harirāma Chakravartí.	C. S. Gr.
Kaumudí-vilása.	A commentary on Siddhánta Kaumudi of Bhaṭṭoji Dīksita.	Bhāskara Achárya.	O. C. of 1875, Pt. II. No. 4.
Kaumára Vyákarana.	Vide Kavikalpa-druma-tīká.	Vopadeva.	B. G. C. III. No. 25.
Kávyā-Kámadhenu.	....		B. G. C. III, No. 11, K. C. P. C. No. 11.
Kávyā Sañjivani.	A commentary on the above.		K. C. P. C. No. 12.
Krit-patala.	On Kṛidanta suffixes.		B. G. C. III, No. 20.

List of Sanskrit Grammars known to exist—continued.

<i>Name.</i>	<i>Description.</i>	<i>Author.</i>	<i>References.</i>
Krit-tattva-bodhiní.	The krit portion of Tattva-bodhiní.	Jñānendra Sarasvatí.	A. S. C. No. 673.
Kridanta-prakriyá.	On the formation of verbal nouns.	....	B. G. C. III. No. 673.
Kridanta-vyúha.	Ditto ditto.	....	B. G. C. III. No. 22.
Kridanta-vritti.	Ditto ditto.	....	B. G. C. III. No. 23.
Krid-vivarāṇa.	On Krit suffixes.	....	B. G. C. III. No. 24.
Kriyá-kalāpa.	....	Kásínátha.	C. S. C., M. L. No. 7.
Kriyá-ratna-samuchchaya.	....	Vijayānanda.	B. G. C. III. 26.
Kshira-taraṅginí.	(Cited in the Prasāda).	Gaṇa-ratna.	B. G. C. III. 27.
Kunchiká.	A commentary on V. Sid. Manjushá.	Kshira Svamí.	C. S. Gr., A. C. S. p. S. P. 8-2.
		Durbala Áchárya.	
Laghu-bodha.	A short elementary grammar.	....	C. S. Gr.
Laghu-bhāshya.	Notes on the Chandriká grammar.	Raghunátha Áchárya.	O. C. I. 15.
Laghu-bhūshana <i>alias</i> Laghu-vaíyakaraṇa-bhushana.	Same as Bhushana-sāra.	Konda Bhaṭṭa.	B. S. C. C. No. 20, A. S. C. C. S. Gr. [No. 448.
Laghu-bhushana-kānti.	A commentary on the above.	Vaidyanátha Páyagunda.	C. S. Gr.
Laghu-darpaṇa (<i>alias</i>) Vaíyakaraṇa-bhushana ditto.	Same as Bhushana-sāra-darpaṇa. A commentary on Bhūshana-sāra.	Hariballabha.	B. G. C. III, C. S. Gr.

Laghu Kaumudī (<i>alias</i>) Laghu Siddhānta Kaumudī.	Abridgement of Bhaṭṭojī's Siddhānta Kaumudī.	Varadarāja.	K. C. P. C. No. 57, C. S. Gr. B. O. C. 13, A. S. C. No. 363, 692, B. G. C. III. 87. N. W. P. C. I, 44.
Do. Do. ṭīkā.	Commentary on the abridged ditto.	Jayakrishna.	
Laghu Manjushā (<i>alias</i>) Laghu-siddhānta manjushā.	Abridgement of Vaiyākaraṇa-siddhānta-manjushā.	Nāgojī Bhaṭṭa.	C. S. Gr., K. C. P. C. No. 49, A. S. C. No. 12, N. W. P. C. I, 51, O. C. I. 16, p. 123.
Laghu Parama-laghu ditto.	The shortest epitome of Manjushā.	Nāgojī Bhaṭṭa.	N. W. P. C. I, 44.
Laghu Paribhasha-vritti, <i>alias</i> Paribhāshā-bhāskara.	A succinct commentary on the Paribhāshā-vritti of Śivadeva.	Bhāskara Bhaṭṭa.	C. S. Gr., B. G. C. III, 55.
Laghu S'abda-ratna.	Abridgement of Haradatta's S'abda-ratna commentary.	Hara Dhīkshīta.	B. G. C. III, K. C. P. C. No. 58, M. N. III, No. 1293, S. P. 4-2.
Do. Ṭīkā.	A gloss on the above abridgement.	Bhairava Mīśra.	K. C. P. C. No. 58.
Laghu S'abdendu-s'ekhara Ṣaṭīka.	Abridged Śābdendu-s'ekhara with a commentary.	Nāges'a and Mallinātha.	O. C. IV. 12.
*Laghu S'abdendu-s'ekhara.	Abridgement of Śābdendu-s'ekhara, a commentary on Siddhānta Kaumudī.	Nāgojī Bhaṭṭa.	C. S. C. M. L. Nos. 32 and 33, S. P. 687, C. S. Gr., M. N. II. No. 716. K. C. P. C. No. 72, B. S. D. C. No. 1825.
Laghu Śābdendu-Sekhara-ṭīkā.	A commentary on the abridged Śābdendu-s'ekhara.	Nānā Pāthaka.	N. W. P. C. I. 67.
Laghu Śābdendu Śekhara-ṭīkā.	Another ditto.	Gopāladeva.	N. W. P. C. I. 68.

List of Sanskrit Grammars known to exist—continued.

Name.	Description.	Author.	References.
Laghu Sābdendu Sekhara- tīkā. Ditto ditto. Do. Tīkā Chandra-kalā.	.... A commentary on the above.	Bālam Bhaṭṭa. Mallīnātha. Bhairava Miśra.	N. W. P. C. I. 86. O. C. IV. 11. K. C. P. C. No. 16, A. C. S. p. 164.
*Do. do. Chidasthimálā.	(<i>Vide</i>) Asthimálā or Sadas- thimálā.	Vaidyanātha Páyagunḍa.	C. S. Gr., K. C. P. C. 3, B. G. C. 20, A. C. S.
Laghu Tīkā Varachandrikā.	Another commentary on the above.	....	K. C. P. C. No. 61.
Do. do. Another. *Laghu Siddhānta Kaumudī.	Ditto ditto. Same as Laghu Kaumudī.	Manyudeva. Varadarāja.	K. C. P. C. No. 73. B. G. C. III. No. 87, C. S. Gr., A. S. C. C. S. C. M. L. No. 30, O. C. I. 13.
Do. Prākṛita-tīkā.	A Gujrati commentary on the above.	Srī Krishna.	B. G. C. III. No. 88.
Laghu Siddhānta-s'ekhara.	A concise commentary on Sid- Kaumudī.	Nāgōjī Bhaṭṭa.	A. C. S. p. 164, C. S. C., M. L. No. 31.
Laghu Vaiyākaraṇa-s'id- dhānta-manjūshā. Do. Vyākhyā <i>vide</i> Kalā.	<i>Vide</i> Laghu Manjūshā the abridged V. S. Manjūshā. A commentary on the above abridgement of V. S. Manjūshā.	Nāgōjī Bhaṭṭa. Vaidyanatha Páyagunḍa.	C. S. Gr., K. C. P. No. 49.
Laghu Vaiyākaraṇa-bhūsha- ṇa.	<i>Vide</i> Laghu Bhushana above.	Konda Bhaṭṭa.	C. S. Gr., B. G. C. III. 9, A. S. C. No. 313. K. C. P. C. No. 67, B. S. D. C. No. 77.

Laghu vṛitti.	A commentary on Sabdānu- s'āsana.	Hemachandra.	C. S. Gr.
Lakṣhaṇā-vallī.	On Grammatical terms &c.	....	O. C. IV. 12.
Liṅga-nirṇaya-bhūṣaṇa.	On genders of nouns.	Rāma.	K. C. P. C. No. 59.
Liṅga-vis'ēsha-vidhi.	Rules on the distinction of genders of nouns.	Vararuchi.	A. C. S. p. 167.
Liṅgānus'āsana.	General rules on genders of nouns.	Pāṇini.	B. G. C. III. 90.
Ditto.	Ditto.	Bhaṭṭojī Dīkshita.	B. G. C. III. 91.
Ditto.	Ditto.	Rāmachandra.	B. G. C. III. 92.
Ditto.	Ditto.	Vararuchi.	B. G. C. III. 93.
Ditto Savivarāṇa.	Ditto with a commentary.	Hemachandra.	B. G. C. III. 94.
Liṅgānus'āsana-sūtra-vṛitti.	Explication of the rules on genders.	Bhaṭṭojī Dīkshita.	B. G. C. III. 95.
Liṅgānus'āsana sūtra vṛitti.	Ditto ditto.	Pāṇini.	K. C. P. C. No. 60.
Linga-vṛitti Saṭīka.	A grammar with a commen- tary.	Vararuchi Miś'ra.	O. C. Fas. VII. No. 1.
M.			
Madhya Kaumudī or Ma- dhyā Siddhānta do.	The first abridgement of Siddhānta Kaumudī.	Varadarāja, disciple of Bhaṭṭojī Dīkshita.	C. S. C. M. C. No. 23, S. P. 57, 3 and 1, C. S. Gr., B. G. C. III. 81., K. C. P. C. No. 51, A. C. S. p. 165, A. S. C. p. 92, No. 328, S. P. 54 and 57-9.
Makaranda or Supadma Vyākaraṇa.	A commentary on Supadma grammar.	Vishṇu Miś'ra.	C. S. Gr.

List of the Sanskrit Grammars known to exist—continued.

<i>Name.</i>	<i>Description.</i>	<i>Author.</i>	<i>References.</i>
Madhya-manoramā.	An abridgement of Praudha-manoramā by the author.	Bhaṭṭoji Dīkshita.	C. S. Gr., S. P. No. 57-10, S. P. 161.
Madhya-manoramā.	Commentary on Madhya Kaumudī.	Rāma S'armā.	K. C. P. C. No. 53, M. N. II. No. 820, A. S. C. Nos. 1481-82, S. P. 57, 11, B. S. D. C. No. 14.
Manoramā-khaṇḍa.	.....	Viśves'vara.	B. S. D. C. No. 14.
Manoramā <i>alias</i> Praudha Manorama.	Notes on the Siddhānta Kaumudī by the author.	Bhaṭṭoji Dīkshita.	C. S. Gr., K. C. P. No. 52, S. P. 57-11, M. N. II. p. 198, No. 791, B. S. D. C. 13, S. P. 41, O. C. I, 12.
Do. Tikā.	A commentary on the above.	Harihara Dīkshita.	M. N. II. No. 791.
Manoramā.	A commentary on the Dhātupāṭha of Kalāpa grammar.	Ramānātha.	C. S. Gr.
Ditto.	A commentary on Chandrikā.	Nīlāmbara Miśra.	K. C. P. C. No. 54.
Mahabhāshya	A commentary on Patanjali's schrolium.	Sīva-ranendra Sarasvatī.	S. P. 32-1 and 33.
ratna-prakasa.	On syntax and philosophy of grammatical construction.	Nāgojī Bhaṭṭa.	C. S. Gr., A. C. S. 403, K. C. P. C. No. 48, M. N. II. p. 163, No. 757, A. S. C. 303.
*Manjūshā or Vaiyākaraṇa-Siddhanta Manjūshā.			
Do. Laghu.	Abridgement of the above.	Ditto.	C. S. Gr., K. C. P. C. No. 49.

Manjúshá Kunchiká.	Key to the Manjúshá.	Krishna Mísra.	A. C. S. p. 178, No. 404, M. N. III p. 340, N. W. P. C. I. 28, O. C. III, 10.
Manjúshá Tíká.	A commentary on Manjúshá.	....	O. C. VI, No. 8, K. C. P. C. No. 50, B. C. C. No. 9.
*Manjúshá-vṛitti or vivṛiti <i>vide</i> Kalá.	A commentary on the abridged Manjúshá.	Vaidyanátha Páyagunda.	C. S. Gr., A. S. C. No. 313, p. 89.
*Mahá-bhášhya or bhášhya <i>alias</i> Phani-Bhášhya.	Criticisms on Kátyáyana's annotations on Páṇini.	Patanjali.	C. S. Gr., A. C. S. p. 158, K. C. P. C. No. 72, B. G. C. III. No. 84, M. N. I. No. 53, N. W. P. C. I. 88, S. P. 10, 11, 12, O. C. I. 13, A. S. C. p. 94.
*Do. Tíká, Pradípa or Vivaraṇa.	Annotations on Mahábháshya.	Kaiyata.	C. S. Gr., A. C. S. p. 158, K. C. P. C. No. 70, B. G. C. III. No. 85, B. C. C. No. 10, A. S. C. p. 96.
*Mahábhášhya Pradípa-dyota.	Commentary on Kaiyata's notes.	Nágoji Bhaṭṭa.	C. S. Gr., A. C. S. p. 158, T. S. K. II, A. S. C. No. 505, p. 97.
Ditto Pradípa-vivarana.	Another commentary on Kaiyata's annotations.	Is'varánanda.	C. S. Gr., T. S. K. Vol. II.
Mahábhášhya Vyákhyá.	Another commentary on Patanjali's gloss.	Bhartrihari.	A. C. S. p. 160, T. S. K. Vol. II.
Mádhavíya Vṛitti.	Constructions of Páṇini's rules.	Mádhava Áchárya.	T. S. K. Vol. II. A. C. S. p. 167.

List of Sanskrit Grammars known to exist—continued.

<i>Name.</i>	<i>Description.</i>	<i>Author.</i>	<i>References.</i>
Mádhaviya-dhātu-vṛtti.	Commentary on Pāṇini's roots.	Vidyāranya.	B. S. D. C. No. 15.
Mánasa-raṅginí.	A commentary on Siddhānta Kaumudí.	....	O. C. Fas. No. 9.
Mahábháshya-ṭiká.	A commentary on Mahábháshya of Patanjali.	Rámakrishnánanda.	N. W. P. C. I. 21 and 62.
Manjúshá-tippaṇa.	Notes on the Manjúshá.	Hariráma.	N. W. P. C. I. 29 and 61.
Ditto.	Ditto ditto.	Rájáráma Dīkshita.	N. W. P. C. I. 89.
*Mugdha-bodha <i>alias</i> Ráma Vyákarana.	A modern concise system of Sanskrit grammar.	Vopadeva.	C. S. Gr., K. C. P. C. No. 55.
Ditto Paris'ishta.	Supplement to Mugdha-bodha.	Kásís'vara.	A. S. C. No. 403, p. 98.
Ditto ditto.	Another supplement to the above.	Nandakishora.	C. S. Gr., M. N. I. No. 352.
Ditto Paribhášá.	Terminology of Mugdha-bodha.	....	C. S. C., M. L. No. 28.
Ditto Pradípa.	Another commentary on the Mugdhabodha.	....	A. C. S. p. 161.
Ditto Subodhiní.	Another commentary on the above.	Durgádása.	C. S. Gr., M. N. I. No. 449.
*Ditto Paribhásá-ṭiká.	A gloss on the terminology of Mugdhabodha.	Kártika Siddhánta.	N. W. P. C. I. 25. C. S. C. M. L. No. 26. C. S. C. M. L. No. 28.

Mugdhabodha Tīkā.	Commentary on Mugdhabodha.	Bhōlānātha.	C. S. Gr.
Ditto.	Ditto.	Ballabha Achārya.	C. S. Gr.
Ditto.	Ditto.	Dayārāma Vāchaspati.	C. S. Gr.
Ditto.	Ditto.	Devidāsa.	C. S. Gr.
Ditto.	Ditto.	Govindarāma.	C. S. Gr.
Ditto.	Ditto.	Kārtika Siddhānta.	C. S. Gr.
Ditto.	Ditto.	Kāsīs'vara.	M. N. III, No. 1209.
Ditto.	Ditto.	Madhusūdana.	C. S. Gr.
Ditto.	Ditto.	Rāmānanda Achārya.	M. N. I, No. 449.
Ditto.	Ditto.	Rāmabhadra.	C. S. Gr.
Ditto.	Ditto.	Rāmaprasāda.	C. S. Gr.
Ditto.	Ditto.	Rāma Tarkavāgīs'a.	A. S. C. No. 667, p. 102, C. S. C. M. L. 25, C. S. Gr.
Ditto.	Ditto.	Katikānta Tarkavāgīs'a.	C. S. Gr.
Ditto.	Ditto.	Gangādhara Tarkavāgīs'a.	C. S. C. M. L. 27.
N.			
Nāma Sutrāni.	....	....	B. G. C. III, No. 49.
Nānādhātu-prakriyā.	On Verbal roots and themes.	....	B. G. C. III, 48.
Nāñ-vāda-vyākhyā.	A Discourse on the negative prefix- <i>nañ</i> .	Siddhānta Pañchānana Bhaṭ- tāchārjya.	O. C. VIII, 4.
Dhananjaya Nighanṭu.	Quoted in the Manoramā.	Dhananjaya.	A. C. S. p. 162.
Nija-vīnoda.	....	Mahādeva Vedāntin.	S. P. No. 36-1.
Nirukta.	....	Yāska.	Govt. MS. No. 518.

List of the Sanskrit Grammars known to exist,—continued.

<i>Name.</i>	<i>Description.</i>	<i>Author.</i>	<i>References.</i>
Nyāsa or Bodhi- or Vṛtti- nyāsa <i>alias</i> Kāśikā-vṛtti- pañjikā. Nyāsa (<i>vide</i>) Padamanjari.	Exposition of the Kāśikā- vṛtti of Vāmanāchārya. Another exposition of the same.	Jinendra Bodhi. Haradatta Miśra.	C. S. Gr., A. C. S. p. 101. C. S. Gr., T. S. K. II.
P.			
Pada-chandrikā.	A commentary on Śārasvata with corresponding rules of Pāṇini.	.....	C. S. Gr., B. C. C. No. 15.
Pada-chandrikā-vṛtti. *Pada-manjari <i>alias</i> Nyāsa.	A commentary on the above. Exposition of Kāśikā-vṛtti.	Kṛishṇa. Haradatta Miśra.	N. W. P. C. I, 71, S. P. 15-2. C. S. Gr., B. C. C. III, 50, A. S. C. No. 281, T. K. III, A. C. S. pp. 113, 161, 162, N. W. P. C. I, 4, S. P. 13-1. A. C. S. p. 177b. A. C. S. p. 246a. N. W. P. C. I, 48, O. C. IV, 5.
Pada-sphoṭa. Pada-vākya-ratnākara.	On etymology and syntax. Logical disquisition on lan- guage or a discussion be- tween certain logicians and grammarians.	..... Gokulanātha Upādhyāya.	A. C. S. p. 177b. A. C. S. p. 246a. N. W. P. C. I, 48, O. C. IV, 5.
*Pada-vākya-ratnākara-kāri- kā.	Versified rules of syntax.	.....	A. S. C. No. 670, p. 48.

Pada-vyākaraṇa-tīka.	A commentary on Śārasvata grammar.	....	C. S. C. C. III, do. M. L. No. 14.
Pada-vyavasthā.	On the construction of sentences.	....	A. C. S. pp. 163, 164, 165.
Pada-vyavasthā-prakriyā.	Ditto.	....	A. C. S. p. 350.
Padārtha-kaumudī.	A commentary on the Nāma-līṅanus'āsana of Amara.	Nārayaṇa Chakravartī.	M. N. III, p. 34, No. 922.
Padāvalī.	A small grammar on accidence.	....	C. S. Gr.
Pañcha-padī.	On Unādi suffixes quoted in the Praudha Manoramā.	....	A. C. S. p. 162.
Pañcha-sandhi-bala-virodha.	Permutations of letters.	....	C. S. C. C. No. 2712.
*Pāṇinīya Dhātupāṭha.	See Dhātupāṭha.	Pāṇini.	C. S. Gr., A. C. S. p. 168, A. S. C. No. 347.
*Pāṇinyashtadhyāyī or Pāṇini Vyākaraṇa.	See Aṣṭādhyāyī.	Pāṇini.	A. S. C. No. 348.
Ditto Sūtra-vṛtti.	A commentary on Pāṇini's rules.	....	N. W. P. C. I, 17.
* Ditto Tīkā.	Vide S'abda-kaustubha.	Bhaṭṭoji Dīkshita.	A. S. C. No. 669.
Pañjikā-pradīpa.	See Kātantra-pañjikā-pradīpa.	Kuppala alias Kūsala.	C. S. Gr., p. 49.
Parama-laghu Manjūśā.	The shortest epitome of Manjūśā.	Nāges'a.	N. W. P. C. I, 44.
Pārayana see Dhātu ditto.	On roots and themes.	Sarasvatī.	A. C. S. p. 161.
Paribhāṣā.	Ancient rules of interpretation.	Pāṇini.	C. S. Gr., B. G. C. III, 51.
* Ditto Sūtra.	Ditto the Saṅkshiptasāra grammar.	Goyīchandra.	A. S. C. No. 413, p. 57.
Ditto.	Vide Chit-prabhā.	Peṇḍita Svāmī.	B. G. C. III, 53.

List of the Sanskrit Grammars known to exist—continued.

<i>Name.</i>	<i>Description.</i>	<i>Author.</i>	<i>References.</i>
*Paribhāshā-bhāskara.	Interpretation of Paribhāshā rules.	Bhāskara Bhaṭṭa.	B. G. C. III, 55, A. S. C. No. 327, p. 53, S. P. 16-7.
Paribhāshā-bhāskara-tippa- na.	Notes on Paribhashā-bhāskara.	S'rīnivāsa.	N. W. P. C. I, 34 and 55.
Paribhāshā-bhāskara-tīkā.	A commentary on Paribhāshā-bhāskara.	Harirāma.	N. W. P. C. I, 81.
Paribhāshā-bhāskara-tippa- na.	Annotations on the Paribhāshā-bhāskara.	Rājārāma Dīkshita.	N. W. P. C. I, 90.
Paribhāshā-manjarī.	Commentary on Paribhāshendu-s'ekhara.	Bhīma.	K. C. P. C. No. 30.
Ditto Pradīpa.	Ditto.	Kolāhala.	B. G. C. No. 54.
Ditto Pradīpārehi.	Ditto.	Nānā Pāthaka.	K. C. P. C. No. 29.
Ditto Prakaraṇa.	A commentary on Paribhashā-rules.	...	A. C. S. pp. 162, 164, 165.
Ditto Prakāś'a.	Ditto.	...	N. W. P. C. I, 33.
Ditto ditto.	Ditto.	Vishṇurāma.	N. W. P. C. I, 54.
Paribhāshā-manjarī.	A commentary on Pāṇini.	...	O. C. I, 7.
Paribhāshā Sūtra.	Do. on Kātantra.	...	A. C. S. p. 169.
Ditto Tīkā or Manyudevī.	Explication of Paribhāshā Sūtras.	Manyudeva.	B. G. C. III, 52.
Paribhāshā-tippaṇa.	Notes on the Paribhāshās.	Hari Dīkshita.	N. W. P. C. I, 98.
Ditto Vṛitti.	Ditto.	Durga Sīṅha.	N. W. P. C. I, 9.
Ditto Vṛitti.	Ditto.	Sīradeva.	C. S. Gr., B. S. D. C. No. 7, N. W. P. C. I, 10, A. C. S. 353.

Paribhāshā Vṛitti. Ditto Laghu vṛitti. Paribhāshārtha-manjari- vivarāṇa. Paribhāshārtha-saṅgraha. Ditto Ṭīkā Chandrikā. *Paribhāshenda-s'ekhara.	Notes on the Paribhāshās. Short explanations of ditto. Ditto. Ditto. A gloss on the above. A brief exposition of Pari- bhāshā maxims.	Padmanābha Datta. Bhāskara Bhaṭṭa. Purushottama. ..... Svayamprakāśānanda. Nāges'a Bhaṭṭa.	C. S. Gr. C. S. Gr. B. G. C. III, No. 56. C. S. Gr. C. S. Gr. C. S. Gr., A. C. S. No. 354, B. C. C. 16, B. G. C. III, 57, A. S. C. No. 1479, C. S. C. M. L. No. 16, S. P. 16-9, O. C. I, 8. C. S. Gr., B. G. C. III, 60, A. C. S. 16, B. S. D. C. No. 8. B. G. C. III, 61, K. C. P. C. 15. C. S. Gr., M. N. I, No. 158, A. S. C. No. 1446, p. 61.
Ditto ditto Kās'ikā.	A commentary on the above.	Vaidyanātha Pāyagunḍa.	C. S. Gr., B. G. C. III, 60, A. C. S. 16, B. S. D. C. No. 8.
Ditto ditto Gadā.	Another ditto.	Ditto.	B. G. C. III, 61, K. C. P. C. 15.
*Paribhāshendu- and Sab- dendu-sekhara-doshoddhā- ra.	Amendment of the two S'e- kharas.	Vaidyanātha.	C. S. Gr., M. N. I, No. 158, A. S. C. No. 1446, p. 61.
Paribhāshendu-s'ekhara-ṭīkā Tripathagā. Ditto Ṭīkā Bhaimika or Vyākhyā Bhaimi.	A commentary on the Pari- bhāshā rules. Another ditto.	Rāghavendra Āchārya. Bhīma Bhaṭṭa or Āchārya.	B. G. C. III, 62, K. C. P. C. No. 24. O. C. V, No. 2, B. G. C. No. 63, N. W. P. C. I, 50.
Ditto ditto Bhairavī.	Another ditto.	Bhairava Miśra.	K. C. P. C. No. 33, O. C. IV, 6.
Ditto ditto S'āṅkarī. Ditto ditto Ṭīkā. Ditto ditto Ṭīkā.	Another ditto. Another ditto. Another ditto.	S'āṅkara Bhaṭṭa. Harirāma. Manyudeva.	K. C. P. C. No. 32. N. W. P. C. I. No. 6. K. C. P. C. No. 31.

List of the Sanskrit Grammars known to exist,—continued.

<i>Name.</i>	<i>Description.</i>	<i>Author.</i>	<i>References.</i>
Paribhāshendu-s'ekhara-ṭikā.	A commentary on the Paribhāshendu-s'ekhara.	Durbala Āchārya.	N. W. P. C. I, 40.
Paribhāshendu-s'ekhara-ṭikā. Ditto.	Another commentary. Another ditto.	Lálá Vihārī.	N. W. P. C. I, 31 & 49.
Ditto tippana.	Notes on the above.	Rājārāma Dīkshita.	N. W. P. C. I, 91.
Paribhāshopaskāra.	An explanation of Paribhāshā maxims.	Hari Dīkshita.	N. W. P. C. I, 82.
Paris'ishta-prabodha.	Same as Kātantra-parisishṭa-prabodha.	Gopīnatha.	C. S. Gr.
Paris'ishta-siddhānta-ratnākara.	Vide Kātantra ditto ditto.	S'ivārāma Chakravartī.	C. S. Gr.
*Pārijāta Vyākaraṇa.	A compendious modern grammar.	Rāma-hari.	A. S. C. No. 614, p. 62.
Parīkshā.	A commentary on Vaiyākaraṇa-bhushanasāra of Konda Bhaṭṭa.	Bhairava Miśra.	K. C. P. C. No. 34, O. C. VIII, 5.
Phit Sūtra.	On accentuation.	S'āntanava Āchārya.	A. C. S., Gold. Pan., B. S. D. C. No. 10.
Ditto tippana.	Notes on Phit sūtras.	Hari Dīkshita.	N. W. P. C. I, No. 77.
Prabhā.	Commentary on S'abda-kaustubha.	Rāghavendra Āchārya.	K. C. P. C. No. 42.
....	Ditto.	Vaidyanātha Pāyagunda.	B. G. C. III, 119, N. W. P. C. I, 47, C. S. Gr., O. C. IV, 7.

Prabodha-chandrikā.	Short poetical examples of grammar.	Vaijala Rāja of Pátana <i>alias</i> Vaijala Bhupáti <i>alias</i> Vajjana (Aut. 370.)	B. G. C. III, 69, K. C. P. C. No. 41, A. C. S. No. 370, B. S. C. C. No. 16, N. W. P. C. I, 42, S. P. 16, O. C. IV, 8.
*Prabodha-prakás'a.	A grammar of recent date.	Balarāma Pañchānana.	C. S. Gr., A. S. C. No. 414, p. 70.
Prabodhodaya-vṛitti.	....	....	A. C. S. p. 161.
*Prakīrṇa-prakás'a.	....	....	A. C. S. p. 161.
Prakīrṇa-sāra.	....	Helarāja.	C. S. Gr., A. S. C. No. 675, p. 63.
Prakriyá-kaumudī.	A grammar in which Pāṇini's rules are methodically arranged.	Kás'ínátha. Rámachandra Achárya.	K. C. P. C. No. 38. C. S. Gr., A. C. S. No. 355, B. G. C. III, 64, K. C. P. C. No. 35, M. N. No. 1300, B. S. C. C. No. 191, O. C. F. VI, Nos. 6 and 7, S. p. 19.
*Ditto Tīkā Prasáda.	A commentary on the above.	Vitṭhala Achárya.	C. S. Gr., A. S. C. No. 671, p. 66, S. p. 19—2.
* Ditto ditto.	Another commentary on do.	Kṛishṇa Bhaṭṭa.	K. C. P. C. No. 37, B. G. C. III, No. 66, N. W. P. C. I, 15.
Ditto ditto.	Ditto ditto.	Rāma Bhaṭṭa.	N. W. P. C. I, 16.
Ditto ditto.	Ditto ditto.	Nṛisīṇha Achárya.	K. C. P. C. No. 36, B. G. C. III, 67.
Prakriyá-ratna.	Quoted in the Prasáda and Mádhavīya Vṛitti.	....	A. C. S., C. S. Gr.

List of the Sanskrit Grammars known to exist—continued.

<i>Name.</i>	<i>Description.</i>	<i>Author.</i>	<i>References.</i>
Prakriyá-s'ara-śiká or, Vardhamána Prakriyá. Pramána-padārtha. *Prasáda.	Commentary on the abridged Prakriyá. .... Commentary on Prakriyá-kaumudí.	Vardhamána Mis'ra, pupil of S'rigovinda. Varadarāja. Viṭṭhala Āchārya.	K. C. P. C. No. 62. B. G. C. II, 70. A. C. S. No. 355, C. S. Gr., B. G. C. III, 63, K. C. P. C. 36, A. S. C. No. 671, p. 66, T. K. II. C. S. C. M. L. No. 18. Printed. C. S. Gr.
Pras'na-vyākaraṇa. Prasiddha-pada-bodha. Pratīpa.	[tions and answers. A Prakrit grammar in questions and answers. An elementary grammar. Quoted in the Prasāda and Mādhavīya Vṛtti.	Pārs'vachandra. Bharata Mallika.	
Pratyāhāra-khaṇḍaṇa.	....	Rāmachandra Pāthaka or Rāmachandra Āchārya.	K. C. P. C. No. 40.
Pratyākhyāna-saṅgrahā. Pratyanta-s'abda-vyuha. *Praudha Manoramā.	.... Commentary on Sidhānta-kaumudí by the author.	Bhaṭṭoji Dīkshita.	K. C. P. C. No. 39. K. C. P. C. No. 68. C. S. Gr., A. C. S. p. 161, M. N. No. 791, B. G. C. III, 74, K. C. P. C. 53, T. K. II, A. S. C. Nos. 1454 and 1584, B. S. D. C. N. 9, C. S. C. M. L. 21. C. S. Gr., B. G. C. III, 75, C. S. C. M. L. 20, A. S. C. p. 80.
*Ditto Tīkā S'abda-ratna alias Vivaraṇa.	A gloss on Praudha Manoramā.	Haridatta or Dīkshita or Haripara Dīkshita.	

*Párasarí.	.....	Parasara.	Govt. MS. No. 659.
Prabhākara-chandra.	A commentary on Tattvadī- pikā of Bhaṭṭoji Dīkshita.	Nāgoji Bhaṭṭa.	O. C. I, 10.
Prabhākara-paricheḍa.	A grammar.	Rāmārama Achārya.	O. C. I, 11.
Prayoga-chintāmaṇi.	.....	Maheś'a.	K. C. P. C. 43.
Prayoga mukhya-vyākaraṇa.	An ancient grammar.	....	B. G. C. III, 71.
Ditto Tīkā.	A commentary on the above.	....	O. C. of 1875 Part II, No. 2.
*Prayoga-ratna-mālā or Pu- rushottama-mālā.	A grammar used in Assam.	Purushottama Vidyāvagīś'a.	C. S. Gr., Govt. Ms. 930, A. S. C. 410, p. 72.
Prāyoga-saṅgraha-viveka.	On the positions of the sub- ject and the predicate.	Varāha Paṇḍit.	N. W. P. C. I, 35 and 57.
Prayoga-sāra.	.....	....	B. S. C. C. No. 16, S. P. 16-15.
Prayoga-viveka.	.....	Vararuchi.	B. G. C. No. 72.
Puṇyarájī.	A commentary on S'arasvata grammar.	Puṇyarája.	C. S. Gr. B. G. C. III, 155.
Pūrva-pakshāvalī.	Discussion on points of gram- mar.	....	B. C. C. I, 9.
R.			
Rāma Vyākaraṇa.	Another name of Mugdha- bodha.	Vopadeva.	C. S. Gr., A. C. S. 161.
Ra-pratyāhāra-khaṇḍana.	Objections to the <i>ra</i> pratyā- hāra.	Vaidyanātha Pāyagunḍa.	B. S. D. C. No. 16.
Ra-pratyāhāra-maṇḍana.	Answers to the above objec- tions.	Rāmachanda son of Mūrāri Pāthaka.	O. C. VIII, 6.
Ratnākara.	A commentary on Sāras- vata.	....	K. C. P. C. No. 56.

List of Sanskrit Grammars known to exist—continued.

Name.	Description.	Author.	References.
Ratnamálá <i>alias</i> , Prayoga- ratna-málá. Ditto Tíká. Ditto ditto. Ratnárnava.	A Sanskrit grammar used in Assam. A commentary on the above. Another ditto. A commentary on Siddhán- ta Kaumudí. .... Conjugations of verbs. Declensions of nouns in Marhatti.	Purushottama. Jaya-krishṇa. Jímes'vara. .... Vimala Sarasvatí.	C. S. Gr., A. S. C. No. 410. C. S. Gr. C. S. Gr. S. P. 57-4, O. C. III, 8. A. S. C. No. 668, p. 105. A. C. S. p. 162, B. G. C. III, 86. A. S. C. No. 1406, S. P. 21, 22, 23, 24, 27, 30, C. S. C. M. L. No. 29.
*Ratnávali. Rúpamálá. *Rúpávali.			
S.			
Sadasthi-málá. Samanta. *Samásachakra. Samásárnava. Samása-váda Samása-vidhi.	Commentary on Laghu S'ab- dendu-s'ekhara. Cited in the Prasáda and Mádhaviya Vṛitti. A dissertation on Cases. Ditto. Logical disquisition on cases. Rules relating to the syntax of Cases.	Vaidyanátha Páyagunḍa. .... Kála Muni. Rámachandra Bhaṭṭa.	A. C. S. p. 165. C. S. Gr. B. G. C. III, 146, A. S. C. Nos. 1411, 1413. N. W. P. C. I. 3. B. G. C. III. 147. ....

Sambodhanopades'a or Sam- bandhopades'a. Sañjñā-prakriyā. Sanskṛita manjarī.	....	.... Ananta Bhaṭṭa.	C. S. C. C. No. 840, C. S. C. M. L. No. 58. B. G. C. III, 144. B. G. C. III, 145., C. S. C. M. L. No. 56. C. S. C. C. 949. C. S. C. M. L. No. 57. C. S. Gr., A. C. S. p. 173, A. S. C. No. 431. C. S. Gr., A. C. S. p. 173.
Sanskṛita-pada-pāṭha. Sanskṛita-vallī. *Saṅkshipta-sāra.	....	.... Kramadīśvara.	C. S. C. C. 949. C. S. C. M. L. No. 57. C. S. Gr., A. C. S. p. 173, A. S. C. No. 431. C. S. Gr., A. C. S. p. 173.
Ditto Jaumara-vṛitti <i>alias</i> Rasavati vṛitti.	A Sanskrit grammar used in west Bengal.	Jumara Nandī.	C. S. Gr., A. C. S. p. 174.
Ditto Paris'ishta.	Revised explications of the above grammar. Supplement to the above grammar.	Jumara Nandī.	C. S. Gr., A. C. S. p. 174.
Ditto ditto .	A supplement to Jumara's corrections.	Goyīchandra.	C. S. Gr.
Ditto Prakīrṇa-vṛitti or tikā.	Another explication of the rules of ditto and commen- tary on them.	Goyīchandra.	C. S. Gr., A. C. S. pp. 173, 174, A. S. C. Nos. 413 and 430.
Ditto Tikā.	Another commentary on the Saṅkshipta-sāra grammar.	Gopāla Chakravartī.	C. S. Gr.
Ditto Tippanī.	Annotation on the above grammar.	Vidyālakāra.	....
Ditto ditto Vyākāradīpikā. Saṅkshipta-sāra-vyākhyā. Ditto Vyākhyā-kaumudī. Sāra-kaumudī or Sāra-sid- dhanta-kaumudī.	Exposition of Goyīchandra. A gloss on Goyīchandra. Notes on the above. Abridgement of Siddhanta Kaumudī of Bhaṭṭoji Dīkshita.	Nyāya-pañchānana. Vaṇśīvadana. Abhirāma Vidhyālakāra. Varadarāja.	C. S. Gr., A. S. C. No. 243. C. S. Gr. A. C. S. B. G. C. III, 149, C. S. Gr., A. C. S. p. 17, B. G. C. III, 151. A. S. C. No. 327, K. C. P. C. No. 75, S. P. 1-3.

List of Sanskrit Grammars known to exist—continued.

<i>Name.</i>	<i>Description.</i>	<i>Author.</i>	<i>References.</i>
Saralā.	A recent commentary on Siddhānta Kaumudī.	Tārānātha Vāchaspati.	T. S. K.
Sarala-vyākaraṇa. *Sāra-mañjarī.	..... A discussion on tenses.	Jayakrishṇa.	K. C. P. C. No. 76, A. S. C. No. 414, N. W. P. C. I. No. 1.
Sarāmṛita.	[mar. A small treatise on gram-	.....	C. S. Gr.
Sāra-pradīpikā-ṭīkā. *Sāra-saṅgraha.	Derivations of nouns. Abridgement of Śārasvata.	Pītāmbara.	B. G. C. III, 150.
Śārasvata-sāra.	Another ditto.	Harideva.	A. S. C. No. 673.
Śārasvata-sāra saṅgraha.	A commentary on Śārasvata Gr.	Nārāyaṇa Bhārati.	K. C. P. C. 78.
*Do. Siddhānta-chandrikā.		Rāmachandra As'rama or Rāmās'rama Achārya.	B. G. C. III, No. 162.
		Sadānanda Paṇḍita.	C. S. Gr., B. G. C. III, No. 163, A. S. C. No. 440, C. S. C. M. L. 52.
Ditto ditto ṭīkā.	Explanation of the above.	Mahādeva.	C. S. C. M. L. No. 53.
Ditto Siddhānta-ratnāvalī.	Another ditto.	Sarasvatī.	B. G. C. No. 153.
Śārasvata-sūtra.	Rules of Śārasvata grammar.	Mahī Bhaṭṭa.	A. C. S. p. 171.
Ditto Ṭīkā.	Commentary on the above.	.....	C. S. Gr., A. C. S.
Ditto Pada-chandrikā.	Another ditto.	Chandra-kīrti.	C. S. Gr.
Śārasvata-ṭīkā-chandra-kīrti.	A commentary on Śārasvata.	Bhaṭṭāraka Chandra Sūri.	B. G. C. III, 154.
Ditto Dīpikā.	Another ditto.	Punyarāja.	B. G. C. III, 161, C. S. C. M. L. 48.
Śārasvata-ṭīkā Punyarājī.	A commentary on Śārasvata.		B. G. C. III, 155, C. S. Gr., S. A. 18-2. O. C. I, 23.

Ditto Vidvadbodhiní.	Another ditto.	Ráma.	B. G. C. III, No. 156.
Ditto Vísamártha-dípiká.	Ditto.	Gopála.	B. G. C. III, No. 157.
Ditto Ratnákarā.	Ditto.	Amrita Bháratí.	K. C. P. C. No. 56.
Ditto Subodhiká.	Ditto.	Kshemendra.	B. G. C. III, No. 158.
Ditto.	Ditto.	Jagamánátha.	B. G. C. III, 159.
Ditto.	Ditto.	Bhogadeva.	B. G. C. III, 160.
Sarasvatí-kantháharana.	.....		C. S. Gr.
Sarasvatí-prakriyá or Sárāsvata-vyākaraṇa.	A grammar said to have been received from the goddess Sarasvatí.	Ambhuti-svarúpa Āchārya.	C. S. Gr., A. C. S. p. 171, B. G. C. III, 152, K. C. P. C. 677, A. S. C. Nos. 252 and 414, B. S. D. C. I, No. 31, S. P. 18, 7, C. S. C. C. 1816.
Setu-chandriká.	.....	Mathuránátha.	N. W. P. C. I, 2.
Siddhānta-chandriká-tíkā.	A gloss on the above gloss.	Rámás'rama Āchārya.	A. C. Sp. 161.
Ditto Siddhānta-dípiká or Vaisṇava Sid. dípikā.	A gloss on Sárāsvata.		
*Siddhānta-kaumudí <i>alias</i> Vaiyākaraṇa Sid. Kaumudí.	A grammar on the plan of Prakriyá-kaumudí.	Bhaṭṭoji Díkshita.	C. S. Gr., A. C. S. No. 386, O. C. I. 25, A. S. C. Nos. 327, 364, 559, B. S. D. C. Fas. I. No. 32, S. P. 57-2 and 6. S. P. 2-1.
Siddhānta-kaumudí-vilāsa, <i>vide</i> Kaumudí Vilāsa.	A commentary on the above.	Bhāskara.	K. C. P. C. No. 80, O. C. of 1875, Part II, No. 4.
Siddhānta Kaumudí tíkā.	A commentary on the Siddhānta Kaumudí.	Hari Díkshita.	N. W. P. C. I, 83.
Siddhānta-kaumudí-tíkā. <i>vide</i> Praudha Manoramā, S'abda-ratna, Bhāva-prakāśa, S'abendu-s'ekhara, Asthimálā, Tattvabodhiní.	Other commentaries on the Siddhānta Kaumudí.	By several authors.	

List of Sanskrit Grammars known to exist—continued.

<i>Name.</i>	<i>Description.</i>	<i>Author.</i>	<i>References.</i>
Siddhanta sudhā-nidhi <i>vide</i> Sudhānidhi. *Siddhanta-ratnākara or Vaiyākaraṇa Sid. Ratnā- kara.	.... A commentary on Siddhanta Kaumudī.	.... Rāmakṛishṇa Bhaṭṭa.	K. C. P. C. No. 83. K. C. P. C. No. 82, B. G. C. III, No. 164, M. N. No. 705, A. S. C. No. 370, N. W. P. C. I, 22 and 93, S. P. 8, N. 2.
Siddhanta-ratnāvalī. Siddhantānta-kaumudī-tīkā. Ditto tippaṇī-Siddhanta- chandrīkā. Siddhavarṇa-vyākaraṇa. Siddhavarṇādī-sikshā-sūtra. Subodhikā. *Subodhinī.	On Kridanta or verbal nouns. Another ditto. A gloss on the above. .... A commentary on Sārasvata. A commentary on the Vedic portion of Sid. Kaumudī.	Rāmakṛishṇa Bhaṭṭa. Viśveśvara Tīrtha. Maṇinanda. .... Amṛita Bhāratī. Jayakṛishṇa Bhaṭṭa.	N. W. P. C. I, 5. K. C. P. C. No. 81. B. G. C. III, No. 165. B. G. C. III, No. 166. B. G. C. III, No. 158. S. P. 20-4, O. C. I, 26. Do. III, 2. K. C. P. C. No. 84. B. G. C. III, 167. A. S. C. No. 669. C. S. C. M. L. No. 59. N. W. P. C. I 25. C. S. G. M. N. No. 449.
*Subodhinī. Ditto.	A commentary on Chandrikā. Commentary on Mugdhabo- dha.	S'ūkla Mathurānātha. Durgādāsa.	C. S. C. M. L. No. 59. N. W. P. C. I 25. C. S. G. M. N. No. 449.
Sudhā-nidhi <i>vide</i> Siddhanta- sudhā-nidhi.	....	....	K. C. P. C. No. 83.

S'ukha-lekhana.	....	Bharata Mallika.	M. N. No. 568.
*Supadma Vyākaraṇa.	A grammar used in east Bengal.	Padmanābha Datta.	C. S. Gr., A. C. S. No. 401, A. S. C. 427, N. W. P. C. I, 23.
Ditto Makranda.	A commentary on the above.	Vishnu Miśra.	C. S. Gr.
Ditto Tīkā.	Another commentary on ditto.	Kāsīs'vara.	C. S. Gr.
Ditto ditto.	Ditto.	Kandarpa Siddhānta.	C. S. Gr.
Ditto ditto.	Ditto.	Rāmachandra.	C. S. Gr.
Ditto ditto.	Ditto.	S'rīdhara Chakravartī.	C. S. Gr.
Ditto Unādi-vṛitti.	Unādi suffixes of the above grammar.	Padmanābha Datta.	C. S. Gr.
Ditto Dhātu-pāṭha.	Verbal themes of the same.	Ditto.	C. S. Gr.
Ditto Paribhāṣā.	Constructive rules suited to ditto.	Ditto.	C. S. Gr.
Ditto Paris'ishta.	Supplement to ditto.	Kāsīs'vara.	C. S. Gr.
Sphoṭa-chandrikā.	Philosophy of grammar.	Krishna Bhaṭṭa.	B. G. C. III, 168.
Sphoṭa-tattva.	Ditto.	S'eshakrishṇa.	B. G. C. III, 169.
Sūtrārtha.	Meanings of the rules of grammar.	Rāmes'vara.	N. O. C. Fas. V, No. 5.
Sūtras.	Same as Pāṇini-sūtras or Aphorisms of Pāṇini.	Pāṇini.	C. S. Gr.
Sūtra-pāṭha.	Explanation of Sūtras.	Sarasvatī.	O. C. IV, 17.
Svara-manjari.	On accents.	Jayakrishṇa.	A. C. S. p. 164.
Svara-prakarana-tīkā-subo-	Commentary on the chapter of accents in Subodhini.	....	O. C. II, 1.
dhinī.	Ditto.	Sāunaka.	A. C. S. p. 164.
Svarāśṭaka.			

List of Sanskrit Grammars known to exist—continued.

Name.	Description.	Author.	References.
S'			
S'abda-bodha-taranginī.	On etymology.	Isvarī-datta.	N. W. P. C. I, 45.
S'abda-ghosa.	On declensions of nouns.	.....	C. S. Gr.
S'abda-kaumudī.	.....	Mādhava Siñha.	B. G. C. III, 116.
*S'abda-kaustubha.	A scholium on Pāṇini.	Bhaṭṭoji Dīkshita.	O. C. I, 20, B. S. D. C. Fas. I, No. 28, C. S. Gr. B. G. C. III, 117, K. C. P. C. 71, A. C. S. p. 160, A. S. C. No. 669, S. P. 5-1.
Ditto.	.....	Lakshmīdhara (?)	B. S. D. C. Fas. I, No. 27.
Ditto Ṭīkā.	A commentary on S'abda-kaustubha.	Krishṇa Āchārya.	B. G. C. III, 118.
Ditto ditto Prabhā.	Another commentary on ditto.	Vaidyanātha Pāyagunda, alias Ballam Bhaṭṭa.	C. S. Gr. A. C. S. p. 160, B. G. C. III, 119, N. W. P. C. I, 64.
Ditto ditto Prabhā. [kā.	Another ditto on ditto.	Rāghavendra Āchārya.	K. C. P. C. No. 42.
Ditto ditto Bhāva-prādīpi-	Explanation of the Prabhā.	Krishṇa Miśra.	B. G. C. III, 120.
Ditto ditto Vishama alias Vishama-padī.	Exposition of S'abda-kaustubha and Prabhā.	Nāgoji Bhaṭṭa.	B. G. C. III, 121, K. C. P. C. No. 65.
S'abda-kaustubha.	A dissertation on words.	Is'varīprasada.	N. W. P. C. I, 39.
S'abda-kaustubha-vyākhyā.	A commentary on Bhaṭṭoji's S. kaustubha.	Vaidyanātha.	C. S. C. M. L. No. 39.

S'abda-lakṣaṇa.	....	Vararuchi.	B. G. C. III, 130.
S'abda-mālikā.	....	Pāṇini.	B. G. C. III, 124.
S'abda-prabheda.	....	Bhaṭṭoji Dīkṣita.	B. G. C. III, 122.
S'abda-ratna.	A commentary on the Prau- dha Manoramā.	....	B. G. C. III, 125, O. C. I, 22.
S'abda-ratnākara.	....	Sundara Gaṇi.	B. G. C. III, 128.
S'abda-ratnākara.	....	Benimādhava.	O. C. III, 7.
S'abda-ratna-mālā.	Commentary on Bhaṭṭoji's notes on Manoramā.	....	C. S. Gr., B. G. C. III, 126.
S'abda-ratna-tīkā.	Ditto.	Bhairava.	N. W. P. C. I, 84.
S'abda-ratna-tīkā.	Another commentary on S'abda-ratna.	Bālam Bhaṭṭa.	N. W. P. C. I, 85.
S'abda-ratna-vyākhyā-bhā- va, S'abda-prakās'a, or bhāva prakās'ikā.	Commentary on the Laghu- s'abda-ratna.	Vaidyanātha Pāyagunda.	B. G. C. III, 127, K. C. P. C. No. 46, B. S. C. C. No. 17, T. K. Vol. II.
S'abda-rūpa-prakās'ikā.	....	Jagadīs'a Bhaṭṭa.	M. N. No. 604.
S'abda-rūpāvalī.	....	....	B. G. C. III, 129.
S'abda-sādhana.	....	Rāmanātha.	....
*S'abda-sādhya-prayoga.	(Vide S'abda-ghosha above).	Jagadīs'a Bhaṭṭa.	A. S. C. No. 245, Gov. MS. No. 387.
S'abda-s'akti-prakās'ikā.	....	Hari Dīkṣita.	B. G. C. III, 131.
S'abda-siddhi.	Tinnanta or conjugations.	Nīlakaṇṭha.	B. S. D. C. Fas. I, No. 30.
S'abda-sobhā <i>alias</i> S'abda- sobha-vyākaraṇa.	A grammar of the ancient form of Sanskrit language and syntax.	Indradatta Upādhyāya.	O. C. VIII, 7 and 8, C. S. C. M. L. No. 40.
S'abda-tattva-prakās'a.	Etymology of words.	Jñānavimala Giri.	O. C. Fas. V, No. 4.
Sabda-tīkā.	A commentary on S'abda- prabheda.	Hemachandra <i>alias</i> Abhi- nava S'ākaṭāyana.	B. G. C. III, No. 123.
S'abdānūsāsana.	....		C. S. Gr. A. C. S. p. 176, B. G. C. III, 133.

List of the Sanskrit Grammars known to exist,—continued.

<i>Name.</i>	<i>Description.</i>	<i>Author.</i>	<i>References.</i>
S'abdārtha-ratnāvalī.	Knowledge of the correctness of words and their meanings. . . .	Kāntanātha.	N. W. P. C. I, 26.
*S'abdārtha-sāra-mañjarī <i>alias</i> Sāra-mañjarī.	. . . .	Jayakrishṇa Sarmā.	M. N. Vol. II, No. 927, A. S. C. No. 414.
Ditto ditto.	. . . .	Vāgīśa.	B. G. C. III, 134.
Ditto ditto.	. . . .	Bhavānanda.	N. W. P. C. I, 38 and 52.
Ditto ditto.	Ditto.	Harirāma.	B. G. C. III, 136.
Ditto ditto.	Ditto.	S'iva Bhaṭṭa.	N. W. P. C. I, 32 and 58
Ditto ditto.	Ditto.	S'ankara.	N. W. P. C. I, 27 and 63.
Ditto ditto tika.	Ditto.	Manyudeva.	A. C. S. No. 365.
S'abdendu Vrihat ditto.	Enlarged ditto.	Ditto.	C. S. Gr., A. C. S. No. 365,
Ditto Laghu ditto.	Abridgement of the above.	Ditto.	K. C. P. 172, A. S. C. No. 1423, 1605.
S'abdenda-s'ekhara Tika.	Commentary on the Laghu-s'abdendu-s'ekhara.	Vaidyanātha Pāyagunḍa.	C. S. Gr., B. G. C. III, 139.
Ditto ditto Indu prakāś'a.	Commentary on S'abdendu-s'ekhara.	Gangādhara.	K. C. P. C. No. 4.
Ditto ditto Jyotsnā.	Another ditto.	Udayankara.	B. G. C. III, 141, K. C. P. C. No. 20.
Ditto ditto.	Ditto.	Mallinātha.	O. C. IV, 9.
* Ditto ditto.	Another ditto.	Manyudeva.	K. C. P. C. No. 73, A. S. C. No. 1601,

Ditto ditto.	Ditto.	Ballabha.	N. W. P. C. I. 65.
S'abdevda-sekhara.	Ditto.	Náná Páthaka.	B. G. C. III, 138.
Ditto Satika.	Ditto with commentary.	Ditto.	B. G. C. III, 137.
Ditto Doshoddhara.	Amendations on S'abdevda-s'ekhara.	Manyudeva.	M. N. No. 158.
S'ábdikábharaṇa.	Cited in the Prasáda.	....	C. S. Gr.
S'ekhara-málá.	....	....	C. S. C. C. No. 130.
S'esha-saṅgraha-tíká.	....	Ballabha Ganí.	B. G. C. III, 142.
Shaṭ-káráka-bheda.	Disquisition on the cases.	....	B. G. C. III, 143, C. S. C. M. L. No. 42.
*Shaṭ káráka-vṛitti or Do. Do. Vivechana.	Elucidation of the six cases in S'abdevda-sára-man-jarí.	Vallabhánanda.	A. S. K. No. 670.
Shaṭ-panchás'íká.	....	Bhavánanda Siddhánta.	C. S. C. C. No. 670.
*S'ighra-bodha.	On the formation of words, &c.	S'ivaprasáda.	C. S. Gr., A. S. C. No. 327, N. W. P. C. I. 14, S. P. 16-13.
S'ishu-bodha.	An elementary grammar.	Somanátha.	K. C. P. C. No. 74.
Shoḍas'a-Káriká.	A treatise on Samásas and taddhitas.	Pápiní.	O. C. of 1875, Part II, No. 1.
Suddha-bodha.	An elementary grammar.	Rámes'vara.	C. S. Gr.
Suddha-bodha-tíká.	A commentary on do.	Ditto.	C. S. Gr.
S'ris'ukti-ratnákara.	A commentary on the Mahá-bhásya of Patanjali.	....	N. W. P. C. I. 69.
T.			
Taddhita-chandriká.	On nominal suffixes.	....	N. W. P. C. I. 7.
Taddhita-prakriyá.	On nominal suffixes.	....	B. G. C. III, 31.

List of the Sanskrit Grammars known to exist,—continued.

<i>Name.</i>	<i>Description.</i>	<i>Author.</i>	<i>References.</i>
Taddhita-upadés'a. Tantra-pradīpa <i>alias</i> Dhatu- pradīpa. Taranginī <i>alias</i> Kshira-ta- ranginī.	Ditto. Illustrations of Pāṇini's list of roots or Dhātu-pāṭha. Illustrations of Pāṇini's roots (quoted in the Mādhavīya- vṛtti). A short grammar. Commentary on Siddhānta Kamudi of Bhaṭṭojī.	Bangadāsa. Maitreya Rakshita. Kshira Svāmī.	O. C. IV, 4. C. S. Gr., T. K. Vol. II, C. S. Gr., A. C. S. p. 161.
Tarka-chandrikā. *Tattvabodhinī.		Kṛishṇa Bhaṭṭa. Jñāneन्द्रa Sarasvatī, disciple of Vāmanendra Svāmī.	O. C. Fas. V. No. 1. C. S. Gr., A. C. S. No. 371, T. K. II, B. G. C. III, 30, A. S. C. No. 673, B. S. D. C. No. 4, C. S. C. M. L. No. II, S. P. 3—1, O. C. III, 3.
Ditto ditto.	A commentary on Chandrikā.	....	C. S. C. C. No. 2775, B. S D. C. No. 5.
Tattva-chandra.	Illustrations of the abridged Prakriyā-kamudī.	Jayanta.	C. S. Gr., A. C. S. No. 361.
Tattva-dīpikā.	Commentary on Somanātha's Chandrikā.	Rāma A'srama.	K. C. P. C. No. 21.
Tattva-dīpikā. Tattva-prakās'a. Tattva-vimarshinī. Tattva-vindu.	An Elementary Grammar. An Elementary Grammar. A commentary on the Kāś'ikā.	Bhaṭṭojī Dīkshita. Sadananda Akhyāta. Upamanyu. Vāchaspati Mis'ra.	O. C. I, 4. O. C. F. I, No. 3. K. C. P. C. No. 23. K. C. P. C. No. 22.

Tripádi-sútra.	.....	Rághavendra Áchárya.	B. G. C. III, 32.
Tripáthagá.	A commentary on the Pari- bhāshendu-s'ekhara.	Áshádhara.	K. C. P. C. No. 24.
Triveniká.	.....		B. G. C. III, 33.
U.			
Ulká Vyākaraṇa.	A rudimentary grammar.	Rāma S'armá.	C. S. Gr., A. C. S. p. 132.
Uṇádi-kosha.	A glossary of Uṇádi suffixes.	.....	A. C. S. p. 176.
Uṇádi-páṭha.	.....	Sántanava Áchárya.	B. S. D. C. No. 2.
Uṇádi sūtra.	Rules about Uṇádi suffixes.	Ujvala Datta.	K. C. P. C. No. 5.
Ditto ditto.	Ditto according to Pánini.	.....	K. C. P. C. No. 6.
Ditto ditto.	Another ditto.	Pánini.	O. C. Fas. VIII, No. 1.
Ditto ditto.	Pánini's rules on ditto.	Hari Datta.	Gold Pan., A. C. S.
Ditto ditto tippaṇa.	Notes on Uṇádi sūtras.	Ujvala Datta.	N. W. P. C. I, No. 99.
*Ditto ditto vṛitti.	Explications of the Uṇádi rules.		C. S. Gr., K. C. P. C. No. 7, Gold Pan., A. S. C. No. 1563.
Uṇádi ṭiká.	Commentary on the above.	Rāma Tarkavágis'a.	A. C. S. p. 176.
Uṇádi vṛitti.	Ditto in the Kátantra grammar.	Sivadása.	C. S. Gr.
Ditto ditto.	Ditto according to Pánini.	Kátyayána.	Carey's S. Gr.
Ditto ditto.	Ditto according to Mug- dhabodha.	Rāma Tarkavágis'a.	A. C. S. No. 399.
Ditto ditto.	Ditto according to Sañ- shiptasára.	Kramadís'vara.	A. S. C. No. 430.
Ditto ditto.	Explications according to Sárasvata.	.....	B. G. C. III, 8.
Ditto ditto.	Ditto according to Supad- ma.	P admanábha Datta.	C. S. Gr.

List of the Sanskrit Grammars known to exist—continued.

Name.	Description.	Author.	References.
Unadi-vṛitti. Unádi-vyákhyá, Upasarga-mañḍana <i>alias</i> Ka- vi-kalpadruma-skandha. Upasarga-vṛitti.	On Unadi suffixes in 10 parts. Commentary on Páṇini's Unádi suffixes. Significations of the verbal roots with prefixes. Significations of prefixes.	Vrajarāja. .... Mañḍana Kaví.	N. W. P. C. I, 46. B. A. C. III, 4. K. C. P. C. No. 8. B. G. C. III, No. 9.
V.			
Vádārtha. Váda-sudhákara. Vaiṣṇava-siddhánta-dípiká. *Vaiyákarana-Bhushana, (sphota-váda).	Logical treatise on syntax. Logical discussion of gram- mar. On the philosophy of gram- mar.	Krishna-mitra Áchárya. .... Rámachandra. Konda Bhaṭṭa, brother of Bhaṭṭoji. Ditto. Ditto. Nágoji Bhaṭṭa. Bhaṭṭoji Díkshita.	O. S. Gr. O. C. IV, 14. A. C. S. p. 161. C. S. Gr., B. G. C. III, 106, M. N. No. 1323, A. S. C. No. 440, B. S. D. C. F. I, Nos. 23 and 24. K. C. P. C. No. 67, B. S. C. C. No. 20. K. C. P. C. No. 66, B. S. C. C. No. 20. B. G. C. III, 107, B. S. C. C. No. 9, O. C. I, 17. B. G. C. III, 108.
Ditto Laghu. Ditto Vrihat. Vaiyákarana-bhúṣana-Tíká. Ditto ditto.	Abridgement of the above. Enlargement of the same. Commentary on V. Bhúṣa- na. Ditto.		

Ditto ditto. Ditto kánti.	Ditto, Ditto.	Rangojí Bhaṭṭátmaja. Manyudeva.	B. G. C. III, 109. K. C. P. C. No. 47.
*Ditto ditto sára.	Compendium of Bhúshana.	Koṇḍa Bhaṭṭa, Nágojí Bhaṭṭa.	B. G. C. III, 112, A. C. S. p. 177, O. C. I, 18, A. S. C. No. 440, p. 117.
Ditto ditto darpaṇa.	Commentary on the compen- dium.	Rangojí.	B. G. C. III, 113.
Ditto Laghu-darpaṇa. Ditto káriká.	Comty. on V. Bhushana. Metrical maxims of grammar. Vide Siddhanta Kaumudí.	Harivallabha. Nágojí Bhaṭṭa. Bhaṭṭojí Dikshita.	B. G. III, 111. B. S. D. C. Fas. I, No. 22. A. S. C. No. 457, 559, p. 129. B. S. D. C. Fas. I, No. 25.
*Ditto ditto Kaumudí. Ditto Kaustubha. V. B. tíká-parikshá.	Commentary on the un- abridged V. Bhúshana. Commentary on V. Bhúsha- na-sára.	Bhairava.	B. G. C. III, 110, B. S. C. C. No. 9.
V. B. sára-tíká.	Commentary on V. Bhúsha- na-sára.	Rudranátha.	K. C. P. C. No. 68.
Vaiyákarana-sarvasva.	Digest of the <i>trimuni</i> gram- mars and their commen- taries.	Dharaṇidhara and Kásí- nátha.	A. S. C. No. 408, p. 119, O. C. I, 19.
Vaiyákarana-siddhanta.	On the philosophy of gram- mar.	....	....
V. Siddhanta dipiká. *Vaiyákarana-siddhanta-man- júshá.	A commentary on the above. Vide Siddhanta-manjúś há.	Koṇḍa Bhaṭṭa. Nágojí Bhaṭṭa.	K. C. P. C. No. 69. A. S. C. No. 303, p. 123.
Vyákarana-Bhášya. *Vyákára-dípiká.	Same as Mahábháshya. A commentary on Sankship- ta-sára.	Patanjali. Nyáya-panchánana.	B. S. D. C. Fas. I, 26. A. S. C. No. 243, p. 125.
V. Siddhanta Kaumudí. Ditto Laghu Manjúshá.	Same as Sid. Kaumudí. Abridgement of the above.	Bhaṭṭojí Dikshita. Náges'a Bhaṭṭa.	A. S. C. No. 417. C. S. Gr., K. C. P. C. No. 49.

List of Sanskrit Grammars known to exist—continued.

<i>Name.</i>	<i>Description.</i>	<i>Author.</i>	<i>References.</i>
Ditto Manjūśā.	Same as Manjūśā.	Nāges'a Bhaṭṭa.	A. C. S. p. 177, B. G. C. III, 114, M. N. Nos. 757 and 1341, K. C. P. C. No. 48, A. S. C. No. 303.
Ditto Manjūśā-ṭikā-kalā.	Commentary on the abridged V. S. Manjūśā.	Vaidyanātha.	B. G. C. III, No. 115, K. C. P. C. No. 59.
Ditto Ratnākara.	Commentary on Sid. Kaumudī.	Rāmakrishṇa Bhaṭṭa.	A. S. C. No. 320, M. N. No. 705.
Vākya-chandrikā.	....	Krishṇa Bhaṭṭa.	B. G. C. III, 96.
Ditto Dīpikā.	....	Hayayaso Miśra.	B. G. C. III, 97.
Ditto-padī.	....	Puṇyarāja.	C. S. C. M. L. No. 25.
*Ditto Pradīpa <i>alias</i> Harikarikā.	Metrical maxims of the philosophy of grammar.	Bhartrihari <i>alias</i> Harivriśabha.	C. S. Gr., A. C. S. p. 177, T. K. A. S. C. No. 674.
Ditto Prakās'a.	....	....	B. G. C. III, 98.
Ditto Prakās'a-ṭikā.	....	Rāmachandra.	A. C. S. p. 161.
Ditto ṭikā.	..	Puṇyarāja.	S. P. No. 56—1.
Ditto Ṭikā.	Commentary on the above.	Helarāja.	C. S. Gr., T. S. K.
*Ditto Ṭikā.	Another ditto.	Puṇjarāja <i>alias</i> Puṇyarāja.	C. S. Gr., T. S. K., A. S. C. No. 674, p. 112, S. P. 56—1.
Ditto vṛitti-vivarana.	....	....	Govt. MS. No. 492.
Vāmana-vṛitti.	Same as Kāśikā-vṛitti. A commentary on Pāṇini.	Vāmana Jayāditya.	A. C. S. p. 161, C. S. Gr.

Vara-chandriká, <i>vide</i> Laghu S'abdendu-s'ekhara-tíká.	A commentary on the abridged S'abdendu.	....	K. C. P. C. 61.
Vardhamána-prakriyá.	....	Vardhamána Miśra.	K. C. P. C. No. 62.
*Vártika-pátha.	Amendments and explanations of Páṇini's aphorisms.	Kátyáyana.	C. S. Gr., A. S. C. Nos. 673 and 1563.
Ditto pátha.	....	Vyághrapáda.	C. S. C. M. L. No. 37.
Ditto sūtra.	....	Vyághrabhūti.	C. S. Gr., A. C. S. p. 176.
Ditto ditto.	....	Govardhana Miśra.	C. S. Gr.
*Ditto ditto.	....	....	A. S. C. No. 1559.
Vibhakti-váda.	....	....	B. S. C. C. No. 39.
Ditto vivarāṇa.	....	Kṛishṇa Bhāṭṭa.	K. C. P. C. No. 63.
Ditto artha-nirṇaya.	Explanation of declensions.	....	K. C. P. C. No. 64, B. G. C. III, 102, B. S. D. C. Fas. I, No. 21.
Ditto ditto kāraka-prakriyá.	....	....	B. G. C. III, 101.
Vibhrama Sūtrāṇi.	Notes on discrepant aphorisms.	Hemachandra.	A. C. S. p. 170.
Ditto sūtra-tíká.	....	Púrṇachandra.	A. C. S. p. 170.
Vichára-chintāmaṇi.	....	....	A. C. S. p. 161.
Vidagdha-bodha.	A recent grammar.	Rámachandra Miśra.	O. C. of 1875, Part II, No. 3.
Vidvad-bodhiní.	A commentary on Sárasvata grammar.	Ráma.	B. G. C. III, 157.
Vikṛiti-kaumudí.	....	....	C. S. C. C. No. 290.
Viparíta-grahana-prakarāṇa.	....	....	B. G. C. III, 100.
Vishamá <i>alias</i> Vishama-tippaṇa.	A commentary on S'abda-kaustubha.	Nágojī Bhāṭṭa.	B. G. C. III, 121.

List of Sanskrit Grammars known to exist—continued.

Name.	Description.	Author.	References.
Vishama-padī.	A commentary on Śabda-kaustubha.	Nāgojī Bhaṭṭa.	O. C. IV, 15.
Vishamārtha-dīpikā.	Another commentary on the same.	....	K. C. P. C. No. 65.
Vishamī.	A commentary on Śārasvata grammar.	Gopāla.	B. G. C. III, 156.
Vishpūṭa-dhātu-gaṇa.	Notes on Paribhashendu-s'ekhara.	Chidrūpa Āśrama.	N. W. P. C. I, 12.
Vivāda-kaumudī.	Commentary on Vishnu's roots of the Supadma grammar.	Jayāsundarāja.	A. S. C. No. 673.
Vivarāṇa.	.... A commentary on Bhāshya-pradīpa.	Lālamani Tripāthī. Ananta Bhaṭṭa.	B. G. C. Nos. 103, 104. N. W. P. C. I, 87.
Vivarāṇa <i>alias</i> Praudha-ma-noramā-vivarāṇa.	<i>Vide</i> Laghu Śabda-ratna. Abridged commentary of Haradatta.	Hari Dīkshita.	A. S. C. No. 1454.
Vrihat Śabda-ratna.	Enlarged Śabda-ratna.	Bhaṭṭojī Dīkshita.	B. S. C. C. No. 20, S. P. [20-2.
Vrihat Ś'abda-ratna-s'ekhara.	....	Vaidyanātha.	B. G. C. III, 105.
Vrihat Ś'abda-ratna tīkā.	....	Vyāsadeva Miśra.	N. W. P. C. I, 76.
Vrihat Ś'abdendu-s'ekhara.	....	Nāges'a Bhaṭṭa.	B. S. D. C. No. 11, N. O. C. IV, 16.
Ditto ditto tippana.	....	Rāmanātha Chaube.	N. W. P. C. I, 18 and 20.
Vrihat Siddhānta-kaumudī.	Unabridged Śid. Kaumudī.	Bhaṭṭojī Dīkshita.	B. G. C. III, 79.

Vrihat	Vaiyākaraṇa-bhu- shana.	Enlarged V. Bhūṣaṇa.	....	B. S. C. C. 20, S. P. 20-1.
	Ditto ditto Ṭippana.	Notes on the above.	Ramánatha.	N. W. P. C. I, 74.
	Vrihatī Paribhāṣhā-vṛitti.	....	Bhairava Miśra.	B. G. C. III, 78.
	Vṛitti-dīpikā.	....	Nāgojī Bhaṭṭa.	S. P. No. 16-1.
	Vṛitti-saṅgraha.	Concise explications of Pāṇi- ni's aphorisms.	....	C. S. Gr.
	Vyākaraṇa-saṅgraha.	An abridgement of the Mug- dhobodha grammar.	Gaṅgādhara Śarmā.	M. N. II, No. 547.
	*Vyākāra-dīpikā.	A commentary on the Sank- shiptasāra grammar.	Nyāyapanchānana.	A. S. C. No. 243.
	Vyākhyā-sāra.	A commentary on the Kalā- pa grammar.	Harirāma Chakravartī.	C. S. Gr.
	Ditto ditto.	Ditto ditto.	Rāmadāsa.	C. S. Gr.
	Vyākhyāna-kaumudī.	A gloss on Govīchandra's commentary on Sankshipta- sāra	Abhirāma Vidyālanakāra.	C. S. Gr.
	Vrihanmanjūshā-vivarāṇa.	A commentary on Manjū- shā. (See Vaiyākaraṇa Sid. Manjūshā.	Bālam Bhaṭṭa.	N. W. P. C. I, 19.
	Ditto ṭippana.	Annotations on the un- abridged Vaiyākaraṇa Sid. Manjūshā.	Ramánātha Miśra.	N. W. P. C. I, 75.
	Vṛitti-nyāsa (<i>vide</i> Nyāsa).	A commentary on Kāśikā- vṛitti of Vāmana Jayādī- tya.	Jinendra Bodhi.	C. S. Gr.
	Vyutpatti-vāda.	A logical discussion of cer- tain rules of grammar.	Gadādhara.	O. C. IV, 13.

I N D E X.

	<i>Page</i>		<i>Page</i>
A.		C.	
Agni-kumára, ...	50	Bhíma, ...	28
Amara, ... 9, 10,	20	Bhúri-prayoga, ...	32
Amara-kosha, ...	32	Bhúshana, ...	86
Apisáli, ... 9,	27	Bhúshana-sára, ...	88
A'.		Bhásurí, ...	28
Abharana, ...	27	D.	
Abhinava-s'ákaṭáyana, ...	1	Dámodara Datta, ...	32
Abhiráma Vidyálankára, ...	142	Daurga-siñhi, ...	5
Ácharya, ...	2	Dayaráma Váchaspati, ...	144
*Ákhyáta-vyákarana, ...	29	Dhana-pála, ...	27
Anubhúti Svarupa, ...	151	Dharma-pála, ...	34
Appáji Bhaṭṭa, ...	53	*Dhātu-chandriká, ...	37
Ás'valáyana, ...	27	Dhātu-dípiká, ...	9, 10
Átreya, ... 9,	27	*Dhātu-gaṇa, ...	35
Authasánika, ...	137	Dhātu-gaṇa-prakás'a or Dhvani- yoni-kávyá, ...	33
B.		Dhātu-ghosha, ...	131
Balaráma, ...	133	*Dhātu-manjarí, ...	34
Bálam Bhaṭṭa, ...	15	Dhātu-párayana, ...	25
Bangasena, ...	29	*Dhātu-pátha, 23, 24, 25, 34, 36, ...	23
Bhánují Díkshita, ...	129	Dhātu-pátha-paribhášhá, ...	32
Bharadvája, ...	27	Dhātu-pradípa, ...	25
Bhartrihari, ...	52	*Dhātu-rúpa, ...	29
Bhášhá-vṛitti, ...	82	*Dhātu-rúpávalí, ...	37, 131
Bhášhá-vṛityartha-vivṛiti, ...	84	Dhātu-saṅgraha, ...	30
Bhášhya, ... 53,	58		
Bhášhyakára, ...	22		
Bhášhya-pradípa, ...	58, 97		
Bhášhya-pradipodyota, ... 58,	97		
Bhášhya-saṅgraha, ...	130		
Bhaskara, ...	144		
Bhaskara Bhaṭṭa, ...	53		
Bhaṭṭa, ... 6, 48,	6		
Bhaṭṭa-malla or Mallika, 10, 20,	22		
Bhaṭṭi, ...	10		
Bhaṭṭojí Díkshita, 15, 17, 25, 58,			
129, 150, 155, ...	160		
Bhojadeva, ... 10,	28		

	Page
Dhúrta Svámí,.....	27
*Dípa-vyákarana, ...	19
Divya-vyákarana, ...	132
*Druta-bodha vyákarana, ...	20
Druta-bodhiní,.....	22
Durga Gupta or Durga Siñha, 2, 3, 5, 9,.....	10
Durgádása, ...9, 10, 22, 25,	144
Durga-siñhi-vṛitti, ...	2
Durga-ṭiká, ...	5

G.

Gada Siñha, ...	10
Gajamalla, ...	20
Gálava, ...	27
*Gaṇa-dhātu-paribhāshá, ...	32
*Gaṇa-pāṭha, ...13, 24, 32,	13
Gaṇaratna-mahodadhi, ...	13
Gárgya,.....	27
Gauḍiya, ...	10
Gayaghaḍa, 8, ...	137
Gopála Chakravartí, ...	143
Gopínátha, ...	2
Goyí-chandra, ..8, 10, 57, 137,	143
Govardhana,.....	10
Govinda Bhaṭṭa, ...	10

H.

Haima-vyákarana, ...	10
Haradatta Miśra, ...	50
Hara Svámí,.....	28
Hariballabha, ...	15
Hari-káriká,.....	52
Harinámamrita, ...	163
Hari Bhaṭṭa, ...	53
Hariráma Chakravartí, ...	4
Helarája, ...	28
Hemásúri, ...	10

I.

Indra,.....9,	54
I'shaṭ-ṭanka, ...2,	4

J.

Jainendra,.....9,	10
Jaumara, ...	10
Jayadeva, ...2,	4
Jayáditya,.....6,	50
Jayakṛishṇa Bhaṭṭa, ...	160
Jayakṛishṇa Sarmá, ...	148

	Page
Jayanta, ...	9
Jayasunda-rája, ...	35
Jinendra-bodhi,.....6,	9
Jnánámrita,.....	133
Jñánendra Sarasvatí, ...	17

K.

Káfiáh, ...	143
Kalá,.....	89
Kaiyaṭa, ...	58
*Kalápa <i>alias</i> Kátantra, 1, 2, 3, 4, 5, 6, ...	10
Kálápa and Kálápaka	2, 3
Kalápa-tattvārṇava, ...	4
Kálápi, ...	2, 3
Kalyánánanda, ...	20
Káma-dhenu or Kávya-káma- dhenu, ...2, 5, 6, 7, 9, 11,	25
Kanva, ...	27
Káraka-chakra, ...	131
*Káraka-ṭiká, ...	8
Káraka-váda, ...	143
Karakávali, ...	132
Káraka-vichára, ...	131
Káriká,.....	50
Kárikávali, ...	52
Kás'akritsna, ...	9
Kás'iká, ...	15, 58
Kás'iká-vṛitti, ...	50, 58, 168
Kás'iká-vṛitti-káriká, ...	170
Kás'iká-vṛitti-panjiká, ...9, 10,	13
Kás'i-nátha Miśra,.....	31
Kás'is'vara,.....10, 32, 33,	133
Kás'is'vari-gaṇa, ...	33, 36
Kátantra chandriká, ...	4
Kátantra-chatuṣṭaya-pradípa,..	4
Kátantra-dhātu-ghosha, ...4,	33
Kátantra-dhātu-pāṭha, ...	1
Kátantra-gaṇa-dhātu, ...4, 31,	33
Kátantra-paris'ishṭa, 2, 10, 22,	57
Kátantra-sábda-málá, ...	4
Kátantra Shaṭ-káraka, ...	4
Kátantra-sútra, ...	10
Kátantra Upadi-vṛitti, ...	4
Kátantra-vistara, ...4, 7, 10,	13
*Kátantra-vistara-vivaraṇa, ...	7
Kátantra-vṛitti, ...	5
*Kátantra-vṛitti-panjiká, 5, 6,	10
Katantra-vṛitti-ṭiká,.....3,	5
Kátantra-vyákhyána, ...	3
Kátyáyana, ...9, 13, 54, 58,	59
Kaumára,.....	1

	Page
Kaus'ika, ...	27
Kavi-kalpa-druma, ... 5, 10, 25,	32
*Kavi-kalpa-druma-tīkā, 9, 10,	11
Kavirāja, ...	5
Kes'ava Svāmi, ...	27
Khādāyana, ...	2
Konda Bhaṭṭa, ...	15
Kramadīśvara, ... 8, 10, 57,	137
Krit-tattva-bodhinī, ...	17
Kshīra-Svāmi, ...	20
Kulachandra, ...	4
Kumāra, ...	1, 2
Kus'ala, ...	10

L.

Laghu-bhūṣaṇa-kānti, ...	15
Laghu-paribhāṣhā-vṛitti, ...	53
*Laghu Sābdendu-s'ekhara, 15,	
17, 58, ...	108
Laghu Siddhānta-kaumudī, ...	106
Laghu Vyākaraṇa Siddhanta- Manjūshā, ...	15

M.

Manjūshā, ...	59
Madhusūdana, ...	28
Mādhava Āchārya, ...	25
Mādhaviya-vṛitti, ...	25
Madhya-manoramā, ...	90
Madhya-siddhānta-kaumudī, ..	92
Mahā-bhāṣhya, ... 58, 94,	130
Mahā-bhāṣhya-pradīpa, ... 58,	97
Mahā-mahopādhyāya, ...	7
Mahes'vara-bhāṣhya, ...	15
Māitreyā-rakṣhita, ...	25
Mallīnātha, ...	20
Manjūshā-vṛitti, or vivṛiti-kalā,	39
Manoramā, ... 4, 17,	31
Mugdhabodha, ... 10, 20, 22, 93,	102
Mugdhabodha-pariśiṣṭa, ...	32
Mugdhabodha-tīka Madhu- sūdana, ...	93
Mugdhabodha tīkā, Rāma Tarka- vāgis'a, ...	102
Murāri, ...	20

N.

Nāgojī Bhaṭṭa, 15, 17, 57, 58,	108
Nandī, ...	27
Nyāsa, ... 9,	10
Nyāyapanchānana, ... 8,	413

P.

*Padamanjarī, ...	50
*Pada-vākya-ratnākara-kārikā, 48, ...	52
Padāvalī, ...	132
Padmakumāra, ...	50
Padmanābha Datta, ... 22, 32,	158
Pāṇini, 3, 4, 9, 13, 15, 22, 24, 25, 31, 33, ...	38
Para-sūtra, ...	3
Paribhāṣhā, ...	54
*Paribhāṣhā-bhāskara, ...	53
Paribhāṣhā-saṅgraha, ...	53
Paribhāṣhā sūtras, 15, 48, 53, 54, 57, ...	139
Paribhāṣhā-vṛitti, ...	53
Paribhāṣhendu-kāś'ikā, ...	15
Paribhāṣhendu-s'ekhara, ...	58
Paribhāṣhendu-s'ekhara-tīkā-kā- ś'ikā, ...	15
Parīśiṣṭa-prabodha, ...	2
Parīśiṣṭa-siddhānta-ratnākara,	2
Pātanjali, ... 2, 9, 54, 58,	59
Pīṭāmbara S'armā, ...	149
Prabhā, ...	15
Prabodha-prakāś'a, ...	133
Prāchya, ...	10
Prakriyā-kaumudī, ...	14
Prakriyā ratna, ...	27
Prasāda, ... 14,	28
Prasiddha-pada-bodha, ...	132
Pratīpa, ...	28
Praudha-manoramā, ...	17
Prithvi Āchārya, ...	7
Prithvidhara, ...	7
Purushkara, ...	27
Purushottama-vṛitti-tīkā, ...	57

R.

Raghunandana Āchārya, ...	4
Raghunātha Bhaṭṭa, ...	160
Rahasa Nandī, ...	4
Rāmachandra Āchārya, ... 14,	28
Rāmadāsa, ...	4
Rāmakānta, ... 33,	36
Rāmakrishṇa Bhaṭṭa, ...	155
Rāmānanda, ...	10
Rāmānātha, ... 4, 31,	4
Rāmānātha Chakravartī, ...	2
Rāmās'rama Āchārya, ...	154
Rāma Tarkavāgis'a, ...	10
Ratnāvalī, ...	105

	Page
Ráyamukuta, ...	20
Rúpa Gos'vamí, ...	10, 163
Rúpa-málá, ...	133
Rúpávalí, ...	106

S'.

S'abdagana, ...	13
S'abda-ghosha, ...	131
S'abda-kaustubha, ...	129
S'abdánus'ásana, ...	10
S'abdártha manjarí, ...	148
S'abda-sádhana, ...	131
S'abda-sádhyā-prayoga, ...	131
S'abdenda-s'ekhara, ...	15, 17, 59
S'abdikābharāṇa, ...	28
S'ákalya, ...	27
S'akatáyana, ...	9, 27
S'arāṇa, ...	10
S'áyana Achárya, ...	25
S'ighra-bodha, ...	132
S'ikshá-vártika, ...	15
S'iradeva, ...	53, 144
S'iva, ...	1
S'iva Bhaṭṭa, ...	58
S'ivadása, ...	4
S'ivadeva, ...	28
S'ivaprasáda, ...	132
S'ivarāma Chakravartí, ...	2
S'iva Svámi, ...	28
S'rideva, ...	53
S'ripatí Datta, ...	2, 10, 22
S'rírāma Tarkavágís'a, ...	144
S'uddha-bodha, ...	132

S.

Sadasthi-málá, ...	15
Sámanta, ...	28
Samása-chakra, ...	145
Saṅkshipta-sára, 8, 10, 22, 57, ...	137
Saṅkshipta-sára-káraka-Tippaṇi, ...	143
Saṅkshipta-sára-paribhāshá-sútra (5), ...	144
Sanskára-sára-manjarí, ...	144
Sáramanjarí, ...	148
Sára-saṅgraha, ...	149
Sárasiddhanta-kaumudí, ...	150
Sárasvata, ...	1
Sárasvata-prakriyá, ...	151
Sárasvata-vyakarāṇa, ...	151
Sarasvatí-kanṭhābharāṇa, ...	10
Sarvavarmá, ...	2, 3, 5, 10
Sárvavarmika, ...	2

	Page
Sarva Vidyálankára, ...	8, 143
Siddhanta-chandriká, ...	154
Siddhanta-kaumudí, 15, 17, 22, ...	25, 58
Siddhanta-prakás'iká, ...	15
Siddhanta-ratnákara, ...	155
Sphoṭáyana, ...	27
Subhútichandra, ...	28
Subodhiní, ...	160
Sudhákara, ...	28
Supadma-makaranda, ...	35
Supadma Vyákarāṇa, 22, 32, 33, ...	35, 57, 158
Sushena Kavirāja, ...	4, 5
Sútra páṭha, ...	161
Suvanta-prakarāṇa, ...	131

Sh.

Shat-káraka-vivechana, ...	133
------------------------------	-----

T.

Tantra-pradípa, ...	25
Tarangíní, ...	27
Táránátha, ...	17
Tattva-bodhiní, ...	17
Tattvachandra, ...	9
Trailokyachandra, ...	20
Trilochana-dása, ...	2, 3, 5, 6, 10
Trimalla Bhaṭṭa, ...	155

U.

Udbhaṭa, ...	10
Ujvala-vṛitti, ...	164
Ulká, ...	132
Umápati, ...	4
Unádi-vṛitti, ...	164

V.

Vaidyanátha Páyagunḍa, ...	15, 58
Vaiyákarāṇa-bhúshaṇa, ...	15
Vaiyákarāṇa-bhúshaṇa-sára, 15, ...	117
Vaiyákarāṇa-siddhanta-kaumu- dí, ...	120
Vaiyákarāṇa-siddhanta-manju- shá, ...	15, 123
Vaiyákarāṇa-siddhanta-ratná- kara, ...	
Vákya-pradípa, ...	111
Vákya-ṭika, ...	112
Vámana, ...	10, 50
Vaṇsivadana, ...	8, 143
Varadarāja, ...	150

	<i>Page</i>
Vararuchi, ...	44
Vardhamána Mis'ra,...4, 7, 10,	13
Vártábaha, ...	3
Vártika, ... 22, 25, 53,	58
Vartika-páṭha, ... 113,	115
Vedānga, ...	3
Venkaṭa Bhaṭṭa, ...	155
Vidyálankára, ... 8,	143
Vidyá-nivása, ...	10
Vimala Sarasvatí, ...	133
Vishṇu, ... 35,	36
Viṭṭhala, ... 6,	14
Vopadeva, 2, 5, 6, 7, 9, 10, 13,	
20, 24, 25, 31,	144

	<i>Page</i>
Vrihat-sábendu-sekhara, ...	58
Vritti-tíká, ...	53
Vyádi, ...	54
Vyághrabhúti, ...	25
Vyághrapáda, ... 10,	25
Vyákára-dípiká, ... 125,	143
Vyákhyá-sára, ...	4

Y.

Yádava, ...	28
Yajna-naráyaṇa, ...	28

